לק"י

ספר

שוכן לשבטיו

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תש"פ

ע"ש הפס' "וירא את ישראל שכן לשבטיו"

בירור מעמדה ההלכתי של ק"ק תימן בארץ ישראל

וכולל בתוכו:

דין קהילה העוקרת ממקום למקום מתי מתבטלת למקום שבאה אליו ומתי מחויבת להמשיך במנהגה הקודם.
תיאור עליית יהודי ק"ק תימן בשנת תרמ"ב לאר"י, קורותיהם ואופן התיישבותם בירושלים.
שיטת השתלשלות זיתים בהלכה ובמנהג.

38

יו"ל ע"י
מכון כתם אופיר

שרגן לשבטין

בירור מעמדה החלכתי של ק"ק תימן באריץ ישראל

שמות הרבנים וחברי בית הדין המופיעים בתמונת הכריכה:
{משמאל לימין}

שורה ראשונה: הרה"ג **סלימן ג'מאל** זצ"ל, הרה"ג **יוסף גיאת** זצ"ל, הרה"ג **סלימאן שאער** זצ"ל, הרה"ג **שלום קרואני** זצ"ל, הרה"ג **חיים ג'מאל** זצ"ל {חבר בית הדין, חתום על הכרוז המופיע בצילו' מס' 40} הרה"ג **סאלם קטיעי** זצ"ל, הרה"ג **חיים סרי** זצ"ל, הרה"ג **יוסף קרואני** זצ"ל, הרה"ג **יחיא מווקי** זצ"ל.

שורה שניה: הרה"ג **יעיש מטרי** זצ"ל, הרה"ג **אברהם כהן** זצ"ל, {אחיו של הרה"ג אהרן הכהן זצ"ל חבר בית הדין בצנעא}, הרה"ג **דוד בכה"ר סעיד קאפח** זצ"ל {חבר בית הדין, אביו התכתב בתימן עם היש"א ברכה בדבר גט שהובא מתימן לי-ם, ולאחר שלא הסכים עמו עלה לי-ם כדי לדבר עמו פנים בפנים, זכות אהבת התורה עמדה לו ובנו שימש בדיינות בקהילתו, הדין ודברים מופיע בשו"ת מעשה איש להיש"א ברכה אבהע"ז סי' י"א ומופיע להלן תצלום מס' 74, הגר"ד חתום על הכרוזים המופיעים בצילו' מס' 38 ו-40}, הרה"ג **שלום הלוי אלשיך** זצ"ל {ראב"ד העדה, עלה בשנת תרנ"א, מח"ס משמיע שלום ודורש שלום} הרה"ג **יהודה חבשוש** זצ"ל { חבר בית הדין, רבה של מנאכה בתימן, עלה לי-ם בשנת תרמ"ה, חתום על הכרוז בצילו' מס' 40}, הרה"ג **חיים שעתאל** זצ"ל, הרה"ג **אהרן חמדי** זצ"ל, הרה"ג **מאיר נדאף** זצ"ל, {אחיו של הרה"ג אברהם אלנדאף זצ"ל מייסד הקהילה בי-ם, התמונה הנ"ל צולמה בחצר ביתו ברח' יוסף בן מתתיהו בי-ם}, הרה"ג **משה** {מיוש} **עוזירי** זצ"ל.

שורה שלישית: הרה"ג **סעיד שיריאן** זצ"ל {חבר בית הדין של העדה בי-ם ורבה של "בית נחום", חתום על הכרוזים המופיעים בצילו' מס' 42 ו-50} הרה"ג **חייא יוסף בכה"ר שלום הלוי אלשיך** זצ"ל {בנו יחידו של הראב"ד, נולד לו לעת זקנותו לאחר שנגלו לרבי שלום בחלומו האמוראים רבי יוסף ורבי חייא וכ"א ציוה לו לקרוא לבן שיוולד לו בשמו, ולכך קראו בשם שניהם דבר שאינו מצוי כ"כ בתימן}, הרה"ג **חיים משרקי** זצ"ל, הרה"ג **שמעון חראזי** זצ"ל, הרה"ג **יחיא עבאהל** זצ"ל {ראב"ד העדה, ר"מ ישיבת תורת חיים בי-ם, חתום על הכרוזים המופיעים בצילו' מס' 40 ו-42} הרה"ג **סאלם בנימין** זצ"ל, {סופר ת"ח, מופיע בס' הנפוס בצילו' מס' 62, ממכתביו הבאנו בצילו' מס' 77-75} הרה"ג **חיים טוילי** {אריכא} זצ"ל, הרה"ג **סאלם רצאבי** זצ"ל, הרה"ג **חיים ינאעי** זצ"ל.

כל הזכויות שמורות
להוצאה לאור,
השגות בכורכה של
תורה, יתקבלו
בשמחה.
מלון בתם אופיר
ת.ד. 90 אלעד
40800

גרפיקה בכריכה:
מיטאוב עיצוב גרפי
054-8409841

קול קורא

לאחינו בני ק"ק תימן די בכל אתר ואתר.

זה שנים רבות שעשרות עשרות חיבורים וספרים של אבותינו הקדושים, גאוני וחכמי תימן זכותם תעמוד לנו, בדפוס ובכת"י, בכל חלקי תורתינו הקדושה, מונחים בקרן זוית כאבן שאין לה הופכין, ללא דורש ומבקש, וזאת אע"פ שישנה דרישה עצומה וצימאון בקרב בני התורה מעדתינו לזכות לטעום מאוצרותיהם הרוחניים הכבירים של אבותינו ורבותינו זצוק"ל.

עלינו מוטלת חובת הוצאתם לאור של כתבי וספרי רבותינו גאוני עדתינו זת"ל!

משפחות רבות משקיעות סכומי עתק בספרי תורה לזכר יקיריהם, על אף שבבית הכנסת מצויים כמה ספרי תורה.

דע! שזכות לימוד התורה בספר תורה היא לכה"פ פעמים שלוש בשבוע, ופעמים אף פעמים בודדות בשנה, לעומת זאת זכות לימוד התורה שיש בספר קודש היוצא לאור באלפי עותקים, ושהאפשרות ללמוד בו היא בכל יום פעמים רבות, מגיעה למספר עצום של מצוות וזכות הרבים, מלבד הנחת רוח הגדולה שעושים למחבר ששפתותיו דובבות בקבר, וכל זאת בהשקעה של כעשירית מהסכום המושקע בספר תורה.

משפחות או יחידים הרוצים לקבל סיוע לזכות במצווה גדולה זו, יכולים לפנות אל המכון בכתובת: כתם אופיר, ת.ד. 90 אלעד, ויקבלו מאתנו את כל הסיוע הדרוש.

וזכות רבותינו הקדושים תעמוד לכל המסייעים בהפצת מעינות תורת אבותינו זצוק"ל.

השכמת הגאון הרב מנשה קליין שליט"א

מחבר ספר שו"ת משנה הלכות

גם אני המצטרף לקריאה של אחינו אנשי יוצאי תימן שחשוב להחזיר להם ממנהגיהן שקיבלו מאבותיהם הקדושים ובזכות זה ויתן ה' ונזכה לביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

מנשה קליין

השכמת הרב הגאון רבי מיכל יהודה ליפקוביץ שליט"א

ראש ישיבת פוניבז' בב"ב

אני מצטרף לכל מה שכתוב כאן.

מיכל יהודה ליפקוביץ בב"ב תמוז תשס"ט

השכמת הגאון מאיר מאזוז שליט"א

ראש ישיבת בסאורחמים

גם אני מצטרף לחזק ידי חכמי תימן ומנהגיהם הקדומים, ובלבד שלא יגיעו הדברים לידי מחלוקת ברבים ח"ו. בי גדול השלום שהוא שמו של הקב"ה.

נאמן. מ. מאזוז.

שבת התש"ע.

תוכן עניינים

הקדמה ..... א

מאמר "אין חסידות בתורה" ..... ח

ספר שוכן לשבטיו ..... כ

קורות ראשית התיישבות עולי תימן בי-ם ..... נא

רשימת תצלומים ..... נד

מאמר "דברים נכוחים" ..... קכז

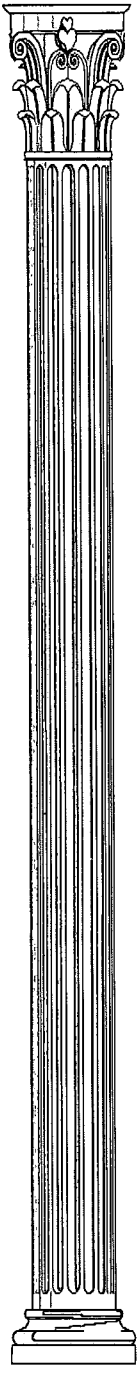

הקדמה

ראשית הווסדה של יהדות תימן עפ"י המסורת החל בימי בית ראשון, כאשר כמה משפחות מיוחסות שמעו לקול אזהרתו של הנביא ירמיהו, ועזבו את ארץ ישראל טרם יבוא החורבן, ויצאו מעצמם לגלות בארץ לא זרועה, עד אשר איוו להם למשכן את חבל ארץ תימן.

מאז במשך כאלפיים שנה בנו בעמל רב יהודי תימן את עולמם הרוחני, שמרו קשר עם עולם התורה שבבבל ושבא"י, ואף פיתחו להם עולם תורה משל עצמם, כאשר קיבלו את המשנה והגמרא "והיו מפרשים בה פירושים עצומים, וכל אחד מהחכמים המרביצים תורה היה עושה לעצמו קיצור פסקי הדינים מהגמרא ועשו קונטרסים" {כלשון הגרש"י הלוי זצ"ל מח"ס שו"ת דברי חכמים בהקדמתו לשו"ת פעולת צדיק}, וא"כ בתימן עצמה חיו הרבה "ראשונים" אשר לא זכינו ורוב תורתם לא נשתמרה {כנראה מחסרון בתי דפוס ומחמת השריפה הגדולה בגלות מוזע כמסופר שם}, גדולי תורה אלה חיו אף בזמן הרמב"ם המשבחם באגרתו המפורסמת, ואלו הם שהעבירו את התורה והמנהג לבני עדתם דור אחר דור, בצורה המדויקת ביותר.

זכות זו של יושבי ארץ תימן שלא הלכו מגולה אל גולה ולא הורקו מכלי אל כלי, גרם שהרבה מנהגים המופיעים במשנה ובגמרא ובמקורות לא יזכרו אלא אך ורק אצל עדת תימן, עד אשר כל הרוצה לבין את הסוגיא כמתכונתה מברר הוא כיצד מנהג תימן בזה, ויש להאריך ולהרחיב על כך אך אין כאן מקומו, רק נזכיר בקצרה את מנהג קידוי ההלל {שכך אמרוהו בבית המקדש, סוכה ל"ח ע"א ובע"ב בגמ'}, מנהג קריאת שמע כל הציבור יחד {שיר השירים רבה פ"ח דף מ"א ע"ג אות ב', וסוטה דף ל' ע"ב ורש"י

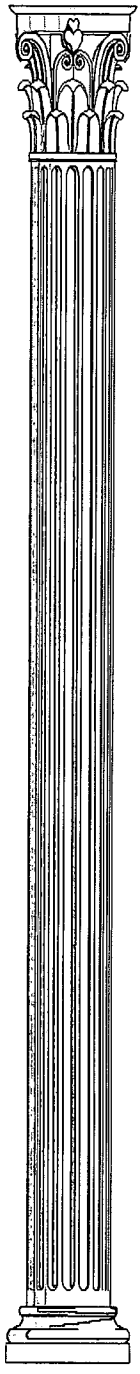

שם ד"ה כסופר}, ואמירת שאר התפילה כל הציבור בקול {ירושלמי תענית פ"ב הל"א דף ט' ע"א ועפ"י גירסת הרמב"ן עה"ת פר' בא פי"ג פס' ט"ז ד"ה וכוונת}, פתיחת הגדול שבציבור בקטעי התפילה {מכילתא בשלח פ"א ונחמיה א' י"ז וברש"י שם} וכן בסעודה פותח הגדול תחילה לברך {שמואל א' פ"ט פס' י"ג} העולה לתורה שקורא בעצמו {מגילה כ"א ע"ב} וקריאת התרגום בציבור {מגילה ג' ע"א, כ"ג ע"ב, כ"ד ע"א, כ"ה ע"ב, וברכות מ"ה ע"א}, צורת עטיפת הטלית {שבת קמ"ז ע"א, ב"מ כ"ח ע"א עיין בסמ"ע חו"מ סי' רס"ז סקי"ג} צורת קשר הציצית {מנחות ל"ט ע"א} עטיפת הטלית בערב שבת {שבת כ"ה ע"ב, קי"ט ע"א, ב"ק ל"ב ע"א} עטיפת האבל בציצית {מו"ק ט"ו ע"א} הגיית אות דל"ת רפויה {ברכות י"ג ע"ב וירושלמי ברכות פ"ב הל"א} מסורת האתרוג התימני {טעמו- סוכה ל"ז ע"ב, ומ"ו ע"ב, בראשית רבה פט"ו סי' ז', וגודלו- ביצה כ"ט ע"ב ועירובין כ"ט ע"א}, ברכת לישב בסוכה כל זמן שנכנס {סוכה מ"ו ע"א}, ברכה בפסח על מצה וחצי {ברכות ל"ט ע"ב}, חלוקת ספר תהילים לקמ"ז מזמורים {מדרש שוחר טוב מזמור כ"ב אות י"ט}. ועוד כהנה וכהנה מנהגים אשר יסודתם בהררי קודש בראשונים ובגאונים, אשר מקוצר היריעה לא העלנום.

גדולי רבני תימן לדורותיהם, אשר העניקו חמה בגובהם, צמחו מתוך קהילה של תלמידי חכמים, אשר כמעט ולא היה ידוע מהו "עם הארץ" בתימן, כל אדם מן השורה היה בקי בכל כתבי הקודש כלשונם, פסקי הרמב"ם ועוד. מעט מרבניהם אשר שרידי כתביהם נשתמרו בידינו זיכו את הדורות באים במאות חיבורים בכל חלקי התוה"ק, אשר נותנים לק"ק תימן שיטה ייחודית {ברובה לא מוכרת בדורינו} בחלקי תורה רבים שאין מצויים בעדות אחרות, כגון מדרשי תימן {שמופיעים בהם מדרשי חז"ל רבים שלא נשתמרו במקום אחר} שיטתם והקפדתם בתורת הדקדוק {ס' חלק הדקדוק, מחברת התיג'אן}, חכמתם בתורת העיבור {הניכרת

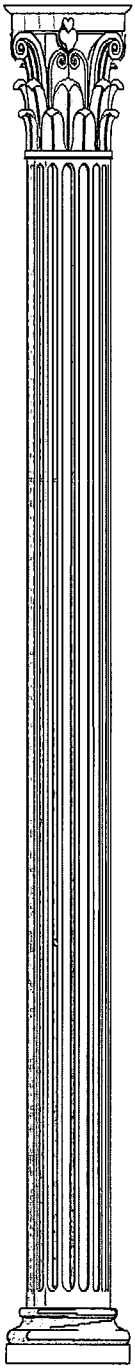

מרשימותיהם בסידורי התכלאל, כאשר חוקרי האסטרונומיה נעזרים בהם, ומחיבורו של רבינו אלואל בן ישע ושל הגר"ש קרואני זצ"ל}, תורת הדרוש הרחבה {כשבעים ספרים על התורה}, חכמת הקבלה אשר בה נתייחדו להיות שורש ועיקר {כספרי הרש"ש זיע"א ונכדו הדברי שלום, והס' שלום ירושלים ועוד} מסורת הניקוד בספרי המשנה והתלמוד {לא ידוע לנו על עדה ששימרה מסורת ניקוד על כל הש"ס} אשר חכמה רבה וגדולה טמונה בהם למבין רזיה. וכן בחלק התלמוד כתבו חידושיהם {ס' סוכת שלום על ב"ק לר"ש עדני זצ"ל, ופי' רבי יוחנן המזרחי על הש"ס והפי' על הרי"ף לחולין לאח' מקדמוני תימן, וס' פירות האילן על אגדות הש"ס}, חכמת השירה והפיוט שנכתבה ע"י חכמי תימן {הגר"ש שבזי זצ"ל ורבים אחרים} והפירושים שנכתבו סביבה, וכן חלק השו"ת וההלכה {הארכנו לפרטן בתוך הספר}, כמו"כ נוסחאות הרמב"ם ושאר כתבי הקודש שבאו מתימן נחשבים למדויקים ביותר, {עיין בהקדמת ש. פרנקל לשינויי נוסחאות} מחמת הזהירות הרבה שהיתה במסירת התורה בתימן, מסורת הניקור, השחיטה והכשר הבשר, ועוד ועוד.

שנים ע"ג שנים חיו בני תימן את חייהם בקדושה ובטהרה, בצניעות מופלגת, כאות וסמל לכל העולם אשר זרע יעקב חי וקיים בטהרתו.

בשנת תש"ט זכו רוב כל בני ק"ק תימן לחונן את עפר ארץ הקודש, מרצונם הטהור ללא כל אילוצים, קמו ונטשו אחריהם את בתיהם, רכושם, וכו' ובגפם הגיעו והקימו בעשר אצבעותיהם במאמץ רב את בתיהם וישוביהם מחדש.

מציאות זו של ארץ הקודש, המוצפת עולים רבים מכל מדינות העולם, בצירוף המלחמה הקשה שהכריזו מייסדי המדינה על יהדותם הטהורה של העולים, הביאו את בני תימן למלחמה קשה ומרה על שמירת צניעותם, מנהגיהם, ואורח חייהם, מלחמה שהיתה כרוכה במסירות נפש אדירה, קיפוח עבודה, חינוך, ורבים אשר נפלו בה, או נטמעו והלכו עם

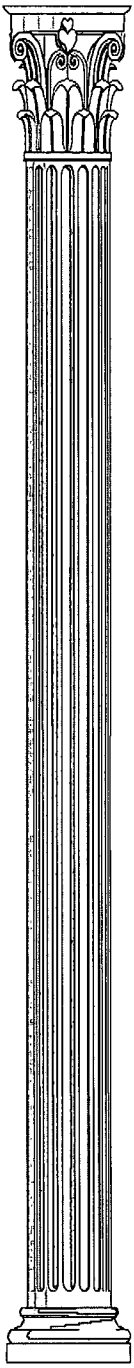

הזרם, כאשר מסורת אדירה של תורה ומנהג כמעט והולכת לטמיון.

מלחמתם העיקשת של רבני תימן שומרי הגחלת במהרסי הדת, גזל את כל סדר יומם, ולא הותיר מקום לתוכחה וחיזוק עצום לשמירת מנהגיהם המיוחדים ומסורתם, חיזוק אשר נצרך מעצם היותם מעורבים ומיושבים יחד עם עדות נוספות.

המעט אשר זכו ונשארו נאמנים לה' ולתורתו, הסתופפו בהיכלי הישיבות הקדושות, אשר רב חלקם בהצלת התורה בתקופה ההיא, ויסודו של רוב עולם התורה בדורינו מכוחם של גאוני עולם אלה נובע. אך דא עקא, רבנים גדולים אלו הנחילו {ומנחילים} את תורת גדולי ליטא בלבד לתלמידיהם, ונוצר מצב שתלמיד ישיבה מן המנין לא זכה להכיר את חלקם הרב והעצום של רבני עדתו ק"ק תימן בכל חלקי התורה, ואת מנהגיהם ומסורתם, מאחר שכמעט לא היה ממי לנחול זאת, ורוב בני התורה העמיקו חקר רוב זמנם בדרך ובשיטת לימוד אשר לא עליה גדלו אבותיהם. {ולא זו בלבד אלא מעט מהם סברו שכל אבותיהם בתימן במשך אלפיים שנה לא העמיקו בלימודם ח"ו ועסקו רק בלימוד שטחי, רח"ל ליצלן מהאי דעתא, וכל מחשבה זו הגיעה מחמת שראו רק את בני דורם שרבים מהם תש כוחם במלחמת הקיום שנגזרה מהחיים באר"י, ולא ראו את ספרי הש"ס השו"ת של חכמי תימן המעידים על דרך לימוד עמוקה חריפה ויסודית בגמ' ובשיטות הפוסקים שללא ספק היתה נהוגה בתימן}.

אין ספק שבמציאות זו, כאשר נאמרו דברים ברוח זו שלבני תימן שבא"י אין חיוב לשמור על מנהגיהם, נפלו הדברים על אוזנים קשבות, כאלה שלא גדלו על המנהגים והמסורת, אשר נחשבה בעיניהם כעול לא מובן {מחוסר ידיעה ולימוד}.

אכשר דרא, ודמעותיהם של חכמי תימן זצוק"ל בשמים פעלו את פעולתם, ובלבות הדור הצעיר נכנס רצון עז ונהיה לברר לדעת ולחקור את

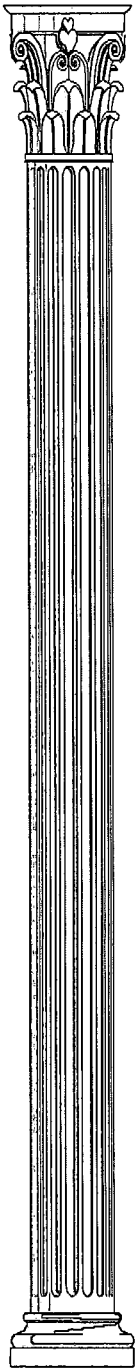

שורשי מנהגי אבותיהם, ולילך בדרכיהם, ולהחזיר עטרה ליושנה, בהדרכתם של גדולי ומאורי עדתינו שליט"א, ולהמשיך את המסורת של אלפי השנים של עמל התורה ושמירת המסורת והמנהג שהלכו בד בבד כמשלימים זה את זה.

בדור זה מוטלת עלינו החובה ולברר וללבן אחת ותמיד סוגיא כאובה זו, הנוגעת בעצם לכלל עדות ישראל {שרובם נטשו מנהגיהם}, האם בארץ ישראל ישנה איזו הקלה שהיא מחובת שמירת מנהגי אבות.

והנה, דברים אלו היו טמונים עמדי שנים רבות, ורבים הפצירו בי להוציאם לאור, עד שראיתי כי רבו הטענות השונות והמשתנות בענין, וגם כי כל מה שנכתב עד כה בנושא, הראה תמונה חלקית של כל הסוגיא, ומשום כך חוסר הידיעה של המציאות היה גדול, ואמרתי, אם נמנע טוב מבעליו שמא נחטא בשתיקתינו, כי יסברו שאין לנו מה להשיב על כל הנכתב.

עוד ידעתי כי ענין זה היה מכאיב רבות לגדולי רבני עדתינו נע"ג, ובראשם הגאון המופלא רבינו יחיא אלשיך זצ"ל, כמו שנכתב בהקדמה לתאג' תורת אבות ע"י בנו {גאון וצדיק זה היה אומן בהסתרת גדולתו הרבה, והעדיף להסתתר תחת התואר העלוב "חתן התנ"ך העולמי" אף שגם שם גילה בקיאות מפליאה שלא נודעה עד ימינו, אך יודעי גדולתו מעידים כי היה בעל רוח הקודש, וידע אף את כל שני התלמודים, המדרשים, ראשונים ואחרונים ישר והפוך, וניחן בזכרון מדהים, ואף בחכמות רבות היה בקי כסגולת צמחי מרפא, {ידע להבחין על איזה צמח דרכו בני אדם ועל איזה צמח לא דרכו} חכמת הכוכבים, ואף שיחת העופות, כל אלה התבררו על ידי עדי ראיה שחיים היום בינינו, ורק קודם פטירתו, הצליח פחות להסתיר עצמו, וטפח מגדולתו העצומה נודע, זכר צדיק לברכה.} ואמרתי, אם בחייהם לא פורסמו הדברים, לכל הפחות נפרסמם כעת ויהיה זה לנחת רוח לרצונם הטהור.

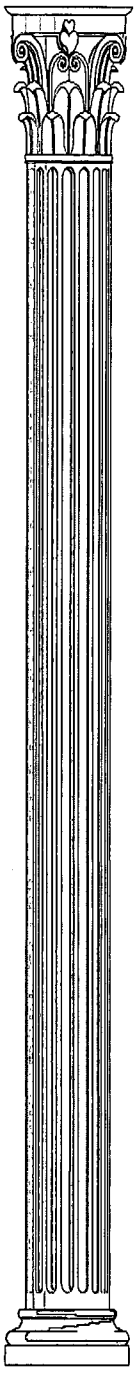

והנני מגלה דעתי ורצוני שכל חפצי הוא רק לברר אמיתה של תורה ולמנוע מחלוקות בישראל, אלא שכל עדה תנהג כמנהגי אבותיה המקובלים לה מדור דור, וכמאמר הכתוב "וירא את ישראל שוכן לשבטיו" דמזה נראה ג"כ שישנה מעלה כאשר כל שבט ושבט מישראל עומד מצוין במנהגיו, איש על מחנהו ואיש על דגלו.

ואדרבה, הנני מגלה את דעתי כאן ברצון ובחפץ, שכל מי שיש לו כל הארה או הערה על דברי, ובפרט השגה על הדברים שנכתבו בקונטרס זה, שאשמח עד מאוד כמוצא שלל רב אם ישלחם לי, ובתנאי שיהיו דברים שלְ טעם, ובל"נ אפרסמם בעתיד במגבלות העומדות לרשותינו, ואם יוכח לי כי טעינו בכל הראיות שהוצגו כאן, הננו חוזרים בנו מיד באותו היום, כי תורתינו הקדושה אמת פתיב בה, וכך היא דרכה של תורה, שתלמידי חכמים מחדדים זה לזה בהלכה, ומעלה גדולה היא לחזור בדברים שנתבררו לו שהאמת עם החולק, וכבר דרשו על כך: "הדר הוא לכל חסידיו".

ואבקש ואמסור מודעה בכאן, שלא ילמדו מדברי הכתובים כאן חס ושלום לחלוק בחינם על גדולי הדור, כי מצווה גדולה ליישב דבריהם, אלא שבנידון זה הצטברו עמי חבילי תשובות כאשר יראה הרואה, וגם נוגע הדבר להלכות רבות וצורך הרבים הוא, ובפרט דברי מכוונים על כל אותם אלה שרואים בנידון הלכתי זה כביכול "פסק מגמתי" שמטרתו לערב את בני ק"ק תימן עם שאר בני קהילות ספרד כדי שלא יהיו "כח פוליטי" שיפריע בעתיד להתאחדות הספרדים, אין חלקנו עם האומרים דברים אלו ואין מטרתינו בקונטרס זה אלא להוכיח להיפך, כשכל הנידון הוא אך ורק הלכתי ואין לחרוג מדרך זו, ולכן רק תשובות הנוגעות למשא ומתן ההלכתי שכתוב כאן ברצונינו לשמוע, ותו לא מידי.

אשא עיני אל ההורים, אל הם הורי היקרים, שעומדים תמיד לימיני בכל עת, ומסייעים לי בכל כוחם שאוכל לפנות כל עיתותי לשקידת

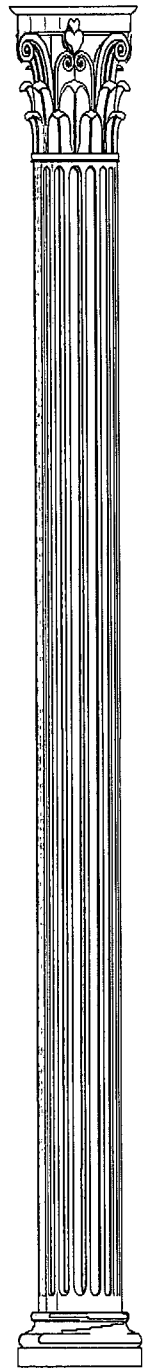

תורתינו הקדושה, ורבות פעלו לסייעני בדבר ספר זה, השי"ת יאריך ימיהם בטוב ושנותיהם בנעימים, מתוך נחת ושמחה, וירוו נחת מכל יוצאי חלציהם בבריות גופא ונהורא מעליא אכי"ר.

כמו"כ אברך את אשת החיל חמותי תחי' ומשפ', אשר מסייעת לנו רבות, זכות התורה תעמוד לה ולכל ב"ב, ויאריך השי"ת ימיה בטוב בבריאות איתנה בכל רנ"ב איבריה ושס"ה גידיה ותרוו נחת מכל יוצ"ח אכי"ר.

ואעלה על נס את זכרו הטהור של חמי היקר, אציל הנפש, ממעתיקי השמועה, השה"ט רבי חיים ב"ר יוסף זביב זצ"ל, שנלב"ע השתא הכא ביום ד' כ"ח מרחשוון התשס"ט, אהבתו הגדולה לתורה ולומדיה, תעמוד לו למליץ יושר בעולם העליון, וזכות הלימוד בספר זה תהא לנח"ר לנשמתו הטהורה, ת.נ.צ.ב.ה.

וכאן המקום להודות לכל ידידי שסייעוני בעריכת והוצאת ספר זה, השי"ת ימלא כל משאלות לבם לטובה ויתמיד בריאותם, זכות הרבים תלויה בהם. הרב אלעד יוחנן הי"ו, הרב אליהו נהרי הי"ו, הרב אליעזר כהן שליט"א ונו"ב תחי' ועוד.

"ויהי נועם ה' אלוהינו עמנו ומעשה ידינו כונה עלינו ומעשה ידינו כוננהו".

גילוי דעת

בדברינו מוזכרים ספרים ומחברים שונים. אין בכוונתי להסכים עם כל התוכן המופיע באותם הספרים או עם דעותיהם והשקפותיהם של המוזכרים במאמר זה, ולא הובאו אלא כדי להעיד על המציאות ההסטורית שלמדים מדבריהם ותו לא, ודי בהערה זו.

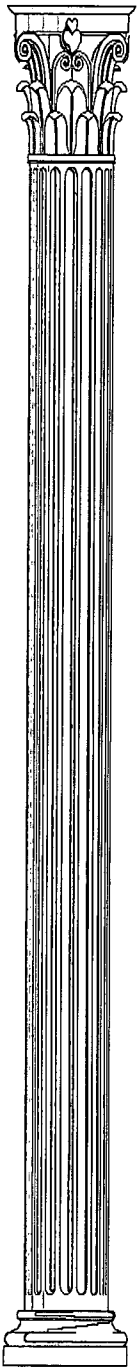

מאמר

"אין חסידות בתורה"

הנה בדורינו זה דור תהפוכות, על אף שרבתה ברוך ה' תורה עד מאוד, בלימוד עיוני והלכתי, וספרים רבים עד אין קץ, מכל מקום, נתפשטו בין רבים מתופשי התורה כמה "השקפות" בדרך ואופן לימוד תורינו הקדושה, שמהווים שיבוש גדול בצורת ואופן לימוד ועיונה של התוה"ק, ולענ"ד חיבים להתריע על הגדולה שבהם.

תנועת החסידות נוסדה לפני כמאתים וחמישים שנה על ידי קדושי וחסידי עליון, שהבינו כי לא יתכן לו לאדם להעפיל לשלימות נפשו לולי יודרך על ידי צדיק שבדור, שיסייע לו בכך. מתוך כך נתפשטו במהלך הדורות חסידויות רבות ברחבי הארץ והעולם, ומתוך כך קנתה דרך זו שביתה בלב רבים מאחינו בני ישראל, על אף שלא הם ולא אבותם נמנו על יוצאי ארצות מוצא החסידות.

ואכן, אם נשלב דרך זו עם הכבוד העצום שרחשו צדיקי ותמימי יוצאי ארצות המזרח לגדולי רבניהם, נבין את הלהט הטמון בבני דורינו לכבד ולהוקיר ולהתבטל באופן מוחלט לגדולי ישראל שבדורינו, השי"ת יאריך ימיהם בטוב ושנותיהם בנעימים עד זקנה ושיבה אכי"ר.

אלא שאט אט התערבבו היוצרות, וחדרה הערצה חיובית זו אף אל מחנה לומדי התורה ומעייניה, עד שנוצר מצב בו מתיחסים רבים רבים, לאומר הדבר יותר מן הנאמר, וכל אשר יאמר האומר קדוש הוא ואין להרהר אחריו אפילו כמלא נימא, ואף אם נראים הדברים לפני הלומד

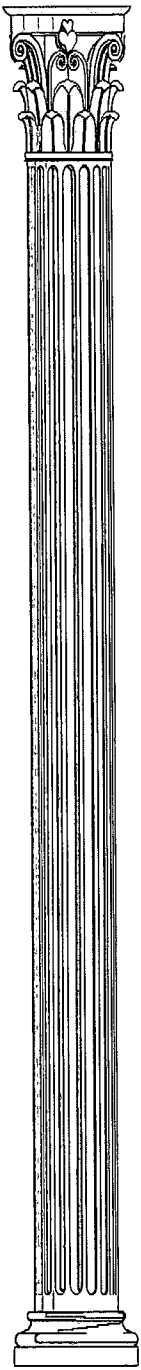

להדיא שונים מן הדבר שנאמר וששמע, כביכול עליו: "לבטל את דעתו" ואם צריך אז "לעקם את שכלו וסברתו הישרה" ואף "לעצום את עיניו" עיני השכל, וכל זה שלא לפגוע חס ושלום בכבוד תורתו {הגדולה והעצומה באמת ללא שום חולק} של בעל המאמר שליט"א, שהלא "אסור לומר, לחשוב ולדבר אחרת ממה שהעלה מורינו ורבינו שליט"א, בכל ההלכות הרבות שכתב בכל ספריו", אלו מקצת מן הביטויים הנשמעים פה ושם בהיכלות התורה.

ואני הקטן יושב ושואל: הזוהי דרכה של תורה? והלא אם לא נפסיק עם ההתבטלות כביכול הזו לכל פסק וכל פוסק הנערץ על בני עדתו, כיצד יוכלו בני עדתו לעיין בתורה בצורה עצמאית ונכונה, מתוך עמל ועיון לברר את הדבר לאמיתה של תורה כפי חלקם הפרטי משורש נשמתם המיוחד אך ורק להם מהר סיני, כפי שלימדונו רבותינו שלכל אחד ואחד יש חלק בתורה הקדושה, הלא בכל הלכה מיד יתבטל הוא לדברי רבו בלא כל אפשרות לבררם לעומק הנכון והרצוי כפי עומק שכלו, שכן בכל הלכה שיחשוב אחרת מיד תעלה על לבו מחשבה זו שאסור לא לחשוב אחרת, ויסתם שכלו ונבהלו רעיוניו, ויגנזו כל חידושיו ובירוריו שיכל לעשות בסוגיא זו.

וברור ופשוט שאין דברי אלה מכוונים להמון העם, ואף לא לצעירי הצאן הע"י, שכל שלא הגיע לדרגה זו שיוכל לעיין בהלכה ודאי וודאי שעליו להתבטל בהלכה לדברי רבותינו, אלה כוונתי לאותם בני תורה שעשרות שנים מלאו כריסם בש"ס ופוסקים מינקותם, וממשיכים להתקדש בקדושת קדש הקדשים, ופרקו מעליהם עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם, וזכו לעיין בתורה הקדושה, להביא ראיות ולברר סברות, לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, אליהם דברי הנוקבים מופנים: האם יש מקום ל"חסידות" בתורה?

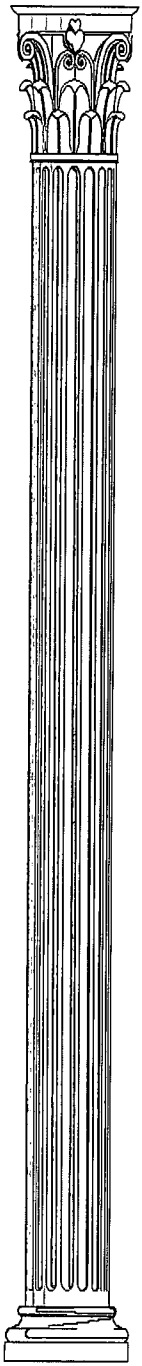

ודבר זה, מתורתו של מורינו ורבינו, עטרת דורינו, שר התורה וההלכה, נזר תפארה, הגאון הגדול רבי עובדיה יוסף שליט"א, שכתב דברים נוקבים בענין זה בריש ספרו "הליכות עולם" וזה לשונו:

"וכמ"ש הגר"ח מוואלוזין בשו"ת חוט המשולש {סי' ט'} בזה"ל: ואע"פ שאנכי שימשתי את מו"ר הכהן הגדול ומחויב אני בכבודו ובמוראו כמורא שמים, מ"מ אני שומר מה שאמרו חז"ל {בבא בתרא דף ק"ל ע"ב} כד אתי פסקא דדינא קמייכו וחזיתו בה פירכא לא תגמרו מיניה, שאין לדיין אלא מה שעיניו רואות. וכבר הוזהרתי מפי מורי קדוש ישראל הגר"א מווילנא שלא לישא פנים בהוראה. וכן כתב עוד בספרו רוח חיים {פ"ד דאבות מ"ד} שאסור לו לתלמיד לקבל דבר רבו כשיש לו מה להשיב עליהם, כי לפעמים תהיה האמת עמו, כמו שעץ קטן מדליק את הגדול, ע"ש. ועוד עיין להגר"ח פלאג'י בשו"ת חקקי לב {חלק יו"ד סי' מ"ב} שאין לתלמיד חכם לכבוש את נבואתו בפסקי ההלכה וחייב לגלות דעתו, ונכתב בספר, שאין משוא פנים בדבר. ומרן הקדוש בשו"ת אבקת רוכל {סי' קנ"ה} כתב וז"ל: ואע"פ שהריטב"א והריב"ש בקיאים יותר בפירוש דברי הראשונים, מ"מ במילתא דאיכא טעמא ואיכא למותיב מותבינן.

דלאו קטלי קני באגמא אנן ע"ש. ובשו"ת נודע ביהודה קמא {חאו"ח סי' ל"ה} ד"ה מה כתב: ואף שבתשובת חוות יאיר פסק להיפך, אטו כל מקום שמצאנו הלכה בתשובות האחרונים נחליט כן להדיא, הלא חיך יטעם אוכל, ע"כ. ועיין בשו"ת רבי ישעיה הראשון {סי' ס"ב} שכתב: ומ"ש שלא אחלוק על הרב הגדול רבינו יצחק בעל התוס', חלילה לי מעשות זאת, והגם כי מה אני נחשב לפניו, אך זאת אתי, שכל דבר שאינו נראה בעיני, אפילו אי אמרה יהושע בן נון לא צייתנא ליה, ואיני נמנע הנראה לי לפי שכלי, ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש, וכמשל הפילוסופים בננס על גבי ענק, ומעולם לא נמנעו האחרונים מלסתור דברי הראשונים,

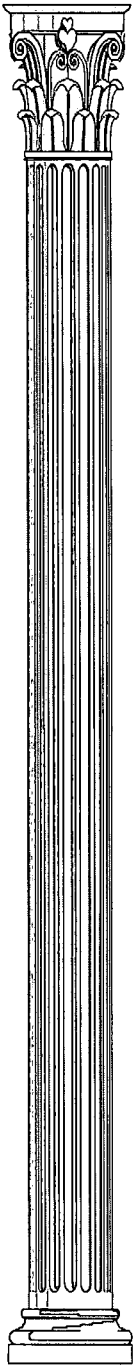

וכמה משניות סתרו האמוראים לומר שאינם הלכה, ואין חכם שיהיה נקי משגיאות." עכת"ד.

עד כאן לשונו הזהב של מו"ר עט"ר הגאון רבינו בספרו הליכות עולם שם.

וכן הוסיף מו"ר שר התורה ידו בשנית וכתב כדברים האלה בספרו הבהיר "מאור ישראל" על הש"ס ח"א עמ"ס תענית דף ד' ע"א עמ' רט"ז ד"ה כל ת"ח וזה לשונו שם:

"נראה שאע"פ שאמרו בסנהדרין {כד ע"א} לאחד קראתי נועם, אלו ת"ח שבא"י שנוחין זה לזה בהלכה, היינו שמדברים דרך כבוד זה לזה, אבל לעולם כל חכם שמביע דעה ראוי שיהיה נשאר עומד על דעתו {אא"כ רואה שדברי חבירו נכונים, ומודה על האמת}, שתלמיד חכם שאין מביע דעתו בבירור, ואין ולאו ורפיא בידיה אינו ת"ח, וכמו שאמרו כיו"ב על פסוק עם חומה היא נבנה עליה טירת כסף ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז {עי' יומא ט' ע"ב ושה"ש רבה בסופו}, וזהו שאמרו על רב ששת {במנחות צ"ה ע"ב} הקשה אדם שהוא קשה כברזל, ומנו רב ששת. וכתבו התוס' שם, שבח הוא לת"ח כדאמרינן בתענית {ד' ע"א} כל ת"ח שאינו קשה כברזל אינו ת"ח וכו' וכן מצאתי בשו"ת אגרות משה {חאו"ח סי' נ"ד} שפירש כדברינו בגמ' כאן". עכ"ל.

וגדולה מזו כתב מו"ר בהקדמתו החשובה לספרו יביע אומר ח"א בדרכי לימוד התוה"ק, באות י"ב שם וז"ל:

"עוד רגע אחד אדבר על דבר המצפצפים ומהגים שאין לחלוק על ספרי האחרונים, ובראותם ספר חדש שבא להכריע נגד איזה אחרון צווחי ככרוכיא בדברים הדברים, וכל היודע ספר עיניו רואות נכוחה שזהו דרך כל רבותינו למימי התנאים והאמוראים ועד אחרוני הפוסקים, וכמ"ש בקידושין {ל, ע"ב} שאפילו הרב ותלמידו נעשים כאויבים זה לזה, ואת

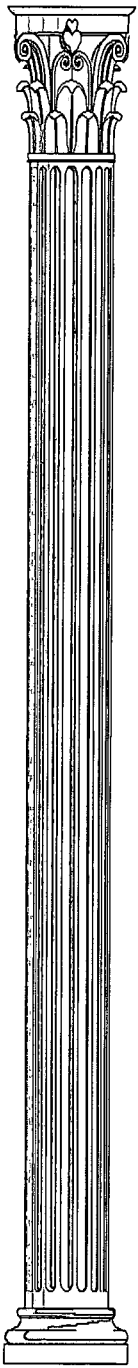

והב בסופה. וכן מבואר בפסקי מהרא"י {סימו רל"ח} שאם ההוראות ברורות קצת כדברי התלמיד, והכי אזלא צורתא דשמעתתא, למה לא יחלוק על רבו והלא כך היתה דרכה של תורה מימי התנאים, ורבינו הקדוש חלק על אביו ורבו רשב"ג, ורבא חולק על רבה רבו, והרא"ש חולק על מהר"ם שהיה רבו מובהק ע"כ, וכן כתב בתשובות הרדב"ז {סי' תצ"ה} ע"ש, וע"ע בתשובות הרא"ש {כלל נ"ה סי' ט'}, שכתב: ומה שכתבת שמהר"י בן שושן היה בעל סברא ישרה וכו' מי יהרהר אחריו לבטל פירושו, זו אינה ראיה, כי מי לנו גדול כרש"י ז"ל שהאיר עיני הגולה בפירושיו, ונחלקו עליו יוצאי ירכו ר"ת ור"י וסתרו דבריו בהרבה מקומות כי תורת אמת היא ואין מחניפים בה לשום אדם\ ויפתח בדורו כשמואל בדורו ע"ש, וע"ע בהרא"ש סנהדרין {ל"ג ע"א} שכתב: במקום שנחלקו גדולים לא יאמר הדיין אפסוק כמי שארצה שאם עשה כך הוי דין שקר וכו' ע"ש, וכבר אמרו חז"ל {סנהדרין ז' ע"ב} לא תגורו מפני איש לא תאגור דבריך מפני איש, וכ"כ בשו"ת כפי אהרן ח"א {חאה"ע סי' י"ב דף צ"א ע"ב} ע"ש, וכו', ועיין להרז"ה בהקדמתו לספר מאור שכתב ג"כ שכן מנהג כל החכמים, וכמו שאמר הפילוסוף ריב לאמת עם אפלטון ושניהם אהובינו אך האמת אהוב מן הכל. ובהקדמת הרמב"ן שם כתב, שחיוב מוטל עלינו לחפש ולעיין בדיני התורה והמצוה ולהוציא לאור תעלומותיה, אין אנו רשאים לירא אדם בהוראותיה ומשפטיה, וכמ"ש לא תגורו מפני איש ע"ש, וכ"כ הרשב"ץ בהקדמת ספרו זוהר הרקיע, שזהו חובה לרב וגם לתלמיד ע"ש, ורביני ישעיה מטראני בשו"ת הרי"ד {סי' ס"ב} כתב, ומ"ש מר שלא אחלוק על הרב הגדול רבינו יצחק זצ"ל,חלילה לי מעשות זאת כי מה אני נחשב כנגד תלמידו, אף כי אחרי המלך, אך זאת אתי, שכל דבר שאינו נראאה בעיני אפילו אי אמרה יהושע בן נון לא צייתנא ליה, ואיני נמנע לוצר מה שנראה לי לפי מיעוט שכלי, ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש, ואני דן בעצמי משל הפילוסופים, שאלו פעם לגדול שבהם, כי

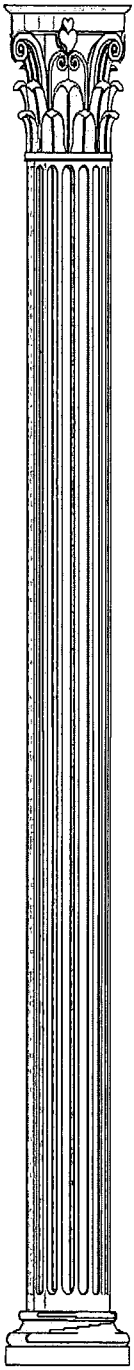

הלא אנו מודים שהראשונים חכמו והשכילו יותר ממנו, ואנו סותרים דבריהם בהרבה מקומות והאמת אתנו, ואיך יכון דבר זה. והשיבם ואמר להם, מי צופה למרחוק יותר הנגס או הענק, הוי אומר הענק שעיניו צופות במקום גבוה יותר מן הנגס, ואם תרכיב הנגס על צוארי הענק מי צופה למרחוק יותר, הוי אומר הנגס, שעכשיו עיניו גבוהות יותר מן הענק, וכן אנחנו ננסים הרוכבים על צוארי הענקים, מפני שראינו חכמתם ואנו מעניקים עליהם ומכח חכמתם חכמנו, ולא שאנו גדולים מהם. וכו' וכמו שעשו חכמי המשנה והתלמוד, ולא נמנעו מעולם האחרונים מלדבר על הראשונים ומלסתור דבריהם, וכמה משניות סתרו האמוראים לומר שאין הלכה כמותם. וגדולה החכמה מן החכם, שאין חכם שיהא נקי משגיאות, ואין החכמה תמימה בלתי לה' לבדו עכ"ל, וכן הוא בהקדמת שבולי הלקט, וכ"כ בענף יוסף על העין יעקב {בעירובין נ"ג ע"א} בשם נזר הקודש, ובזה פירש מ"ש מזקנים אתבונן, שהוא כנגס ע"ג ענק ע"ש, ומרן בשו"ת אבקת רוכל { סי' קנ"ה} כתב: ואע"פ שי"ל שהריטב"א והריב"ש בקיאי טפי מנן בפירוש דברי הראשונים, הני מילי במילתא בלא טעמא, אבל במילתא דאיכא טעמא ואיכא למותיב מותבינן, דלאו קטלי קני באגמא אנן, ע"ש. וע"ע בשו"ת מקום שמואל {סי' י"א} שכתב מחשבותי לא כמחשבות קצת לומדים שראיתי, כי בהגיע המורה לדון דין שנדפס בספר לא יזוז מדברי הספר ההוא, וקיימו בעצמם דברי הרמב"ם במורה נבוכים שבראות אדם בר מה חקוק על לוח ספר תגדל אמונתו בו, ואנכי לא כן אדמה ולבי לא כן יחשוב, כי יש למורה לחפש לעיין עד מקום שידו מגעת ע"ש. והנודע ביהודה {קמא חאו"ח סי' ל"ה ד"ה ומה} כתב, שאף שבתשובות חוות יאיר פסק להיפך, אטו כל מקום שמצאנו דבר בתשובות האחרונים נחליט כן להלכה הלא חיך אוכל יטעם, ע"ש. והגאון רבי דוד פארדו בס' מזמור לדוד {דנ"ז ע"ב} האריך לומר שאין לנו להתעלם מקושיות והשגות שיש לנו על דברי המחברים ע"ש. וכ"כ כיו"ב הגאון רבי

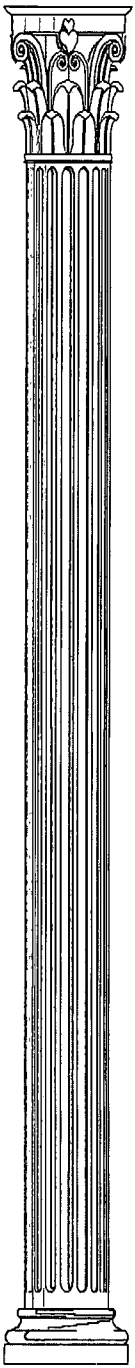

חיים פלאג'י בשו"ת חקקי לב {חי"ד סי' מ"ב} שאין לת"ח לכבוש נבואתו וחייב לגלות דעתו ונכתב בספר, שאין משוא פנים בדבר. וע"ע בספרו כל החיים {דף י"ח ע"ג} ע"ש. והגאון מהר"ח מוולוז'ין ז"ל כ' בשו"ת וט המשולש {סי' י"ט} ואע"פ שאנכי שימשתי את מו"ר הכהן הגדול ומחויב אני בכבודו ובמוראו כמרא שמים, אני שומר מ"ש חז"ל {ב"ב ק"ל ע"ב} כי אתי פסקא דדינא קמייכו וחזיתו ביה פירכא לא תגמרו מיניה שאין לדיין אלא מה שעיניו רואות, וכבר הוזהרתי מפי מורי קדוש ישראל הגר"א מוילנא ז"ל שלא לישא פנים בהוראה עכת"ד. וגם הלום ראיתי להגר"ח מוולוז'ין בספר רוח חיים {פ"ק דאבות מ"ד} שכתב וז"ל: וסור לו לתלמיד לקבל דברי רבו כשיש לו קושיות עליהם לפעמים יהיה האמת עם התלמיד, וכמו שעץ קטן מדליק את הגדול, וזה ששנינו יהי ביתך בית ועד לחכמים והוי "מתאבק" בעפר רגליהם, מלשון ויאבק איש עמו, שהוא ענין התאבקות במלחמה, כי מלחמת מצוה היא, וכן אנו נגד רבותינו הקדושים אשר בארץ, ונשמתם בשמי מרומים המחברים המפורסמים וספריהם אתנו, הנה על ידי הספרים אשר בביתינו ביתנו הוא בית ועד לחכמים, והוזהרנו וגם ניתן לנו הרשות להאבק וללחום בדברים ולא לישא פני איש רק לאהוב האמת עש"ב. ועיין עוד בשו"ת ירך אברהם {ח"א חיו"ד סי' טו"ב} ובס' כסא שלמה חכים {דרוש י"ד להספד דף דקמ"ט ע"ג והלאה}. וכמעט שלא יראה ולא ימצא ספר אחרון הנושא ונותן באמונה על דברי המחברים שקדמוהו, שלא יחלוק וישיג על מי שקדם לדון בענין ההוא לרחק הסברא התמוהה ולקרב השיטה הישרה, והחולקים על זה דבריהם מהבל ימעטו, ולחפש תואנות יבשו ולשונם חרב חדה בלשון הרע ורכילות, ועל זה אמרו בערכין {ט"ו ע"ב} סיפר לשון הרע אין לו תקנה שכבר כרתו דוד ברוח הקודש שנ' יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות, כי דרך מספרי לשון הרע בתחילה יפליגו בשבח הרב אשר הושג על דבריו, חלקו מחמאות פיהם בשפתי חנף וזהו: יכרת ה' כל "שפתי

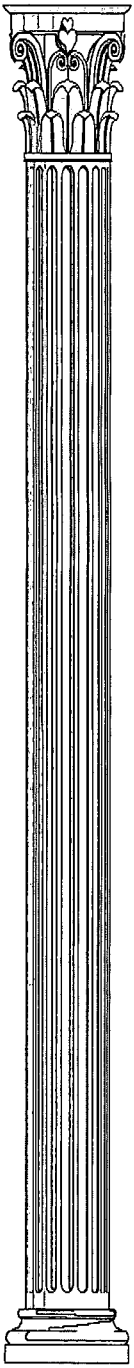

חלקות" שבחלקלקות לשונם ירחיבו פיהם בשבח הרב כנ"ל, וכל כוונתם בכדי שאחר כך יוכלו לדבר גדולות על המחבר החדש שהשיג על הרב שקדמהו, זהו שאמרו "לשון מדברת גדולות". וכן המליצו ע"ז מ"ש בפסחים {קי"ח ע"א} "כל המספר לשון הרע ראוי להשליכו לכלבים" משום שבפרשת שירה אמרו, כלבים אומרים: "בואו נשתחוה ונכרעה", וכן אלו דרכם מתחילה להשתחוות ולספר בשבח הרב המושג, בכדי שאחר כך יעיזו פניהם לדבר סרה על הרב המשיג, והם לא ידעו ולא יבינו כי זוהי דרכה של תורה, כי טח מראות עיניהם הצרות בכבודן של תלמידי חכמים, וכמו שאמרו {ב"ב ע"ה ע"א} "עשן בחופה למהף שכל מי שעיניו צרות בתלמידי חכמים בעלום הזה עיניו מתמלאות עשן לעולם הבא", כי רק הקנאה והשנאה מדברת מתוך גרונם ולעפר בעפר כבוד נושאי דגל התורה, ואוי להם מעלבונה של תורה, אולם לא כאלה חלק יעקב המודים על האמת, וכמו שכתוב בירושלמי {סנהדרין פר' חלק סוף הל"א} אם שמעת דבר מפי קטן מישראל והנייך, לא יהא בעיניך כשומעו מפי קטן אלא וכו' כשומעו מפי נביא, ולא כשומעו מפי נביא אלא כשומעו מפי הגבורה" עכ"ל היבי"א שם.

וכ"כ בהקדמה לשו"ת יב"א חלק ד' בזה"ל:

"הנה כבר ביארנו בדברי פתיחה לשו"ת יביע אומר ח"א וח"ג שאין לתלמיד חכם להמנע מלגלות דעתו בהלכה, ורשאי להוכיח בראיות פסק דינו, ולסתור דברי איזה אחרונים שקדמו לו בין לאסור בין להתיר. שכן היא דרכה של תורה. וכן מבואר בשו"ת הרא"ש (כלל נה דף נג רע"א), שכ', כי מי לנו גדול כרש"י ז"ל שהאיר עיני הגולה בפירושיו, ועכ"ז נחלקו עליו יוצאי ירכו ר"ת ור"י בהרבה מקימות, וסתרו דבריו, כי תורת אמת היא, ואין מחניפין בה לשום אדם וכו', ויפתח בדורו כשמואל בדורו. ע"כ. וכ"כ מהר"י בעל תרומת הדשן בפו"כ (סי' רלח), שאם ההוראות ברורות

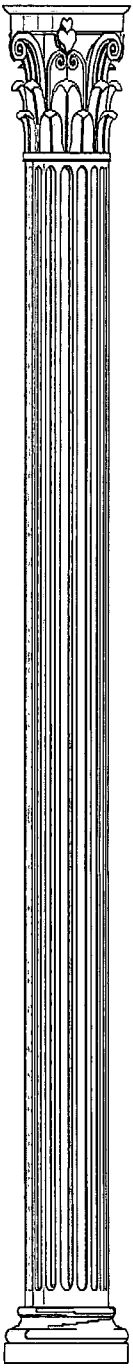

קצת וצורתא דשמעתא אזלא כדברי התלמיד, למה לא יחלוק על רבו בפסק והוראה, והלא כך היה דרכה של תורה מימי התנאים, רבינו הקדוש חולק על אביו ורבו רשב"ג בכמה מקומות. ובאמוראים, רבא היה חולק על רבה רבו. ועי' מהרש"א בח"א הוריות יד. ודו"ק.) ובגאונים, הרא"ש חולק בכ"ד על מהר"ם שהיה רבו מובהק. ע"כ.

וכ"כ בשו"ת הרדב"ז ח"א (סי' תצה) שמותר לחלוק על רבו בחייו בראיות דרך משא ומתן, והביא מכל הראיות הנ"ל, וסיים, וכן מותר לחלוק על רבו לאחר מותו ולפסוק ולהורות כפי ראיותיו ולעשות מעשה אע"פ שהם כנגד רבו. וכן יכול לכתוב בספר דברי רבו וראיותיו, ודברי עצמו וראיותיו אפי' הם סותרים דברי רבו. וכן עשו כל הראשונים ז"ל. ע"כ. גם בשו"ת שאלת יעב"ץ ח"א(ס"ס ה) כ', שבודאי רשאי התלמיד לחלוק על רבו ע"פ הוכחות וראיות בין בכתב בין בע"פ, והשלמים בחכמה אינם מקפידים על התופס עליהם, ואדרבה מחזיקים לו טובה שהצילם מליפול ברשת השגיאה. ע"ש. וכ"כ הגר"ח מוולוזין בשו"ת חוט המשולש (סי' ט) וז"ל, ואע"פ שאנכי שמשתי את מורי ורבי הכהן הגדול נ"י ומחוייבני בכבודו ומוראו כמורא שמים, אני שומר מ"ש (בב"ב קל :) כי אתי פיסקא דדינא דידי קמייכו וכו' עד אין לדיין אלא מה שעיניו רואות. וכבר הוזהרתי מפי מורי קדוש ישראל הגר"א מוילנא ז"ל שלא לישא פנים בהוראה וכו'. ע"ש. וע"פ זה פירש בספרו רוח חיים (פ"א דאבות מ"ד) מ"ש במשנה והוי "מתאבק" בעפר רגליהם, מלשון "ויאבק" איש עמו, כי אסור לתלמיד לקבל דברי רבו כשיש לו קושיות עליהם, ולפעמים תהיה האמת עם התלמיד וכו'. ולכן הוזהרנו וניתן לנו רשות להתאבק וללחום בדברים, ולא לישא פני איש, רק לאהוב האמת. ע"ש. ובהקדמת ספר מזמור לדוד פארדו ממהר"ד פינטו ז"ל, הובאו דברי הגאון מהר"ר כליפא בן מלכא, שהעיר על הגאון מהר"ח בן עטר בפרי תואר (סי' פד), שהקפיד מאד על מי שיבא להשיג על דבריו, וכתב, וימחול לנו כבודו, דלאו כל כמיניה לומר

קבלו דעתי, כי תורה היא וכו', וכתר תורה מונח לכל ישראל ומי לנו גדול מהרי"ף שהשיגו בעל המאור וכו', והאמת יקובל ממי שאמרו, ואפילו תלמיד בפני רבו כתיב ביה לא תגורו מפני איש, והכל כשיהיה לשם שמים אדרבה מצוה קא עבז. (והביא ההיא דב"ב קל: שאין לדיין אלא מה שעיניו רואות.) ע"ש. וע"ע להגאון מהר"ד פארדו במזמור לדוד (דנ"ז סע"א), שגם הוא כ' להעיר בזה על הפרי תואר הנ"ל, וכתב, דאטו מי שיראה קושיא לפי שכלו ועיונו על דברי אחד מן הראשונים, יעלים עיניו כאילו אינו רואה, כדי שלא להשיג על גדולי עולם, ותהי האמת נעדרת חלילה, דרחמנא אמר לא תגורו מפני איש. וכ"כ הגאון מהר"ם לונזאנו בהקדמה לספרו „דרך חיים" אשר בו השיג בקושיות כבדות על הראשונים, ואמר : "גם הם לי לישועה כי לא לפניהם חנף יבא". ודומה כננס ע"ג ענק וכו'. ע"ש. וע"ע להגאון מהר"ח פלאג'י בשו"ת חקקי לב (חיו"ד סי' מב) שאין לת"ח לכבוש נבואתו וחייב לגלות דעתו בהלכה ונכתב בספר. ע"ש, עכ"ל.

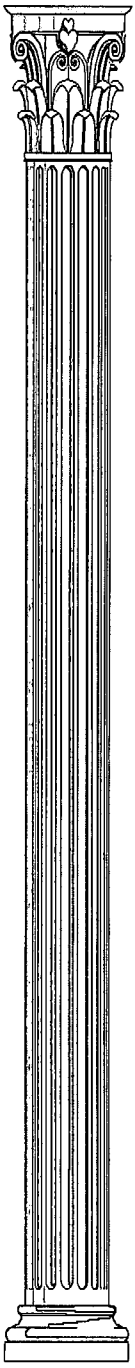

מחויבותו של הרב לפסוק לשואל כפי מנהג עדתו

אלו דברי שו"ת דברי מלכיאל חלק ה' סי' ק'. להגאון רבי צבי מלכיאל הלוי אב"ד לומזה.

"כבוד הרב הגדול מו"ה אליהו יוסף נ"י, רב בעיר אני בפלך קוטאיים.

על דבר שבני עירו מוחזקים לספרדים ונוהגים מנהגיהם בכמה דברים וכן בסדר התפילות ובצורת האותיות בספר תורה ועוד בכמה דברים, אם צריך להורות להם כמנהג הספרדים כדעת הב"י נגד הרמ"א וכן כמה קולות וחומרות שנוהגים בדיני טריפות. ומהשו"ב דשם אי אפשר לדעת כי יש שוחטים אשכנזים שבאו ממדינתינו ומורים כמנהג מדינתינו, והשוחטים ילידי המקום ההוא אינן יודעים דיני שו"ב כראוי.

לדעתי כיון שמוחזקים לספרדים צריך להורות להם כמנהג ספרדים וכמ"ש כת"ר שיש אצלם חיבורים במקצוע זה, ואף שהם אינם יודעים מזה, בכל זאת צריך להורות להם כמנהגם, והאשכנזים יתנהגו כמנהג אשכנז וכמ"ש הפר"ח באו"ח סי' תס"ח ס"ד בדיני מנהגים שדינם כשני בתי דינין דקי"ל ביבמות {דף י"ד} דשרי ואין בזה משום לא תתגודדו, דהרי סבירא ליה התם וכו'.

ואין להאריך בזה באשר נהגו בכמה מקומות שיש בעיר אחת כולל אשכנזים וכולל ספרדים, וכ"א נוהג לפי מנהג מדינתם, וכתב הפר"ח שם דהוי כשתי עיירות, ואף אם יחפצו לשנות מנהגם לא יוכלו משום אל תטוש תורת אמך, וכמדומה שכבר נהגו שלא לשנות ממנהגם אף שאין דעתם

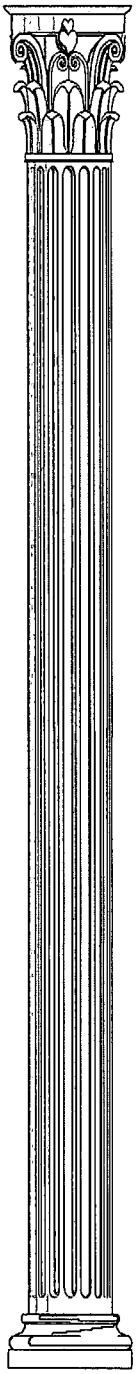

לחזור, והטעם דהא קי"ל דאין דעתם לחזור צריך לנהוג כמנהג המקום היינו רק במילתא דתליא במנהגא, או שיש דעות בפוסקים בלי שום הכרעה, אבל לענין הלכות טריפות שהאשכנזים הכריעו דהלכה כהרמ"א, א"כ איך ינהגו כהבית יוסף כיון דס"ל דאין הלכה כן, וכו'.

וכן ראיתי באחרונים שהאשכנזים הדרים בין הספרדים נוהגים כמנהג האשכנזים בדיני טריפות וכדומה, וגם כיון דמפורסם בכל העולם שיש חילוקים בין אשכנזים לספרדים הוי כשני עיירות וליכא בזה לא תתגודדו ולא משום חשדא, וכו' עכ"ל.

ודון מיניה ואוקי באתרין

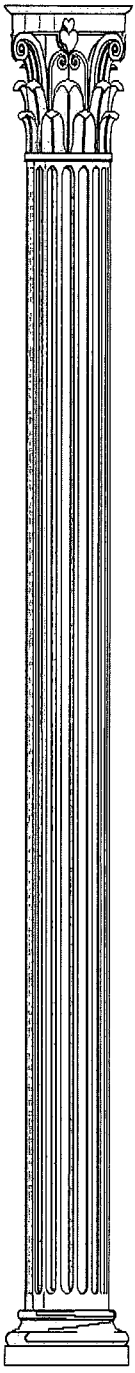

ספר שוכן לשבטיו

בירור הלכתי מקיף וממצה בענין האם מחויבים בני ק"ק תימן להמשיך להחזיק בכל מנהגיהם גם כאן בארץ ישראל או שצריכים להתפוס בדעת השו"ע גם נגד מנהגיהם.

הנה בימינו רבתה המחלוקת על ענין מנהגי קהילות ישראל שהגיעו לארץ ישראל ובפרט ק"ק תימן, שיש הטוענים כי על כל בני עדת תימן לנהוג בא"י כדעת השו"ע בכל מקום, ולפי שראיתי רבים וטובים מרבותי שליט"א הדנים בדבר, אך לענ"ד הקלושה לא מצאתי דרך קצרה וברורה לבאר דבריהם, אמרתי אענה אף אני את חלקי בנידון, כי מצאתי טענות ברורות וישרות ללא כל חולק, שלא נסדרו להדיא במקום אחר, ובהם מוכח באופן ברור שאין כל יסוד לטענות אלו שמנהגי תימן בטלים בארץ ישראל, וזה החלי בעזרת צור גואלי.

א. פתירת דברי האבקת רוכל.

ראש וראשון בסוגיה נפלאה זו, הלא הוא מרן הבית יוסף, בדבריו שכתב בשו"ת אבקת רוכל בסימן רי"ב {ונ"ל שלא לחינם נרמזה תשובה זו בסימן זה, דרמז הוא על העתיד לבוא} וזה לשונו שם:

"נדרשתי לאשר שאלני הישיש הנבון ה"ר טודרוס על דבר הריאה הסרוכה במקום חיתוך האונות לבשר שבין הצלעות במקום רביתא דאוני, שנהגו עד היום כל בני עירו להכשירה בלי בדיקה כלל בבהמת ישראל, אכן בבהמת גוי הוי אוסרים לגמרי, זולתי בשעת הדחק שאז היו מכשירים גם בבהמת גוי, ועכשיו יש מגמגמים בדבר ואומרים מאחר שבאשכנז היו

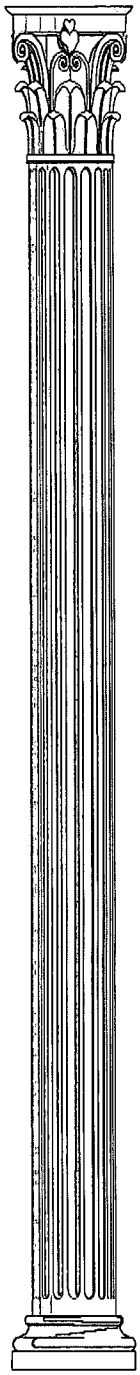

נוהגים לאוסרם לגמרי אפילו בבהמת ישראל שקהל הקדוש קהל אשכנזים ראוי להחזיק במנהג אבותיהם ולאסור אותה ושמה שהתירו אותה עד היום שלא כדין עשו, ולכן ביקש ממני ה"ר טודרוס הנזכר למעלה להודיעו איזה הדרך ישכון אור.

והנני משיב ואומר ששורש דין זה בפרק מקום שנהגו {נ,א,} דתנן התם, מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות עושין, מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין, ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין או ממקום שאין עושין למקום שעושין, נותנים עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם ואל ישנה אדם מפני המחלוקת,וכו'.

ואם יטען הטוען ויאמר הני מילי ביחיד הבא לדור במקום שיש בה ישראלים רבים, דכיון דיחיד הוא יש לו לבטל מנהגו מפני מנהגם אבל כשנמצא במקום שנוהגים להקל קהל מסוים שבאו ממקום שנהגו להחמיר, אינם בטלים לגבי מקום שהלכו שם, וצריכים הם להחזיק כמנהג אבותיהם שהחמירו על עצמם, איכא למימר דליתא, אלא כשם שיחיד צריך לבטל מנהג מקום שיצא משם לגבי רבים, כך רבים צריכים לבטל מנהג מקום שיצאו משם לגבי מקום שהלכו לשם אם הם מרובים מהם, וראיה לדבר וכו'.

ובנידון שלפנינו עדיפא מינה, שבתחילה באו ספרדים ואשכנזים לדור בפליבנ"א, והספרדים היו מרובים על האשכנזים, והיה לאשכנזים לנהוג כמנהג הספרדים בין להקהל בין להחמיר וכמו שהוכחתי וכן עשו, הגם כי אח"כ באו עוד אשכנזים אחרים ונתוספו על הראשונים, לעולם הספרדים מרובים, ואפילו אם היו מתרבים האשכנזים על הספרדים, צריכים האשכנזים לנהוג כמנהג הספרדים, לפי שהאשכנזים הראשונים שבאו בטלו לגבי הספרדים ההם, והיו צריכים לנהוג כמנהגם, כמו שהוכחתי, א"כ הו"ל כולם כספרדים, וכל האשכנזים הבאים אח"כ בטלים לגבייהו וכו'.

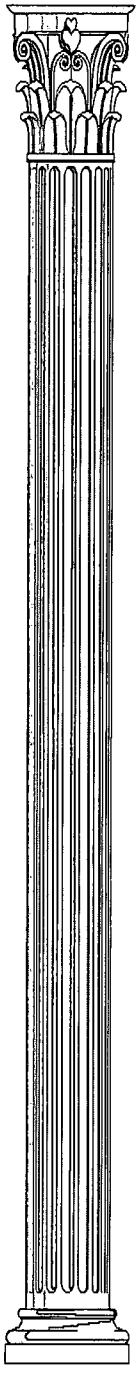

ומ"מ מכל מש"כ לעיל נתבאר דפשיטא מביעתא בכותחא שהאשכנזים הדרים בפליבנ"א מותרים לאכול מבדיקת הספרדים, ולא עוד אלא שאם באו להחמיר על עצמם אינם רשאים מפני הלעז ומפני המחלוקת, כי גדול השלום שעליו העולם עומד" עכ"ל האבק"ר שם.

אלא שקשה ע"ז דהאבקת רוכל סתר שיטתו ממה שכתב באותו שו"ת בסימן ל"ב שם נשאל בזה"ל:

ילמדינו רבינו, קהילות שנוהגות כהרמב"ם ז"ל בקולותיו ובחומרותיו, דור אחר דור, מהו לכוף אותם לנהוג כהר"י, וזולתם מהאחרונים המביאים הסברות, או דילמא הזהרו מנהג אבותיכם, ואם רבו במלכיות רבים מהו.

וע"ז השיב ז"ל:

מי הוא זה אשר ערב אל לבו לגשת לכוף קהילות שנוהגות כהרמב"ם ז"ל לנהוג כשום אחד מן הפוסקים ראשונים ואחרונים, והא אמרינן בפ"ק דעירובין {ו,ב} תני לעולם הלכה כבית הלל, והרוצה לעשות כבית שמאי עושה, כדברי בית הלל עושה, מקולי ב"ש ומקולי ב"ה רשע, מחומרי ב"ש ומחומרי ב"ה עליו הכתוב אומר והכסיל בחושך הולך, אלא אי כב"ש כקוליהון וחומריהון, אי כב"ה כקוליהון וחומריהון, והלא דברים קל וחומר, ומה אם בית שמאי דאין הלכה כמותם, אמרו אי כב"ש כקוליהון וחומריהון, הרמב"ם ז"ל אשר הוא גדול הפוסקים, וכל קהילות ארץ ישראל והארביסטאן והמערב נוהגים על פיו, וקבלוהו עליהם לרבן, מי שינהג כמוהו למה יכפוהו לזוז ממנו, ומה גם א נהגו אבותיהם ואבות אבותיהם שאין לבניהם לנטות ימין ושמאל מהרמב"ם ז"ל, ואפילו רבו באותה העיר קהילות שנוהגות כהרא"ש וזולתו, אינם יכולים לכוף למיעוט הקהילות שנוהגות כהרמב"ם ז"ל לנהוג כמותם, וליכא משום לא תתגודדו דהואיל וכל קהל נוהג כמנהגו הראשון הוה ליה כשתי בתי דינים בעיר אחת, וקי"ל כרבא דהיכא דאיכא שתי בתי דינים בעיר אחת אלו נוהגים

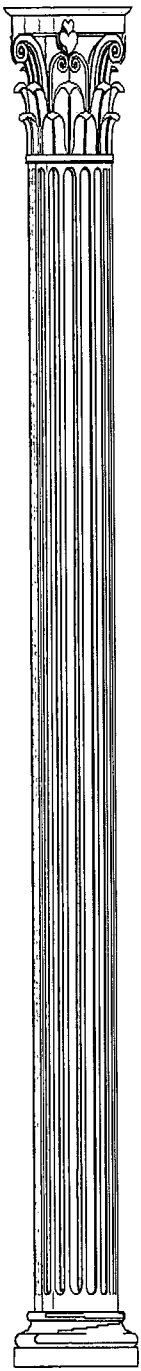

לאסור ואלו נוהגים להתיר אין כאן משום לא תתגודדו כדאיתא פ"ק דיבמות וכל קהל וקהל כעיר בפני עצמו שאין בני קהל אחד כופין לבני קהל אחר, וכ"כ מוהר"ר דוד כהן ז"ל בתשובותיו {סי' י"ב} והנלע"ד כתבתי" עכ"ל.

וד"ז קשה מדוע לא פסק כן לאשכנזים שבעיר פליבנ"א שג"כ יחשבו כקהל בפני עצמו.

{יש להעיר שאף שמדברי האבקת רוכל בסימן ל"ב אין הוכחה מפורשת שדיבר על אופן של קהילה המגיעה לישב בתוך קהילה קימת, מ"מ מלשונו מוכח שדיבר בהאי גוונא:

א. מעצם לשון השאלה "מהו לכוף", וכי מדוע נחליט פתאום לכוף קהילה היושבת על מכונה לשנות מנהגיה, אלא מירי בגוונא דשייך לטעון לשינוי מנהגיה בהלכה וכגון שעקרה למקום חדש.

ב. מהמשך לשון השאלה: "ואם רבו במלכיות רבים מהו" דהיינו שאם אם אותה קהילה שעקרה למקום חדש רבו עליה קהילות שנוהגות באותה מלכות אחרת, שזה מוסיף טעם מדוע עליה לשנות מנהגה, ולזה באמת מתייחס הב"י בתשובתו ואומר: "ואף אם ירבו באותה העיר קהילות שנוהגות כהרא"ש וזולתו".

ג. שכן הבינו הפוסקים {הרב ארץ החיים, הרב ישמח לב, והרב דבר משה} בדבריו, שלולי זה לא היו מציגים את דבריו כסתירה.}

ומכאן מתחיל הבירור של סוגיא חשובה זו.

{אף שאפשר להתחיל סוגיא זו ממקומות אחרים, ולמנות את הפוסקים החולקים על הב"י בתשובה רי"ב העדפתי להתמקד בדברי האבקת רוכל לרוב חשיבותו ומכיון דדבריו הם הבסיס לדברי החולקים}.

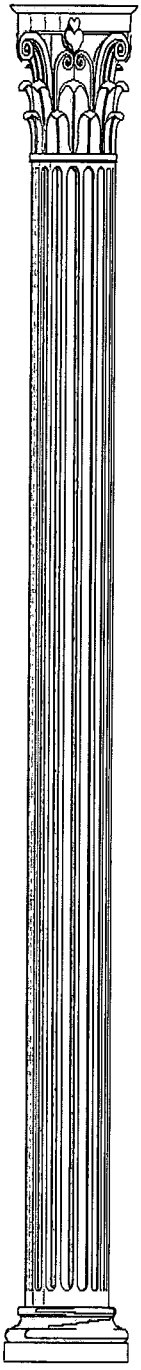

א. מהלך ראשון בישובו- שיטת מהריב"ל ודעימיה.

והנה בספרו הבהיר של הגאון רבי חיים סתהון {תרל"ב- תרע"ז, רבה של צפת} ארץ החיים {מנהגי ארץ ישראל על סדר השו"ע, בכללים שבתחילת הספר כלל כ"ד, ונדפס מחדש בשו"ע מהדורת אוצרות ספרד ח"א עמ' 151} האריך והרחיב רבות באיסוף שיטות כל הפוסקים בזה, ושם נתן על סתירה זו ב' תירוצים, ששניהם מהוים שני מהלכים בכל דברי הפוסקים המדברים בסוגיא זו, וב' שבילים אלו מסירים את כל סבך האריכות האופף סוגיא זו בפוסקים, מחמת שרבים מקשים מדברי אלו לדברי אלו, ולא ידעו כי מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. וכל שו"ת שנמצא מדבר בנידון זה, נוכל להתאים אותו לאחד מב' המהלכים הנ"ל בישוב סתירה זו.

ועל סתירת דברי האבקת רוכל עמדו ג"כ בשו"ת ישמח לב {חאה"ע סי' ד'} ובשו"ת דבר משה {תאומים סי' ל"ח} וכמו שנביאם.

מהלך ראשון בדברי הפוסקים, שהוא מהווה ג"כ את התירוץ הראשון על סתירת תשובות האבקת רוכל הוא, שישנו חילוק גדול בין קבוצה קטנה של אנשים בודדים שבאו לדור בעיר גדולה, שאז הם מתבטלים למנהגי אותה העיר, לבין אם באו כמות מרובה של אנשים יחד, שאז מתברר שלא נתבטלו לאנשי אותה העיר שבאו אליה.

וכדעה זו סוברים: מהרשד"ם {יו"ד סי' מ'} שו"ת מהר"י בן לב {ח"ג סי' י"ד החקירה הרביעית}, מהר"א צוויידל ומהר"ב בן ברוך שהובאו בכנסת הגדולה יו"ד סי' ס"ד בהגהת הב"י אות מ"ד, מהרימ"ט בתשובה כת"י, שהובא בכנסת הגדולה יו"ד סי' ל"ט, המקור ברוך סו"ס כ"ד, ומהר"ב בנימין שהובא בפרי האדמה ח"א דף קס"ב סוע"ב, שו"ת עוגת אליהו למהר"א ישראל סי' ל"ט, שהתיר לעשרים נפש שבאו מרודים לאכול שור בירושלים אף שנהגו בו חומרא בעירם.

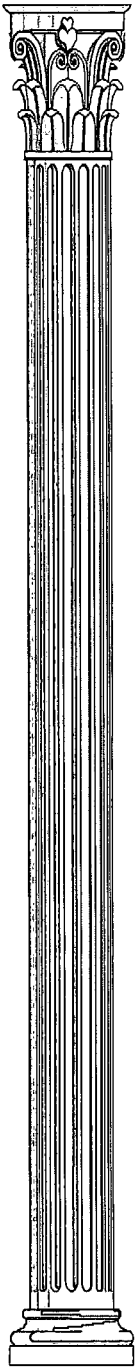

וכ"כ הרב בנימין נפון {מח"ס בני בנימין בתשו' כת"י שנדפסה בקובץ סיני טבת תש"ט עמ' ר"ט} שתפס בסוגיא זו כדעת מהרשד"ם שהמנין קובע.

וזה לשון מהר"י בן לב שם: "ונמצינו למדים בתורת המנהגות שכל מנהג איסור שהוא במקום אחד כל שאינו מנהג בטעות אלא שהם החמירו על עצמם לעשות סייג לתורה או לדבר שהוא מחלוקות חכמי ישראל ונהגו כדברי האוסר, על כל בני העיר, חייבים בו מן הדין, וכל היוצא מתוכה ודעתו לחזור חייב גם כן בו עד שיעקור דירתו משם ויקבענה בעיר האחרת דבכה"ג פקעו מיניה חומרי מקום שיצא משם כדמוכח בהוא דפרק קמא דחולין ע"כ, וכד מעיינין שפיר אשכחינן דלא דמי נידון דידן להה"א דפרק קמא דחולין, דהתם מיירי ביחיד או ביחידים שעקרו דירה מאותו המקום שהיו נוהגים בו חומרא וקבעו דירתם באותו המקום שנהגו בו קולא, אבל בנידון דידן שבאנו גרושים מארץ אדום עם רוב קהילות, בכגון האי לא אמרינן קמא קמא בטיל דמרובים ומרבים היו הבאים בכל פעם ופעם, וידוע היה שבכל יום ויום היו עתידים לבוא, ואם כן הם חיבים לקיים מה שנהגו אבותיהם לחומרא" עכ"ל מהריב"ל.

ומדבריו ודברי הפוסקים העומדים בשיטתו למד הרב ארץ החיים שב' תשובותיו של האבקת רוכל לא סתרי אהדדי, דבתשובה ריי"ב מדובר באופן שאותם אשכנזים שבעיר פלבינ"א עלו בודדים, ולכך בטלים ביושבי עירם, אך בתשובה ל"ב מדובר שעלו בכמות מרובה ולכן לא נתבטלו.

והנה זאת ידוע לכל מעיין, שקהילת תימן עלתה לא"י בראשונה בשנת תרמ"ב {ונתנו סימן בפסוק "אעלה בתמר"} עלו קבוצה גדולה של שלש מאות נפש, {וכמובא בספר תימן וציון עמ' 202 שתצלומו מופיע בסוף} וברור שלא שייך כלל לקרוא לכמות זו "משפחות בודדות", ולכן כבר

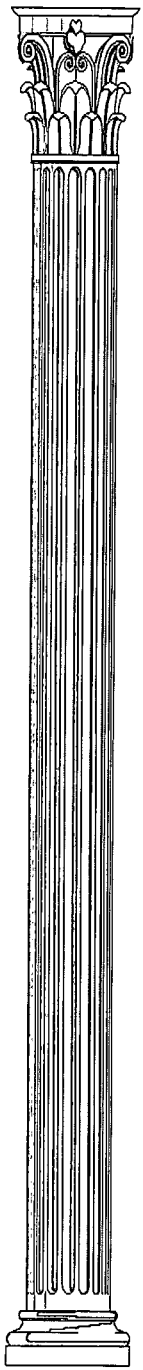

בראשונה עלתה מתימן קבוצה גדולה, ובמשך הזמן נצטרפו אליהם קבוצות קבוצות, עד העליה הגדולה בשנת התש"ט, ולכן גם לשיטת מהריב"ל ודעימיה ויישוב האבקת רוכל לשיטה זו, אין מקום לדון שק"ק תימן נתבטלה כיון שתמיד עלתה בכמויות גדולות.

ומענין שהגאון רבי אברהם אלנדאף זצ"ל נשא דרשה בפני בני ק"ק תימן בירושלים בשנת תרנ"ג {כי' שנים אחר עלייתם} והוכיחם שלא לשנות מנהגי אבותם כלל ולא להגרר אחר תושבי המקום מדברי מהריב"ל הנ"ל, ונדפסו דבריו בספרו פתחון טוב על התורה עמ' י"ב-י"ד יעו"ש.

וידעתי בני ידעתי, שמיד יקפצו כאן צורבים ויטענו, הלא ביחס לבני הישוב הקיים בירושלים, גם שלש מאות נפש זהו מיעוט וכמות קטנה, ומאן לימא לן שהם לא נחשבים שנתבטלו בבני העיר שבאו לשם.

ולכן אמנה לך את לשונות הפוסקים בהגדרה זו, כדי שיתברר שאף אחד לא נקט לשון של "מיעוט" אלא רק "יחיד או יחידים", וממילא שלש מאות נפש לכל הדעות יוצאות מכלל הגדרה זו של "יחידים".

ולשון מהריב"ל כבר העתקנוה שכתב: "ביחיד או ביחידים".

וזה לשון מהרשד"ם שם: "ומ"מ לבי נוקפני, דבשלמא אי באו שם קהל אחד בבת אחת מהאנשים הספרדים ניחא אפילו היו האשכנזים קודמין, אמנם עתה שבאו אחד אחד והתחילו לנהוג כמנהג האשכנזים מאן ליכא {נדצ"ל לימא} דבכה"ג מותרין לשנות" עכ"ל.

וזה לשון שו"ת עוגת אליהו: "נשאלתי מאת אחינו אנשי רודים יע"א מעשה שהיה כך היה, הן היום אנחנו אנשי עיר רודים באנו לשכון כבוד בעה"ק ירושלים תוב"ב, ושם היתה הסכמה עשויה בחרם שלא יאכלו בשר שור מפני התולעים שנמצאו בבשר, וקיבלו עליהם בני העיר חומרא

בירור מעמדה
ההלכתי של ק"ק
תימן בא"י

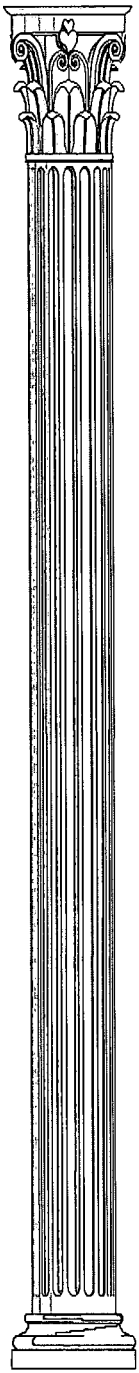

זו ואנחנו הבאים אחריהם נהגנו כמותם עתה בבואינו, פעיה"ק ירושלם אין נוהגים בו איסור ואוכלים אותו בשופי, היש היתר גם לנו לאוכלו ע"כ יורנו המורה ויבא שכמ"ה.

ובתוך דברי תשובתו כתב להם ע"ד מהריב"ל בזה"ל: "אלא דלנידונו לא מלאו לבו לפסוק כן כאשר הרואה יראה שבאו בני אדם הרבה ואינם בטלים לגבי אנשי אותה העיר כמו שיעוי"ש, ואין נוגע לנידון דידן, דכל אנשי עיר רודים הבאים להר הקודש ירושלים לא יעלו כן הכל {נדצ"ל בין הכל} **עשרים נפש, ולא באו כולם בבת אחת כי אם מעט מעט**" עכ"ל.

והדבר ברור שישנו מרחק עצום בין עשרים נפש שעלו מעט מעט לבין שלש מאות נפש שעלו בבת אחת, ועל כל פנים מדברי כל הפוסקים בנידון זה מוכח שאין כאן נידון כלל של מיעוט הבאים לתוך רוב, אלא ענין של כמות מרובה שעולה שאינה מתבטלת בפני עצמה ללא יחס בין הכמות שמגיעה אליה.

ב. מהלך שני בישובו- שיטת הפר"ח ודעימיה

והנה בארץ החיים הנ"ל כתב עוד ליישב סתירת דברי האבקת רוכל הנ"ל, דישנו חילוק בין אם אותם קהילות שונות הקיימות בעיר אחת מקיימות אורח חיים הלכתי נפרד, דהיינו שלכל קהילה ישנו את הרבנים שלה, את הבית דין שלה וכן ע"ז הדרך, שאז אין אותה קהילה מתבטלת בקהילה הקימת, ובין אם אין לקהילה החדשה הנוספת שום הנהגה נפרדת, לא רבנים משלה ולא בית דין נפרד, שאז מתבטלת היא במנהגותיה לקהילה הקימת בעיר ולמנהיגיה.

כשיטה וחילוק זה סוברים: **הפרי חדש** {או"ח סי' תצ"ו במנהגי איסור אות י"ט שלמד כן בכוונת מהריב"ל ומהרשד"ם}, **המג"א** בסי' תצ"ג, **השך** {ביו"ד סו"ס רמ"ב בקיצור הנהגת או"ה אות י'}, **מהרח"ש** {שלמד

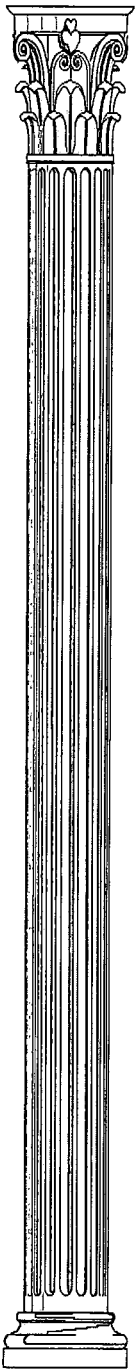

כן ג"כ בכוונת מהריב"ל} הובא בשו"ת ר' ברוך אנגיל סו"ס ו', הגנת ורדים {יו"ד כלל ג' סי' ט' דף קכ"ח ע"ב}, הפנים מאירות {ח"ב סי' קל"ב}, מהר"ש העליר אב"ד צפת {בסוף קונטרס טהרת הקודש שלמד כן בכוונת האבקת רוכל}, מהרד"ך בתשובה כלל י"ג וי"ד. וכ"כ בשו"ת ישמח לב ובשו"ת דבר משה תאומים הנ"ל. וכ"כ בשו"ת משפטי שמואל {לר"ש קלעי סי' כ"ו}, וכן הביאום הרב כף החיים סופר {סי' תס"ח אות ס"ה} והביאור הלכה {סי' תס"ח ד"ה וחומרי מקום} וכ"כ בשו"ת אור לציון {ח"ב פ"ה בביאורים אות י"א}

וזה לשון הארץ החיים שם: "אבל היכא דאיכא שני בתי דינים בעיר אחת בין התושבים עצמם, אלו נוהגים איסור ואלו נוהגים היתר, ליכא משום לא תתגודדו וכמ"ש המג"א וכו' עכ"ל.

וז"ל הפנים מאירות שם: "וכיון שיש בי"ד לקהל הספרדים וביד לקהל האשכנזים ואעפ"י שאין בהם לומדים, מ"מ ממונים הטובים שיש בהם וכל בי"ד ובי"ד שבכל עיר הוי בי"ד חשוב, ואין לך אלא דיין שבימיך וזה הוי כשני בתי דינים בעיר אחת" עכ"ל.

עוד כתב שם ז"ל: "וכ"כ בתשובת גנת ורדים לענין הספרדים והאשכנזים בעיה"ק ירושלים ת"ו דכיון שיש לאשכנזים בית הועד לבדם ואינם מעורבים עם הספרדים, הם נידונים כשני בתי דינים בעיר אחת שכל קהילה עושה כמנהגה ואין בזה משום לא תתגודדו, ויש להאשכנזים מן הדין להחזיק בכל מנהגי האשכנזים כאילו היו בתוך איפרכיא שבאשכנז כקוליהון וחומריהון" עכ"ל שם.

וכ"כ הביאור הלכה דכל שקהילה נוהגת בנפרד אינה מתבטלת, ואין שיעור לקהילה וז"ל: "ולענ"ד בנשארו בה אפילו מועט כל שיש עדיין שם קהילה עליה, הבאים לשם מתחייבים לנהוג כמנהג המקום הזה דאין שיעור לקהילה וכמו שמוכח מפרי חדש שמובא לקמיה, ואפילו הבאים

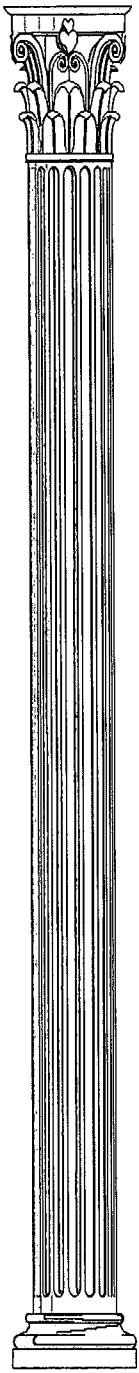

לתוכה רבים ממנה נטפלים המה להמיעוט שבה, אם לא שהקהילה החדשה מתנהגת בפני עצמה ואינה מתערבת עם הקהילה הישנה בעניניה כמו שמצוי בקהילות הגדולות שנמצאים בהם כמה קהילות שכל אחת מתנהגת כפי מנהג אבותיה מדור דור וכן מתבאר בס' פר"ח, ומבואר שם דקהילה שיש בה מנין מקרי קהילה והבאים לשם נטפלים, ופשוט דכוונתו שיש לה עכ"פ צרכי ציבור כנהוג דהיינו בית כנסת, ומתפללים בה כל יום בציבור, ויש להם מורה צדק ומקוה וכדו' הנהוג בכל קהילות ישראל וכו' עכ"ל.

וכ"כ הכף החיים שהביא רק את תשובת האבקת רוכל בסי' ל"ב ופסק כמותה, דב' בתי דינים בעיר אחת לית בהו משום לא תתגודדו אפילו באיסור דאורייתא, ואין הרוב מעלה או מוריד בענין זה עי"ש.

הרי שאף תשובות האבקת רוכל לא סתרי אהדדי, דבתשובה רי"ב מירי שלא היה לאשכנזים בעיר פלבינ"א מנהיגים משלהם ובי"ד נפרד, אבל בתשובה ל"ב מירי שלאותם קהילות היה בי"ד והנהגה נפרדת ולכן אינם בטלים לערים שבאו לשם.

וכתירוץ זה תפס ג"כ הגאון שמ"ח גאגין בספרו שו"ת ישמח לב {חאה"ע סי' ד', אלא שתחת הנהגה נקט מנהג והן הן הדברים כדמוכח למעיין} דהתשובה בבסי' ל"ב מירי בב' קהילות קדומות בעיר אשר האחת מנהגם כסברת הרמב"ם וכו' אשר אין כאן התרי טעמי שכתב בסימן רי"ב מפני הלעז ומפני השלום וכו', שהרי כן היו נוהגים מימות עולם העיר הזאת והב' קהילות חלוקות במנהגם ואין דובר, ועל זה אייתי ראיה לדבריו מב' בתי דינים בעיר וכו' דליכא משום לא תתגודדו, משא"כ בנידון סימן רי"ב אשר היו מזמן רק ספרדים ומנהג אשכנז לא ידעו ועתה מחדש באו וכו' עכ"ל.

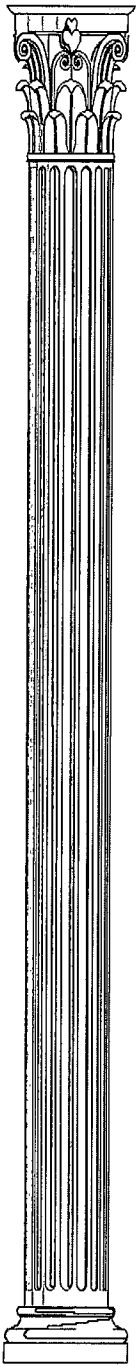

וכן תפס כתירוץ זה הגאון מהר"ש העליר בתשובתו שהובאה בשו"ת דבר משה {תאומים סי' ל"ח} וז"ל {אחר שהביא את סתירת התשובות} אמנם באבקת רוכל סי' ל"ב מוכח שיש לחלק בזה דה"מ כשקהל האשכנזים מעורב יחד עם הספרדים, משא"כ כשהם מחולקים לגמרי ויש להם ב"ד בפני עצמן וכו' עכ"ל עי"ש.

ומכאן נלמד שכיון שקהילת קודש תימן הגיעה בשנת התרמ"ב עם תלמידי חכמים רבים וגדולים ודיינים, כמו שיוכח בהמשך, ומיד אחר עלייתם מינו את רבניהם עליהם כבית דין, שוב לא יתבטלו בקהילות שבאו אליהם.

ג. אין צריך שיבואו עם בית דין.

ומתוך הדברים למדנו, שאין צריך ש"יבואו" עם בית דין לאותה עיר, לפי שיטות אותם פוסקים, דלמהלך זה חוסר ההתבטלות אינו נקבע רק לפי הכמות המספרית גרידא, אלא לפי הכמות הערכית, דהינו שישנה הנהגה נפרדת שמורה הלכות לבני אותם קהילות כפי מנהגם, וברור שזו הכוונה במ"ש "בית דין", שלכן אין מתבטלים, ומילא אף שיבואו לאותה עיר ויקח כמה שנים עד שיתארגנו ויקימו בית דין מוסדות והנהגה נפרדת, פשוט שאף בזה הם יחשבו נפרדים לאותה שיטה, ולא נאמר שכיון שלא הקימו בית דין מיד כשבאו לאותה העיר כבר נתבטלו בה, וזה מוכרח הן מן הסברא הן מלשונות הפוסקים.

שכן לשון הארץ החיים שם: "היכא דאיכא שני בתי דינים וכו'" משמע כל דאיכא הוו נפרדים, וכן לשון הפנים מאירות "וכיון שיש בי"ד וכו', ממונים הטובים שיש בהם", משמע כל שישנם, וכן לשון הגנת ורדים: "דכיון שיש לאשכנזים בית הועד לבדם" משמע כל שיש, וכן מצאתי שדייק הרה"ג יצחק יוסף שליט"א בספרו עין יצחק מדברי הפנים מאירות.

אלא דמה שהביא שם לדייק מדברי הרב בנימין נבון בתשובתו, שאף שיקימו בית דין אח"כ שוב לא יהני להו כיון שנתבטלו מתחילה, ומזה רצה להוכיח שכיון שהתימנים עלו בלא בי"ד {לשיטתו} אפי' שהקימו אח"כ בי"ד בירושלים בשנת תרס"ז, לא יהני להו ויתבטלו לקהילות שעלו אליהם, {והמעיין בכל דבריו שם ימצא שזו עיקר טענתו בנידון}, הנה במחילה רבתי אין הדבר כן:

א. כיון שזו טעות הסטורית לומר שעלו בלי בית דין.{וכמו שנוכיח לקמן באות ה'}

ב. גם לשיטתיה דמר, הלא הר"ב נבון נסמך שם רק על מהרשד"ם ומהריב"ל, והם הלא אוחזים בשיטה שהחילוק הוא אם עלו יחידים או עלו בכמות, ולכן לשיטתם אם עלו אנשים לעיר בודדים ונתבטלו, אם אח"כ ירצו להקים בי"ד ולהפרד לא יהני להו מאחר שכבר נתבטלו, אך מה שייך כל זה לשיטת הפנים מאירות ודעימיה, הלא הוא אוחז בשיטה שהחילוק הוא אם יש בית דין או אין בית דין, ולא משנה לו מתי הוקם הבי"ד כדדייק מיניה אף כת"ר, ונמצא, שאם נבוא עם דברי הר"ב נבון להוכיח לאותה שיטה דבעי בי"ד, דלא מהני כיון שלא עלו עם בי"ד, עירוב פרשיות יש כאן, כיון דלא קיימא הך שיטה בהאי שיטה וק"ל.

נמצאת למד שאין אף אחד מן הפוסקים שהצריך שקהילה הבאה לעיר תבוא יחד עם בי"ד ומנהיגים ואם לא תתבטל לעיר שבאה אליה, אלא אף שמקימה אח"כ בי"ד מהני.

וא"כ בכל מקרה ק"ק תימן אינה מתבטלת, הן מחמת שהקימה בי"ד אחר עלייתה, הן מאחר שהקימה וביססה אותו ואת מוסדותיה אח"כ.

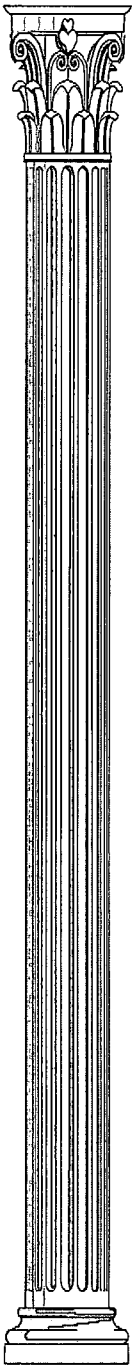

ד. הקמת הב"ד מיד אחר עלייתם.

נמצינו למדים עד כה כי כל השאלה והנידון האם בני ק"ק תימן מתבטלים להוראות השו"ע בארץ ישראל, תלוי הוא ועומד על בירור מצבה של קהילת חכמי תימן בעיה"ק ירושלים תו"ב, שהיא היותה למעשה את העליה המרוכזת הראשונה של בני ק"ק תימן לארץ ישראל.

ונטען עד כה שאע"פ שבשנת תרס"ז הקימו בני ק"ק תימן בית דין פרטי משלהם לעדתם, {שהיה פעיל מאוד, ועדויות לפעילותו וקיומו נמצאים בצילומים שבסוף מאמרינו מס' 6 עד 14, והבאתים כי רבים מכחישים אף עובדה זו מחוסר ידיעה בסיסי} כיון שעלייתם הראשונה היתה בשנת תרמ"ב, כיון שלא הקימו בי"ד מיד עם עליתם ארצה, לא חשיב ש"באו" עם בית דין, ולכן זה קובע את הדין לכל מאות האלפים שבאו אחריהם מדין "קמא קמא בטיל".

ולכן עתה נבוא לחדש ולגלות את הידוע זה מכבר, כי אכן מיד אחר עלייתם של בני ק"ק תימן לארץ ישראל וירושלים בשנת תרמ"ב, הקימו הם לעצמם בית דין פרטי שידון בכל שאלותיהם הן במילי דעלמא הן במילי דשמיא.

ונחל בעדותו של הר' יוסף קאפח שנכתבה בספר המחקר סעי יונה במאמרו "רבנים יוצאי תימן ירושלים" בעמ' 80 , {צילום דבריו מופיע בסוף בצילום מס' 4} כאשר מספר הוא על מוה"ר רבי יחיא צארום זצ"ל, וז"ל: "כאשר הגיעה השיירה לירושלים ובראשם מבחינה הנהגתית הרב יחיא צארום, ראי בו כל חכמי תימן שהיו בירושלים בשעתו את הרב בהא הידיעה, ורצו למנותו בראש העדה רב וראב"ד, אך כיון שבן לוויתו למסע ולעליה מתימן לארץ ישראל הרב יוסף עראקי היה גדול ממנו בשנים, סירב ר' יחיא לקבל עליו את המשרה והציע את הרב יוסף עראקי,

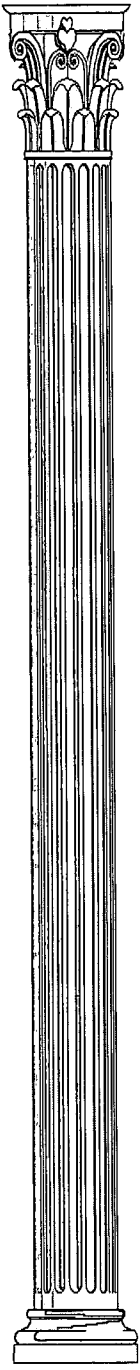

והבטיח להיות יד ימנו בכל אשר ידרש. וכך היה, נתמנה הרב יוסף עראקי מבחינה ייצוגית בעוד שלמעשה הרב יחיא צארום היה הקובע מאחורי הקלעים.

הרב עראקי כהן כראש העדה כשנתיים בלבד ונלב"ע. אחריו כהן הרב יחיא צארום בראב"ד לעדה התימנית בירושלים כעשרים ושתים שנה, כלומר עד שנת תרע"ז שבה נלב"ע. אך משנת תר"ע לא ישב בראש בית הדין אלא ישב במקומו הרב שלום עראקי" עכ"ל.

אתה הראת לדעת בבירור, כי כבר משנת תרמ"ב מיד אחר עלייתם דאגו להם בני תימן למנות ראש ומנהיג ובית דין, ומעתה שוב א"א לטעון שקהילת תימן נתבטלה מיד בשנותיה הראשונות שבאה לא"י.

וכן כתב חוקר יהדות תימן יוסף טובי בספרו "הקהילה התימנית בירושלים" עמ' 203 בזה"ל: "על פי המקובל עוד מימי גלותם בתימן, מנהיגה האמיתי של העדה היה הדיין או ליתר דיוק אב בית הדין. ואומנם בראשית עלייתם ארצה היו מנהיגיהם של עולי תימן, ר' יוסף בן שלמה מסעוד, ר' יחיא צארום ור' יוסף עראקי, תלמידי החכמים המובהקים שבין העולים, הראשון שבהם היה חבר בית הדין בצנעא עוד קודם עלייתו ארצה. שלשת החכמים הללו, ואח"כ מחליפיהם היוו את בית הדין של הקהילה התימנית בירושלים.

וכן כתב אברהם אלמליח, בן ירושלים מאותה תקופה שזכה ללמוד מפי הג"ר יחיא צארום זצ"ל, במאמרו: "מארי יחיא צארום ז"ל" שבספר "הראל" עמ' 245 וז"ל: "מצב זה נשתנה עם עליית התימנים בתרמ"ב, בראש העולים האלה עמדו שלשה רבנים ידועי שם, ששימשו גם בית דין לעדתם, והם: הרב מארי יוסף מסעוד , הרב מארי יוסף עראקי, סבו מצד אמו של ר' שלום כסאר, והצעיר שביניהם מארי יחיא צארום". עכ"ד.

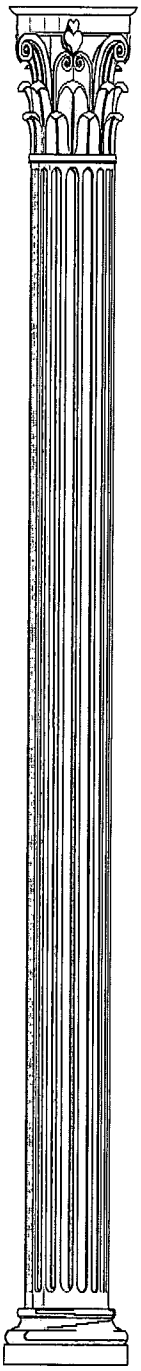

ובס"ד זכיתי למצוא את המסמך המקורי של בני ק"ק תימן, שבו הם חותמים בכתב ידם ומעידים על כך שמיד אחר עלייתם מינו הם עליהם את החכמים הנזכרים להיות להם לבית דין לברר שאלותיהם. המכתב פורסם בזמנו בכתב העת "חבצלת" {מס' 30 שנה חמש עשרה כ"ח אייר התרמ"ה ירושלים} והובא ג"כ בספר המחקר מתימן לציון {ת"א תרצ"ח עמ' 187, צילום המכתב מופיע בסוף עמ' 2-1} וכה כותבים חכמי תימן:

"בתחילה קהילת התימנים נתועדו ובקשו ממנו להיות להם למנהיגים לפקח על ענייניהם אני הק' יוסף בן שלמה מסעוד יצ"ו, ושני בקודש יחיא בן מ"י יוסף צארם יצ"ו, ולשלישי הזקן הנכבד מ"י יוסף בן שלמה כ"ץ תנצב"ה, ומילא מקומו בנו החביב שמו ר' שלום בן יוסף עראקי יצ"ו, ברצונם ומדעתם קבלו אותנו עליהם שכל מה שנעשה עשוי, הן במילי דעלמא הן במילי דשמיא, כל זה היה בשליש האחרון סיון דשנת תרמ"ג לפ"ע" עפ"ל.

מלשון זו שמונה את שלושת גדולי העדה שהיו אז, ומזה שמוסיף שקבלו אותם עליהם אף במילי דשמיא, מוכח בבירור שאכן מיד אחר עלייתם הקימו להם בני תימן בית דין, עוד לפני שהיו להם בתים, שכן הבתים הראשונים לבני עדת תימן נחנכו בשנת תרמ"ה. {כפי שמופיע בצילום שבסוף מס' 3}

ה. **גדולי התורה שעלו בשנת התרמ"ב.**

ונוסיף ונמנה לגדולי התורה שעלו עם הקבוצה ראשונה של עולי תימן לירושלים בשנת התרמ"ב, שמוכיח יותר מכל שאותם עולים עלו עם מנהיגים תלמידי חכמים, רבנים ודיינים, וודאי ש"עלו עם בי"ד".

א. **הגאון רבי אברהם ב"ר יוסף אלשיך זצ"ל**- מחשובי הרבנים, נצר למשפחת אלשיך המיוחסת, אחיו של הגאון רבי שלום אלשיך זצ"ל

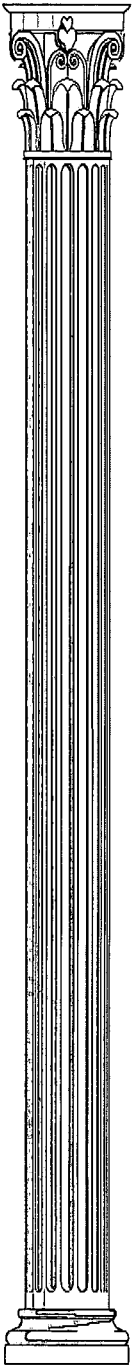

מח"ס דורש שלום ואב"ד העדה בי-ם, עלה לא"י בשנת התרמ"ב, השקיע כל ממונו להדפסה הראשונה של הספר "שתילי זיתים" בא"י, {שצילום השער שלו מופיע בספר בית אלשיך לדורותיו, ת"א תשמ"ח, עמ' 85, וכן בשו"ע מהדורת אוצרות ספרד ח"א עמ' 112}, כתב שו"ת דגל מאור התורה, מכתביו לבני משפחתו נדפסו בספר המחקר במעגלות תימן, ת"א תשמ"ח, לי. רצהבי עמודים 269-262 .

ב. הגאון רבי סעדיה בי"ר יוסף מדמוני זצ"ל- היה נשיא וראש קהילת יהודי חאפד שבמרכז תימן, עלה עם בנו ר' יוסף לירושלים בשנת תרמ"ב {לימים נהיה אותו יוסף המוכתר של כפר השילוח}, הפליג לא"י דרך סואץ. {עפ"י רשימות בנו שהובאו בספר תימן וציון י-ם תשמ"ב לי. ניני עמ' 198}.

ג. הרה"ג רבי יוסף בי"ר שלמה עראקי זצ"ל- עלה בזקנותו לירושלים בראש קבוצת העולים בשנת תרמ"ב, ונתמנה לאב"ד העדה מיד עם עלייתו {כפי הנזכר לעיל}, נפטר כעבור שנתיים בשנת תרמ"ד ומילא מקומו אחריו בנו הרב שלום זצ"ל.

ד. הרה"ג שלום בי"ר יוסף עראקי הכהן זצ"ל- {תר"ב-תרע"ז} עלה בשנת תרמ"ב מצנעא לירושלים עם אביו כנזכר לעיל, וכן עם אחיו הרבנים שלמה וחיים {לימים מחשובי רבני העדה וממגיהי הספר שתילי זיתים יחד עם מהר"ח כסאר}, נתמנה לדיין בבי"ד העדה עם פטירת אביו בשנת תרמ"ד, ושימש בבית הדין יחד עם הרה"ג שלום אלשיך זצ"ל, והרה"ג דוד ב"ר סעדיה קאפח זצ"ל, חיבר ספר ידי שלום בכת"י, התכתב עם חכמי תימן שבחו"ל בשאלות ותשובות, ונחשב לאחד מחשובי רבני העדה. {תמונתו בצילום שבסוף מס' 5}

ה. הרה"ג אהרן בי"ר אהרן חוטר זצ"ל- נולד בצנעא בשנת תר"ב, מוזכר בין גדולי התורה ומנהיגי העדה שעלו לירושלים בשנת תרמ"ב, בשנת

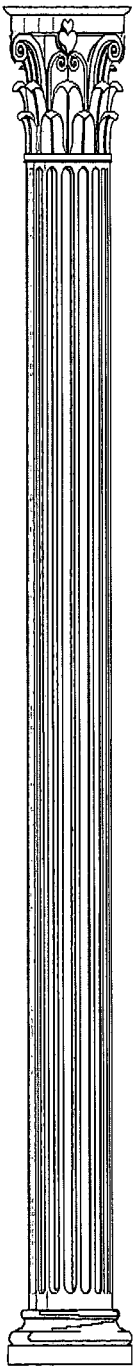

תרמ"ג יצא עם הגר"י צארום והגר"י מסעוד לשליחות לתימן לצורך מגבית לקהילתם בירושלים, חיבר ספר ליקוטים לתורה בכת"י. {מקורות: תימן וציון עמ' 202, אנציקלופדיה לחכמי תימן ח"א, ב"ב התשס"א, מ. גברא, עמ' 148}.

ו. הרה"ג אהרן זצ"ל- רבם של יהודי העיר צ'אף בתימן, עלה בראש בני עירו בעליה הגדולה בשנת תרמ"ב עם בני צנעא ושאר הקהילות, ונחשב אחד מחשובי הרבנים והמנהיגים באותה עליה, לא נודע שם משפחתו. {תימן וציון עמ' 203}.

ז. הרה"ג יוסף ב"ר שלמה מסעוד זצ"ל- כבר בשנת התרל"ה נשלח ע"י רבני צנעא לבטל את גזירות הצבא הטורקי ששלט אז בתימן, והתידד עם רבה של טורקיה הרב משה הלוי, בשנת התרמ"ב עמד בראש הרבנים שארגנו עליה זו, והתמנה לחבר בית הדין בעדה בשנת התרמ"ג {כמוזכר לעיל במכתב}, הוא פנה גם בתוקף סמכותו לגומים שונים בירושלים שיפרסמו את מצבם הקשה של בני עדתו. {מקורות: ספר יהודי תימן במאה הי"ט, י. טובי, עמ' , וס' באין מרבד קסמים עמ' 47}.

ח. הרה"ג יחיא ב"ר יוסף צארום זצ"ל- {תר"ג –תרע"ז} מחשובי רבני צנעא בתימן, שימש כראב"ד לקהילת תימן בי-ם משנת תרמ"ד עד שנת תרע"ז, לימד בי-ם תלמידים רבים שנודעו אח"כ כגדולי תורה, כהגאון רבי בצמ"ח עוזיאל זצ"ל הרב מאיר צדוק מזרחי זצ"ל רבה של רחובות, ועוד. כדי לשחרר את תלמידיו מעול הצבא הבריטי נתן הוא להם תעודות רבנות כדי שיוכלו ללמוד באין מפריע, תלמידיו היוו את הדור הבא של רבני ודייני העדה בי-ם, נפטר בר"ח ניסן תרע"ז. {תמונתו בצילום שבסוף מס' 5}

ט. הרה"ג שלום ב"ר יוסף צארום זצ"ל- אחיו של הרה"ג יחיא הנז"ל, בקי עצום בש"ס וברמב"ם, נודע ג"כ כסופר סת"ם מומחה, העמיד

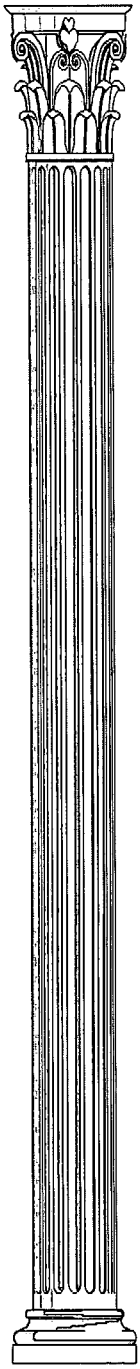

תלמידים הרבה בתימן ובי-ם. {סעי יונה עמ' 82}. הרב שלום כסאר זצ"ל, מעולי תרמ"ב בילדותו כותב {במאמרו שבספר הראל עמ' 240} שהר"ש שנתמנה ללמד את ילדי העולים היה מומחה בגירסאות מסורת תימן והיה מתקן מידי שבוע את התרגום בספרים הנדפסים כדי ללמד את הילדים מתוך חומשים מתוקנים, עיין גם מה שנכתב אודותיו בספר הראל הנ"ל {ת"א תשכ"ב}עמ' 243 ובספר זכור לאברהם עמ'

י. הרה"ג שלום ב"ר סעיד עדני מזרחי זצ"ל- מחבר הספר סוכת שלום עמ"ס בבא קמא, {י"ל י-ם תרנ"א} שהינו אחד החיבורים היחידים שהשתמרו על הש"ס מחכמי תימן, וניכר משם גודל חריפותו ועיונו ובקיאותו, עלה בשנת התרמ"ב דרך חודידה, ובעלות לא"י הסתופף בישיבות המקובלים בית אל ורחובות הנהר, חיבר ג"כ את הספר הנודע בקבלה "שלום ירושלים" על עץ חיים, כתבי האר"י וסידור הרש"ש, י"א שהיה ניצוץ מנשמת הרש"ש, נלב"ע בשנת התרע"ז. {עפ"י סעי יונה שם, ומתוך ההקדמות לספריו הנ"ל ע"ש, לדעת החוקר א. יערי בספר שבות תימן עמ' עלה הוא בשנת תרמ"ה, אך אין דבריו מוכרחים}.

יא. הרה"ג סלימאן עמר זצ"ל- מחשובי רבני העדה, אביו של הגאון רבי סלימאן עמר שחיבר את הספר שתילי זיתים על שו"ע אבן העזר, נפטר בשערי ירושלים כמובא לקמן.

עוד נוסיף כאן לציין גדולי תורה נוספים שעלו מיד אחריהם:

הרה"ג חיים סעדיה דמתי זצ"ל- מחשובי המקובלים בישיבת רחובות הנהר, כונה ג"כ "החס"ד" עפ"י ר"ת שמו, ראש ישיבת חיי עולם בירושלים, וחבר בית הדין של ק"ק תימן בי-ם, עלה בגפו בשנת תרמ"ה. צילומו מופיע בסוף מס' 49.

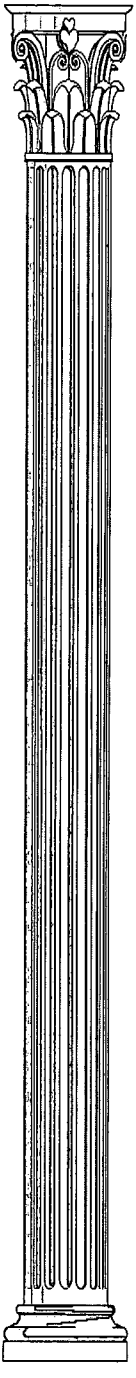

הרה"ג יוסף צפירה זצ"ל ונו הרה"ג סעדיה זצ"ל- עלו מתימן בשנת תר"נ, הרב יוסף היה גדול בתורה ובקבלה, ובנו הרב סעדיה חיבר את הספר "כסף צרוף" על התורה והמגילות. צילום שער הספר מופיע בסוף הספר מס'44.

הרה"ג שלום הלוי אלשיך זצ"ל- עלה מתימן לירושלים בשנת תרנ"א, נחשב לראש הרבנים ואב"ד לק"ק תימן בעיר, מח"ס דורש שלום וספר משמיע שלום. צילומו מופיע בסוף מס' 47.

הרה"ג לוי ב"ר ישועה חמדי זצ"ל- עלה בשנת התרנ"א, נודע בכח קדושתו כפועל ישועות בקרב הארץ, ורבים מבני כל העדות שיחרו לפתחו. {עיין על מופת שעשה בספר אורה ושמחה בילקוט אהבת הקדמונים עמ' } נפטר בשנת תר"פ. צילומו מופיע בסוף מס'

הרה"ג רפי יהודה ב"ר אהרן חוטר זצ"ל- בנו של הרה"ג אהרן חוטר הנ"ל, עלה בשנת תרמ"ד וחבר למשפחתו שעלו בתרמ"ב. חיבר קונטרס "עופר האילים" שנדפס בספר מורשת יהודי תימן {ירושלים תשל"ז עמ' ק"נ ואילך}. שמו נזכר בתואר רב ומנהיג ברשימת עולי תימן הראשונים בירושלים שנדפסה בספר מבועי אפיקים עמ' 493. צילומה מופיע בסוף מס' 63-64.

ו. **אם נפקה עליהם לא חשיב שהתבטלו.**

עוד נ"ל להוסיף טענה נוספת בדבר, כיהודה ועוד לקרא, מדוע עפ"י הנראה לא שייך לומר שקהילות תימן מתבטלות לקהילות בא"י, וזה עפ"י מה שכתב הארץ החיים סתהון שם בהמשך דבריו וז"ל:

"והגם דבשאר הדינים נהגו כקוליהון וחומריהון {קאי על האשכנזים בי-ם שנגררו אחר הספרדים}, מ"מ בענין טרפיות נראה שהוכרחו להיות

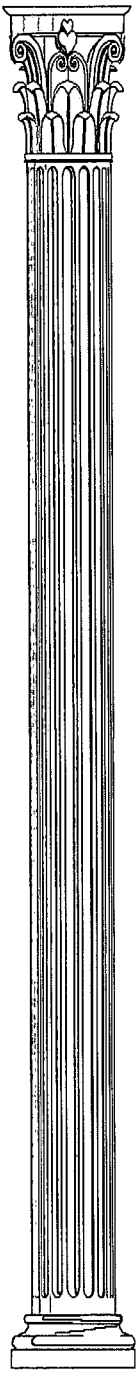

נגררים אחר הספרדים שלא מרצונם, בעבור כי אז היו מועטים ועדין לא היה להם יד ושם בממשלה כדי להשיג רשיון להתפרד מהספרדים לקבוע מקולין לבדם שיהיה השוחט מהם ושיורשו הישמעאלים לאכול את היוצאות טריפה משחיטתם כנודע, ולכן הוכרחו להיות נגררים אחר הספרדים, ובענין המס שהיו אז נגררים אחר הספרדים הוא משום שהיו מועטים ולא היו בהם מכירים לשון הממשלה וכמ"ש מורינו הרב מהריט"ץ סי' ק"ס בדבר הסכסוכים שהיו בירושלים בין האשכנזים והספרדים בזה, ע"ש סוף ד"ה ואומר, ומשום הכי אחר זמן רב כשנתרבו ויכלו לקבוע מקולין לבדם שיהיו השוחטים מהם וכו' נהגו להחמיר ולהקל גם בטרפיות כיון שמנהגם הקודם לא היה ברצונם הטוב, ופראשכחן להרשד"ם יו"ד סי' מ' הנז"ל וסי' קפ"ט שהורה להקל בנידון דידיה מטעם זה עי"ש." עכ"ל.

ומתבאר מדבריו, שבכל אופן שאותה קהילה שבאה לעיר, נכפו עליה מנהגי אותה העיר, לא חשיב שנתבטלה אליהם משום כך.

וזה לשון מהרשד"ם שם: "ובפרט שלבי אומר לי שמנהגם עד עתה היה לפי שלא היה יכולת בידם וכאנוסים דמו, אם מצד שלא היה יכולת בידם לעשות עוד, ואם מצד שהדין היה נותן כך כל זמן שהיו מועטין מחמת הדין שנותנין עליו חומרי המקום שהלך לשם, אבל עכשיו שעשו בית הכנסת לעצמם, הוי ליה כמו בני עיר שהלכו לעיר אחרת, יוקבעו דירתם שם ונוהגים כמנהגם שבעירם הראשון".עכ"ל.

והשתא דאתינן להכי, הנה אין קהילה בעולם שסבלה כ"כ הרבה כפיות ודוחק בכל ענייניהם מצד הקהילות הקיימות, כמו קהילת תימן בירושלים בתחילת בואה לא"י, ונפרטם אחת לאחת, הגם כי אין צורך כ"כ בדבר כמש"כ, אך למען ידעו דור אחרון בנים יולדו, עד כמה סבלו אבותינו בבואם ארצה.

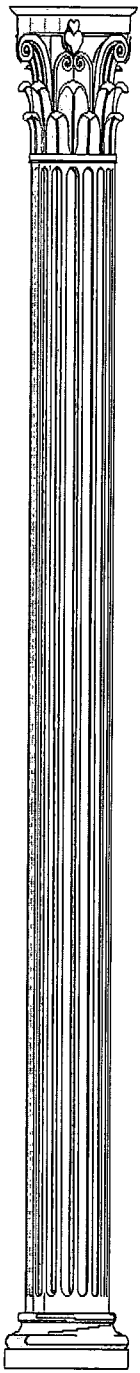

בענין חלוקת הקבורה: כדי להבין את מצבם של בני הקהילה בתחום זה, נקדים את זכרונותיו של הרב שלום כסאר זצ"ל שעלה בנערותו לי-ם בשנת תרמ"ב {ונדפסו דבריו בספר תימן וציון עמ' 104}:

"בערב ר"ח ניסן עלינו מיפו לירושלים על גבי חמורים, הדרך נמשכה יומים ולפנות ערב הגענו ליד מוצא הסמוכה לירושלים ונחנו שם, זקן אחד היה עמנו ומורינו ורבינו סליימאן עמר שמו, הוא רצ לזכות ולהגיע ראשון לירושלים אע"פ שהיה זקן, הקדים ורץ לפני כולם. מחמת התאמצותו היתירה, נפל ומת סמוך לשערי ירושלים. מותו השרה אבל כבד על כל בני השיירה, כשראוהו בכך, ירדו על חמוריהם לקחו משאם בידיהם והלכו ברגליהם, את המת נשאו והביאו לקבורה בהר הזיתים" עכ"ל.

במתק שפתיו, העלים רבי שלום כסאר את המשך הסיפור המצער, שנודע לנו מתוך מכתבם של בני תימן שנקרא "מגילת תאניה" {שנדפס בכתב העת החבצלת גליון כ"ט א' אייר תרנ"א, והובא בספר מתימן לציון עמ' 190} וזה לשונם שם:

"ונזכור את כל התלאות אשר אירעו אותנו מיום עלותינו בפתח ירושלים עיה"ק, באותו היום נסתלק לבית עולמו אחד מקהילותינו סמוך לתחום ירושלים, ותהי מחלוקת בין האשכנזים והספרדים, אלו אומרים התימנים שייכים לאשכנזים, ואלו אומרים המה שייכים לספרדים, ויגברו הספרדים ויקחו את הנפטר וקברו אותו בהר הזיתים בקבורתם" עכ"ל.

מה לכאורה הניא את הרצון הכ"כ חזק לקחת את הנפטר לקבורה בחלקם דווקא, את ההסבר לכל זה כותב החוקר יוסף טובי {בספרו הקהילה התימנית בירושלים, י-ם תשנ"ד, עמ' 1}:

"וכל כך למה, כדי להקיף בתחומי כל כולל {כוונתו להתכללות הספרדים והאשכנזים בקבוצות נפרדות שהיו נתמכות ע"י בני עדתם

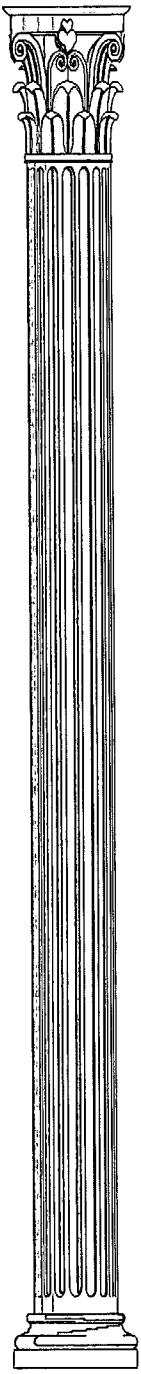

בחו"ל, ונקראו בשם "כולל"} מספר גדול יותר של אנשים, כדי ליהנות מנתח ראוי יותר של "החלוקה" {כך נקראו התרומות הנ"ל שבאו מחו"ל}, שבלאו הכי היו הנהנים העיקריים ממנה פקידי הכולל ומקורביהם ומקורבי מקורביהם, גם לאחר שנכפתה עליהם ביום בואם לירושלים השתייכותם לכולל הספרדי, לא שבעו נחת ולא מצאו קורת גג לראשם ומזון לפיהם".

פרט נוסף מוסיף לנו הרה"ג רבי אברהם אלנדאף זצ"ל בספר זכרונותיו זכור לאברהם עמ' נ"ז ז"ל:

"והיינו מוכרחים לקבור הנפטרים בבית עלמין של הספרדים במחיר" עכ"ל, ומבואר, שלא רק שפדקידי הכולל הספרדי קיבלו כסף על הנפטרים בתחומם, אלא שגבו הם כסף ג"כ מן הקוברים אצלם, ונמצא שרצונם שיקברו אצלם היה כפול, הן מצד רווח הקוברים והן מצד רווח התרומות מחו"ל.

עניני נישואין- באותה "מגילת תאניה" הנזכרת מופיע מעשה נוסף שאירע בירושלים בימים ההם, ויכול לשפוך אור נוסף על מצבם של בני הקהילה אז, וז"ל שם:

"ובמשך אותה שנה, היה נישואין לאחד זקן, ועשינו כתובה כנוסח הרמב"ם כפי מנהגינו, וישמעו הרבנים את הדבר וישלחו אל החתן ויאמרו לו תיכף ומיד תביא הכתובה, ויעשו רוגז גדול, וקרעו הכתובה לי"ב קרעים, וגזרו אומר, אתם חייבים לעשות הכתובה אצל סופר שלנו, ועל פי מנהגינו, יען כי נכללתם בנו ואנו נותנים לכם מצה בפסח שני גרוש בחודש לנפש, וקוברים אנחנו את הנפטרים מכם, וכל החיוב המוטל על הספרדים מקהילתינו תעשו ואם לא כן אנחנו מגרשים אתכם מירושלים, ויצא השטן מאותו היום הולך ומרקד בלבבות, והתחילה הקטטה והבזיונות בפרהסיא והכל ספרו עלינו דברים של גנאי" עכ"ל.

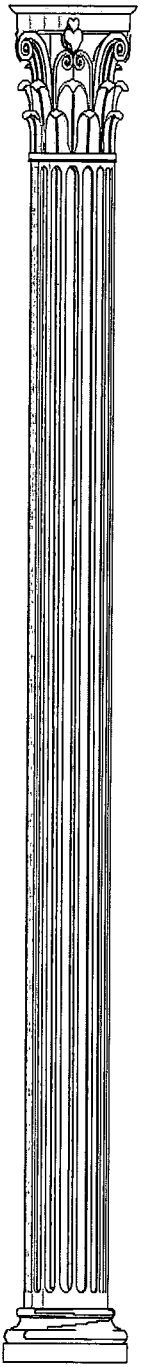

מעשה נוסף מדווח בכתב עת "האסיף" {שנה ב' תרמ"ו, והובא בספר מתימן לציון עמ' 186} ז"ל:

"ויהי יום עשתי עשר לירח כסלו התרמ"ה, קידש אחד התימנים אשה בפרוטה בפני שני עדים כמנהג אחינו בארץ תימן, וטיהיי הדבר למורת רוח לחכמי ורבני ירושלים, כי על פי תקנות ירושלים אין מקדשיו את האשה אלא בפני עשרה ובטבעת דווקא בשעת הנישואין, ויקם שאון גדול בעיר על זה".

עוד מוסיף רבי אברהם אלנדאף ומתאר בספר זכרונותיו, שלאחר שהחליט הג"ר יחא צארום להיות כלול כספית עם הכולל הספרדי: "

בענין זה נוסיף את מה שכותב י. טובי בספרו הנ"ל עמ' 12 הערה 41:

"רבני הספרדים הקפידו מאוד למנוע מן התימנים לנהוג באורח עצמאי ועל פי המסור בידם בעניני קידושין וגירושין וכן בעניני שחיטה וטרפיות, רבי יוסף מדמוני בחיבורו על העליה הראשונה מתימן מתאר את תלאות אביו, רבי סעיד מדמוני, בהשגת רשיון שחיטה בירושלים, לענין זה היה ג"כ שיקול כלכלי, משום שהועד הספרדי גבה דמי כתובה מן הזוגות הנישאים".

נמצינו למדים מן האמור לעיל, שעל בני קהילת תימן נכפה שלא ברצונם מנהגי קהילות אחרות בדברים מסוימים משיקולים שונים, וממילא לפי דדברי הרב ארץ החיים, אין כל תוקף הלכתי להתבטלות מסוג זה, אף שלענייננו לא היתה זו התבטלות מוחלטת וג"כ רק זמנית.

ז. האם שייך לומר שבעליה הגדולה בטלו עולי תימן ליושבי א"י.

טענה נוספת יש להעלות כאן והיא, שאע"פ שהאבקת רוכל כתב דאע"פ שהאשכנזים היו מתרבים על הספרדים היה עליהם לילך בתר

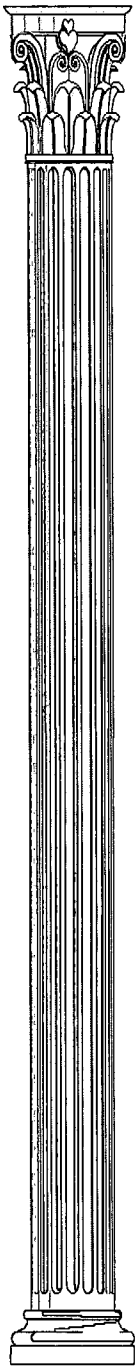

הספרדים מאחר שהראשונים בטלו מתחילה, הנה השכל הישר מורה שמדובר באופן שהריבוי היה באופן של עליה אחר עליה וריבוי תמידי ואיטי, שבאופן זה יש לומר "קמא קמא בטיל" והשאר מתבטלים לקיימים ולא מצרפים בסופו של דבר כמות מרובה שעלתה במשך שנים רבות ל"רוב" של ביטול, אך הלא גם הוא יודה שאם בבת אחת יעלו האשכנזים בכמות גדולה ומרובה לא מתחיל כאן הנידון של "קמא קמא בטיל" שאין כאן כלל "קמא קמא" וכמות מועטת שמצטרפת, אלא כמות גדולה שמגיעה בבת אחת, וזה ברור ונהיר לכל לומד.

והשתא בעלית תש"ט שכונתה "העליה הגדולה" ו"על כנפי נשרים" שעלו מאות אלפי איש הם ובניהם נשיהם וטפם, על רבניהם וגדוליהם וספריהם, וערים שלימות וכפרים שלמים נתרוקנו בבת אחת מיושביהם, ובאו הם להתישב יחד בארץ הקודש, וכי לזה שייך לקרוא קמא קמא בטיל, הלא אף דין קמא קמא בטיל מתבטל כשבא כמות גדולה בבת אחת.

וברור שלא שייך כאן הנידון הכמותי של "רוב" ומיעוט מספרי בלבד, ונחל למנות את כל המליוני בני אדם שחיו בארץ לעדותיהם לעומת מאות אלפי עולי תימן שעלו בעליה זו, שאף שהאבקת רוכל נקט אמנם לשון רוב ומיעוט בלשונו, לא נקט הוא זאת אלא משום שבעיר אחת דיבר, ששם באמת הכמות קובעת האם המיעוט מתבטל ולא ניכר, אך בארץ אחת גדולה שכל קהל עולה בכמותו הגדול בודאי לא שייך לטעון טענת רוב ומיעוט, {וזה מלבד הטענה שרוב עולי תימן התיישבו במקומות נפרדים ומלבד מה שהאשכנזים בתשובת האבקת רוכל היו ללא מנהיגים ובית דין.}

מה גם שבודאי לא שיכת כאן טענת רוב, שהלא אף המושג "ספרדים" אינו עדה אחת אחידה בפני עצמה, אלא הספרדים מורכבים מעדות רבות

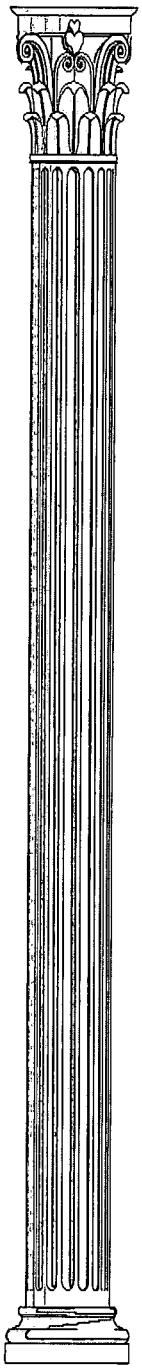

רבות, עולי עירק, פרס, מרוקו, תוניס, אלג'יר, לוב, מצרים, סוריה, אפגניסטאן, יון {שלוניקי}, טורקיה, איטליה, בוכרה, גרוזיה, וכו' וכו' עדות ומדינות רבות, {מהם אף שלא ראו עצמם חלק מ"הכולל הספרדי" שהיה בי-ם, כגון עולי המערב וגרזיה שהקימו ועד נפרד}, ובפרט כאשר דנים על "דעת מרן השו"ע" גלוי וידוע שרבים מעדות וקהילות אל נהגו שלא כהשו"ע במנהגים שונים והמשיכו במנהגים אלה אף בעלותם לארצינו הקדושה כמובא בספרי רבני מרוקו ותוניס ועוד, וכמעט לא תמצא עדה אחת ההולכת בכל פרטי ודקדוקי מנהגיה אך ורק אחר דעת השו"ע, וא"כ אפי' למטונך, אם נוריד את כל העדות האלה לא ישאר שום "רוב" מספרי כנגד עולי תימן, וא"כ מה שיך לדון כאן על רוב ומיעוט בעדות הספרדים בא"י.

וכטענה זו מצינו שכתב הגאון רבי עובדיה הדאיה זצ"ל {חבר ביה"ד הגדול וראש ישיבת בית אל, מח"ס שו"ת ישכיל עבדי} שהובא בשו"ת שמחת כהן ח"ז חלק אורח חיים סימן ק"מ וז"ל:

"מכתבו של הגאון הרב עובדיה הדאיה זצוק"ל למוה"ר המחבר ז"ל:

ידידנו הרב הגאון המפורסם מהר"ר רחמים חי חויתה הכהן שליט"א רב בכפר ברכיה. רב גדול ומאד נכבד, שלום וברכה!

בדבר הקטניות. הדבר פשוט שאנו הספרדים לא נמשכים אחרי חומרות האשכנזים בפרט כי מיישבי הישוב בארץ הקודש היו הספרדים ואחר כך באו האשכנזים ונשארו במנהגם ובאמת היו צריכים גם הם ללכת בעקבות הספרדים שהם תושבי הארץ העיקריים אלא שמכיון שארץ ישראל היא בחינת לקוטאי מכל העדות הסכימו הרבנים הראשונים שכל אחד ישאר במנהגו. גם בעניני השחיטה הוסכם כך. ופוק חזי מאי עמא דבר שאפילו כאן בירושלים המרובה באוכלוסין נהגו מקדם קדמתה שכל עדה תשאר במנהגיה. וגם עתה בשנה זו בישיבתנו במועצת הרבנות

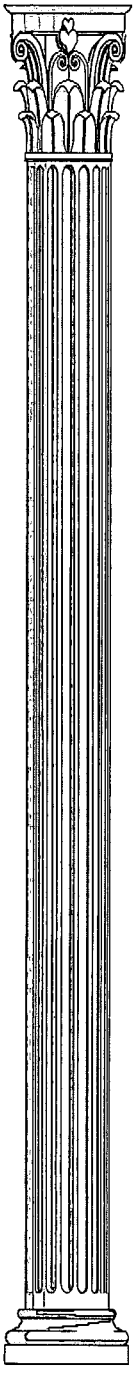

הראשית בשבוע שעבר החלטנו להכריז שכל עדה תעשה כמנהגה. ומכ"ש כפר ברכיה שכולו מהעדה הג'רבאית שודאי יכולים להשאר במנהגם בלי שום פקפוק וענין זה כבר עמדו עליו הראשונים שקדמונו וכן עלתה הסכמתם. עתה אין לי הפנאי להעתיק לו הספרים שדיברו בזה. רציתי לדעת משלום כבודו ובריאותו.

בכבוד רב עובדיה בכמהר"ש הדאיה".

הרי לך דס"ל דארץ ישראל בימינו אינה נכללת לפי "רוב" של עדה כזו או אחרת, ואין בה שום מנהג שיחייב מנהגי עדות, אלא היא בבחינת "לקוטאי" מכל החוגים והעדות, {גם הספרדים} ולהכי על כל עדה עליה להמשיך לשמור מנהגיה. ומדברי הגאון כאן ניתן להוכיח ולדון על יסודות רבים שנכתבו כאן וקיצרנו ותן לחכם ויחכם עוד.

ח. **כאשר יושבים במקומות נפרדים לא הוי מחלוקת.**

טענה נוספת יש על כל האמור לעיל והיא שכל הנידון של האבקת רוכל היה על העיר פלבינ"א שבה ישבו יחד' ב' עדות, ולכן אם יהיו ב' מנהגים שונים בעיר אחת יוכל לגרום הדבר מחלוקת, וכלשונו: "אינם רשאים מפני הלעז ומפני המחלוקת", הא אם כל עדה תגור במקום נפרד ולא יהא שייך מחלוקת א"כ לא מתחיל הנידון וכל עדה כמנהגה תנהג.

והנה בזמן לאחר העליה הגדולה בשנת תש"ט רוב עולי תימן התיישבו במושבים ושכונות נפרדות, די אם נזכיר את המושבים צלפון, תרום, בקוע, נוחם, ישעי-בפרוזדור ירושלים. גאולי תימן, אליכין- בעמק חפר. אליקים, מדרך עוז, אחיהוד- בצפון. ברקת, גבעת כח, חדיד, ירחיב, אחיעזר- במרכז. שכונת רמת עמידר בר"ג, שכונות מחנה יהודה ושעריה בפ"ת, שכונת כרם התימנים ושבזי בת"א, שכונת נחליאל בחדרה, נוה

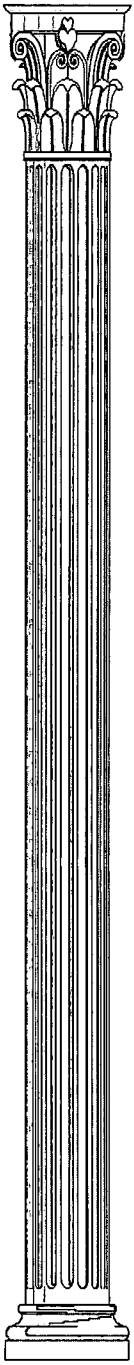

עמל בהרצליה, העיר ראש העין, שכונת נחלת צבי, השילוח ועוד בירושלים, ועוד רבים רבים ישובים ושכונות נפרדות לגמרי שבהם גרו וגרים עד היום עולי תימן בצורה מרוכזת ונפרדת, כך של"ש כאן הנידון של האבקת רוכל שדיבר על תושבי עיר אחת במקום אחד.

וטענה זו העלה כבר הגאון רבי עזריה בסיס שליט"א בדבריו שבספר נר יום טוב {עמ' קל"א} וזה לשונו: "זאת ועוד, כי יסוד ההלכה שלא ישנה אדם מן המנהג הוא כדי שלא יבא לידי מחלוקת כמבו' במש' וגמ' פסחים נ' ע"ב נ"א ע"ב ובפוסקים, והרי שכבאנו לארץ ישראל באנו למעברות, מקומות שאין בהם ישוב, בראש העין, שעריה, עין שמר, וכיוצא בהם, ובכל מקום היו התימנים מרוכזים בפני עצמם, לא עבר זר בתוכם, ונהגו כל מנהגותיהם בחצריהם ובטירותם, כאשר הו באמנה בתימן, איש איש כמנהגו, קהילה קהילה ומנהגה, ואיה איפה מפני המחלוקת יש בכאן". עכ"ל ודפח"ח.

ט. הרמב"ם- מרא דאתרא בארץ ישראל.

טענה נוספת יש להעלות כאן, דהנה זאת ידוע לכל כי הרמב"ם נחשב מרא דאתרא בארץ ישראל, ועד היום פוסקים באר"י הלכות שביעית על פיו, וכמו שכתבו כל הפוסקים ובראשם מרן הבית יוסף גופיה, וא"כ יש לשאול, שהרי אע"פ שכתבו הפוסקים שגם מרן השו"ע נחשב מרא דאתרא דארץ ישראל, האם אפשר בהכתרה זו לבטל כביכול את הקביעה שגם הרמב"ם נחשב מרא דאתרא בארץ ישראל, ואין כוונתינו כאן חלילה לערער על כמה מנהגים בארץ ישראל שהוקבעו כאן כהשו"ע ולא כהרמב"ם מכח קביעה זו, אלא רק לומר שקהילות הבאות לארץ ישראל ורוצות לנהוג את מנהגי אבותיהם כהרמב"ם שהיה מרא דאתרא דארץ ישראל, לא שייך לומר שבארץ ישראל עליהם לבטל את מנהגי הרמב"ם

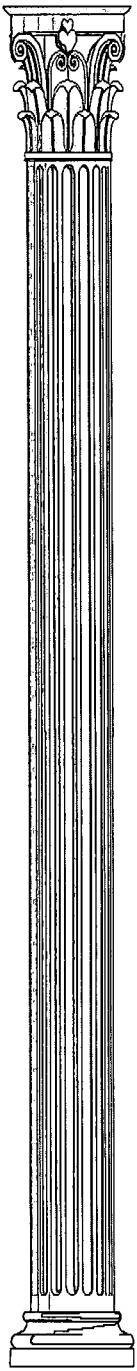

רק מחמת שהשולחן ערוך נחשב מרא דאתרא בארץ ישראל, שהרי עובדה לא פחות חשובה היא שגם הרמב"ם נחשב מרא דאתרא בא"י, וכיצד נוכל לקבוע שהמרא דאתרא האחרון יוכל לבטל מכח טענת "מרא דאתרא" לבד את המנהגים של המרא דאתרא שהיה לפניו, עכ"פ לקהילות שבאות עם מנהגים אלו מארצות גלותם?

ונציין רק מעט מלשונות הפוסקים המורים כי הרמב"ם הוה מרא דאתרא בא"י:

בשו"ת רבי בצלאל אשכנזי {סו"ס א} כתב וז"ל: "הרב הגדול הרמב"ם ז"ל אביהן של ישראל, מרא דארעא דישראל, אשר קיבלוהו עליהם לרב מסוף ארץ תימן עד סוף ארץ הצבי, סוריא, וארץ שנער" עכ"ל.

בשו"ת מהר"ם אלשיך {סח' צ"ו} כתב: "הרמב"ם ז"ל הוא מאריה דאתרא וכל גבולותינו נמשכים אחריו" עכ"ל.

בשו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תשל"א כתב וז"ל: "כי הפרשת תרומות ומעשרות בזמן הזה אינו אלא מדרבנן, וכן כתב הרמב"ם ז"ל סוף פ"ב מהל' תרומות, ואע"ג שהראב"ד ז"ל חלק עליו כבר ידעת שכל מנהג הארץ הזאת היא על פי הרב והוא רבן של כל הגלילות האלו" עכ"ל.

וכן כתב רבינו הבית יוסף בהלכות מילה סי' רס"ה סוף אות ז' ז"ל: "ובכל ארץ ישראל וסוריא וסביבותיה נוהגים לומר שהחיינו לפי שהם סומכים בהוראותיהם על פי הרמב"ם ז"ל" עכ"ל.

ובספרו כסף משנה על הרמב"ם פ"א מהל' תרומות סוף הל' י"א כתב בזה"ל: "והמנהג הפשוט בכל ארץ ישראל כדברי רבינו, ומימינו לא שמענו פוצה פה לחלוק על זה, ועתה קם חכם אחד ונראה לו שהוא מתחסד בעצמו הפך המנהג הפשוט וכו', ונראה פשוט בעיני שראוי למונעו מזה משום לא תתגודדו, ועוד שמאחר בכל אלו המדינות קבלו עליהם לעשות

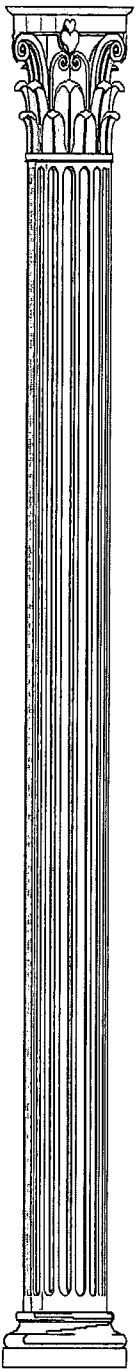

כדברי רבינו מלבד מה שנוגע בכבוד הראשונים וכו'" עכ"ל.

וכן כתב בספרו שו"ת אבקת רוכל במקומות רבים, וז"ל בסי' י': "ועוד נראה שכל אנשי חו"ל בגלילות הללו מאחר שהם נוהגים כל דבריהם עפ"י הרמב"ם, יש להם לנהוג כמותו גם במתנות" עכ"ל.

וכ"כ בתשובה כ"ד ז"ל: "ואף מי שלא ראה דברי רבינו שמשון, מאחר שהרמב"ם הוא מאריה דארעא כתב להתיר, היאך יעלה על דעת לאסור מפני דברי הגה"ה אחת" עכ"ל.

וכ"כ בתשובה ל"ב שהזכרנו: "וכל קהילות ארץ ישראל והארביסטאן והמערב נוהגים על פיו וקבלוהו עליהם לרבן". עכ"ל.

וכ"כ בתשובה נ"ה וז"ל: "ואני אומר שאין כל הפוסקים מסכימים כן, שהרי הרמב"ם שהוא מאריה דאתרא אינו מסכים וכו'" עכ"ל.

וכן כתב הב"י באבקת רוכל תשובה ע"ה, ות' פ"ח, ות' ק"ח, וכ"כ בשו"ת בית יוסף אה"ע דיני כתובות סי' ב' ודיני מים שאין להם סוף סי' א' ודיני חליצה סי' ב', ובבדק הבית חו"מ סי' כ"ה, ובבית יוסף סי' ע"ז.

ועוד עיין שכתבו כן בשו"ת הרשב"א ח"א סי' רנ"ג, בשו"ת הרשב"ש סי' רנ"א, וסי' רנ"ז, שו"ת מהרלב"ח סי' ל"ב וסי' צ"ה, שו"ת מהרשד"ם יו"ד סי' קצ"ב ואבה"ע סי' קע"ה, שו"ת הרדב"ז סי' תי"ד וסי' תר"ד וסי' אלף שס"ה, שו"ת מהר"י בן לב ח"א סי' ע"ה, שו"ת המבי"ט ח"א סי' קפ"ז, וח"ב סי' קצ"ו, וח"ג סי' נ"ו, שו"ת הראנ"ח סי' קט"ו, שו"ת מהריט"ץ החדשות סי' קס"ה, שו"ת מהר"ם אלשאקר סי' ט"ז, וכ"כ החיד"א במחזיק ברכה או"ח סי' ל"ח סק"א, שו"ת מהרי"ף לרבי יעקב פראג'י סי' נ"ט וסי' ס"א.

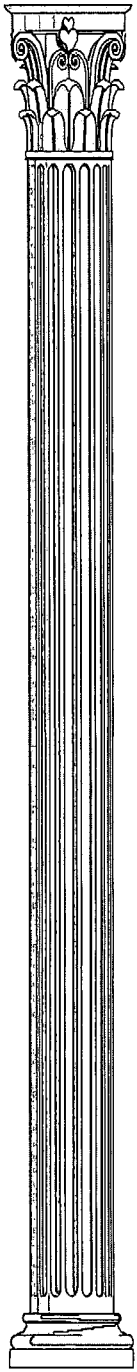

י. סיכום הטענות.

לסיכום נציג את הראיות שבידינו בענין מנהגי תימן בארץ ישראל אחת לאחת:

א. האבקת רוכל סתר את תשובתו ואין להבינה רק באחת מב' דרכים.

אם נלך לפי הדעות הסוברות שקהילה מתבטלת בעלותה לעיר אחרת דווקא שעולה עם מנין מצומצם של אנשים- כבר נתברר שקהילת תימן עלתה לראשונה עם שלש מאות נפש.

ב. ואם נלך לפי הפוסקים הסוברים שקהילה מתבטלת רק עם חיה בעיר אחת ללא בי"ד- זאת ידוע לכל שק"ק תימן בירושלים הקימה מוסדות ובתי דין לתפארת.

ג. אין שום דעה בפוסקים המצריכה שבדי להיחשב נפרדים ע"י בי"ד צריך מלכתחילה לעלות עם בי"ד לאותה עיר.

ד. גם אם נמצא דעה כזו, נתברר להדיא שקהילת תימן עלתה בראשונה עם הרבה רבנים ודיינים חשובים, וגם מינתה אותם לבי"ד עליה מיד עם עלייתם.

ה. כל הנידון של האבקת רוכל לא מתחיל כאן, דהוא קאי על עיר אחת מתוחמת הגרים בה שתי קבוצות, וזה לא שייך לומר על כל רחבי ארצינו הקדושה, בפרט שבני תימן התיישבו במושבים ושכונות נפרדות משאר העדות.

ו. כל קהילה שנכפה עליה לנהוג כמנהגי הקהילה שעלתה שם לא חשיב שהתבטלה, כיו שלא נעשה שינוי זה מרצונה, ועל ק"ק תימן בירושלים נעשה נסיון לכפות לשנות ממנהגיהם בכמה דברים.

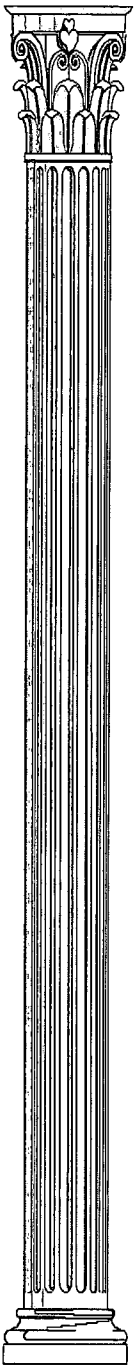

ז. הרמב"ם הוא ג"כ מרא דאתרא בארץ ישראל, וכיצד נבוא לבטל מנהגי קהילה שרוצה לנהוג את מנהגי הרמב"ם בארץ ישראל רק מכח טענת מרא דאתרא.

ח. לאחר העליה הגדולה לא שייך לטעון שיתבטלו, בפרט שאין למי להתבטל מאחר שרוב קהילות ישראל נוהגות במנהגים נגד השו"ע.

עד כאן בס"ד, זכינו לברר מכמה וכמה טעמים, שאין כל יסוד לטענה שבני תימן צריכים להיגרר אחר מנהגי ארץ ישראל לאחר שעלו אליה, וכל החולק ע"ז יצטרך להשיב תשובה כנגד כל אחת מן הראיות שהוצגו כאן, והשי"ת ימהר משיחנו מהרה, ויזכנו לראות בהקמת קרן התורה, עדי יערה ממרום עלינו רוח טהרה אכי"ר.

"ברוך הנותן ליעף כח, ולאין אונים עצמה ירבה"

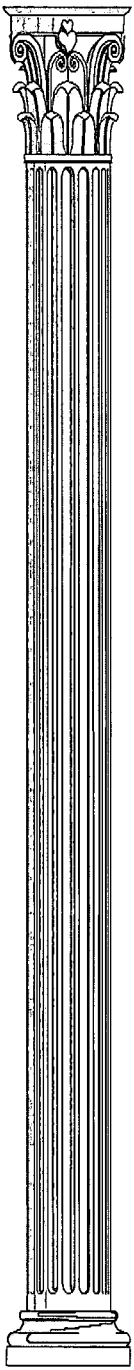

קורות ראשית ההתיישבות
עולי תימן בי-ם

ביום ראשון לסדר "לך לך מארצך וממולדתך" בשנת תרמ"ב, יצאו מהעיר צנעא כמאתים משפחות, בהחלטתם לעלות לארץ ישראל, ובראשם רבנים גדולים וגאונים {כמפורט למעלה}. כעשרה ימים הלכו עד שהגיעו לעיר הנמל חודידה, שם חיכו זמן רב לאוניה שתקחם ליפו. חלקם לבסוף הפליגו דרך הודו, ורובם הלפילו דרך מצרים. את חג הפורים עשו באניה, לאחר תלאות רבות, הגיעו בערב ר"ח ניסן לאר"י, ולאחר יומיים עמדו בשערי ירושלים.

ירושלים של הימים ההם, רובה היתה רק זו שבתוך החומות. כבר בשעריה נתקלו בויכוח על זקנם שנפטר בשעריה {כמו שהארכנו למעלה}. באותם ימים היה עוני גדול שורר בירושלים, ותושביה חיו בעיקר מתמיכות שהושגו מאחיהם שבחו"ל, בני אשכנז נהנו מתמיכת ה"כולל" האשכנזי, {פרושים וחסידיים} והספרדים מה"כולל" הספרדי, שכלל בתוכו את רוב יוצאי ארצות ספרד {מלבד הועד לעד' המערבים ויוצאי גרזיה שהתארגנו בנפרד מהם}.

משימתם הראשונה של העולים היתה למצוא לעצמם בית ומקום לדור בו. בנתיים שוכנו העולים בעזרת הנשים שבבית הכנסת חורבת רבי יהודה החסיד ובעזרת הנשים של בית הכנסת "איסטמבולי" הספרדי. חלקם מצא לו מקום למשכן במערות ונקיקי הסלעים דשם, וחלקם נלקח לבתים של תושבים שגמלו עמם חסד. לאחר שלש שנים, בשנת תרמ"ה,

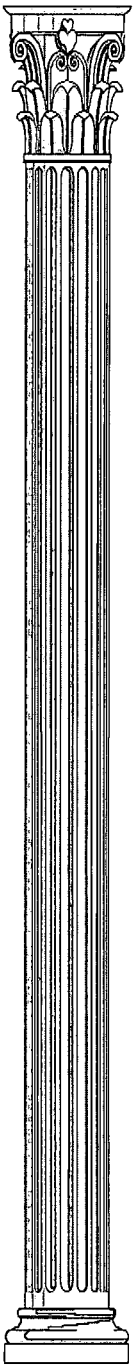

נבנו הבתים הראשונים לבני תימן ע"י אגודת "עזרת נידחים" שקנתה חלקת אדמה בכפר השילוח "סילואן" מתרומות של כמה נדיבים מחו"ל, ובהם שיכנה חלק מהעולים, בתקוה שתפרנסו ג"כ מעבודה חלקאית במקום.

כדי להיות שייכים אל קבוצה מסוימת המקבלת קצבה כספית, הוכרחו בני תימן להרשם אצל הכולל הספרדי, שגם שילם בעבורם את מס העסכריה {מס הגולגולת} לשלטון הטורקי ששלט אז באר"י, ונתן להם גם קמחא דפסחא. כל התארגנות כספית נפרדת היתה לצניעים בעיני אותו כולל, שחפץ לכלול בשורותיו כמה שיותר נצרכים, כדי לקבל נתח הגון ולחלקו כפי ראות עיניו.

אך ברור שכל התכלות זו היתה אך ורק לצורך רישום כספי בלבד, ואין בה שום קשר להתבטלות הלכתית של עולי תימן למנהגי י-ם, העולים המשיכו לראות ברביהם הגדולים שעלו מהם את הדמות הבלעדית לשאלות הלכתיות, פסיקה בבתי דין {כפי שמעידים במכתבם המובא להלן} ושמרו בקנאות על מנהגיהם, ארגנו לעצמם מניינים נפרדים וכו'.

אף כל פני לגורמי חוץ על מצב גשמי דחוק וקיפוח חומרי, נעשה רק ע"י הרבנים והדיינים גדולי התורה שעלו עמהם, המה שימשו להם לפה ולאורם הלכו. {כל נסיון לקשור את הרישום לקבלת סיוע כספי, להתכללות והתבטלות במנהגים והלכות לרבני הספרדים בי-ם אינה אלא טעות הסטורית ואין לה כל יסוד במציאות}.

ויכוחים רבים ביו בין נציגי עולי תימן לבין פקידי ה"ועד", מחמת שגובה מס העסכריה לכל אדם נקבע לפי ערך הכנסותיו והוצאותיו, והנציגים הספרדים התעלמו מהערכותיהם של נציגי התימנים,עד בשנת תרס"ו, הושג הסכם לשויון זכויותיהם. לאחר שנת תרס"ח, לאחר שהתימנים תמכו בהגר"י מאיר למשרת החכם באשי, שלא כדעת ועד

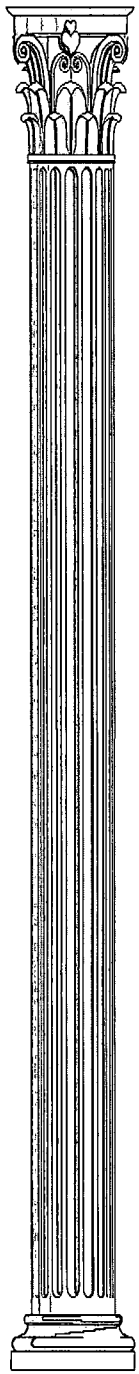

הספרדים, הוטל על עולי תימן לשלם מס גולגולת לשנים תרס"ז-תרס"ח גבוה בהרבה מעל ליכולתם הכלכלית, משלא עמדו בכך נמסר הדבר לשלטונות העות'מאנים, שאסרו ששים איש מרבני ומנהיגי הקהילה התימנית.

בראותם שכך עולי תימן ובראשם הגר"י אלנדאף במסע שכנוע ארוך לשלטונות הטורקים שבקושטא לקבל אישור "פירמאן" כדי שיוכלו לנהל את קהילתם בחלק הכספי בצורה נפרדת. מסע זה כלל בתוכו בקשה למושל הטורקי בי-ם, מאסר נוסף, מכתבים לחכם באשי בטורקיה, נסיעה חשאית לטורקיה, מאמרים בעיתונות הירושלמית, נסיעה ליון, מכתבים לנציגי הפקוא"מ {הפקידים והאמרכלים} באמסטרדם, אסיפות חשאיות בי-ם, עד שבניסן תרס"ח הגיע האישור המיוחל, ובני תימן הקימו לעצמם "כולל" נפרד.

הכולל דאג כמובן לשלם בנפרד את מס הגולגלת, אך הקים מערכת כספית רחבה, שמומנה בעיקר ע"י התרומות של אחיהם בני ארץ תימן, ועמה הקימו מוסדות רבים וחשובים, תלמודי תורה {תורה אור} חברא קדישא, קופת צדקה וחסד, ישיבות { סוכת דוד תורת משה וחיי שלום}, הוצאה לאור של ספרי קודש כמסורת תימן {תאג' ותכלאל}, חברת תהילים {תהלה לדוד} ועוד.

תצלומים אלה המובאים כאן משקפים מעט ממציאות החיים דאז ומקורותיהם של העולים, דבר אשר יוכל לסייע לנו ללא ספק להבין את הקביעה ההלכתית למצבם ויישובם אז.

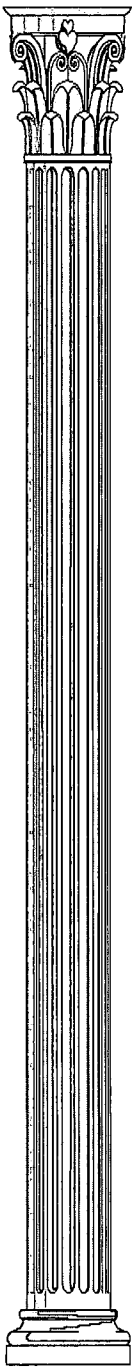

רשימת תצלומים

להלן מובאים מסמכים השופכים אור רב על עליית תרמ"ב ופרטי עצמאות של העדה בה.

<u>מסמכי העליה:</u>

תצלום מס' 1-2: תיאור עוניים ודוחקם של העולים בני ק"ק תימן ע"י מו"ל עיתון החבצלת ר' ישראל דוב פרומקין, הובא בספר מתימן לציון מעמ' 181 ואילך.

תצלום מס' 3-6: תיאורו מעיתון "האסיף" על קושיים הגדול של העולים להשיג מקומות מגורים בעיר הקודש, והתבססותם האיטית, והבתים הראשונים שנבנו להם היו רק בשנת תרמ"ה שלש שנים אחר עלייתם.

תצלום מס' 7: תיאור של הנ"ל על רצונם של בני ק"ק תימן להשאר קהילה נפרדת לאחר שנשאלו על כך, וכל התקשאותם לקהילה הספרדית היה רק בעבור תשלום המכס, ומעשה המקדש אשה בפרוטה.

תצלום מס' 8-10: מכתבם של בני תימן בו מודיעים הם על בית הדין שהקימו מיד עם עלייתם, וקיבלו אותו עליהם "הן במילי דשמיא", בצירוף תלאות הקמת הקהילה, חתומים עליו דייני עליית תרמ"ב הגר"י צארום הגר"י מסעוד והגר"ש עראקי זצ"ל. {מתוך עיתון החבצלת, הובא בס' מתימן לציון עמ' 186-189.

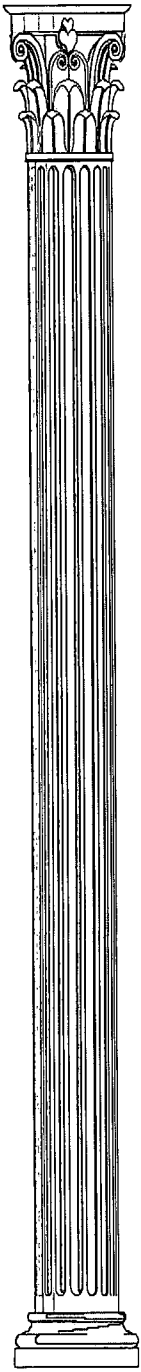

תצלום מס' 11: עדותו של הר"י קאפח בדבר קיומו של בי"ד נפרד לעדת תימן בשנת תרמ"ב. {מתוך: סעי יונה עמ' 80}.

תצלום מס' 12-14: "מגילת תאניה" תיאור תלאותיהם של בני העדה בירושלים בדבר הקבורה, מנהגם בעשיית הכתובה, וההכרח לכלול אותם בתוך קהילה קיימת לצורך קבלת כספי החלוקה וכל מה שנגזר מכך.

תצלום מס' 15: תצלום הבתים הראשונים שנבנו לבני תימן בכפר השילוח "סילואן", ע"י חברת "עזרת נידחים". {מתוך הס' באין מרבד קסמים עמ' 26}.

תצלום מס' 16-19: קטעים ממחקר של תיאור ארוך ומפורט של העולים לאר"י מתימן בעליית תרמ"ב, בו עולה כי סך העולים שהגיעו לירושלים באותה עליה היה כשלוש מאות נפש. {מתוך הספר תימן לציון לחוקר יהודה ניני עמ' 2

<u>מסמכים מבית הדין דק"ק תימן בירושלים:</u>

תצלום מס' 20: מעשה בית דין של ביה"ד דק"ק תימן בי-ם בענין צוואה {מתוך הספר הקהילה התימנית בירושלים עמ' 203.}

תצלום מס' 21-23: תשובת בית הדין דק"ק תימן בירושלים לגאון רבי רפאל אהרן בן שמעון זצ"ל רבה של מצרים {מתוך שו"ת זכרוני איש לגאון רבי אברהם אלנדאף זצ"ל עמ' רי"ז}.

תצלום מס' 24-25: שאלת הגאון רבי יחיא עומייסי אב"ד רדאע בתימן אל בית הדין בירושלים ותשובתם אליו { מתוך הספר: מכמנים מחשיפת גנזי תימן עמ' פ"ח}.

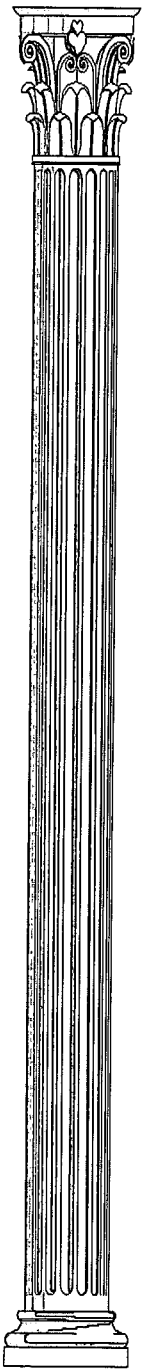

תצלום מס' 26: חותם בית הדין הנ"ל עם חתימות הדיינים הגר"ש אלשיך והגר"א אלנדאף זצ"ל.{מתוך הספר מצפרני נשרים עמ' פ"ו}.

תצלום מס' 27-28: חתימת בית הדין הנ"ל על שטר שידוכין לאחד מבני הקהילה {מתוך הספר במעגלות תימן עמ' 350-351}.

תצלום מס' 29: מכתבם של בית הדין דק"ק תימן בי-ם אל הרב אהרן מנדל רב הקהילה האשכנזית בקהיר, מצרים, בדבר התעוררותו לחדש את מנהג הסמיכה ופנייתו לרבני א"י והעולם בדבר, מתוך ספרו יד רא"ם.

תצלום מס' 30 : תקנת בית הדין שלא לקנות בשר בחנויות ללא פיקוח רבני העדה, בחתימת האב"ד הגר"ש אלשיך, הגר"ש עראקי, הגר"א אלנדאף זצ"ל ועוד. {מתוך הספ' הקהילה התימנית בירושלים ליוסף טובי עמ' 175 ואילך}

תצלום מס' 31-32: תקנת בית הדין שלא לקנות חלקי בשר האסורים עפ"י מנהגי עדות אחרות, בחימת הדיינים הנ"ל. {מתוך הספר הנ"ל עמ' 176-177}.

תצלום מס' 33: תקנות בית הדין לבית הכנסת בשכונת בית סאלם. {מתוך קובץ סיני אלול התשל"ט}.

תצלום מס' 34-35 : תקנות נישואין לבני העדה התימנית בי-ם בחתימת רבני ודייני העדה וועד הקהילה. {מתוך הס' בואי תימן לחוקר יהודה רצהבי עמ' 330-331}.

תצלום מס' 36-37: כתב מינוי לשד"ר ע"י רבני ודייני העדה בי-ם {מתוך הספר הנ"ל עמ' 334-335}.

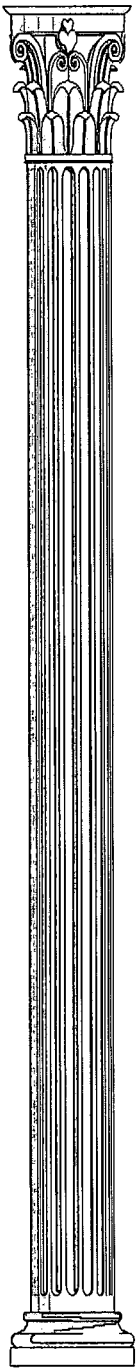

כרוזי בית הדין:

תצלום מס' 38: כרוז רבני ירושלים בדבר בחירות של ועד ההסתדרות בחתימת הגר"ש אלשיך הגר"א אלנדאף והגר"ד קאפח זצ"ל.

תצלום מס' 39: קריאת רבני ירושלים לשמירת הצניעות בשמחות בחתימת הראב"ד הגר"ש אלשיך זצ"ל.

תצלום מס' 40: כרוז רבני ירושלים בדבר הבחירות לאסיפת הנבחרים בחתימת רבי עדת תימן הגר"ש אלשיך, הגר"ד קאפח, הגר"י חבשוש, הגר"ח אלגמאל, הגר"י עבאהל, הגר"ל חמדי זכר כולם לברכה.

תצלום מס' 41: קריאה בדבר כבודו של הגר"י מאיר בחתימת רבני ק"ק תימן וביניהם הגר"א שחב, הגר"י צפירא {אביו של הכסף צרוף}, הגר"ש חמדי, הגר"א חוטר, והדיינים הגר"ש אלשייך והגר"ש עראקי זצ"ל.

תצלום מס' 42: קריאה נוספת לשמירת הצניעות בחונות מרבני ירושלים וביניהם חתומים הגר"י עבהאל, הגר"ס שריאן והגר"ש יצחק הלוי זצ"ל {אחיו של ראב"ד תימן הגר" יצחק הלוי זצ"ל}.

תצלום מס' 43: קריאת הועד הכללי לק"ק תימן בי-ם לבני העדה להרבות בתפילה לרגל פרעות תרצ"ו בי-ם.

שערי ספרים:

תצלום מס' 44: שער הספר "כסף צרוף" עה"ת לרבינו סעדיה בן רבי יוסף צפירה זצ"ל שהוא ואביו היו מראשוני העולים. {נדפס בסכמת הגר":ש אלשיך זצ"ל}.

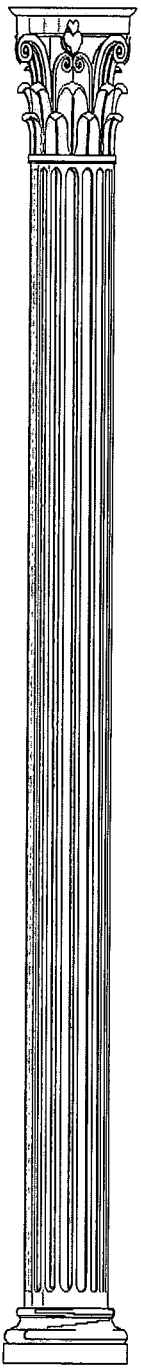

תצלום מס' 45: שער הספר שתילי זיתים שהוציא לאור הג"ר אברהם אלשיך זצ"ל מעולי תרמ"ב.

תצלום מס' 46: שער הספר החשוב "סוכת שלום" על מסכת בבא קמא {אחד הספרים העמוקים והגדולים על התלמוד מחכמי תימן} שנכתב ע"י הגר"ש מזרחי עדני זצ"ל מח"ס שלום ירושלים מעולי תרמ"ב.

<u>דמות דיוקני הרבנים:</u>

תצלום מס' 47: דמות דיוקנו של הגאון רבי שלום אלשיך זצ"ל מעולי תרמ"ה וראב"ד העדה בירושלים מח"ס משמיע שלום ועוד.

תצלום מס' 48: הג"ר יוסף מדמוני זצ"ל שהיה המוכתר של כפר השילוח ובו של מנהיג עולי תרמ"ב הגר"ס מדמוני, בכתת לימוד שיסד לבני העדה בכפר השילוח.

תצלום מס' 49: הגאון רבי חיים סעדיה דמתי זצ"ל ממקובלי ירושלים ומראשוני העולים.

תצלום מס' 50: מנהיגי עולי תרמ"ב וראשוני הדיינים הג"ר יחיא צארום זצ"ל והג"ר שלום עראקי זצ"ל.

תצלום מס' 51: הגאון רבי סעדיה שריאן זצ"ל מדייני העדה בי-ם.

תצלום מס' 52: הגאון רבי אברהם שחב זצ"ל, בעל מופת ומגדולי מנהיגי העדה, {מנפלאותיו ראה בס' לבניכם ספרו מעמ' }

תצלום מס' 53: הגאון רבי אברהם אלנדאף זצ"ל מח"ס שו"ת זכרוני איש, פתחון טוב עה"ת, ענף חיים על עץ חיים, וס' מבשר טוב במעלת א"י, מיסד ומנהיג את ק"ק תימן בי-ם.

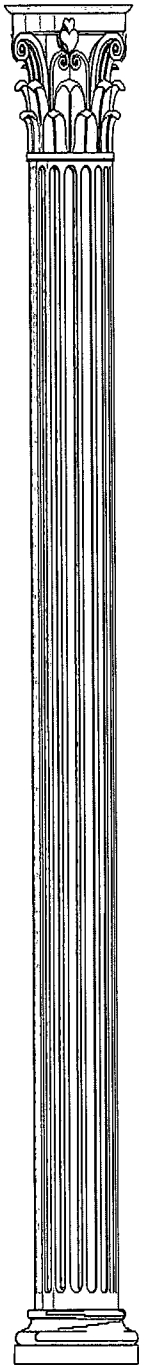

מסמכי הקהילה:

תצלום מס' 58-54: מכתבם של בני תימן לנציגויות חוץ בדבר קיפוחם ע"י בני הכולל הספרדי ותלאותיהם ודוחקם {מתוך הקהילה התימנית בי-ם עמ' 100-97}.

תצלום מס' 60-59: לאחר מגיפת תינוקות שפרצה בירושלים בבני הקהילה התימנית, קיבלו הם על עצמם להתחזק כמה ממנהגיהם ולמנות על כך אחראים בכל שכונה {ניתן ללמוד מכאן על מקומות יישוביהם ברחבי י-ם}, ועל כך החתימו ג"כ את רבני ודייני הקהילה הספרדית בי-ם שעודדום על כך {ולא קראו להם לבטל מנהגיהם}.

תצלום מס' 61: התלמוד תורה העצמאי שהקימו בני תימן "תורה אור" בשנת תרצ"ט.

מסמכי רשימת העולים:

תצלום מס' 62: העמוד הראשון ב"ספר הנפוס" בכת"י, שפירט את עולי תימן בירושלים, ניתן למצוא בו את הגר"ש אלשיך, הגר"א אלנדאף והגר"ס בנימין זצ"ל.

תצולם מס' 64-63: רשימה נוספת של עולי תימן בה ניתן למצוא את הגר"א אלשייך, הגר"ש עראקי, הגר"א חוטר, והגר"י מסעוד זצ"ל.{מתוך הס' מבועי אפיקים עמ' 495-494}.

תצלום מס' 71-65: רשימה נוספת של עולי תימן משנת תרמ"ז {סמוך לעליה הראשונה בתרמ"ב, בה ניתן למצוא את רוב מנהיגי העדה ומהם הגר"י והגר"ס צפירה, הגר"י מסעוד, הגר"י חוטר, הגר"י צארום, הגר"ח דמתי {אסבאט}, הגר"ע נהארי, הגר"ש מצ'מון, הגר"ש עראקי, הגר"א

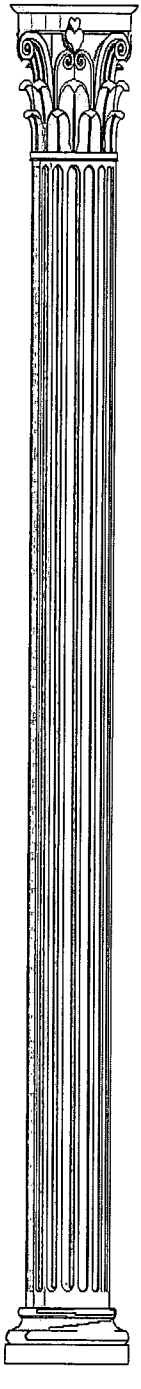

חוטר, והגר"א שחב זכר כולם לברכה. {מתוך הס' הקהילה התימנית הירושלים עמ' 281 ואילך}.

<u>ממסמכי העולים:</u>

תצלום מס' 72: מכתבו של הגר"י חוטר זצ"ל. {מתוך הס' חשיפת גנוזים מתימן עמ' ת"ה}.

תצלום מס' 73: מכתב של בית הדין דק"ק תימן בי-ם למצרים, בחתימת וחותמת הגר"ש אלשיך הגר"י צארום והגר"א אלנדאף זצ"ל.

תצלום מס' 74: תשובתו של הגאון רבי סעיד קאפח זצ"ל בשו"ת מעשה איש {אבהע"ז סי' י"א} להיש"א ברכה זצ"ל, שבעקבות ויכוח זה עלה לירושלים וזכה שבנו הג"ר דוד ישמש כדיין בביה"ד של העדה.

תצלום מס' 75-77: מכתבים מתימן המיועדים להג"ר סאלם בנימין והג"ר סלימאן צארום מרבני העדה בי-ם.

מימי העליה הראשונה של יהודי תימן[1]

תרס"ב—תרנ"א

("עפ"י "החבצלת" ו"האסיף")

א. אחינו בני תימן

לשם זה ירעד ויגוד עמי ביום, למלים האלה בעלותם על רעיוני, לבי יחרד וירגז, ונפשי עלי תאבל. כי הן: אין עדה בישראל סובלת רעב וחוסר, גולה וסורה ונעזבה מכל תמיכה והשגחה כעדת אחינו התימנים יושבת ירושלים; אין עוני כעני האומללים האלה, הנדחים ללחם מבוקר עד ערב כל ימי השבוע, ואין שבר כשברם.

מוכים ומעונים, סובלי גלות רע ומר, נאנחים ונאנקים מתגרת אי סבלנות וקנאת דת היו בארצם — — וישיטו אל לבם לעזוב הארץ אשר תושביה ברגליהם ירמסו כל חושם וזכריות האדם, היחודי יצעק בה תמס ולא יענה וכבודו מעליו יפשיטו, ולהאחז בארץ הקדושה — — וימכרו את בתיהם ושדותיהם במחיר קל מאד, ויעברו במדבר ימים ושבועות, עלו הרים ירדו בקעות, הנשים והטף על גמלים וחמורים והגברים ברגליהם עדי באו לחודיידא תוך הים ויבאו באניות ליפו ומשם ירושלימה מוכי דרך ועוני, כל עוד נפשם בם.

וזה כשלש שנים אשר באה הארצה הראשונה ואחריה ארחות אחרות אשר מהם עונו בדרך עשרה חדשים, כי נעצרו בקאראנסין שעמים ושלש ארבעים וחמשים יום בכל פעם, עדי יעלה מספר בני עדתם קרוב לארבע מאות נפש. רובם בני תורה, וכולם בעלי מדות ישרות ורחוקים מעול, זרע אברהם במלא מובן המלה, והנפשות היקרות האלה פניהם קמטו ולא עת, עוללים שלא טעמו טעם חמא, טועמים טעם הרעב והעוני, וגדולים וקטנים מתמוגגים כרעב ורעה. אלה אשר נמצא עוד חפץ בביתם מכרוהו וישלמו בו שכר דירות סרוחות בעיר ובגרשיה, ואלה אשר זה מקרוב באו ירושלימה ישכנו במערות אשר מחוץ לעירנו, יומם לא ידעו אור, בוקר למו צלמות, ורמה אוכלת בשרם בחייהם. — —

הדבר הנחוץ ראשונה להעביר רעת האומללים האלה הוא בתים למושב. — — אין חלוקה להתימנים ומיום ליום יגדל עניים. ואם במצב

[1] תמוסר לוקט בתודעת א. י. ע.

כזה ישאר הדבר, יבוא יום אשר גם המעדות אשר מחוץ לעירנו לא ימצא להם ובשדות יגורו חלילה.

דרכים רבים ליסעם והם: א) הגביר הנכבד וי"א מוהר"ר בניימין יחזקאל הי"ו התנדב לתת למכפתות אחדות מהם את שדותיו בהכפר קולוניא (מוצא), לעבדן ולשמרן ולאכול מפריין, אם ימצא להם כסף לבנין בתים שמה, למען יוכלו היות שמה תמיד לשמר עבודתם. ב) הגביר הנכבד וי"א מוהר"ם ויטענבערג הי"ו התנדב לתת לעשרה משפחות מהם כברם ארץ מנחלתו מחוץ לשער עירנו, כי יבנו להם עליה בתים למושב. ג) איש לא עשיר אבל יקר לב מוהר"ר בוצו מבבל נתן לשמונה עשר משפחות מהם כברם ארץ בקרקי אחוזתו בשפולי הר הזיתים לבנות להם בתים. במקום האחרון כבר החלו אחדים מהם לחסוך יסודות לבנין, כי יקר הוא לפניהם כי על מי הכלוח יכבן וקרוב לעיר. אבל אם כי מוכנה הקרקע לפניהם, וגם בונים ועובדים נמצאים בהם, בכל זאת בלא כסף לא יבנה בית, כי שכר חוצבי אבנים ומחיר שיד עליהם לשלם. אל הדבר הזה, אל הכסף הדרוש להוצאת שיד וחוצבי אבנים יתפללו ויתחננו אחינו התימנים, וראוי ונכון מאד כי ישימו אחינו לב לעשות שאלתם.

הגביר הנכבד וי"א מהר"ר קלמן וואלרויך הי"ו מלאנדאן, אשר בא בשבוע הזה אל עיר קדשינו לבקרה, בהציעי לפניו את מצב אחינו האומללים האלה, אשר גגע עד לבו, התנדב לבד מתנת כסף אשר חלק לאחדים מהם, לתת להוצאות שיד וחוצבי אבנים עשרה למאה מהכסף אשר יאסף למטרה הזאת עד מאה לירא (הוא יתן חמשת לירא אם יאסף עוד חמשה וארבעים, ואם תשעים יאסף ישלים עד מאה) ומעמקי לבב אקרא לאחינו הנדיבים בארצותם לסושבותם להספח לדבר מצוה הזאת להציל נפשות ישראל מאבדון, וזכר המצוה הרבה הזאת תעמד להם לעד לדור דורים.

ואל ראשי הכוללות בכל הארצות אקרא ואתחנן, כי יואילו לרשם ברשימותיהם גם את עדת תימן לפקדה בנדבה הגונה בכל שנה, ותהי לעזר מעם לחלכאים האלה.

המו"ל (של החבצלת, הוא ישראל דוב פרומקין).

("החבצלת", שנה י"ד, גליון 27, מיום ה' סיון תרמ"ד).

תצלום מס' 2-1

ב. להתנחלות התימנים בכפר השלוח

— — — לאט לאט התלקטו התימנים בירושלים, ימדי חודש בחדשו באו ארחות חדשות, ונוספו גם הן על אחיהם הנתונים ברעב וביגון, ויהיו לקהל גדול, בם עור ופסח הרה ויולדת, וכלם נקשים ורעבים, הולכים ערום ויחף וחשופי שת; לנום במערות ובצורים כמשפט אחיהם הראשונים. — — —

— — — נפלאה אהבתם לדתם מאד, כלם יראים את ה' למקטנם ועד גדולם, רובם בני תורה[1] וכלם בעלי מדות ישרות, רחוקים מעמל ואון, ומתנהגים עפ"י התורה הכתובה והמסורה מבלי נטות אף שעל מדרכי התורה והיראה (ראה אבן ספיר, וכאשר יכתב שמה אדותם כן ראינו פה עין בעין) וגם בעת רבו פה אנשי רוסיא, ורבים מהם — עד מאתים נפש — מצאו למו עבודה בהמנסריום אשר להמיססיאן, ואחינו התימנים האלה ראו בעיניהם קהל גדול מישראל מוצאים פרנסתם במקום ההוא. לא נפתה לבם ללכת גם הם לחיות מהמיססיאן, ורק כארבע משפחות מהגרועים שבהם עבדו שמה, ויחרם בחרו לגוע על הבתים לבקש פת לחם וללן במערות, וידיהם לא נגאלו במחנת המיססיאן אשר הספיקה כותנה ותאמר, כי רק מאהבת האדם באשר הוא אדם תיטיב עם שליטי עמנו.

עוד לא פסו בני עליה חובבי אדם בירושלים, עוד ימצאו רבים אשר בצרת אחיהם יקחו חבל גם המה, ויעמלו בכל עז להיטיב את כל איש נקשה ונכה רוח עד מקום שידם מגעת. בראש אנשים כאלה יחשב בצדק הרב החכם מוהריי"ד פרומקין הי"ו מוקל מב"ע החבצלת בירושלים; המצב בו ימצאון אחינו האומללים האלה נגע עד נפשו, ויקדיש עתו ועטו לרוממם משפלותם ולדאג לאחריתם. בדברים חוצבים להבות אש העיר במב"ע החבצלת את לבות נדיבי עמנו לקום לעזרת אחינו התימנים האלה. ודברים

[1] כראשונה, כבואם לביהפ"ר, ויקחו בידם ספר תרפ"ם (רב לסודם בתרפב"ם) או ספר אחר נחשבו בעיני רואיהם לבורים אשר לא ידעו קרוא בספר, כי אחוזתו מהופר ויקראו בו, ואחרי כי לא הבינו לשונם, רמו הרואים כי רק להשעות את אחיהם מנפחם למען רחם עליהם ולחשבם לבני תורה ובאמת לא ידעו עד מה מהכתוב בכפר, והאות כי יאחזוהו מהופר, אכן אח"כ נוכחנו לדעת כי הסרון הספרים באדם אלמם להתלמד לקרא בספר ישר ונסור, והיה כהתאסף ארבעה מהם, ויספיק למו ספר אחר, וישבו הנשים איש כול רעתו, והשנים מעדם גם הם איש מול אחיו ויפקדו ארבעתם בספר האחר, וכן למדו מנעוריהם, ואין שום הבדל למו אם יאחזו הספר ישר או הפוך.

היוצאים מלב מהור מלא אהבה לעמו, מצאו מקום בלבות עם ה', ויעשו פרי ישוה למו.

בחודש תשלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים, בשנת התרמ"ד, בא הגביר הנכבד וי"א (וירא אלהים) מהרי"ר קלונימוס קלמן וואלריך הי"ו מלאנדאן ירושלימה, לבקרה ולשוב אח"ך לעירו ולארצו, ויהודע לו ה' פרומקין הי"ו ויציע לפניו את מצב אחינו בני תימן ויבקש רחמים עליהם, גם לא חשך מעמל נפשו להוליכו למקום מושב האומללים — אשר ישבו במערות בצלע הר הזיתים — למען יראה בעיניו ממצב הנורא אשר נמצאו בו התימנים, לב ה' וואלריך נמס כמים לשמע הדברים, ויותר עוד למראה עיניו, ויתנדב מתנת כסף ויחלקה ע"י ה' פרומקין בין האומללים האלה, ולבד זאת התנדב לתת עשרה למאה מהכסף אשר יאסף לבנות בתים להתימנים. — — —

— — — ובימים ההם כבר נוסדה — ע"י הרי"ד ומרעין — בירושלים החברה הרוממה והנשגבה רבת הפעלים חברת „עזרת נדחים" ותעמוס החברה עליה להשתדל בדבר בנין הבתים האלה, וה' פרומקין — אחד מראשיה — הוסיף אמץ לדבר במכ"ע החבצלת, השכם ודבר על לבות המתנדבים להביא כסף נדבתם לאוצר החברה למטרה הנאת, ויתעורר בראי שונה הגביר סי' בניימין יחזקאל הי"ו מתושבי ירושלים ויתנדב לתת חלקת שדה מנחלתו אשר לו בכפר מוצא — קולוניא יקרא היום — לכונן שמה מושב להתימנים. אכן בהיות המקום רחוק מאד מירושלים כמהלך שתי שעות, והאומללים האלה הלא על לחם חסד יחיו, ומאין יביאו לחמם במרחק רב כזה, לכן לא מהרה החברה להחל שמה בנין בתים, ותחל לראות אולי יקרה מקום יותר מוכשר לזה. אף תקותם נתמלאה, כי התעורר אחד מחברי הועד אשר להחברה, הוא הגביר הנכבד טוב לבב ויקר רוח סי' יוסף נבון הי"ו ויתנדב לעדת התימנים אלפים ושלש מאות אמות קרקע מנחלתו אשר אצל הבתים הבנויים ל„מזכרת משה" מונטפיוריי הי"ו. הועד קבל נדבתו ברצון, ויגמר אומר לגשת אל המלאכה, אמנם בבואו חשבון לדעת כמה יעלה מחיר הבית האחד, נוכח לדעת כי לחפור בורות ולטוחם בחומר תגדל ההוצאה מעלה ראש, ויגמר הועד אומר לבקש מקום אשר לא ירחק ממעין מים, והיה גם בשנת בצרת לא יצמאו העניים האלה למים וההוצאה לא תגדל מאד וגם זאת צלח בידו.

ואיש בירושלים ושמו בועז הכבלי ולו ששה עשר אלף אמות קרקע בצלע הר הזתים אשר על פני ירושלים מקדם אצל סילוחאן טול בור יואב — או כאשר יכנוהו אחרים בור יהוא — ויתנדב האיש המחצה מנחלתו לבנין בתים לעניי הספרדים. אמנם שטרי המקנה אשר לו לא היו מקוימים כראוי, ויוציאו מנהלי כולל ספרדים הי"ו עד ששה עשר לירא טורקי ויקיימו שטרי המקנה כדת. ויקם מחצית הנחלה ביד האיש ומחציתה ביד כולל ספרדים אשר נתנוה לבנות בתים להתימנים והמלאכה החלה.

ביום התשעיי לירח מרחשון תרמ"ה יצא משנה ראש האורחים ומחנדס הממשלה בירושלים אל מקום הנועד למבנה הבתים, וימדדו המקום ויתנו הרשיום לחברת עזרת נדחים לבנות שמה. ולמחרתו הניחה החברה אבן מוסדה לבנין שלשה בתים. רבים מגדולי וחכמי ירושלים נועדו ובאו אל המקום ההוא ויתכבדו לירות האבן הראשה. בלב מלא רגשי גיל שרו הנאספים משירי נעים ומירות ישראל הראויים לסדר היום. ויברכו איש את רעהו כי יכוז לעזור לבנין בית הבחירה ב"ב. ואחרי ברכם מקרב לבבם את העושים והמעשים לטובת המפעל הנשגב הלזה עזבו את המקום שמחים וטובי לב.

בראשונה חשב ועד החברה לבנות בתים קטנים במחיר מצער. אמנם אח"כ חדל ממחשבתו ויגמר אומר לבנות בתים גדולים למושב משפחה אחת גדולה או לשתי משפחות קטנות. אב ובנו חותן וחתנו.. ויהי אורך הבית אשר בנה שבע מאת, ורחבו חמש מאות הבנין, מדה אחת לשלשת הבתים. לבד עצים וקרשים לדלתות וחלונות ויתר ההוצאות.

מוצא לכסף הבניה היה: נדבות אחינו באשכנז אשר נאסף ע"י הרה"ג חובב עמו וארצו מהוי"ר יעקב אריה ז"ר סאלפענדי הי"ו, ויהי לבנין בית אחד. והרבני הגביר הנכבד ס' יוסף נבון הי"ו נדב גם הוא — תמור מתנתו אשר נתן בתחלה חלקת שדה להתימנים — כסף די בנין בית אחד. והבית השלישי בנה על הוצאותיו הגביר הנכבד ויקר רוח מהוי"ר יוסף חלוי קוקיא הי"ו, מקהל הגירוים אשר בירושלים. חבר לועד החברה עזרת נדחים הי"ו.

וביום הששה ועשרים לחדש כסלו חגגה החברה ברב פאר והדר חג חנוכת הבתים האלה. ויתאסף אל המקום ההוא קהל גדול מתושבי ירושלים

ובראשם כבוד הרב ראשון־לציון הי"ו, ועוד רבים מחבי עירנו, והרה"ג וכו' מוהר"ר יעקב שאול אליישר הי"ו — ראש בי"ד לעדת הספרדים — דרש דרוש נחמד ונעים בשפת עבר למען יבינו כל הנאספים — לכבוד החג: קהל עדת התימנים שרו אחד הזמרונים מאשר ישוררו בארץ תימן ויפליאו את השומעים במנגינתם המחודה, והעניים מהעדה הזאת אשר זכו להאחז בבתים האלה קבעו מזוזות איש פתח ביתו, ובחרדת קדש ברכו את הברכה "לקבוע מזוזה", ויען העם קול גדול אמן תהלל לה'.

ביום ההוא הניחה החברה אבן מוסדה לבנין עוד שני בתים במקום ההוא. הרב ראשון־לציון הי"ו ירה אבן הראשה ואחריו התרו החזיקו יתר גדולי ונכבדי העם, ומברכת פיהם ברכו את החברה כי תעש חיל ותוסיף אמץ ללכת בדרך החסד אשר סללה לה, ויען כל העם אמן ואמן. הנאספים התנדבו לטובת החברה ויברכו את ה' אשר נתן בלב מנהלי החברה לבנות בתים במקום הזה אשר אוירו צח מאד, וגגות סילוחאן יעטרוהו הוד והדר, ואח"כ הלך כל העם לביתו שכעי רצון מדים ומהללים את ה' ומברכים את העושים והמעשים גם יחד.

ביום השלשה ועשרים לירח אדר תרמ"ה. חגגה החברה חג חנוכת שני הבתים האלה. תורת תחנ וסדר היום היה כחגיגת הבתים הראשונים ברוב פאר ויופי, וביום ההוא הונח שמה אבן מוסדה למבנה עוד שבעה בתים תחתיים ושניים אצל הבנויים ועומדים, הנה כי כן הגדילה החברה הנכבדה עשות לטובת אחינו התימנים הי"ו, ולו ידעו כל אחינו להוקיר מעשיה ולבא לעזרתה. — — —

בשנה העברה בקר את עירנו הרב הגביר ה' מארקוס אדלער הי"ו — בן הרב הגאון מהר"נ אדלער ראש רבני ברסאניה — ובהודעו מצבם הרע בו ימצאו התימנים, הבטיח לעורר עליהם רחמי אחינו הבריטיים, אף שמר הבטחתו, ובבואו לביתו יסד הוא והגביר הנכבד ה' וואלרויך הי"ו ועד בלאנדאן לאסוף כסף לבנות בתים לעניי התימנים, ויתן ה' וואלרויך נדבתו

[1] לכבד הבתים אשר תבנה לפו החברה, עור ראינו לכתוב לעניי הערה הזאת בתים בתור העיר והוצה, למען לא יקינו עור בתרכות ובספרות לחרפת היהודים בעיניהם, וביפי תורף עת גדל הפור, חלקה החברה סחם לספר נפשותיהם, ובחרים האביב חלקת פפו לתם מצות בשר ויין. גם ליפרי הערה ראשה החברה ללמדם שלאכה, למען לא יאלצו לעשות לתם חפר עת יגרלו... — —

תצלום מס' 6-5

עשרה סוטט שטערלינג ומחצית הפונט. — — —ויתר נדיבי אחינו שמה הביאו גם הם נדבתם להועד, ויעל מכסת הכסף לסך ארבע מאות לירא שטערלינג. — — —

בין כה וכה ועדת התימנים הולכת הלוך וגדול, ובימים האלה כבר תמנה העדה מאה ושש עשרה משפחות — בערך ארבע מאות וחמשים נפש. כן ירבו — ולה שלשה רבנים אשר היו מחו"ר עיר צנעא אשר בארץ תימן. שם האחד ר' יוסף מסעוד, והשני ר' יחיה צארם, השנים האלה המה דלים ואביונים, והשלישי ר' שלום עראקי, הוא צורף בזהב ובכסף ועושה מלאכתו גם פה ומחפרנס ממנה ברויח. רוב בני העדה המה מעיר צנעא, ויתרם המה בני הכפרים אשר מסביב להעיר ההיא, והבדל גדול בין אלה לאלה. כן בסדרי תפלתם[1] והנהגתם, וכן בהלך נפש, אשר בני העיר עולים בשאר רוחם על בני הכפרים.

בראשית בואם התבוללו בין מקהלות הספרדים והאשכנזים, אכן אחרי החלו לרוב בארץ. ההלו להתאגד להיות לעדה בפני עצמה, ואחדים מהם אבו להתנהג כמנהג הארץ אשר יצאו משם מבלי קבל עליהם תקנות שהחקינו מו"ר ירושלים זה רב בשנים; ויהי ביום עשתי עשר לירח כסלו התרמ"ה, קדש אחד התימנים אשה בפרושה בפני שני עדים כמנהג אחינו בארץ תימן, ויהי הדבר למרת רוח לחו"ר ירושלים כי ע"פ תקנות ירושלים אין מקדשין את האשה אלא בפני עשרה ובטבעת דוקא בשפת נשואין, ויקם שאון גדול בעיר ע"י זה.

והימים ימי חרף וגשם אין, ויתאספו ב"י לבתי כנסיות להתפלל תפלת הגשם, והתימנים התאספו גם הם להתפלל התפלות הנהוגות בארץ תימן עת יעצור ה' את השמים, וישלחו חו"ר ירושלים שליח ב"ד לשאול את פיהם אם יאבו לקבל עליהם תקנות ירושלים? ולמי יאבו להסתפח אל קהל הספרדים או האשכנזים? או יאבו להיות לעדה לבדה ולהתנהג כמנהג הארץ שיצאו משם? ויענו רבים מהנאספים, כי יאבו להיות למקהלה מיוחדת לבלי סור למשמעת מקהלה אחרת. אז הודיעם השליח כי מעתה עליהם לדאג בעד תשלום מכס הממשלה (ראה הלאה במאמר „נתנה לנו ראש") ויתר הוצאות

[1] תושבי הערים יתפללו נוסח ספרד כשנוי קצת. ובני הכפרים יחזיקו בנוסח תרמכ"ם ולא יסו פסנו יסין ושמאל.

העיר, וגם חכמי עדתם דברו על לבם כי לא טוב להם להפרד מאחיהם תושבי העיר, ויערכו להם את מצבם הרע... ואחרי וכוח דברים רבים קבלו עליהם להתנהג כמנהג אחינו הספרדים אשר באה"ק. כנראה לא יעברו שנים רבות ויתבוללו בין הספרדים ולא יחצו עוד.

("האסיף", שנה ב', תרמ"ו. ע' 199—193).

ג. מודעת התימנים על מצבם

הננו מודיע(ים) מודעת נאמנה איך נסתפלנו לכבוד ועד „עזרת הנדחים יע"א: בתחלה, קהלת התימנים נתרעדו ובקשו ממנו להיות להם למנהיגים לפקח על ענייניהם אני הק' יוסף בן־שלמה מסעוד יצ"ו ושני בקדש יהיא בן מ"י יוסף צארם יצ"ו ושלישי הזקן הנכבד מ"י יוסף בן משה כ"ץ תנצב"ה ומילא מקומו בנו החביב שמו ר' שלום בן יוסף עראקי יצ"ו, ברצונם ומדעתם קבלו אותנו עליהם שכל מה שנעשה עשוי, הן במילי דעלמא הן במילי דשמיא, כל זה היה בשליש האחרון סיון דשנת התרמ"ג לב"ע. אחר כך סמוך לא נחנו ולא שקטנו לא ביום ולא בלילה לבקש להם תרופה לענים ודחקם מאת רבני ויקירי ירושלים הוב"א, ונעשה מה שנעשה בעניני דתיות והיינו כספינה דמטרפת בים ולא ידענו אנה נפנה לעזרה. ואחר כמה ריצויים ופיוסים אחרי כי נשלמה לנו שנה בחדש חשון לשנת התרמ"ד מגדול הצעקה אשר צעקו חברתנו על תוקף צערם בעבור שכירות הבתים ויצאו רבה מהם לשכון בחוץ תחת השמים נוסף על מה שהם מהבוקר עד הערב דופקים על פתיחי לחם להחיות לנפשם והקריה הומיה עליהם מה זה רעל מה זה ולחרפה וקלסה היינו.

מיד ריחם עלינו החכם השלם הזקן הנכבד מורינו ורבינו משה בר וינסטי (בנבנשתי) פקיד כולל הספרדים תנצב"ה ניחם אותנו וחילק לכל בעל בית מג'ידי א' וקבע לכל נפש ונפש ב' גרוש לכל חדש, ואני היה נותן לי יותר הכ"ח יגמלהו כצדקו ויהיה שלום מנוחתו, וגם גביר אחד נדבו לבו ליתן לכל חברתינו חלקת שדה במקום הנקרא קלנייא בעבור בנין בתי מחסה, והבטיח לנו כי הוא ישתדל לשלוח מכתבים אל רבני ומנהיגי הקהלות והגבירים אשר בחו"ל לעזור לנו בנדבה טובה לבנין הבתים במקום הנז' ושמו הנכבד סי' בנימין יחזקאל נ"י ועוד נלוה אליו במע"ת הרב אפרים

תצלום מס' 7-8

אלקלעי יצ"ו כי הוא יעזור לו בכל מאמצי כחו אל רבני ויקירי ירושלים ת"ו לכתוב בכתבים ולשלוח לד' פנות הצולם בעבורינו ושמתנו שמחה גדולה על זאת. ועוד אמר כי נלוה אליו מ' חיים ואליהו הי"ו כי הוא סומך ועוזר עמו בכל עוז ותעצומית, אחר כן קלו מעשרים רגלינו אני וחברי כמו שנה תמימה יום ולילה סכאן לכאן, ולא עלה בידינו אלא חרש כי אמרו שלא רצו לתתום להם מכתבים כלל ופרט ועיקר, וכן נעשה בענין זה במאה שערים כי ההנהג גביר א' לכל חברתינו באחוזות קרקע לפני קבר שפיאל הנביא ולא עלה בידינו שום דבר. אחר כך ברוב בושה וכלמה שלא הפסיק השי"ת בידינו להיות תרופה להברתינו קצה נפשנו ולא ידענו מה לעשות עוד ונשארנו משתוממים על הבראה כמה גדמנו לעצמינו צער בעונותינו צדיק הוא ה' אלהינו. אחרי כן ראינו במ"ע כי באמריקא התנדבים לכל תושיה אה"ק בקטן וכגדול בשוה כעני כעשיר, תנאי הדבר שכל קהלה יהיה להם כולל ידוע לשלוח על ידו לבני חברתו וגם לרשום כל הנפשות אשר הם תחת ידו ולשלוח לאמריקא ולא ידענו כדת מה לעשות.

ונתיעצתי אני וחברי והלכנו אצל מ' הנכבד והחסיד ידי"ן כמע"ת הרב ישראל דב פרומקין יצ"ו ומצרי"ו ובקשנו ממנו כיצד הוא הענין הזה והשיב לנו בנועם שיח אמרותיו הטובים עשר בכתוב ואני מוכן ומזומן לכל המצטרך לענין הזה, ואמרנו לו כי אין אנחנו יכולים לעשות שום דבר ורצוננו להיות נשפלים לעורת נדחים והשיב לנו כי אי אפשר מפני חנאה. ובקשנו בבקשה ובמשו ולא השיב אוהנו ריקם ושאל זמן להתיעץ בועד, אח"כ חזרנו לקבל תשובה ממנו וכך השיב לנו כי כבוד היעד יצ"א אמרו שנרשום להם כל אנשי חברתינו בעלי בתים וגם כל הנפשות ונחתום בעד הרשומים שכל מה שיעשו מקבלים הם עליהם. וכתבנו ובאנו בכך הרשום ונחתמנו ונתננו בידו ואח"כ לא שקט ולא נח כי בכל שבוע הוא מדרף אגרים במכ"ע דברים הנוקבים את הלב בעד עניותנו והחקינו ודלותינו ושפלותינו, ועשה והצליח אחרי ימים מועטים, והנה אמר לנו קרוב לחג הפסח תרמ"ה שלח לקרוא לנו ואמר כי בא לידו מ' פראנק נקח אותה, אמרנו לו מה נעשה בהם, אמר לנו החלקו לחברתכם, ובקשנו ממנו לעשות איזה חיקון כפי יכלתו וקיבל עליו ובהגיע חג הפסח חילק לכולנו כפול וכופל יין ובשר, ולאחר המועד בישר אותנו כי באה נדבה בעד חברתנו ט"ו מארק. ביני וביני עלה גביר א' והלכנו להקביל פניו ואמר כי נתן בידו מכתב

וגם צוה לנו כי נשלח מכתבים ללאנדאן והבטיח כי הוא יתקן טובה בעדינו בחברה ושינינו כמו שצוה לנו. אח"כ נתעוררו ת"י בעלי בתים מחברתינו ויצאו חוץ לעיר מקום ששמו סלואן אשר על מי השילוח לקחו קרקע במתנת גביר א' ששמו בונז יצ"ו ואמרו כי הם יעשו לעצמם כגין דירה עראי פרוב דחקם והתחילו לעשות במלאכה ולא יכולו כי היא קשה עד מאד ואח"כ מהם ישבו במחילות ובמערות ומהם עזבו הלכו להם, בין כך ובין כך עלה בגיר א' לירושלים ת"ו הרב קלמן וואללרייך הי"ו והשיאו בדברים ידי"נ הנזכר עד כי הוציאו חוץ לעיר והראהו כיצד אחינו הם שוכנים בצער גדול במערות ובמרו רחמיו עליהם ואמר שיכתבו לו כמה תהיה ההוצאה על הי"ח בתים בפרט, וכתבו ונתנו בידו תכפיות כי יתקן כלאנדאן יעד, ומה שיתקבץ הוא יתן עשרה למאה מביתי, אח"כ בישר אותנו ידי"נ הנז' כי באה לנו נדבות לבנין בתים, וכשליש א' חשון התחילו לייסד כתים בשמחה רבה ויצאו רבני ויקירי ירושלים ורבת מחברתינו וגמרו ג' בתים וקרא ידי"ן וזנז' לרבני ויקירי ירושלים והגבירים ורבת מחברתינו להנוכת הבתים ביום ב' ג' לחנוכת בית תשמונאי ושמחו שמחה גדולה עד מאד והחלנו ליסד בתים אחרים וכל אחד הניח אבן בשפחה על היסוד. ולחג הפסח חילק לנו מצה יין ובשר וכמה טובות עשה עמנו בכל עת, תהי משכורתו שלמה מעם ה' אלקי ישראל אשרי חלקו בזה ובבא.

זאנחנו עונים ואומרים כלל הברכות האמורות במקרא ובמשנה ובהלכות ובאגדות ובפי כל ז"ח יתקיימו בו ובזרעו ובזרע זרעו ורעו עד סוף כל הדורות הוא וכל העזרים אותו אכי"ר ולמען שמו הגדול יעטה עמנו לישבנו בעה"ק ירושלים על התורה ועל העבודה עד יבא לציון גואל כיר"א.

נאם יוסף בן שלמה מסעוד
הצעיר שלם ן' יוסף עראקי כ"ץ
הצעיר שלם ן' שלמה לוי חמדי הי"ו
הצ' אהרן ן' אהרן חטר יצ"ו
הצעיר אהרן ן' שלום דמתי יצ"ו
הצ' יוסף שלום חבשוש הי"ו
הצ' סעדיה יוסף צארפם
אב' יחיא בן יוסף צארפם

הצ' אהרן בן אהרן עראקי כ"ץ
הצ' שלם ן' שלמה מדמון הי"ו
הצ' סעיד ן' סלי' רצאבי יצ"ו
הצ' משה ן' שלום השאש יצ"ו
נאם אחרן יחיא חמדי הי"ו
דוד ן' יחיא עראקי כ"ץ
יחיא ן' יוסף כ"ץ

„חבצלת", שנה חמש עשרה, מס' 30, כ"ח אייר תרמ"ה, ירושלם.

אלכסאר[28] והארון בן סאלם אלכהן[29] הי"ר[30] אי"ת[31] וי"ת[32] על נ' חללי הלב[33] שוכנים ומשקים בקה על מים[34] כת"ר[35] מן שמיא. הצעיר יחיא בן מ"ר[36] יוסף צארם יצ"ו[37] יום ב ס' אנא מלך רחום וחנון[38].

(נוסחת) ומה שבכלל יצא מן הכלל[39] להזכיר ולשלוח מנחה אליך אדוני רשט"ר[40] הלא הוא הרב יוסף אלעראקי ובניו הי"ו[30] שהם בשלום ובטובה, ובכללם שמחים ביסורין מאת הש"ית[31] בעכובם בעיר הזאת, עד ירחם בעל הרחמים בגאולה של שלום וטובה וברכה. וידוע מאמר ז"ל ג' מחנות נתן הקב"ה לישראל ובולם לא באו אלא על ידי יסורין ואחד מהם א"י[41]. וכל מה דעבדין מן שמיא לטב[42], ורק את נפשו שמור[43]. המב"ה[44] יברכך בכל מדה טובה, ויאריך ימיך ושנותיך בטוב ובועימים, ושוד ושבר לא ישמע בגבולכם[45], אכי"ר[46]. ס' וי[47] ויכלכל יוסף את אביו ואת אחיו[49] אי"ה[49]. ס' שלים בספא[50]. ולא שלימו רחמי שמיא.

כאשר הגיעה השיירה לירושלם ובראשם מבחינה הנהגתית הרב יחיא צארם, ראו בו כל חכמי תימן שהיו בירושלם בשעתו את הרב בהא הידיעה, ודצו למנותו בראש העדה רב וראב"ד, אך ביון שבן לוויתו למסע ולעלייה מתימן לארץ ישראל הרב יוסף עראקי היה גדול ממנו בשנים סירב ר' יחיא לקבל עליו את המשרה והציע את הרב יוסף עראקי, והבטיח להיות יד ימינו בכל אשד ידרש. וכך היה, ותמנה הרב יוסף עראקי מבחינה יצוגית, בעוד שלמעשה הרב יחיא צארם היה הקובע מאחורי הקלעים.

הרב עראקי כיהן כראש העדה כשנתים בלבד ונלב"ע. אחריו כיהן הרב יחיא צארם כראב"ד לעדה התימנית בירושלם כעשרים ושתים שנה, כלומר עד שנת תרע"ז שבה ולב"ע. אך משנת הר"ע לא ישב בראש בית הדין אלא ישב במקומו הרב שלום עראקי. לא הרב עראקי האב ולא הרב צארם נזקקו לקבל פרס או משכורת או תמיכה כל שהיא מן הציבור, אלא גם בהיותם נושאי משרה ציבורית התפרנסו ככבוד מיגיע כפיהם, כפי מוסר המסורת התימנית מאז ומעולם. הרב עראקי היה צורף אומן, ועבדות האומנות המדויקות שלו היו דדושות מאד, ובשל אומנותו קבל שכר הגון על עבודה קלה וחי ברווחה יחסית ובכבוד. הרב צארם היה לבלר אומן, והתפרנס מכתיבת סת"ם. אותיותיו הפנימיות הפליאו כל דואיהן, ויחד עם הדיקנות האומנותית והיופי המפליא היה גם מהיר במלאכתו, ומשום כן היתה פרנסתו מצויה לו בשפע יחסי.

גם רבני הספרדים והאשכנזים בשעתו הכירו את גדולתו של ר' יחיא בתורה, ורבים מהם השכימו לפתחו, כבדוהו מאד בהתאם לתורתו ולחכמתו. אך לא איש מן הספרדים, שהיתה העדה התימנית חלק ממנה, ובודאי לא האשכנזים, לא עלה על דעתו לצרף את ר' יחיא לבית הדין של עדתו. ניכור זה היה אחד הגורמים שהניעו עסקנים מסוימים בשעתו להפרד מן העדה הספרדית וליצור לעדה התימנית מוסדות ופרדים, ועד כמה שהדברים נראים תמוהים, עסקני ההפרדה קיוו לבאורה גם לכבודו, אך הוא עצמו, כלומר הרב צארם, לא היתה דעתו נוחה מן ההפרדה, ונשאר עד סוף ימיו משתייך לעדה הספרדית על אף ששמש ראב"ד לעדה התימנית. ובשל אי תלותו בפרנסתו בשום גורם חיצוני,

---

28. צורבא מרבנן צעיר, היה אחד התלמידים השקדנים ביותר לפני סבי, חבר בשעתו לר' יחיא צארם, ופטר בקוצר ימים בסביבות שנת תרנ"ג, אחד מנכדיו הוא מר ישראל קיסר איש ההסתדרות. בשנת הת"א חתם סבי על כתובת בנו וכתב בה "יחיא בן כבוד הרב אברהם בן סלימאן כסאר".
29. פרטים עליו פרשתי בהוברת "המסילה" גליון ניסן תשר"ח. תחום עם סבי בתשובת השאלות ששאל הראי"ה קוק וצ"ל ותפרסמה בספרו של ש. יבנאלי, "מסע לתימן" עמ' 199. תקופה מסוימת היה חבר בית הדין בצנעא בראשותו של סבי ז"ל.
30. השם ישמרהו ויחייהו.
31. אתה ה' תשמרם.
32. ומכל צרה תצילם.
33. יש בלב שלשה תאים־חללים, מימין ומשמאל ומלמעלה ונקרא עלייה. והכוונה שהשלישיה בלחי ושכחת.
34. יחזקאל יז ה. וראה דרש חז"ל בסוכה לד א.
35. כן תהא דעוא.
36. מורנו ורבנו.
37. ישמרהו צורו ויחייהו.
38. פתיחת החינה שאומרים בתפלת שחרית בשוי וחמישי.
39. שמוש באחת משלש־עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן "דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא". והכוונה כאן אמנם שכח למסור דרישת שלום מהרב יוסף עראקי, ועתה הוא מוסר לא רק בשמו אלא גם בשם כל הקבוצה.
40. רוב שלום טובה וברכה.
41. ברכות ה א.
42. ברכות ס ב. וכנידסת עין יעקב.
43. על דרך הכתוב=איוב ב ו.
44. המקום ברוך הוא.
45. על דרך הכתוב=ישעיה ס יח.
46. אמן כן יהי רצון.
47. סדר, כלומר פרשת השבוע.

---

48. בראשית מו יב, סדר ויגש.
49. אם ירצה השם.
50. תרגום ויתם הכסף, בראשית מו טו.

ד. בין התימנים והספרדים

(מגלת תאניה מאת עדת התימנים יושבת ירושלים)

ויהי כי הציקתנו עגמת נפשנו, והגיעונו צרות רבות ורעות, ונזכור את כל התלאות אשר אירעו אותנו מיום עלותנו בפתח ירושלים עיה"ק, באותו חיום נסתלק לבית־עולמו אחד מקהלתנו סמוך לתחנם ירושלים, ותהי מחלקת בין האשכנזים לספרדים, אלו אומרים התימנים שייכים לאשכנזים, ואלו אומרים המה שייכים לספרדים, ויגברו הספרדים ויקחו את הנפטר ויקברו אותו בהר הזיתים בקבורתם. במשך ארבעה חדשים באו לירושלים שלשה מנינים מהתימנים, והיו מתכנסים בבית אחד להתפלל בבקר ובערב, וצרעקים אל ה' כל יום שתים שלש שעות ולומדים כפי כחם. ויוסיפו תימנים לבא וישכרו בית בשביל בית הכנסת, והיו באים לפעמים מהאשכנזים ורואים בעניים ובשברון לבם ומרחמים באיזה מתנת מעות, וכן לפעמים ילכו איזה יחידים לקראת כמוהר"ר משה בנבנשתי חנצב"ה, פקיד הכולל של הספרדים, ונותן להם מתנת יד, עד משך שנה וחצי. בנתים התחילה קהלתנו לצעוק מהדוחק ומהעוני, כי הגיעה עת שכירות הבתים ולא מצאה ידיהם לשכור, ועשינו מעשה השתדלות לצעוק לפני הרב הנו' ויען ויאמר מה אעשה, ואין ביכלתי לעשות דבר עד אשר נדבר בתוך הועד. וזה הדבר היה במשך חדש ימים. ויצר לנו בזאת הצרה ולא יכולנו להתאפק, באשר ראינו כי אין תרופה ועלתה מצותקנו ועשינו מדעה, כי לא מצאנו עזרה מהספרדים, השומע ידע וירחם ויעשה למען עניי עמו ישראל וכו' ונדפסה ב"החבצלת". ויהי כי הגיעה "החבצלת" ליד פקיד הכולל הנ', תיכף ומיד שלחו והזמינו לראשי הקהלה הדלה. ויען ויאמר להם, מה זה עשיתם כי הבאשתם את ריחנו ח"ו. ענינו: האמת כתבנו. השיב ואמר, טוב הדבר שנעשה מעכשיו ובעה"י תיקון לעניים ואל תפחדו. ומעתה צריכים אתם לתקן המעוות ולהודיע, כי ריחמנו עליכם בעבור יהיה לנו לעדה כי אתם כלולים בקהלת הספרדים ולמען אסוף את תרפתנו שלא יהי תרבן להכולל וכן עשינו. ובמשך השנה היה מוספת עלית התימנים לירושלים. ובהתחלת השנה חשנית שלחו רבני הספרדים את השמש שלהם להקהיל אותנו אל ביהכנ"ס איסטמבולים ונתקבצנו שם, ויבוא השמש עם החכם מהישיבה ר' יעקב מאיר הי"ו, ואמר לחם דעו לכם, שאנחנו עתה חייבים בכל שנה לשלם מס המלך, ויש מחלקת

בינינו ובין האשכנזים האומרים שאתם צריכים להכלל באשכנזים, והרב שלהם ישלם בעדכם, ואנחנו אומרים שאתם ספרדים. עתה תאמרו לנו אם אתם תכללו אל הכולל שלנו. השבנו פה אחד אנחנו כלולים בהספרדים, ואנחנו עניים. חשיב ואמר דעו לכם, שלא יהיה מעתה שום הפרש ביניכם ובין הספרדים מקהלתינו. הכולל ישלם מס המלך בעדכם, ויתנו לכם חילוק בכל חדש, כמו לאנשי קהלתינו. ואין עליכם שום חיוב ותשבו בטח. והשבנו, יחי אדוני המלך חי' יהיה בעזרתכם, וילך לו החכם לשלום, וגם קהלתינו כל אחד על מקומו בא בשלום. ובמשך אותה השנה היה נשואין לאחד זקן ועשינו כתובה כנוסח הרמב"ם כפי מנהגינו, וישמעו הרבנים את הדבר וישלחו אל החתן ויאמרו לו תיכף ומיד תביא הכתובה, ויעשו רושו גדול, וקרעו הכתובה לי"ב קרעים וגזרו אומר, אתם חייבים לעשות הכתובה אצל סופר שלנו, ועל פי מנהגינו, יען כי נכללתם בנו ואנחנו נותנים לכם מצה בפסח, שני גרוש בחדש לנפש, וקוברים אנחנו את הנפטרים מכם וכל החיוב המוטל על הספרדים מקהלתינו תעשו, ואם לא כן, "אנחנו מגרשים אתכם מירושלים". ויצא השמש מאותו היום הולך ומרקד בלבבות, והתחילה הקפטה והבזיונות בפרהסיא והכל ספרו עלינו דברים של גנאי, זולתי כה"ר משה בנבנשתי פקיד הכולל הנ'. ודבריו היו משיבים נפשות העניים במילי דרבנן דברי חכמים בנחת, ונותן בכל חדש לכל נפש מקהלתינו שני גרוש ועוזר מעם בתחלת שנת השכירות ואם יראה איזה בזיון בתימני לפנינו היה מחה. ובמשך אותו זמן, התימנים מתלבטים לא מצאו מנוחה להוציא פרנסתם, ויהי יום צרת ומצוקה כי קרב יום כה"ר משה לילך למנוחות, והלך לבית עולמו. באותו היום חשך העולם בעד כל העניים וגם התימנים בכללם, ואחר חדש הפקודה, השגיחו הרבנים אנשי הועד על הפנקס ויראו את התימנים כי כלם כתובים בחילוק העניים, ויצר להם מאד ויענו: מה זו הצרה שעשה ר' משה על שקבע חילוק להתימנים, עתה לא תהיה כזאת ולא יתכן להיות. נעמוד על הדבר ונקצוב מעם מעות להתימנים בכל חדש, ומה שירצו לעשות יעשו. ויבוא השמש עם השטן לימינו ויקרא את האנשים הנקראים בשם חשובי הקהלה כי לא יתכן הדבר הזה שניתן לכם כמו שהיה נותן לכם ר' משה ע"ה אלא קחו ג' לירא או "נגרש אתכם מן העיר", או ניתן לכם מה שביכלתנו עזרה לתוצאות הדרך ותחזרו לכם לתימן כי הכבדתם עלינו

תצלום מס' 13-12

עולם. והשיבו, אנחנו נודיע להקהלה, והודיעו לראשים של הקהלה את הדבר הזה, ויצעקו צעקה גדולה. מה נעשה שלא יכלנו לפרנס את עצמנו ולשכור בתים. וצרות סובבות אותנו בחלאים רעים ב״מ. ותגדל המחלקת בין הקהלה. זה אומר שאתם אשמים שבחרתם להכלל בהספרדים. וזה אומר נפרד לעצמנו וזה אומר אנחנו כחומר ביד היוצר. ״אם יהיינו נחיה. ואם ימיתונו נמות״. באופן זה חזרנו אל הועד וגדלה הצעקה. ויעשו פסק שיתנו חמש מאות גרוש בכל חדש להתחלק לנצרכים ומי שביכלתו להריח חמשה גרוש ביום אפילו בעבודה קשה לא יקח, והיתה זאת למרם של שנאה ומחלוקת גדולה בין התימנים עד היום. הגם שהסבה בטלה דהיינו החלוקה בכללותה כאשר נבאר לקמן. השטן ירש מקומה, והתחילו הראשים לחלק כפי אשר גזרו הרבנים ולא אבו לשמוע וגדלה המחלוקת. אח״כ הסכימו ביניהם שתתמעט ותתחלק כדי לעשות שלום, וחזר הדבר לקלקולו כפי שהסכימו הועד כי הדין הוא כן. בין כך ובין כך מסרו פנקס ליד המחלק לעניים סי׳ מורינו, ונמצא בידו שראוי לחלק לעניים המפורסמים ועשה מעשה וחילק על פי הפנקס למקצת התימנים, והיה זה בכל יום לצרה ומצוקה בין התימנים. ובמשך ששה חדשים חלקו כן וא״כ חדש נכנס וחדש יוצא שלא הגיע לידי העניים כסדר בכל השנה, והשנה הרביעית[1] למנין שאנו מונים לעה״ק ירושלים היה כן, ובשנה החמישית נתמעטה התמיכה ובששית ערך חסרה ונתמעטה. ובשנה השביעית חזקינה כאילו מתה, ובשנה השמינית מתה ובטלה מן תעולם, וזו השנה התשיעית עלה אבק מחרוב מה שהתחילו בשנה השמינית. והוא המעשה והיא המצוקה. בשנה השמינית[2] תפש המוכתר של הספרדים אחדים מהתימנים שנראו לפניו עשירים, ובבתיהם מצמצמים ובטורח משיגים פת לחם עם חלבה שעושים בעשרים פרוטות בשבוע, לטבל בה את הפת הנקנית בכסף קרוביהם מחו״ל שנשלח אליהם בתורת צדקה, ויחשבוהו הספרדים לעשיר ויתפשהו המוכתר עם אויקים אל בית האסורים ויחניקוהו ח״ו במה שחייבוהו לתת שמונה מג׳ידי ואחר היסורים קיבל ליתן והלך ומכר מכלי ביתו, משכן ולוה וקבץ השמונה מג׳ידי ושלם בדמעות שליש. ולקח הרפואה מן הרופא וישב מיצר ודואג על השנה התשיעית ובמשך השנה מיצרים ודואגים ומאיימים ומבזים את התימנים עד שנעשו התימנים ח״ו ככלי שבור מרוסק. ובשנה התשיעית עמדו להם בכח ותפשו את מי שירצו והשפיעו שצריך ליתן פס המלך ואינם יודעים אם עני אם עשיר. עד שתפסו

ראשוני וראשי עולי תימן בירושלים בשנה תרמ״ב
(סיסין לשמאל: אהרן ז׳ שלם דכהני ז״ל, שלם ז׳ שלמה כע׳סון ז״ל, שם ז׳ יוסף עראקי ז״ל)

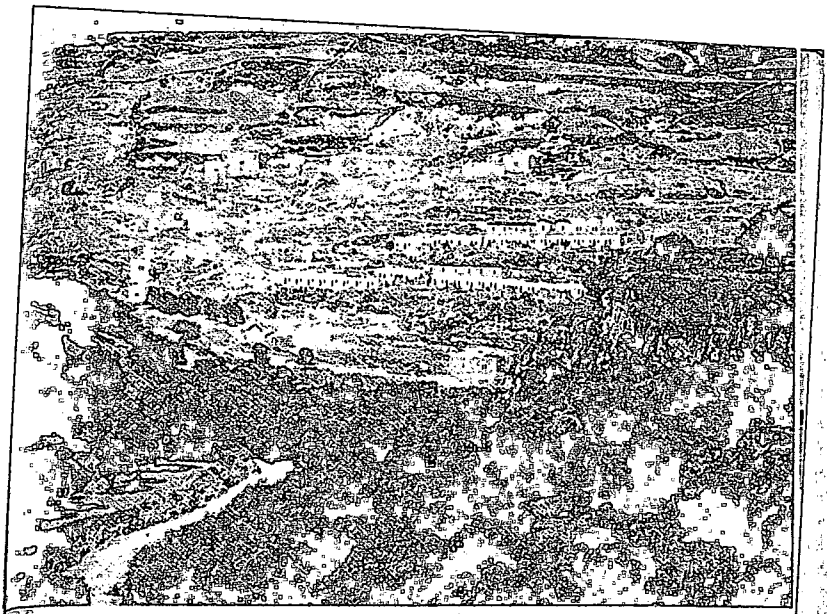

בתי 'עזרת נדחים' בכפר השילוח, 1905

החקנון של בתי המחסה אשר לכולל הו"ד, צוינה שאיפת הבונים 'להקל על מצוקת הדיור של עניי ירושלים' ולהקים בתי הכנסת אורחים לעולי רגל למשך תקופת שהותם הראשונה בעיר. ממפעל זה נטלו, כנראה, את הנוהג של חילופי הדיירים מדי שלוש שנים וכן את השיטה של ההעלאה בגורל.[43]

עם חנוכת שלושת הבתים הראשונים בכפר השילוח, הונחה אבן־פינה לשני בתים נוספים,[44] שנחנכו בכ"ה באדר תרמ"ה, וכך נשלמו חמשת הבתים הראשונים לבני העדה התימנית. ההתלהבות מחנוכת הבתים היתה נחלת הציבור רק בתחילה, וככל שהמשיכו לכנות בכפר השילוח, חדלה חנוכת הבתים להיות מאורע ציבורי חשוב. גם עולי תימן, מסורתם ומנהגיהם, שוב לא משכו את לבם של תושבי ירושלים, מה גם שרוב בתי כפר השילוח, מתרמ"ז-תרמ"ח ואילך, כבר לא היו מיועדים לבני העדה התימנית בלבד. בתשרי תרמ"ו נתפרסמה ידיעה ב'חבצלת' על גמר בנייתם של שבעה בתים נוספים לעולי תימן, וכבר נקבעו בגורל המשפחות שיזכו לשבת בהם. בכפר השילוח כבר היו אפוא שנים־עשר בתים, ואחד מהם שימש גם בית־כנסת. כמה חודשים לאחר־מכן נחנכו שמונה בתים נוספים, והמיוחד שבשמחה זו, ששני־שלישים לערך של ההוצאות נאספו מתושבי ירושלים עצמם. חברי 'עזרת נדחים' היו גאים מאוד בהישגיהם בכפר השילוח, בגודל השכונה היהודית וגם בצורתה הנאה, כיוון שעלה

עיכוניים בירושלים — וכן אהרון בן אהרון הוטר ושלום בן יוסף עיראקי כ"ק.

אה מזנו העולים כמאה משפחות, ובסך־הכול כשלוש מאות נפש.

עלם יש־ל מיושבים בתודיידה היה ללא נשוא. ההום של שפלה תיהאמה הציק הם, ולא היתה להם פרנסה. אף־על־פי־כן התארגנו חיים קהילתיים. בשל אקלים הקשה והמחסור במזון נפטרו החלשים שבעולים, והיה צורך לקנות גלקת־אדמה ולקדשה לבית־עלמין יהודי, שכן בתודיידה לא היתה קהילה יהודית. נקנייית הקרקע סייע היהודי אצלאן.[73] העולים, שלא היו קבוצה מאורגנת בעלת ההנהגה מוסכמת, שהו במקום הודשים רבים, ובזמן זה התפרקו לקבוצות־משנה. שניקו להגיע לארץ־ישראל בכוחות עצמן.[74]

בחודש טבת תרמ"ב / דצמבר 1881 בוטל המסגר, ולאחר שהייה של חמישה חודשים בתודיידה החלו העולים להתכונן לנסיעה לארץ־ישראל. לא כל העולים התזיקו מעמד, ואחדים מהם חזרו לתימן מבוישים, שכן מכרו את כל רכושם ולא נותר להם מאומה. אין אנו יודעים מי היו השבים מתודיידה, פרט לבית־אב אחד, שעליו מספר יוסף מצמוני בזו הלשון:

... חרון מהמ' כה"ר יחיא אלצאראים[75] הזקן ובנו הלקיה וב"ב שחזרו לצנעא, כי לרגלי זקנתו של הר"ר יחיא צארום שהיה זקן מופלג שעבר את הגבורות כשהלך לראות את הים וראה את הגלים המתרוממים כהרים גבוהים ומתפרצים לשפת הים פחד מאד והסכים להזור ויהי מה.[76]

בסוף מכתבו של אברהם אלשיך מצאתי דברים אלה: "... ובית מטעוד והרון אלחמרי וסלימאן אלכהן ובנימין אללוי ויחיה מסך קאעדין בסצר (יושבים בקאהיר) על ריב שלום וטוב"ע רצחבי, ראשוני עולי תימן מארץ־ישראל למצרים, ולא היא. זכרונותיו של מצמוני, ולכן סבר, כי הגיל היגרו מארץ־ישראל בשנת תרמ"ב. אחרי מוכרונותיו של מצמוני אנו למדים, שמשעור הגיע תחילה מתודיידה להפרת ההסגר, ולא עם יוצאי תרמ"א. נראה לי, שמשעור הגיע תחילה מתודיידה לקאהיר, ואחר־כך המשיך בדרכו לארץ־ישראל, שם היה במשך תקופה ארוכה אחד משלושת ראשי הקהילה התימנית. אין אפוא שחר להשערה שיידע מצרימה.

73 הוא יחיא בן דוד צארם, ולא יחיא בן יוסף צארם, לימים מראשי הקהילה בירושלים.

74 כתוב: מצמוני, עמ' 8. על חלקיה צארם, שהיה בן יחיד לאביו ומקצועו סופר סת"ם אומן. ראה: חבארת, עמ' 42. חלקיה, שמת בצנעא ברעב של שנת תרס"ה / 1905. חתום על תקנה שהותקנה בצנעא בשנת תרמ"ו / 1886. ראה: רצחבי סבר, עמ' 88. יחיא בן דוד צארם ובנו חלקיה התומים על מכתב העולים שנכתב בי"ם ה' בכסלו תרמ"ב ותועבר לכי"ח באמצעות לוז'יאנו (וראה להלן). רצחבי סבר, שהיו מראשי העולים, אלא שלא דייק. אגב. הכינוי "ראשי העולים" אינו מדויק. שכן הסרות תתימותיהם של כמה עולים שהיו לימים בהנהגת הקהילה בירושלים.

לא יקשה להבין את הפחד שתקף את הזקן בראותו בפעם הראשונה בחייו את גליו הסוערים של הים.

מאה המשפחות שהתעכבו בתודיידה נחלקו, כאמור, לקבוצות נפרדות, וכל קבוצה חיפשה את דרכה לארץ־ישראל. למרבית העולים לא היה כסף להמשך המסע, ורבים הריצו מכתבים אל קרוביהם בהודו ובמצרים בבקשת עזרה. כך עברו עוד כחדשיים בהמתנה בתודיידה.

קבוצה בת עשרים משפחות התפתחה וקיבלה את הצעתו של אדם ששמו "חכם דוד מטבריה", כי ישכור בשבילם ספינת־מפרש, שתוליכם מחודיידה לבצרה שבעיראק, ומשם יוכלו להגיע לארץ־ישראל בעזרת הקהילה היהודית במקום. המשפחות התמימות התפתו והפליגו בספינת־מפרש רעועה. בספרה קשה ליד באב־אלמאנדב ניווהה הספינה, והעולים הודרו על אי שומם לאחר שצוידו בשק קטניות ובחבית מים.[77] במשך שלושה שבועות התגוררו העולים על האי בסוכות של מחצלאות ושמיכות — מעט הרכוש שהביאו מתודיידה. בדרך נס ויהו העולים סוחרים יהודים מעדן, שבאו בסירות לפרוק אניית־קיטור שעגנה לא הרחק מן האי, ולאחר שהניחו טליח קטן התקרבו הללו בסירותיהם. בשומעם את קורות העולים הציעו להם הסוחרים לשגר משלחת בת שלושה חברים אל הגביר מנחם משה בגין, מראשי העדה היהודית בעדן ומגדולי סוחריה. העולים קיבלו את ההצעה, ובסוף חודש שבט התייצבו לפני בגין שלושה נציגים: יחיא צארם, כנראה נציגם של עולי צנעא; סעדיה מצמוני, בא־כוחם של יהודי תאפ'ז והסביבה; והארון מן הכפר צאף. וכך אמר להם בגין:

... אתם הראשונים שהולכים לארץ ישראל פגעה בכם מד"ה ובקשה לעשות בכם כאשר עשתה בבני אפרים שיצאו ממצרים קודם הזמן. אבל מדת הרחמים גברה ובזה נעזרתם ונתגלגל הדבר שהגעתם עד כאן ע"י יסורים ואמרו רז"ל ג' דברים נקנים ע"י יסורין...[78]

מעניינת העובדה, שבנין ראה בעלייה דחיקת הקץ. אגב, גם אברהם טביב מספר, כי יהודים רבים בעיירות תימן וכפריה התעוררו לעלייה מחמת עוניים, וכאשר ביקשו עצה, ענו להם נכבדי קהילת צנעא:

... המדרש (שיר השירים רבה) על הפסוק השבעתי אתכם וכו' ג' שבועות השניע הקדוש ברוך־הוא את ישראל, ואחת מהן שלא ידחקו את הקץ, והרבה נמנעו.[79]

75 מצמוני, עמ' 8—10. תיאור הסערה הוא ספרותי, וראה בו השפעתו של ספר יונה.

76 שם, עמ' 10—11. הזכרת בני אפרים קשורה במדרשים על דחיקת הקץ ביציאת מצרים. המדרשים נסמכים על פסוקים אלה: "ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים" (שמות יג: יז); "בני אפרים נושקי רומי קשת הפכו ביום קרב" (תהילים עח: ט).

77 מתוך: טביב, שבי תימן, עמ' 20. ייתכן, כי "הרבה נמנעו" בהשפעת מכתבו של פרג'

תצלום מס' 16-17

חיבור מעמדה הלכתי של ע"ש הנעשה באש"

שמחה לשבתי

נאלץ "חכם דוד מטבריה" להחזיר לעולים את מחצית הסכום שקיבל בעד הסעתם לבצרה. כן פנה בנין אל החברה האיטלקית שהסיעה את העולים לסואץ והחזירה אותם לתודיידה בגלל המגיפה, ולאחר עיון במכתבו של רב־החובל החזירה החברה את מחצית דמי־הנסיעה.

בעדן התפלגה הקבוצה. אחדים, ובראשם יחיא בן יוסף צארם, הפליגו לבומביי, וממשם נסעו לפורט־סעיד. מפורט־סעיד הפליגו ליפו, ובסוף תמוז תרמ"ב הגיעו לירושלים.

הנותרים, ובראשם סעדיה מצמוני, הפליגו לפורט־סעיד. לאחר תלאות בים ובגמל סואץ הגיעו לחוף, ושוב עזרה להם קהילת סואץ. את תג השבועות עשתה הקבוצה בסואץ. עתה התפלגה הקבוצה פעם נוספת, ומשפחות אחדות נסעו ברכבת לקאהיר בעזרת קופת ההקדש של קהילת סואץ. לבסוף, לאחר שמצאו בקאהיר קרובים ומכרים מבני תימן שהיגרו למצרים עוד קודם־לכן, השתקעו במקום. הקבוצה שבהנהגתו של סעדיה מצמוני עקפה את קאהיר ונסעה דרך זיאת בנהא, בית־גאמר וסנטא. בתמוז תרמ"ב הגיעה לאלכסנדריה,[78] מקום שם זכתה לקבלת־פנים חמה על־ידי יהודה מזרחי. בנו של יחיא מזרחי. יהודה מזרחי המשיך במסורת אביו וסייע לעולים להפליג לארץ־ישראל, ובחודש אב, אחד־עשר חודשים לאחר התחלת מסעם, הגיעו לירושלים.

המשפחות שנותרו בחודיידה חיפשו אף הן דרך להגיע לארץ־ישראל, אלא שאול כספן. לאחר ששלחו מכתבים לתימן בבקשת עזרה נחלצו קרוביהם שם לעזרתם, ואחדות מן המשפחות הפליגו מחודיידה לפורט־סעיד. לדברי שלום כסאר היו הבולטים שבקבוצה זו יוסף עיראקי ובניו שלמה, חיים ושלום — לימים אב בית־הדין של קהילת יהודי תימן בירושלים — וכן סליימאן עמר. קבוצה זו הקדימה את יתר הקבוצות והגיעה לירושלים בראשית ניסן תרמ"ב / 1882. כניסתה לירושלים היתה מלווה מקרה טראגי, שיש בו כדי לסמל את כיפופי היחתרים לירושלים. וכך מספר כסאר על עליית הקבוצה לירושלים:

> בערב ר"ח ניסן עלינו מיפו לירושלים על גבי חמורים. הדרך נמשכה יומים ולפנות ערב הגענו ליד מוצא הסמוכה לירושלים, ונחנו שם. זקן אחד היה עמנו ומ"ו סליימאן עמר שמו. הוא רצה לזכות ולהגיע ראשון לירושלים. אעפ"י שהיה זקן, הקדים ורץ לפני כולם. ממחמת התאמצותו היתירה, נפל ומת סמוך לשערי ירושלים. מותו השרה אבל כבד על כל חיים מורחי, שפנה לקהילת צנעא וביקש לעכב את העלייה. ראה: המגיד, כו (תרמ"ב), גליון ד, עמ' 4.

78 מצמוני, עמ' 12—14.

השיירה. כשראוהו בכך ירדו מעל חמוריהם, לקחו משאם בידיהם והלכו ברגליהם. את המת נשאו אתם והביאוהו לקבורה בהר הזיתים.[79]

קבוצה אחרת, ובה חלק ממשפחות עיראקי וחב"ץ, עשתה את דרכה דרך בומביי, ומשם המשיכה לפורט־סעיד וליפו.[80]

כך נסתיימה הפרשה המעניבה של שיירת־העולים הגדולה בת שלוש מאות הנפש שהתעכבה חודשים ארוכים בחודיידה. מסעה לארץ־ישראל נמשך בין שבעה לעשרה חודשים,[81] וכך כתב פרנ' חיים מזרחי לעורך "המגיד":

> ... חמש מאות משפחות מישראל מן העיר הנזכרת ... יצאו מעיר צנעא ... ומגמת פניהם לעלות ירושלימה ת"ו.[82]

אם נקבל את דברי מזרחי, רק חלק חמישי מן היוצאים לדרך הגיע לארץ־ישראל, שכן כמאה משפחות בלבד הגיעו ארצה. המספר שמביא מזרחי בוודאי מוגזם, אך עם זאת עלינו להביא בחשבון, כי רבים מאוד שבו על עקבותיהם, וכי אחרים הסתפחו אל הקהילות הקטנות של יהודי תימן בהודו, בקאהיר ובאלכ־סנדריה.

דיוקנו של פנחס־הקונסול של צרפת אלפס לוצ'יאנו לכי"ח בפאריס

בזכרונות שלום אלשיך, יוסף מצמוני ושלום כסאר אין זכר לפעולה של הקונסוליה הצרפתית בחודיידה למען העולים. הראשון שגילה כי לסגן־הקונסול של צרפת אלכס לוצ'יאנו היה חלק כלשהו — לפחות בדיווח לכי"ח בפאריס על גורל העולים שהרשמו בהסגר בחודיידה — היה אברהם אלמאליח, שפרסם קטעי מכתבים של לוצ'יאנו, שהוא מכנה אותו "ידיד היהודים".[83] יהודה רצהבי, הנסמך על פרסומו של אלמאליח, סבור, שלוצ'יאנו "נמנה בגראה עם חסידי

79 מחוך: כסאר, עמ' 237. סליימאן עמר היה אביו של סליימאן עמר שברח מצנעא בשנת תרכ"ט / 1869 ושהה בירושלים עד שנת תרל"א / 1871. אגב, קבורתו היחה נושא למחלוקת בין קהילת הספרדים לקהילת האשכנזים בירושלים. כל אחת טענה, כי התימנים נשפחו אליה. ראה: חבצלת, כא (תרנ"א), גליון כט, עמ' 233. על סליימאן עמר ואביו ראה גם: קרא, סערת תימן, עמ' לט. דבריו על יוסף מצמוני טעונים עיון, שכן על־פי מקור אחר הגיע הלה לארץ־ישראל דרך קאהיר, ולא דרך פורט־סעיד. ייתכן, כי בשל תלאות המסע השתבשו הזכרונות.

80 מצמוני, עמ' 12.

81 כסאר כותב, שחיים נדאך, מחשובי הדפה בצנעא, השתדל אצל הוואלי של תימן וביקש להסיר את ההגבלות על העולים בחודיידה ולאפשר להם להפליג. לדברי כסאר עלה הדבר בידו; ראה עמ' 237.

82 מתוך: המגיד, כו (תרמ"ב), גליון ד, עמ' 30.

83 א' אלמאליח, חברת כי"ח, גליון 54, עמ' 12. המכתבים שמורים בגנזי כי"ח (מיקרופילמים של מכתבים אלה נמצאים בארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי, HM 3/531/2).

תצלום מס' 19-18

בהיות כי כשחלה המ' יוסף ן' סעיד פנחס[1] נע"ג והיה עזוב ואין מי שיטפל בו ויעסוק עמו ברופאים ורפואות וזולת, נטפל לו סי' משה ן' ה"ר סלימאן רצאבי[2] וקבל אותו בביתו משך ימי חוליו ועסק עמו ברופאים ורפואות ומשרתות.[3] והמ' הנז' היה לו תכשיטי זהב ומעות בעין[4] ובגדים ומצעות מסר הכל ביד סי' משה הנז' והיה מוציא הוצאות עליו בחשבון. כיון שראה המ' הנז' שהחולי כבד עליו צוה שיבואו אצלו אנשים שיעשה בפניהם צוואה על נכסיו, וכן היה. עשה צואה כד"ת שרו"ק. סו"ד נלב"ע וחלי"ש, עסקו עמו בצרכי מיתה וקבורה וזולת לפי כבודו וכפי הצוואה שצוה בחייו. אחר עבור השבעה בא אחיו של המ' הנז' דוד שמו ותבע את סי' משה הנז' עבור עזבון אחיו שהוא יורש דאוריתא ויבם ורצה להעמידו בד"ת. סו"ד נתמצעו ביניהם אנשים לעשות ביניהם חשבון מיום שבא אצלו עד אחר השבעה וסדרו החשבון על כל דבר ודבר בפרט קטן וגדול ושמו התכשיטין וזקפו אותן עם הכסף המזומן וחשבו ההוצאות ושכ"ט ועמלו של סי' משה הנז'. יצאו דמי התכשיטין עם הכסף המזומנים שהיו ביד סי' משה הנז' כנגד ההוצאות והמירו קרוב למאתים גרוש מעמ"ט, אבל המטלטלין נמסרו ליד היבם הנז'. כל זה היה באמצעות הר' יחיא אהרן פינחס[5] יצ"ו וה"ר יעיש ראובן נדאף[6] יצ"ו וה"ר שלום בכה"ר חיים הכהן יצ"ו שנתברר החשבון בפניהם. הן עתה בא לפנינו נתנא ב"ד דחת"ל מע' היבם הנז' וחבע את סי' משה הנז' שיתן לו הנשאר מעזבון אחיו. ובראותנו נתנא ב"ד כי המאתים גרוש הנז' עדיין יש עליהם עוררים הן מצד היבמה הן מצד ההקדש שהקדיש המ' כמבואר בשטר הצוואה, פסקנו הדין ביניהם כי המאתים גרוש הנז' יהיו מונחים ומופקדים ביד סי' משה הנז' עד אשר נראה איך יקום דבר. וסילק היבם הנז' מעל סי' משה הנז' כל מין טו"ת ודו"ד מעזבון המ' אחיו נע"ג, וגם הר' יחיא וה"ר יעיש וה"ר שלום מבררי החשבון והמתמצעים הודו על כל הנז'. וקנינא מיד היבם הנז' קגו"ש במדל"ב מ"ך כתחז"ל ע"כ הנז', ולרא"מ ביד סי' משה הנז' ולאשר ולקיים כל הנז'. וע"ד אמו"ן ח"ש פעה"ק ירושת"ו ביום כ"א לחדש סיון דשנתנו התרע"ד ליצי' והכל שריר וקיים.

הצב"י חיים בכ"ר סעדיא דמתי
הצעיר אברהם חיים אלנדאף יצ"ו ס"ט
הצעיר דוד כ"ר סעיד אלקאפח[7] ס"ט
[חותם:] חותם בית דין הצדק דק"ק התימנים יכב"ן בתוככי ירושלם ת"ו
Beth Din de Yemenit, Jerusalem
الشريعة المسوية، طائفة اليمن بالقدس

1 מעשירי קהילת צנעא. בשנת תרנ"ו (1896) הדפיס לראשונה בורינה את הסידור התימני. מתלמידי הרב יחיא קאפח. ראה: טובי, המאה הי"ט, עמ' 319.

2 מראשי הקהילה התימנית בירושלים, נפטר בשנת תרצ"ו (1936). ראה עליו: גאון, יהודי המזרח, עמ' 654. דברי הספד לרגל פטירתו נדפסו בדואר היום. ז אדר תרצ"א. עמ' ה. כנו גבריאל רצאבי. מעסקני הקהילה התימנית בירושלים.

3 הואו השנייה שרוקה, דהיינו שרות, טיפול.

4 במזומן.

5 כנראה מקרוביו של הנפטר.

6 מפעילי הקהילה התימנית בירושלים. נפטר בשנת תש"ך. ראה עליו: גאון, שם, עמ' 79-80.

7 עלה ארצה בשנת תרנ"ה ושימש דיין בבית־הדין של הקהילה בירושלים. ראה עליו: קאפח, רבנים, עמ' 83.

בירור מעמדה
ההלכתי של ק"ק
תימן בא"י

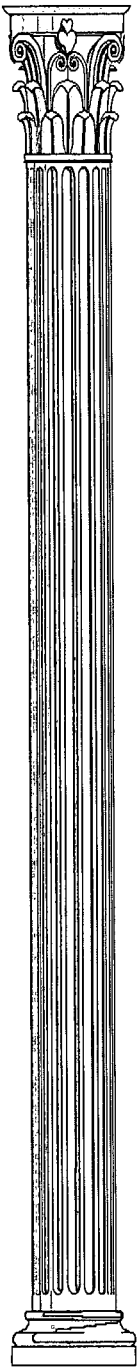

שישלם כתובתה וכמש"ל ב' הר' נו"ב ז"ל זהו הנראה לעניות דעתי וצור"י יצילנו משגיאות.

סימן נו

תשובת בית-דין של קהלת התימנים בירושת"ו להרה"ג רבי **רפאל אהרן** צו"ף דבש שליט"א ראש הרבנים דמצרים. לשאלתו בענין שם **מנא** איך לכתבו בגט אם **מינה** ביו"ד בין מי"ם לנו"ן וה"א בסוף תיבה, או בלא יו"ד ואל"ף בסוף תיבה.

לאוצר התבונה ומבצר האמונה, נזר החכמים ומעון- החסרים, תפארת החרדים, שר וגדול ליהודים, עומר בין ההדסים, מצדיק את הרבים בכל חמדת משכיות, טוב לשמים ולבריות, הוא הרב הגדול בענקים ראש הרבנים אריא דבי עילאי בעוב"י **ברוך עמי מצרים** מע' הדר"ג כקש"ת מהר"ר **רפאל** אהרן צו"ף דבש שליט"א ישמרהו ויחייהו השוכן בציון ולנצח שמו יכון כיר"א.

רב גדול! מכתב יד קדשו על העליונה למן כ"ט תשרי הגיע ואת המחי"ר מלפני רומעכ"ת על איחור התשובה הפעם, ביען שכמה סיבות עמדו מנגד על הפרק אין מקום לפרט. והנה מה מאד נמתק לחכנו אמרותיו הטהורים וגם נפלא נפלאנו במאי דבדיק לן מני"ר "בשם" כי מה נדע וכו' וכתלמיד הרן לפני רבו הננו לגלות דעתנו הקלושה, דלכאורה נר' שאם נבוא לדקדק אחר ל' הערבי, יראה ברור כי משפט כתיבת שם **מנא** הוא חסר יו"ד בין המי"ם לנו"ן מפני שקריאתו המי"ם בחטף ולא בחיר"ק המוליד יו"ד במבטא, עד שנצטרך לכתבו **מינא** ביו"ד. וכן פ' הר' בנין הגוף אות מי"ם בשם מטה יוסף ז"ל וכן נוהגין פעיה"ק ירושת"ו, לכתוב בלא יו"ד. אמנם לענין אם אל"ף בסוף או ה"א, לפק"ד יראה שהיה ראוי לכתוב אל"ף ולא ה"א, מפני כי שורש המלה הזו בעברית הוא, נחמד, ובערבית מנא. וכן תמצא שהרב רס"ג ז"ל תרגם הפסוק: ונחמד העץ להשכיל, ומנאא לאלעקל. (עיין בפי' על התורה בראשית ג' ו'). ודע כי המלה הזו היא בתנועת פתח תחת האל"ף ובמפיק אל"ף ולא מפיק ה"א כפי שורש השם כנ"ל בפי' הרס"ג ז"ל וכן הוא שגור בפי כל קורא וכותב בשם **מנא** דוק ותשכח. והנה המעיין ברברי הר' גט פשוט סי' קכ"ט ס"ק קל"ה קל"ו יראה שכן הוא, ממ"ש שם ב' כמה פוסקים לענין אל"ף או ה"א בסוף תיבה דהולכים אחר מדות השם אשר ממנו חוצב וכ"נ לי עיקר וכו', וכי היכי דבשמות לשון הקודש ותרגום,

תצלום מס' 21

אין משגיחין לכתוב עפ"י מדות עצמו של המגרש והמתגרשת, אלא הולכים אחת מדות השם במשפט הלשון אשר ממנו חוצב לכתבו בה"א או באל"ף, ה"נ בשמות לי' ערבי ויוזני הולכים אחר מדות השם במשפט הלי' אשר ממנו חוצב ע"ש. ובסוף דבריו כתב וז"ל: הכלל העולה מהר שקלא וטריא, רבשמות שהם נגזרים מלשון הקודש כותבין במקום תנועת הפתח בסוף תיבה ה"א ולא אל"ף בין שמות אנשים בין שמות נשים כגון יאודה, יושעיה, שרה, רבקה, לאה, וכן נוהגין בל ערב כגון: עטיה, יחיה, שהם שמות אנשים וכן בנשים, כגון, מליחה, מרחבה וכיוצא בהן. וכן בשמות שהם בלשון יון הנוהגין בהם בני רומניא, כותבין ה"א בסוף תיבה. אבל כל שמות שהן לי' תרגום או בלי' לעז ספרדי או בלי' אשכנז בין באנשים בין בנשים כותבין אל"ף בסוף תיבה במקום תנועת הפתח ואין הולכים אחר המגרש והמתגרשת אם הוא ספרדי ואשכנזי, או יווני ומערבי, אלא הולכים אחר מדות השם כמשפט הלי' אשר ממנו חוצב וגם אין משגיחין לראות איך חותם באל"ף או בה"א דדלמא טועה הוא בענין כתיבת האותיות נב"ד ז"ל.

הרי מוכח להריא דלעולם אזלינן בחר עיקר ושורש השם. שאם שורש השם נחצב מלשון-הקודש, אף ששינוהו באיזה מליצה כגון שרה—שרינה. אסתר—אסתרולה וכיוצא בזה, כותבין ה"א בסוף תיבה. אבל, כל שאין שרשו נחצב מלה"ק וכגון נרון נרון-דידן שבלשון הקודש הוא נחמד ובלשון ערבי מנא, כותבין אותו באל"ף בסוף-תיבה ואף רבי' דנוהגים בלשון-ערבי לכתוב בה"א בסוף תיבה כגון עטיה, יחיה, וכן מליחה, מרחבה וכיו"ב, מ"ב הא קא חזינן כמה שמות בל"ע דאין נקרין ונכתבין אלא באל"ף בסו"ת בפי משפט הלשון ומבטאו כידוע לבעלי הלי' הערבי הצח. אולם ביון דנפק מפומיה דהרב ההוא מאורה דארעא דישראל וכן נמשך אחריו הרב גט מקושר בכללי השמות סי' מ"ה סק"ד ב' כמה פוסקים וז"ל: דלעולם כל שמות לי' תרגום ולעז וספרד ואשכנז וכל הלשונות כותבין באל"ף ושמות לה"ק ורומניא וערבי כותבין בה"א משום דבעלי הלי' הורגלו לכתוב השמות הללו בה"א בסו"ת ברוקא. זה נ"ל שהוא אמיתתן של דברים ומינה לא תזוז עכ"ל. וכן נהגנו אחריהם כל הרבנים פעיה"ק ירושת"ו לכתוב בגיטין רוקא בה"א כאשר שפטו ברוח מבינתם אשר קטנם עבה ממתנינו. וא"כ מי ירים ראשו לשנות את אשר כבר עשוהו ובוראי רחבה דעתם מדעתינו וכן עשינו מעשה בגירושי האשה דנ"ד מנה שכתבנו בה"א ולא באל"ף.

נתגרשה בבית דיננו באחד בשבת תשעה-עשר יום לירח אדר ש' חמשת אלפים ושש מאות ושבעים ואחת לב"ע.

גם מצד דוד בן ישועה אלואדעי מלבד ידיעתנו, עור חקרנו ודרשנו היטב והנה אמת כי לא משורך ולא נשוי הוא כלל לא בתימן ולא פעיה"ק ירושת"ו.

והנה בעתה נודיע למני"ר אורות אשת ח' דוד אלמעלם ת"מ, שלחנו אחריה וחקרנו את דעתה היטב והנה היא דורשת או כי יבוא לדור עמה ולזונה היא ובתה וטוב לחם, או שיפטרנה בגט כריחות והיא מוחלת לו בכתובה וכל מין תביעה שיש לה עליו מחילה גמורה מרצונה הטוה"ג ורק שיהא נותן דעתו על בתו לשלוח לה בכל זמן מזונות כפי יכלתו ער שתגדל, וע"כ הנה שליח שני שמו אברהם בן סעיד (צאסם) הי"ו מוכן לקבל גיטה אם ח"ו נבוא לידי מדה זו. שם אשת ח' דוד הנ"ל בכורה בת חיים (רודסלי) הלוי.

הנה ערכנו לפני רומעכ"ת את אשר נתברר לנו מכל הדרוש ואת אשר יורוהו מן השמים הוא יעשה ורק נשארנו דוב"ש הטו"ב שיש"ל וכסא כבוד תורתו יגדל ויעל באורך ימי ושנים דשנים ורעננים עד עמוד בהן לאורים ותומים מוקיריו ומכבדיו כערכו חרם צעירי הצאן ב"ד דק"ק תימנים פעיה"ק ירושלים תובב"א.

סימן נז

מעשה שהיה בשנת התרמ"ט באחד שקידש אשה אחת כדין וכהלכה, ויהי היום יום ב' לקדושין הללו נתפרסם הדבר בעיר שפלוני קידש אשה פלונית. והנה איש אחר כשמעו הדברים האלה, הלך אל הבי"ד וצווח על זה ואמר: איך נתקדשה האשה הואת והלא כבר היא מקודשת לי היום כמו ה' שנים ועדיין לא כנסתיה, מפני שעדיין לא יכלתי לקנות הכגדים שהתנו עלי ליתן לה בעת השרוכים. השיבוהו, הבא עדים. והלך והביא ב' עדים והעידו בפני בי"ד שקדושה בפניהם בפורטה. והשיבוהו בי"ד שלא יתרש לקדושי האחרון דלא תפסי בה קדושין, וכשמוע האיש האחרון את דברי הבי"ד, הלך לקבול אל בני הישיבה ויאמרו לו הבא בע"ד ועדיו והאשה, ובאו אליהם ויריבו לאיים ולגזם ולחקור ולדרוש בו' חקירות כדיני נפשות,

וזאת התשובה

יקבל ידידנו הנכבד את תשובתו דע כי קטנה שהשיאה אביה וחזרה וברחה לבית אביה אין בעלה חייב (לשלם) לה בשום דבר ואין חילוק בין גדולה לקטנה.

ולעניין ברכת התקיעות דע כי הר' אשל אברהם הזכיר מנהג ותיקין וכו' והוא כי מנהגם לצאת י"ח באותן תקיעות ולכך מברכין. ואעפ"י שחוזרין ותוקעין בבהכנ"ס הוא להוציא מי שלא שמע לבד משא"כ הנהגים לתקוע בעלות השחר שלא לצאת י"ח רק לבלבל את השנן ועל דרך קדמיה לרשיעא וכו' והעיקר הן תקיעות דמירשב, א"כ אין לברך על תקיעות של עלות השחר רק על העיקר שבהן יוצאין ידי חובתן וע"ש ודוק.

עא. ממני אנכי הצ' יבי"ע אל בדה"ץ דק"ק התימנים בעיה"ק ירושת"ו מו"ר אבראהם חיים נדאף מו"ר שלום יוסף עראקי מו"ר דויד ב"ר סעיד אלקאפח זתע"א. מחסינו בה' והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד.

היום ג' בשבת לחדש אדר שנת והי"ה ברכה

צדיקים יירשו ארץ וישכנו לעד עליה פצי"ח ות"מ למרבה המשרה ולשלום אין קץ מרבון טב דמטוביה אוטב לעלמין יריח אף יריח כשמן רוקח וכשושן יפריח אל מעלת הרבנים המובהקים מאירים כברקים מרנן ורבנן בני מתיבתא עלאה דמרייהו משתבח בהו בכל יום כל חד וחד לפום חורפיה אי"ת ור"ת דשו"ת יחיה בן לא"א מר"ר יחיה עומיסי יצ"ו.

אחרש"ו באתי בנפש דלה ושוחה לבקש לנפשי מנוחה ולשאול שאילתי לעיל מקמיהו דמרנן ורבנן בראובן שהשיא בתו קטנה לא הביאה סימנין לשמעון כנהגו בארצנו ואח"ז מרדה על בעלה והלכה לבית אביה בלי שום קטטה ותחרות וישבה שם זמן מה והלך בעלה להחזירה ולא רצה אביה לתתה לו באמרו שעדיין היא קטנה וצריך לזונה אצלו ונשתומם בעלה על דלמה יזונה והיא בבית אביה בארעא וכו' דמי הכריח אביה לזה והיא קטנה ואדרבא מעשי ידיה בידה אם טוחנת ואופה וכו' ורבותינו המפרסמים מר"ן ורבינו שהם לנו לעינים לא חילקו איפה גדולה לאיפה קטנה ויכלו לומר קים לי כהני רבוותא לחומרם ואין לא טענין אנן בין לקולם דלחיים ניתנה ומה גם באר היטב באה"ע סי' עז סעי' לב כתב ח"ל דין קטנה שמתה עיין כנה"ג עכ"ל וס' הנזכר אין אתנו לו שלח פיו לומר כך וכך כ"ש אנן דמסיהדתם לפסוק בקום עשה לפסו"ע על פי הפוסקים הנ"ל ודבר זה מצוי בכל קהלות ישראל אין חדש תחת השמש ואם לא ממנו דוקא כי המון העם אומרים קטנה היא וזה לא יעלה על השכל ולאו כל כמינייהו תכלית המכוון במטו מנייכו מורי תורונו בזה ככתוב בתורת משה אם יש לקטנה דין מורדת או לא. ואפעמי שהטרחתי עליכם לפום צערא אגרא ואל תתנו דמי לי צריכין אתם להחזיר לי תשובה באחורי השאלה ע"פ תה"ק ללמה ולעשות ולכן אקצר ואחתום בשלומכם הטוב שיסגי לעלמין ותאריכו ימים ושנים טובים אכי"ר דשו"ת ושלום סדר ואתה תצוה את בני ישראל.

וזאת תשובת רבותי

תשובה מאהבה למעלת כת"ר מר ניהו רבה יחיה לעד בישיבה טובה.

אחדש"ה וכו' אחרי שמעכ"ת כתב להשיב רק אחורי השאלה דא ובדאי דאיל טעמא רבה לכן הוכרחנו לבא בדרך קצרה, הנה הריב כנה"ג בסי' עז סט וס"י האריך קצת לנדון הנז' בשאלה א' והנה רו"מ לא ביאר מפני מה מרדה אם מאיס עלי או טענה אחרת או שלא יכלה לסבול עול התשמיש יען שעדיין היא קטנה אמנם הם בשלום ואינו מאוס בעיניה אמנם בין כוב"ך הדין

בירור מעמדה
ההלכתי של ק"ק
תימן באא"ו

מפורש שם באר היטב בתשובות מהר"מ מטראני זי"ע ומהר"מ אלשיך זי"ע דהקטנה שמרדה יש לה דין מורדת להפסיד מאה ומאתים ותוס' ושלא תזון משל בעל וי"א שינכו עליה כדין המשנה אך לא יעשו לה ההתראות והכרזות עד שתגדיל ואז יעשו ככל משפט המורדת ואם אחר יב חודש משגדלה לא חזרה תפסיד כל הנשאר לה כפי דיני המורדת המבוארים בפ"ו וכל זה הוא בכגון שעמד עמה ג' חדשים בדרך כל הארץ בשופי ובלי ערעור ואחר ג' חדשים מאסה בו ולא הניחתו עד להיות אצלה לשכב עמה כדרך כל הארץ בלתי טענה אלא שמאסה בו אבל היכא שתכף אחר ב' לבעילות פירשה הימנו מפני שמצטערת ולא מפני שמאסה בו אין לה דין מורדת כיון שבאה בטענה שאינה מואסת אותו אלא שאינה יכולה לסבול עול התשמיש עכ"ד בקיצור. וממתא דבר אתה למד לנ"ד דכל שלא מרדה אלא מתוך טענה אמתית כגון דאה"כתוב בדברי הכה"ג הנ"ל אז וראי דאין האב חייב לזונה עד שתגדיל ואם אין לה שום טענה המספקת הד"ן שאין הבעל חייב במזונותיה וה"נ כנ"ל ושו"ל. יום ה, כ"ו ניסן התרע"ד פעיה"ק ירושלים ת"ו.

עכ"ח ממני הצבי' יבי"ע אל מאה"ג מהר' יחיא אלקאפח זלה"ה.

מחסינו בה', והמזהיר יזהיר וחיים ימצא ושלום כברהם, לדזיו ליה שלם כבר בחיה, מפלא עצה מגדיל תושיה, דולה ומשקה מתורתו לאחרים, מעכ"ת מרנא ורבנא יחיה בן סלי' אלקאפח אי"ת ואורך ימים משביעהו שפר קדמי להחויה למו"ר על מה שכתבו הי"ל מדקדקי הקריאה שבל שוא נע וסמוך לו אחת מאותיות בגי"ד כפ"ת האות הראשונה מכגי"ד כפ"ת תירפה כגון בכיתך בעל כנדי"ו וכו' זולתי שתים שתי לפיכך פרי"ן אשה בראש המלה אל"ף קדמת שתתדגי השני"ן נחה והיא אות גרונית ועיבת כי כן מקוראין אותה לפי שאינה נשמעת וכן מקוראין אנשי מזרח אשתים, אשתי, זולת תיבת משתי עיני מפלשתים לפי שהתי"ו רפ"ה, וכן משתים עשרה רבוא המי"ם במאריך והשין נחה בעבור דגושת התי"ו וכן שתי מלות ומקף ביניהם כמו מה — שתי שבלי הזתים וכיוצא המובא במכלול השרשים לרד"ק וכן מוכח במחברת הערבי כול שו"א מתחרך וכו' וכן הוא במנחת שי פר' בראשית סי' ד' פסוק יט, ובשופטים טז, והן להוי ידי"ע לך מרן מלבא שקבלת הקריאה בידינו מאבותינו היפך זה ותתה חדשים באו לשנות ס' הקריאה הקדומה אכן שאלתי פה מפיק מרגליות להורנו דרך ישכן אור ואי אריך לשנות או לא אריך וברכות יעטה מורה בס' והיה ברכה.

וזו תשובת הרב יחיה בן סלימאן אלקאפח נר"ו

תשובה כשעייניתי מקדם בעניינים אלו ובדקתי בתיגאן הקדומות ומצאתי מלת משתי עיני התי"ו דגושה כמשפט כל שתי ושתים. וכללים הללו שאמרו שכל שו"א נע אחריו רפה וכל שוא נח אחריו דגש, על הרוב דברו ויש שיצאו מן הכלל כמו מלכי כנען ונתן מלכיהם, עבדי, עבדיהם, בניך כשתילי זתים רפה אחר שו"א נח והכל כפי הנאות בקריאה שתהיה עריבה, וכך אמרו חז"ל אין למדים מן הכללות אפי' במקום שנאמר בהם חוץ ולהעירך חפצתי להודיעך על מה שכתב מהר"י"ץ ז"ל במלת ניחוח, מזבח, שהם בפשטא אחת לקרותם מלרע שזה טעות גמור, לפי שהפת"ח שתחת האות הגרונים נוסף הוא כדי לבאר האות ועיקר קריאתה היה ראוי להיות ניחוח, מזבח, עיין במכלול חלק הדקדוק במשקלי הפעלים וגם במחברת התיגאן, ולכן אין נכון להשליכה ולקרותה מלרע כמו שסבר מהרי"ץ ז"ל ובכל אלו העניינים אמרו מאן דבעי למהוי חסדא ליקיים מלי דאבות ואין להאריך.

אמר המעתיק יבי"ע עיין בדף פג תשובת הרה"ג מו"ר יחיא יצחק זתע"א וחיך יטעם לאכול.

תצלום מס' 26

אחד המכתבים הראשונים למשרד הא"י
ובו טענות על קיפוח

שטר ג

ב"ה

תנאי שידוכין שנו"נ[1] בין הזוג החמד מר יוסף בן יוסף אלפקעה הנמצא בירושלים ובין שאר[2] בשרו מרת בכורה (מלפנים גזאל) הנמצאת בעי"ת איזמיר יע"א[3].

א'[4] היות ושאשתו הראשונה נלב"ע בחו"ל[5], ופה לא נדמנה לפניו אשה שהיא מכירה אותו, ע"כ[6] נו"נ ביניהם התנאים דלקמן שהם:

1. האשה בכורה התקשרה עם מר יוסף הנז"ל שתנשא לו לאשה ביו"ד אדר"א[7] תרפ"ז. ועד היום ההוא אין לה רשות להשתדך עם איש אחר בשום אופן.

2. קבלה ע"ע[8] בבואה הנה למסור לרשותו כל מין כסף ומטלטלים, שתביא בידה מאיזמיר, בנאמנות גושו"ק[9] אחרי שתוציא הוצאות הדרך משמה לפה מבלי להעלים ממנו כלום.

3. תנאים מצדו: קבל ע"ע[10] מר יוסף הנז"ל להנשא עם בכורה הנק' (גזאל) הנז' בזמן הנז"ל. ומהיום עד י"ד אדר שנ"ז[11] תרפ"ז אסור לו להשתדך עם שום אשה אחרת זולתי אתה.

4. קבל ע"ע הא'[12] יוסף הנז' להשיג בעדה רשיון כניסה מהממשלה האר"י[13] מהיום. וביום שישיג הרשיון יודיע לה בשביל שתספיק למכור את ביתה ואת רהיטיה הנמצאים באיזמיר, ולנסוע לאר"י, והכל על חשבונו.

5. קבל עליו לכתוב לה כתובה כפי כבודו[14]. ובכל אופן לא פחות מחמשים לי"מ[15] חוץ ממה שתכניס היא בתור נדוניא, שיכתב נוסף כפול כנהוג פעה"ק ירושלם, וחמש לי"מ כבוד משפחה.

6. אם אחרי שיוציא הוצאות המועאמילה[16] וישיג בעדה רשיון, ולא תסכים אח"ך לנסוע מפני איזה סבה שתהי' תתחיב לשלם קנס והוצאות המועאמילה לא פחות מעשר לי"מ. ואם אחרי שתבוא היא הנה ויבטל הוא תנאי השידוכין מפני איזה סבה שתהי', אז

1 שנכתבו ונחתמו.
2 צ"ל: שארת.
3 בעיר תהילה... יכוננה עליון אמן.
4 הכוונה צד א והוא יוסף פקעה, שכן אחי האשה המייצג אותה מכונה בסוף השטר צד ב.
5 נפטרה לבית עולמה בחוץ לארץ.
6 על כן.
7 אדר ראשון.
8 על עצמה.
9 גמורה ושלמה וקיימת.
10 על עצמו.
11 שנה זו. אדר – הכוונה לאדר א.
12 האדון. העובדה שלא כתוב מוה"ר, יכה"ר וכו' מלמדת שהמדובר באיש פשוט.
13 הארץ־ישראלית, לארץ־ישראל.
14 לפי ערכו ויכולתו הכספית.
15 לירות מצריות (מטבע שהיה נהוג אז בארץ־ישראל).
16 טיפול.

בירור מעמדה
ההלכתי של ק"ק
תימן בא"י

יתחייב לשלם לה דמי כושת וקנס סך עשר לי"מ, ויפסיד הוצאות המועאמילה ג"כ.
בתור ערב קבלן[17] מצד האשה בכורה על קיום התנאים הנזכרים נכנס באמצע אחיה מאמה מר יוסף מנצור.
כל הנז' נר"נ בין שני הצדדים מר יוסף פקעה תושב ירושלם מצד א', ובין מרת בכורה פקעה הנמצאת באיזמיר ע"י בא כחה אחיה מר יוסף מנצור תושב ירושלים מצד ב', ברצונם הטוה"ג[18] בביטו' וכו' ובפיסו' וכו' בקנו"ש[19], שקנינו מיד שני הצדדים במדל"ב מ"ך כתחז"ל[20] לאשר ולקיים כל הנז"ל, וביחד על התשלום של הקנס הנז"ל. בעה"ח[21] היום ו' כ"ח לח' חשון תרפ"ו פעה"ק ירושלם תובב"א.
מחים אנחנו ע"כ הנז"ל[22]. יוסף בן יוסף פקעה. יוסף מנצור

עד בדבר	עד בדבר
אב' צארם יצ"ץ[23]	סעיד יוסף מזרחי

במותב תלתא כחדא הוינא אנן בי"ד דחח"ל[24] כד הנפק שט"ד[25] לקדמנא.
ואתו תרין סהדיא אלין ואסהידו אחתימת ידיהו דאינון אינון, ואישרנוהי וקימנוהי כדחזי.
ודין.קיומיה ואתקיים[26].
הצעיר שלום יוסף אלשיך הי"ו אמ"ת[27].
הצעיר יחא ן' מ"ו אברהם חבשוש יצ"ו ס"ט[28].
הצעיר חיים ן' דוד אלגמל ס"ט.
חותם: בית דין צדק לק"ק התימנים יכב"ק בעה"ק ירושלם ת"ו[29]
Yemenite Jewish Law Court Jerusalem

17 ערב קבלן הוא ערב, שהמלווה רשאי לגבות ממנו חובו אפילו כשהלוה יכול לשלם את החוב.
18 הטוב והגמור.
19 בביטול... ובפיטול... בקניין גמור ושלם.
20 במנא דכשר למקני ביה מעכשיו כראוי כתקנת חכמים וכרונם לברכה.
21 באנו על החתום.
22 על כל הנזכר לעיל. מחים – מאשרים.
23 אברהם צארם, ישמרו צורו ויוצרו. עסקן הקהילה התימנית בירושלים בשנים תרע"ט–תש"ב.
24 בית־דין דחתימין לתתא [תחומי־מסה].
25 שטרא דנא. כד וכו' – כשהוצא שטר זה לפנינו.
26 במושב שלושה יחד היינו אנו בית־דין החתומים למטה כשהוצא שטר זה לפנינו. ובאו שני עדים אלה והעידו על חתימת ידם שהם הם. ואישרנוהו וקיימנוהו כראוי, וזה קיומו ונתקיים.
27 אב מותב תלתא(ז) – אב בית־דין של שלושה. ר' שלום אלשיך היה רבם של יהודי תימן בירושלים (נפטר בשנת תש"ד).
28 ישמרו צורו ויוצרו, סיאן טין – תרגום "רפש וסיט" מסמך ב (ישעיה נז, כ), לשון ענווה ושפלות. ר' יהודה חבשוש נמנה עם חכמי תימן בירושלים (נפטר בשנת תש"ד).
29 לקהילת קודש... יכוננה בצדק בעיר הקודש... תיבנה ותיכונן.

תצלום מס' 28

מדינה ומדינה, אשר יתאספו במקהלותיהם פעם לשנה, והיה אם ח"ו ירגישו ריח רע מאלה הסמוכים, אזי יהיו המה רבים מהם ויוכלו לחזור ולתקן. ואם נחוש שמא ח"ו גם הבא גם התם גם בכל המקומות יצאו מדרך הטוב, א"כ אין לדבר סוף, ואם יבא אחד בעולם ויחשוש על כך, אני יהיה בטוח שבדור שיהיה כל כך כולו חייב, בודאי הקב"ה בכבודו ובעצמו יגאלם. ואם נאמר, מה לנו ולצרה הזאת שנכנס בספק סכנה על מנת לתקן אח"כ, לא כן היא האמת, כי כל ישראל בחזקת כשרות הם, ובפרט לומדי התורה, ובפרט רבנים יושבים על כסא הוראה, ובפרט אם יעלו לעיה"ק ירושלים ת"ו. ועם כל זאת, עלינו להשים לב מי ומי ההולכים, ועלינו לעשות כל אשר ביכלתינו תבטח כהבוחר בעמו ישראל, כי הוא ישלח מלאכו לפנינו, לשמור צאתנו ובואנו מעתה ועד עולם, אבי"ר.

ועתה, הן גליתי לפניכם רבותי, את כל אשר עם לבבי, ונכון לבי בטוח, כי כשם שאין בלבי עליכם ח"ו שום צד נצחון, כך אין בלבכם עלי ח"ו שום צד נצחון. ובכן, במטותא מינייכו רבנן, כאשר תשקלו את דברי באמת וצדק, והמצאו אותם כנים, אזי יאמנו דברי במכתבכם אלי ומודים דרבנן היינו שבחייהו. כי האמת אגיד לכם, אשר אנכי בקבלתי את מכתבכם שדיברו לנגדי, שמחתי על דבריכם, כי מתוך משא ומתן של הענין יצא הדבר אמת לאמתו. ובכן אגיל ואשמח, כאשר אזכה לראות מכתבכם, אשר סברו וקיבלו את דברי אלה הנאמרים באמת ובתם לב. השתחויתי ויצאתי בשלום. מוקירם ומכבדם.

אהרן מנחם מענדל בהרין הכהן

ס. מכתב ב"ד הצדק דקה"ק התימנים יכב"ץ בעיה"ק ירושלים ת"ו:·

אל המאה"ג איש חיל רב פעלים מקבצאל ראש גולת
אריאל, הי"ה רומעכ"ת הרה"ג כו' וכו' סק לאל עליון,
כקש"ת מהר"ר אהרן מנחם כ"ץ שליט"א!

הקול קורא, אודות הסמיכה לחכמים הגיע, וברגש גדול הגיעו את דב"ק, נאמנים כל פקודיו, סמוכים לעד לעולם, עשוים באמת וישר, מי יתן, והיה לב כל חכם רב וחן ירא ונאור כלבבו הטהור, להוציא הרעיון הקדוש והנכבד הלזה לפועל, כי מצדינו, צעירי צא"ק, נכונים לקבל ספיר גורתם של הרבנים, כאשר יוציאו מחשבה אל הפועל, והיה עולה על דעתנו הקלושה, להציע לכת"ר איזה מלים הנחוצים ויסודיים לד"נ, לולי שכבר קדמנו הרב הגדול עיר וקדיש כו' וכו' כמהר"ר רפאל אהרן בן-שמעון הרה"ג דב"ש שליט"א, ונסתפקנו בדבריו הנכונים והנעימים, וממש כוננו לדבר אחת בדבר המעצורים העומדים על דרכנו, אולם כתי' ואתה תאזור מתניך, וכרם כל, אם תשיג רשיון מלכותי על הדבר הזה וגם רוב בנין ורוב מנין מהרה"ג יסכימו, אז תהיה דרכו סלולה לתקן יתר המעצורים, וכזה ישכיל ויצליח, בעזר הנותן ליעף כח, ושלום רב עד בלי ירח, תזכה סלנו לחזות פני דאין ומודה, אורו יזרח במהרה בימינו אכי"ר. המתחתמים בברכה, בי דינא דק"ק התימנים פעיה"ק ירושת"ו יום א' בס"א טבת תער"ב לפ"ק.

הצעיר שלום יוסף	הצעיר שלום יוסף	הצעיר אברהם חיים
עראקי ס"ט	אלשיך ס"ט	אלנדאף ס"ט

י. מכתב הרב הגאון המפורסם מו"ה בן-ציון מאיר חי עוזיאל

הכמבאשי בעיה"ק יפו ואגפיה.

ב"ה. יום כ' לחודש טבת שנת תרע"ב.

למעלת המאה"ג חריף ובקי, משנתו קב תקי, איש חי ורב פעלים, כסגני כהונה, כקש"ת מהר"ר אהרן מענדל הכהן, משרת בקדש בעיר קהירה.

אישי סגן גדול! לפני כשני חדשים נתכבדתי בקבלת קונטרסו הנכבד „ספר סמיכת חכמים" מעשה ידי אמן, אשר ערך כת"ר להעיר היושבים על מדין, אדירי התורה ושומרי חומת הדת, למען יקומו כולם יחד, ולעורר בקול גדול את הקריאה הזאת לשלומי אמוני ישראל ולרבנים להרים על נס דגל התורה, ולבצר חומותיה ולגדור פרצת העם בהחזרת עטרת הסמיכה ליושנה.

לרגל העתיקי את מושבי לעיה"ק יפו, הייתי עד היום בלתי מסודר ועמוס טרדות, ולכן לא יכלתי להתעסק בשאלה הזאת, הצריכה באמת למחשבה רבה ועיון מרובה „דספתא בעי צלותא", זו היתה סבת אחור תשובתי עד היום. עכשיו פונה אני את מחשבותי, לקרוא עוד פעם בספרו, ושוב מתעוררים בי רגשי כבוד לכת"ר הוגה הרעיון הזה, ורגשי אהבה וקנאה להרעיון עצמו. ובטרם אגש להביע את חות דעתי בזה, אשאל את כת"ר לאמר, מה מצאתי חן בעיניו להכירני, ולמה פנה בשאלה חמורה כזו אלי „ואנכי היום רך ומשוח מלך". שאלה כזו, צריכה שתעמוד דוקא לפני גדולי ישראל, אשר שמם הולך בכל העולם הישראלי בגאונותם הרבה, ואיך אעמוד אנכי באתרא דתקיפין דגורא, קושטא קשיתא, כי מסבת זאת נרתעתי לאחורי, ולא הייתי רוצה להביע גם דעתי בנדון זה. אבל יש, שהרעיון דוחף את האדם לצאת ממגבולו, וכמקרה הזה קרני גם אנכי, וקימתי בעצמי „החלש יאמר גבור אני". רוח ה' לבשה את כת"ר, ויתעורר לצאת אל המערכה וללחום בעד הרעיון הנשגב הזה. ומי משלומי אמוני ישראל לא יתעורר גם הוא אחריו, כל התרד לדבר ה', המוצא להרמת קרן התורה תנחומות עמנו, לבבו יסאב בקרבו, בראותו הפרצה והגדולה שנפרצה בחומת היהדות „כי רבים חללים הפילה — זה תלמיד חכם שלא הגיע להוראה ומורה, ועצומים כל הרוגיה — זה תלמיד חכם שהגיע להוראה ואינו מורה" (סוטה כ"ב). לדאבון לבבנו, הרבנים הגדולים ואדירי התורה, בראותם פרצת הדור, קימו בעצמם „עת לעשות לה' הפרו תורתך", אם ראית דור שאין התורה חביבה עליו כנס סגור עת לעשות וכו' (ברכות ס"ג). ותלמידים שלא הגיעו להוראה יצאו אל המערכה לעמוד בראש ולהיות לרועים ולמורי דרך לצאן קדשים עם בני ישראל, והעם הגיע את ראשו אחריהם ואמר „שמלה לך קצין תהיה לנו". ובכן, על כסא הרבנות הרם והנשא, אשר היה לפנים לתל שכל פיות פנו אליו, וכל העינים הביטו עליו, בהדרת קדש וכבוד, ישבו כיום בקצת מתפוצות ישראל, אלה הרחוקים מידיעת התורה משפטיה ודתיה, באשר לבם רחוק מיראת שמים ומהכרתו תעודת עם ישראל. לכן הופר השלום בקרב העדות בישראל. פסקי הדינים היוצאים מתחת ידי רבנים כאלה תפסקים בסכינא חריפא, הסבו בזלזול כבוד הרבנות והתורה, ואותו הקשר אשר אגד את העם אל התורה תרופף, הותר, איש לדרכו פנו, וצאן ישראל נפוצו לכל רוח „ישגו צאני בכל ההרים ועל כל גבעה רמה ועל כל פני הארץ נפצו צאני ואין דורש ואין מבקש" (יחזקאל ל"ד ו') וכל כך למה, לפי שבטלה הסמיכה או יותר נכון, לפי שנהרס סרכו התורה והרבנות. כאן היה ישראל לגוי, כושפיו אשר עמדו לראשם, היו אותם האנשים אשר קבלו את המסורה העתיקה בשלמותה מפי רבותיהם, ואלה האחרונים, רבותיהם — הציגו אותם לפני הקהל עודם בחיים והכן אותם גם בחלק המעשי והורישום אח"כ את כסא מקומם „קח את יהושע, איש אשר רוח בו וסמכת את ידך עליו והעמדת אותו לפני אלעזר הכהן ולפני כל העדה". שלשלת הקבלה הזאת האריכה ימים רבים, וכל סבעותיה התאימו זל"ז ואף באבדן הסמיכה יחד עם אבדן החופש הלאומי, שלשלת הקבלה לא נפסקה, לפני כל רב בישראל, ישבו תלמידים רבים יצקו מים על ידיו, קבלו ממנו כל תורתו, הנהגותיו ומדותיו, סגנו לפניו משניותיהם וכמו שנזכר סדר למוד זה בכל התלמוד, תני פלוני קמיה ר' פלוני, והרב היה מתקן הטעיות שנפלו במשנתם של התלמידים (עי' ברכות ס"ז אול אשכחיה לתנא דתני קמיה דר"י וכו' א"ל ר"י לא סנו וכו').
גם בימי הגאונים התמיד מנהג זה וכן יספר רבי נתן הבבלי, כי ראש ישיבת סורא כתב לכל אנשי ישיבתו להתלמידים ולתנאים, לברך את דוד בן זכאי (עי' חדשים גם ישנים להה' הרכבי שהביא דברי הר"י בן בלעם בכ"י ובתוך הדברים כתוב שם לאמר: ובעת שלמוד המשנה ממורה גדול קרא הקורא לפניו בערב יסו ותקן המורה יסו בחיריק). ולכן הורקה הקבלה מכלי אל כלי וטעמה לא נמר, עד שאפשר היה לומר „וזרח השמש ובא השמש" כלומר שאותו האור בעצמו לא חלף, ובטרם חשך כבר זרח. יש אמנם, שדורות אחרונים התעלו על הראשונים בחכמתם, לפי השתנות המקבלים בכשרונותיהם ובשכלם, וכפרט, בשלשלת הקבלה הזאת, יש חוליות שערכן יותר רב מערך אותן החוליות שלא חננו מצד עצמן ביתרון הכשר הדעת, אבל לעולם לא נתבטלו גם אלה האחרונות בטול גמור, ולכל אחת יש ערך בפני עצמה, לפי שלא כל הרוצה ליטול את השם בא ונטל, אלא המשרה הזאת עברה מרב לתלמידו אשר היה ראוי לה מצד ידיעותיו וכשרונותיו. אך בדורות היותר אחרונים, ירדה הרבנות מכבודה זה לפי שפסק ממנה הכח החיוני הזה, כל מי שלמד ושנה איזו הלכות ורכש לו ידיעות שטחיות מתוך איזו ספרים, מי ששמש רבנים אחדים, וידע פרק

בירור מעמדה
ההלכתי של ק"ק
תימן בא"י

ו) נימוס הקרואים אשר על החתן והכלה, ביום הנשואין, וביום א' הנק' ולימה, הוא כפי מה שנהגו קדמוננו בע"ת צנעא, דהיינו כפי אשר ילכו עם החתן בליל שלפני הנשואין, ילכו מקרובי הכלה ביום הנשואין בכפלים, ד"מ, אם הלכו ב' עם החתן, ילכו מקרובי הכלה ד', וכעזה"ד. אך יום א' הנק' ולימה, יזמין כל קרובי הכלה ממש, ולא השכנים והידידים וריעים, ואם יחפוץ לכבדם יוכל להזמינם במשך ז' ימי המשתה מיום שלאחריו והלאה!

ז) סדר הקדושין ושבע ברכות, יעשו אותן בבית החתן שתיהן כאחד ולא בבית הכלה.

ח) מוצאש"ק שאחר הנשואין, אין רשות לעשות עוד ריקודין, ומחולות, ושירים, כ"א פיוט אשירה[12] וכו' הידוע, ונשיד ושירה[13] דווקא ולא יותר. ואח"כ ילכו כל הקרואים לבתיהם לשלום. ואם יחפרץ אבי הכלה ואחיו ובניו להכנס עם החתן לבקר הכלה ולשמחה משך שעה א' מבלי שירים ומחולות הרשות בידם. זולת זה אין רשות לעשות שום דבר כמו שנהגו מחדש ונשים לא יוכלו לבוא לפתח החדר שבו החתן והקרואים וכ"ש להתערב יחד ח"ו כנ"ע, כי אם ישבו אצל הכלה לשמח לבדן. וכן אין לעשות תוף וצלצל ומחול לכבוד החתן כי אם בעת שלובש החתן בגדיו, וכן בעת שמסתפר או בעת שיצא מביתו לילך לקדש, או בעת שיחזור. אמנם במוצש"ק הנז' שלא לצורך הוא!

אין רשות לשום איש או אשה ליכנס לביח המשתה בעת סעודה מבלי קריאה מבעה"כ כנהוג, ומי שיעבור ע"ז הרשות ביד בעה"ב או הפקיד על המשתה להוציאו ואין עליו שום תלונה כלל.

57 תקנת הוועד המחייבת קניית בשר מן המקולין של הכולל בלבד [1908]

חקנה קיצונית ביותר, למעשה חרם, שנועדה להבטיח הכנסות לקהילה החימנית, והמחייבת לקנות בשר אך ורק מן האיטליז של ועד העדה, ורק אם אין בו בשר מותר לקנות באיטליזים של הקהילות האחרות. מצד אחר, מתחייב הכולל להעמיד סוגים שונים של בשר באיטליז שלו, בחירים מקובלים. אגב דרכנו נמצאנו למדים, שהקהילה העצמאית ניהלה שחיטה נפרדת. אבל מן המיסמך שבסמוך נראה, שלא יכלו להחמיד בקיום התקנה.

הסכמנו אנחנו חח"מ ועד הכללי, כי חיוב מוטל על כל איש ואשה תימני לא יוכל לקנות בשר משום מקום כי אם מהמקולין[1] של הכולל. וכל העובר ע"ז, הנה אנחנו גוזרים ומסכימים על עצמנו ועל כל בני קהלתנו הסרים למשמעתנו לכל נצרף אותו עמנו לשום דבר שבקדושה לא בכתי כנסיות ולא בכתי משתאות ולא במו"מ ולא בשום ענין כו"ע, והרי הוא כאיש זר אשר לא מבני בריתנו. וקבלנו ע"ע ועל כל הגלוים אלינו כל הנז' בל"ש ונ"ח לטובת

12 'אשירה לאהוב והשיר לו אסדיר'. ראה: דיואן חפץ חיים. מהדורה שנייה, ירושלים חשכ"ו, עמ' תרמז.
13 סוגי שיר בדיואן התימני. ראה: טובי, שירי החתונה, עמ' 16-17.

1 איטליז.

תצלום מס' 30

הכולל. ועל הכו' להמציא בשר הן צאן הן בקר הן פלטאת[2] הן אצקאט[3] ולמכור במקח השוה, וכל זמן שלא ימצא בשר במקולין של הכולל אזי יוכל לקנות ממקולין של שאר קהלות דוקא ולא משום תימני כו"ע. ולאר"ץ ולאשר ולקיים כל הנז"ל כו"ח יום ד' ד' תשרי התרס"ט בא סי' ונתתי שלו"ם באר"ץ[4] לפ"ק עיר הקודש ירושלם תובב"א.

הצעיר שלום יוסף אלשיך הי"ו ס"ט
שלמה כלכ הי"ו
הצעיר שלמה חיים עראקי יצ"ו
סלם יוסף כהן הי"ו
הצ' יחיא ן' שלום טובי ס"ט
שלום מחבוב הי"ו
הצעיר סלימאן סרי
סעדיא ן' סעדיא אלביצ'אני ס"ט
הצעיר שוכר יחיא אכ'לופי הי"ו
הצעיר אברהם נדאף יצ"ו ס"ט
הצ' יוסף ן' סעדיה הלוי נהארי ס"ט
הצעיר יוסף סאלם דאר ס"ט
הצעיר יודא ן' יוסף כהן הי"ו
שמואל אהרן[5] ס"ט
שלום ן' יוסף טובי הי"ו
הצ' יחיא שלום סרי לוי הי"ו ס"ט
הצעיר אברהם סעיד צארם ס"ט
[חותם:] צ"ה שלום בן שלמה מצ'מון ס"ט בירושלם ת"ו

58 אזהרה מפני קניית חלקי בשר האסורים על־פי מנהגי האשכנזים [1910]

מודעה זו אוסרת רכישת חלקי בשר שנמכרים כבשר טרף על־ידי האיטליזים של האשכנזים אף שאינם בשר טריפה. אלא משום שהללו החמירו לא לנקר את החֵלב מחלקי בשר אלו. עולי תימן העניים נהגו לקנות חלקי־בשר אלו שנמכרו בזול ולנקרם בעצמם. נראה שאיסור הוועד חכליתו שלא יִקָּפלו על עולי תימן, שאין הם מקפידים על הכשרות, אף שהדבר אינו אסור על־פי הדין. כן מתפרסמים במיסמך שמות חשעה מעולי תימן, שאושרו כמנקרים על־ידי בית־הדין של הקהילה.

מודעה ואזהרה אחרונה

באשר ידוע לכבוד הק"ק הי"ו אשר זה כמה פעמים הזהרנו שלא לקנות חתיכות בשר מהקצבים של ק"ק אשכנזים אשר מוכרים אותם להגוים בתור טרף, יען שעדיין מעורב בהן חלב או חוטין ולא יוכלו לשרש אחריהן מכמה טעמים, ועוד שאף החתיכות הגדולות שנמצא ביניהן מחמירין ואוסרין אותן לגמרי כד' איזה פוסקים ז"ל, ואחריהם נטו להחמיר כל שאר קהלות שבירושח"ו והכל אומרין על חתיכות הנז' טרף טרף. ומכח זה גם לנו ק"ק התימנים

2 בשר צלעות.
3 חלקים פנימיים: כליות, כבד, מעיים וכדומה.
4 תרס"ט.
5 אכ'לופי.

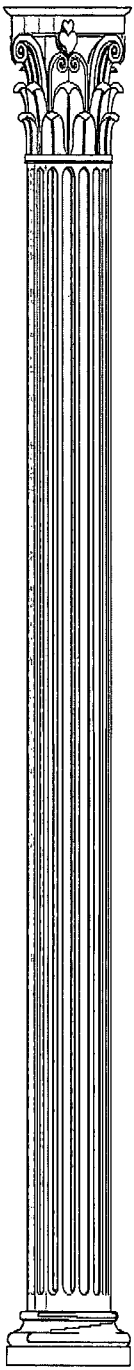

חל החיוב להחמיר בהן ולאסור הכל כמונו כמותם. ויש מיחידי קהלתנו אשר לא אבו לשמוע לאסור ע"ע ועוד מכשילים אחרים וקונים ומוכרין להם אף כי הם מנקרים לפי מנהגינו בחימן,[1] מה ישיבענו זה. ועל כן נמנו וגמרו והסכימו רוב בנין ורוב מנין כי מהיום הזה והלאה אין רשות לשום איש או אשה מקהלתנו לקנות עוד מהבשר חתיכות הנ"ל כו"ע, והקונה מהן אף שמנקר אותן אפי' אצל מומחה הנה הם באיסורן עומדין וכחלב ודם חשיבי וחל עליו איסור אכילתן כשאר איסורין מכח חומרת מנהג המקום כיון שכל הקהלות נוהגין בהן איסור וכנ"ל. והעובר על דברינו אלה וקונה עוד מהן ומנקר לעצמו ואוכל או אצלו אחרים וכ"ש מוכר גם לאחרים שאינם יודעים האיסור הנז' ה"ז חוטא ומחטיא את הרבים ומחלל שם שמים בפרהסיא והרי הוא בכלל כ"ד דברים שמנדין עליהן[2] ואסור להתערב עמו בשום דבר וכ"ש לאכול עמו שהכלים שלו אסורים עד כי יחזור בחשובה שלימה לבל ישוב לכסלה.

גם אין רשות לשום מנקר מקהלתנו החימנים לנקר בשר הנק' בל"א פלטאה[3] בין לו בין לאחרים זולת אחד שיבוא לבדק אצל מנקר מומחה לפני הועד הרוחני, ויקבל תעודה מבדה"ץ דקהלתנו, מלבד אם הוא מהמנקרים המומחים המפורסמים שכבר עמדו למכחן מכבר שהם סי' יחיא מחפוץ', סי' שלום רמצ'אן, ר' שלום קרואני, ר' סעיד ימני, סי' סעיד צברי, סי' סאלם רחבי, סי' אהרן קארטה, סי' יעיש קצ'אעי, סי' שלום עמר, וזולת אלה הנקובים בשמותם אין להם שום סמך כו"ע, ואסור לאכול מבשר שניקרו אותו בין לעצמם בין לאחרים וגם הכלים שנתבשל בהם הבשר ההוא אסורים.

והעובר על זה ידע שהוא אוכל חלב ודם ועוונו ישא ואנחנו את נפשנו הצלנו, ושומע לדברי חכמים ישכן בטח ושאנן מפחד רעה. וע"ד אמו"ץ בעה"ח יום ה' י' לחדש שבט שנת התר"ע ליצירה פעי"ק ירושלם תובב"א, כי"ר!

הצעיר שלום יוסף עראקי יצ"ו ס"ט
הצעיר שלום יוסף אלשיך' הי"ו ס"ט
הצעיר אברהם חיים אלנדאף יצ"ו ס"ט
הצ' חס"ד[4] ס"ט
הצ' שלום בן יוסף טובי הי"ו ס"ט
הצעיר יוסף סעיד צפירה יצ"ו ס"ט
דוד ן' יחיא ערקי
הצ' שלום רמצ'אן הי"ו
הצב"י שלם בן שלמה מצ'מון ס"ט
הצ' לוי חמדי ס"ט
דוד ן' יוסף כהן הי"ו

הצעיר שלמה ן' כה"ר יוסף חאזי הי"ו
הצ' חיים ן' דאוד אלג'מל יצ"ו
ה' יחיא ן' יצחק גיאת' ס"ט
הצ' אהרן ן' לא"א אהרן חטר הכהן
הצ' יוסף ן' לא"א משה אכ'לופי ס"ט
הצ' שלום ן' דוד קרואני הי"ו ס"ט
הצעיר יחיא ן' שכר ד'הבאני ס"ט
הצ' אברהם ן' יחיא עמר הלוי ס"ט
הצ' אברהם ן' סעדיא שחב ס"ט
הצ' יחיא ן' חיים הלוי יצ"ו

1 ראה: קאפח. הליכות תימן, עמ' 93.
2 השווה: ברכות דף יט, א והרמב"ם הלכות תשובה ד, א.
3 כשר צלעות.
4 חיים סעדיה דמחי.

[13] „בית סלם" — שכונה ותיקה לעולי תימן בירושלים רנה

ה) אם יטעה הקורא באיזה תיבה או טעה בעת קריאתו בס"ת אין רשות לשום א' מהקהל להחזירו ולהזכירו כ"א על החזן שעומד אצלו לפני ס"ת להחזירו ולהזכירו, ומי שלא ישמע לזה ויעשה בלבול בעת הקריאה אזי הרשות ביד החזן וראשי הקהל לקנסו ממון או להוציאו מבהכנ"ס.

ו) תנאי הגז' בשטר הנ"ל בסעי' בענין הגלילה של ס"ת המוקדשין או שאין בעליו מצוי בביהכ"נ שאז יגלול א' מיורשי סלי' סעיד היינו כשלא זכה המקדיש או בעל הס"ת לאיש ידוע מהקהל הגז' אבל אם ירצה המקדיש לזכות למי שירצה הרשות בידו וכמו שעשה ר' יוסף סבטאני היו' כנ"ל.

ז) מי שאינו קבוע להתפלל שמ"ע בביהכנ"ס הגז' ולפחות שחרית תמיד בחול ובש"ק[58] אין לו זכות בעליות לס"ת.

ח) מי שיש לו יארצייט[60] הוא קודם להפטיר ועליו לשלם בשבת א' גרוש וחצי וביו"ט ג', והיינו מהקבועים. ואם יארע שיש איש זר שרוצה להפטיר ויש לו יארצייט, הקבוע קודם!

ט) יען שעל הרוב לא ירצו הציבור לקיים תנאי דקריאת ההלל ביום שגומרין אותו הגז' בשטר דלעיל בסעיף ב', לכן על צד ההכרח קבלו ע"ע לקיימו רק בז' ימי חג הסוכות דוקא, ושאר כל הימים שגומרין יאמרהו כל הקהל כאחד בנחת ולא במרוצה! כל התנאים הנ"ל קבלו עליהם כל הק"ק הרשומים לעיל אשר הם חיים עדנה לקיים ובקנו"ש שקנינו מיד כל א' וא' מהם במדל"ב מד' בל"ש ובנ"ח בלי אונס כו"ע בביט' ובפיסו' וכו' לד' הרשב"א ז"ל ושט"ד לא כאס'[61] וכו' אלא כתו"ח וכו' ולאות אמו"ק כתבנו וח"ש יום א' לחודש מנ"א שנת תרס"ט פעה"ק, ירושת"ו והכל שו"ב וקיים.

הצעיר אברהם חיים	הצבי חיים בכ"ר	אברה סעיד צארם
אלנדאף יצרף	סעדיא דמתי	היו'
הצעיר שלום יוסף		
עראקי כץ[62]		

במוחב חלתא כחדא כד הוינא יתבין אנן בית דינא דחת"ל, אתו לקדמנא אלין סהדייא דחתימון לעילא על אלין שטרי ואסהידו על חתימות ידיהו דאינון אינון ואשרנום וקיימנום כדחזי לפו"ד וכתחז"ל והיה זה ביום הנו"ל פעה"ק ירושלים תוב"ב אכי"ר והאמת והשלום אהבו.[63]

(חותמת דהויה ביותר בית דין צדק לעדת התימנים בירושלים)

59. ובשבת קודש.

60. זו המלה המצויה ביידיש, ומפי כמה מזקני העדה שמענו, שעד בתימן נהגו להשתמש במלה זו, ומהגו לבטאו יאהרצאיטס.

61. כאסמכתא.

62. מארבעת החתימות על החלק הרביעי (מתרס"ט) ניכרים כבר שינויי העיתים, החותמים — מראשי העדה התימנית, לאחר שייסדו כולל לעצמם.

63. ארמית: במשב שלושתנו כאחד, כאשר היינו ישובים אנו בית דין החתומים מטה, באו לפנינו אלו העדים, החתומים למעלה על אלו השטרות, והעידו על חתימות ידיהם, שהן הן, ואישרנום וקיימנום כראוי לפי הדין וכחקנת חז"ל וכו'.

[330]

[331]

ועולמם חשך בעדם. כל פנים קבצו פארור. אלפי נפשות סובעים בים צרה, ואין עומד אתם בעזרה. זקנים אומללים מתמוגגים ברעב, לשפל קול תחנת[148] עניים ודלים, בהתעטפם ללחם להשיב נפשם עוד בם נשמתם שומע אין. קצירי ומריעי[149] מתהפכים על ערשם, ואין איש שם על לב לגהה מזורם ולחבוש כאבם. רבים נקטפים באבם, יתומים עזובים ורטושים, אלמנות שכולות וגלמודות אין דואג להם ואין מפקח אודותם[150], תשתפכנה אבני קדש בראש כל חוצות ירושלים. ולרגלי[151] הפרצות והמהומות אשר התחוללו ביותר בארץ התימן, כמה משפחות נמלטים יום יום בעירום וחוסר כל באים להסתפח בנחלת ה', ותהי אך נפשם לשלל. מרבים להביא בניהם מנחה לעיר ה' שמה, כל לב נמס ויהי למים לקול הצאן קדשים. המבקשים על נפשם לאמר הבו לנו לחם למה נמות נגדיכם, מה נורא מאד גורל הקהלה הגדולה לאלקים, כולל ק"ק התימנים העומדים כתורן בראש ההר הקדש, ובצרתה אין לאל ידי אחיהם גואליהם בני מדינתם להרשיע ברב או במעט. וכעיני עבדים אל יד אדוניהם כן עיניהם נשואות לרחמי יראי ה' והושבי שמו, אשר בכל עיר ועיר מדינה ומדינה הקרובים והרחוקים לקיים המצוה כי רבה, פקות אלפי נפשות נתנות ונגשות, ועליהם ירד הגשם נדבות, כיד ה' הטובה לישרים נאוה תהלה. להם משפט הגאולה, להחיות עם רב, עם עני ואביון, השוכן בציון. בכל פרשת העובר[152] בימין ישע להושיע הרבוצים תחת עול המסים וארנונות מדי שנה בשנה, ולא תשיג ידם לצאת ידי חובתם להממשלה יר"ה (רבת שבעה לה נפשם עד כי לשערי מות הגיעו ובאו להם המים עד הנפש בהיותם אסורים במקום צחנה ובאשה). על הראשונים אנו מצטערים בעד שנה שעברה, והנה בעתה. לבד הנושים אשר נסבו מסביב בעד חוב הנו' הנה תור תשלומי המס בעד שנה זו הגיע ומאין יבוא עזרם?

כמה גדולים דברי הז"ל מגלגלין זכות ע"י זכאי. העיר ה' את רוח איש טהור, שלשלת היחס והמעלה ההה"ש[153], נופך ספיר ויהלום, צדיק תמים, איש אמונים, מעכ"ת[154] הר' מ"ו יעקב חאגי נר"ן[155] יאיר לעד, אשר בראותו גודל צער אחיו העניים הדחקם, נכמרו רחמיו ונעתר לבקשתם להיות מעיר לעזור. ויצא יעקב לדלג על הערים ולקבץ על הגבאות[156], לעורר הרהמים אצל עם מגיני ארץ, גבורים לעמוד בפרץ, נדיבי עם אלקי אברהם אשר במדינות בוכארה ואגפיה הי"ו. הקול קול יעקב כים יהמה להשכיע על השקלים, להחיות רוח שפלים, פרי קדש הלולים, צדקה גדולה לשם כולל ק"ק התימנים שופרי דשופרי בציון

148 בשקבות הכתוב "בשפל קול השחנה" (קהלת יב, ד).
149 הולים.
150 להם... אודותם — לשון זכר במקום נקיבה.
151 צ"ל: ולרגל.
152 עפ"י לשון המשנה "בכל פרשת העובר" (ברכות ד, ד).
153 החכם השלם.
154 מעלה כבוד תורתו.
155 נצרו רם ונשא. נטריה רחמנא ופרקיה.
156 עפ"י הכתוב "בדלג על ההרים מקפץ על הגבעות" (שיה"ש ב, ח).

בירור מעמדה
ההלכתי של ק"ק
תימן באו"ת

עיר המהוללה, ולקבוע קופות ושופרות של צדקה ועל דגלו הישי' הק' תורת משה והת"ת תורה אור.

ובכן ישראל קדושים, עושים מעשים, אשר במדינות בוכארה ואגפיה, זכרו מרחוק את ה' וירושלים תעלה על לבבכם כדרכם[157] בקדש. שאו שערי רחמיכם, הנשאו פתחי חסדיכם, הנדיב בנדבתו, המשתדל בהשתדלותו, עושו, גושו, חושו, מלאו ידכם לה' ואסף איש טהור את תרומת הקדש תרומה גדולה. העשיר ירבה וחדל לא ימעיט. אשריכם אנשי קדש המתנדבים בעם, שמש צדקתכם מאירה לארץ ולדרים, מה טוב חלקיכם ומה נעים גורליכם.

וזה עיניכם הרואות כתב ידכר דברי אמת אשר בלוחות עדות עתירות[158], ותעתדות עיני העדות מכל המפלגות[159] ובראשם נשיא אלקים אברהם אמינוב[160] הי"ו, וסיעת מרחמים ראשי אלפי ישראל אחינו הבוכארים הי"ו בהר הק' בירושלים, אשר האמת נר לרגלם, ואור לנתיבתם, על ישראל חמלתם, כאשר באמנה אתם. למראה עיניהם שפטו בצדק להודיע בצער בת רבים[161] כי לכולל ק"ק התימנים ראוי ליתן חלק בראש כל הצדקות ולהושיט את שרביט החמלה במדה טובה מרובה.

נפשנו בעתר[162], כי כל איש אשר ידבנו לבו הטהור לתת את תרומת ה', יואל נא לרשום שמו הטוב וסך נדבתו הטהורה בספר הזכרון אשר ביד השד"ר החה"ש וכו' הי"ו, ולקבל ממנו קבלה לפי שעה, ולשלח אלינו ישר למען נדע לכבדנו במכתב קבלה ותודה נשגבה, ויהי שמו מבורך ברכת אובדים עליו תבוא.

הלא כה דברי שופכים לב כמים, לפני שער השמים, בעד חייכם, למען ירבו ימיכם וימי בניכם, ובשוב ה' את שיבת שבינתו ועמו תהזינה עיניכם, מייחלים לחסדיכם והותמים בכ"ח ברנה (?) שבמקדש קודש (?) ראשי עדת כולל ק"ק התימנים פעיה"ק ירושלם ת"ו ביום ר' להדש סיון שנת התרס"ט.

הצעיר שלום יוסף אלשיך הי"ו (חותמת: שלום אלשיך ראש הועד רוהני דק"ק התימנים. בעה"ק ירושלים ת"ו). הצעיר יוסף סאלם דאר; הצעיר שלום בן שלמה מצ'מן הי"ו ס"ט (חותמת: חותם ועד חברת תורה אור דק"ק תימנים פע"ק ירושלם ת"ו). הצב"י לוי ן' ישועה חמדי הלוי ס"ט; הצעיר שלום ן' יוסף טובי הי"ו ס"ט; הצעיר אברהם חיים אלנדאף יצ"ו (חותמת: חותם ועד כולל ק"ק התימנים בעה"ק ירושלם תו"א); הצעיר יחיא שלום סרי לוי הי"ו ס"ט; שלמה כלב הי"ו; שמואל ן' אהרן הי"ו; יצחק מצ'מוני הי"ו ס"ט (חותם ישיבת תורת משה לעדת תימנים). הצעיר יוסף ן' סעיד צפירה הי"ו ס"ט; הצ' אברהם בן סעדיא שחב ס"ט; הצעיר שלום יוסף עראקי כ"ץ (חותם: שלום עראקי כ"ץ ראב"ד דק"ק תימנים בעה"ק ירושלם ת"ו).

157 אולי צ"ל "בדרככם".
158 שתירות — "הפלגות" בלשון ימינו.
159 בכאן שהשליח צוייד בתעודות נוספות בלבד תעודת השד"רות.
160 אברהם אמינוב — עיין הע' 141.
161 עפ"י הלשון "בשער בת רבים".
162 בהתינה, בבקשה.

בה.

חות דעת

רבנן קדישי די בארעא דישראל

שאלת בפוד רבותינו שבא"י וכו'.

בהודות והבבור ותראי הנני שואלים את דעתכם הגדולה דעת תורה עד האספה המישרת. שעם ההקמת ועד המועצה שביניו שפד כ' מבת שיג ניתן בת צבות בתחיות ובתחנות לנשים. האם מותר ע"פ דעת תוהיק לכל יהודי להשתתף גם בתור בוחרים גם בתור נבחרים לאספת שבזו.

בקשתו להשב לנו בשוקדים נבהב. ניקרא ראוירוא.

ועד הסתדרות "ירושלם".

תשובה בי"ת. בבוד תורתו וכו' ועד הסתדרות ירושלם מעתה תו'.

בתשובה על שאלתם אם מותר להשתתף באספת המישרת כיו שקמת ההוללות והסתעדרות של בודות נשים דינני להשיב כי אנכי לפי דעתי איבני רואה בזה שום מקום להיתר פעני כמה מקומות גדולים ויחידים לאיסור וד' עמכם ברבי המסמך ובחזקה רקשו.

נאם יצחק יהודה ריסקין

שלום רב לכ"ת ידעתי שפנים צריכים לדידי כי"ו פעני וחבבוד ופשפא מובא שאסר להסתרף עמהם. אבל כיפעורת מראות נגלו על שיהצאים בהתישות בעני דתי תורה"ק ופשפא שלא תתקיים בלל והמבהתם בזה. הם ומאה כיהצא בהם ודבר א' מן הערורה לא תבבול. ובכל זאת אינו מתיאש שגם הם יחזרו בתשובה באסור באחריות הימים ושבת וכר והנני הדשת.

נאם יוסף חיים זאנענפעלד.

בעתי. על שאלת כאלת תפסר שערות ראשי אני לנו מה היה לנו. ואת תוקת תתורה דברים הללו הם עבירות המורות מאד וכל הסורה בזת יותר עיוד ליתן את הדין כי התוחם ברפש משה נתום ואלענשפיין. מאב"ד ועדת אשבנזים בחיפה.)

בי"ת. עיד שאלתם לענין בתוק נשים לחזות בתחיה בתחנות לתר תבלות הצדק. בבוה לא נלנם בהם שהלי נגי, ותשבי"ב ותחבבעים הגי דיבו אסור. ותק בחשב בפני הבבוד הגי לחתיקם כי יש שפי אריבות רבים בזה. ובל שים ישראל, אין לו להתחבר עם השהבלים בדשים כפלה. ובגני הלשפי ותקוה לא אוכל להוציא בלא ביאור הפפהסה. ולי יפצת שלום לנו בבשלה שלמה נתת.

בחתים תשבי העקביבי יפו.

ריח הק עסיבא יחפ"ו כי יהיאל הוא יתנין בעל ישהבר בני לב העקיבי"א שליפיאן

אחיישהם לית דין צריך בשם בבלי ויודע שהיבהות נפים בם אבשים הוא אמבר ומבהם בבוראה ומשקים שהוחב הוא על האשי לעבדי ישפרים ולעשות הקון שלם יבוא להשקיע. ממנם אפקפי תפ שיודע לבן יודאי ה' עכיו דין והבהבה בני המהבדים ומבקים מדעת תורה כמאי שהעיד שבאשיפה ותשבה אי אפשר אמת ואי אפ לו לחיי שפשפין בואת אלו של בתה באחי כשהחיים אלו הם לקצרי אמהת נפיפת ספים ושלומה שיע מבוהים אם נמשיך להיות לפי פנים שהיו ואנחי להמשיך קפים ואפי נפיו יודע הוא ומהמם ומבשיר עוה שבישים בהיהה שאבני נפי הוא. הבעה בי בוהא ויה לבשיר נפש הוא שפחה יוסף בית ישראל בוי פרחים ול הבי בקיק פאנא פהיעבי עיהק ירושלם תובבה.

בנידון ההשהבשות לבחירות האספה הישפית בבי שלחבו מלי יקר לחיבחירות ירושלם שלי פי דין תורה אפר להיבחבר עמהם בל בזן שלא יבבלו את חלוקם של השפיעות הנשים בין לבחר בין לחבור.

מרדבי ליב רובין מ"ץ

בעודיה לתשובה על שאלתם בהבי בחירה נשים ובי תנה שאלה אלו ג"ב לפנים ולית דין צריך בשם בבהיאר ובפיפא ושפיפא שרגים הגלו הם בשיעים ותשבים לפני ושן בם אי תוכן הין לבחר ה' הם בני הזה ויעיקר בהחירה בלי בלבי נהל האילו הפה בל שיבבה הוא חי בשבון לנו. הלי פי שיהיא ר' נתן בלנו יהיק בשם הירוב ומבא שפא יקרא לבי אפר לו שבך עלוה ביפיו אי הפיב יהי בעיהנו לעון בבבי יהיק ובבוד אחים הקהיבת הים קהנו בבון פשה בקיבו בב"א. נאם יצחק בבהיראיא רל פרענקעל רין בעה"ק ובגילות אשבנזים חפיימים ואחות הפצלה עם בפני לאתעקף בפרצת השיפות, ובי בשים הוא פי זה בירושת פך הבביהות וכי, ואפיי פקר הולכה וכי לון לדעתי לא בהצעי שום איזה בזה. לא בוהר בחירה ולא בהר בבהירות.

נאם מיכל הורוויץ רין

בעודיי ל' בקן הדע"ב. בבי בשיר בבוהבים למדיין פי הולה לאחיר לפי ביה ישראל לפצא בחרון לקנה הלק בבחירה לא לבחר ולא לחבור. ויפצרו על בבוהן האחיר לית לפצא הל הפצרות אחובת דעת לאחיר בל הבבלים אשר הבנים האפשרים ואחיים לאפר אפרו בהם, ואבנה ישראל יפצה בפלוסיהן לקיים בל אחורה אחבהת, ואבבה זה בפה לביאת הבשיח בקיבון בלית בב"א

הצעיר יעקב משה הרלים בין

בתשובה על שאלתם בי שיקת נחלי הבני ואנשים בימפלת לאיפור אחר בחיפה אין בידיפ להחיר. בשלום נ' נתן בשרא.

נאם יוסף נרשון זוברוויץ.

תשען נחל לפצוץ בפרצת בפלת ישראל אשר לחשיבוף קהם והשבה על נחלי אחיר לפוחה בבל אחיבלה הבעדיה זרח ראובן בראוערבאן

עוד חשבו לאישור וק בבתור וק להבתר הבירן של הישמעים" – שלום יוסף אלשיך, תפשי אחד בי סעיד. אברהם חיים אלנוף

לבבוד אחינו תבבדים אחיי הגי התשובות שהוא, מז התנין של בחירה נשים ותא אמר קצי אית ואחינו הקדושה ולבי שנה מנין סר הצעיה מהקדושה השוחה הנה בישראל מאז

יצחק צבי רבלין

תשובתי על שאלתבם בישיבה ושלי לקרא לפרקי אישר נמר להסתיף באותן הבחירה של אנשים הנשים אשלו מפני הצעיבות וכי. ואם הם הבחדים נגד יהיו לון לנגוד ישראל לפצא בבוהן פנימה אז עלינו לעשות בדבר הזה. ולפי דעתי בשם שאין נצחיה בן אין להשתתף בהבחירה של אנשים הנשים בבל האי שבחי שמואל קטנטנו השרץ שהבחירים שנה ו"ל ואחרו ואת השרץ שהוא בלילה יפי ואחרשי שבל אי שאיר לידי אי קנוי עי קנוי ה' בי הצבי יוסף חיים והשץ הראב"ד דעזת. המערבים פתוק פתח נתן.

רפס נתקין

בירור מעמדה
ההלכתי של ק"ק
תימן בא"י

בה.

מודעה ואזהרה

מאת רבותינו מארי דארעא דישראל
ורבנן קשישאי ופתי הדינים
ספרדים ואשכנזים פרושים וחסידים

מסר הכתרה והצניעות ותא יסד מסר בחיי העם הישראלי מחר חד ום הזה מתאחר וסתהלל נגר כל העוים ומסכה הקולם. וכמה הזהרו חכמי על השכחה והחשיבות של העדוכה אנשים ונשים בכל מקרא שהוא. גם באסיפות של שכחה גם להתפך. הכתר תקנה נחלות תקנו לכל עכור על נתרי הצניעות ולהשמר מכל דבר רע. אכן בעוהר שמעו ראינו כי החל הקהל להקל באיסור חמור זה. וביחוד בשכחה של מצוה. להתאספ ולסעד אנשים ונשים בבית אחד ומתפכים את שכחת. חתן וכלה לעבירה של יחוד ופרצה בסכר הצניעות הכ"ל. והכר זה הוא ברית כל סרעין העבירה נוראת ועזה. ורבה בהקבץ בחורים ובתולות ושחוק וכחוכה. ושם שכם וקדושת ישראל סתהללים חנ.

לזאת ראינו לנו לחובה להודיע בשער בת רבים דעת תוקף לאפרושי מאיסור, וכפי מה שכבר נתבאר החומר שבברכ ברכתי רבותינו בעלי השריע ושאר פוסקים מובהקים זכרונם לברכה שמטל חב קדוש להשניה בסעודות התונה וביוצא בהן, שלא יאכלו אנשים ונשים בחדר אחד, כי אם האנשים בחדר מיוחד והנשים בחדר מיוחד, בין בש"ק ובין בחול. וישראל קדושים יתאמצו בכל תוקף ועוז להעמיד נגדי הצניעות על תלם ולחזק דת משה ויהודית.

וכוכות זה מגה לשאלה שלמה ולישועה קרובה במהרה ביסינו אמן.

בעזהת החתומים למטן כבוד שמו יתברך. ביסי השובבים והאי שיהא תרתי. פשוטק ירושלם תוב"ב.

מהר פרחיה ליב חכין	מהר אברהם שוור (ב"ב לעזה הסחרים)	מהר משה אזרחי סתבעלאנגו (בחיב ר' ישראל
מהר יחזקאל בן פרעמיל	מהר אהרן לייב בהרחיא	סרחיב הרל"ח המחיבה (עיר וכר מחוקק וחוק היהון)
מהר חנוך צבי סרקלעשטין	מהר אליעזר שלאנוריק (ב"ב לעזה)	מהר ישראל זאב סינצבוק (ראבי"ד לעזה הסחרים)
(מקום חותם ס"ק לכל מקומות השכונות)	מהר אברהם קליאשוב (ב' חסידי)	מהר משה יחקב ראפפאן (ראבי"ד ירקע בפסה)
מהר דוד מאנו סיח (ראבי"ד לעזה הספרדים)	מהר ברוכין סחרחיצקין (ב' סיחסקין)	מהר סיכל הנחזיק (ס"ק בכנסת)
מהר חיים שלאל הזיק וכהן	מהר נחמן יחודא הילבריטאן (ב' סרעון)	מהר מרדכי ראשקקס (ב' חביעקין)
מהר יקחק ירדיל הכהן ס"ק (ב"ד לעזה אחים מהם)	מהר ראובן ברחחיצקאן	מהר נחמן שמחאל יעקב (ב"ד בחיפה ול' (ב' נרשין)
מהר עזרא הרארי ראשל ס"ק	מהר יהודא לייב בהחיבים מי אשכנ	מהר ישראל אברהם חיים דוב שקאכל
מהר יעקב חיים משאר (ראבי"ד לעזה הכבלים)	(ס"ק בכנסת שאול)	(מלבושים רב כאסיחקא)
מהר שלמה יחקב הלוי אלשיך (ראבי"ד לעזה החיפנים)	מהר יצחק צבי ריבלין (ס"ק אחרן מחוק)	מהר שלמה לייאשוב (ס"ל) בחיפה לשם שבו חתלמה
מהר גלימלך הכהן ראבינשטיין (ב' חשיבה)	מהר ישראל נחמן סטפרישטאק (ראבי"ד ירקע בחיפה)	מהר שלמה אחרן חקסחרסקי
מהר אברהם צבי ברחחיא סיב נרשין)	מהר יחושע אלפר וילדחאן (ב'	

בעזהי. וברכים מפשפים וברחים לאשור. ואשרי לכל השמעים יחברט בכל שב מלה. והשרת ברחמיו יחן בלבנו

לשוב בחשובה שלמה לפניו להחעת בקרוב כמרשת אבחיט. וחכחבה לחשועה קרובה.

חק יוסף חיים זאנענפעלד
(שתן חגאב"ד)

אליהו קראצקין
(עאבד"ד לובלין ורים רישיבה אחל משוח)

הערה. סי שאין מי ועד סיחר לחה יודיע לחברת "משפרת הקודש" שהה ישים סקודם להר יחושע יחנח רובינשטין שלישים בבחי שנעניק.

רשם מחקרים

בירור מעמדה
ההלכתי של ק"ק
תימן בא"י

בעזה"י.

אזהרה גלויה

אנחנו הח"מ חו"ר עדת הספרדים בהיות שבאו לפנינו רבים ונכבדים מעדתנו ושאלו אותנו אם מותר על פי דת תוה"ק לקחת חלק בבחירות אסיפת הנבחרים, בהיות שהוסכם ביניהם שיהיו אנשים ונשים ובתוכם גם מחללי שבתות בפרהסיא לכן נשאנו ונתננו בכובד ראש וביראת ה' על פנינו והחלטנו פה אחד שעפ"י דתה"ק איסור גמור לכל בר ישראל להשתתף בבחירת אספת הנבחרים הנז' אשר תהיה בקרוב ושליב"ב ושמ"ר ולראית האמו"ן התמנו שמותינו בש"א לחרש כסלו תרפ"ו לפ"ק.

הצע"י יעקב דאנן ס"ם לפנים ראש מרבנים בעיר"ם ומשקיף עדתי	יוסף בנימין ס"ם מורם מרבנים בעיר"ם קשישם ויקיריהם	תעתיד רפאל תבורן שאקן ס"ם
יעקב חיים טוילה	יוד"ל סרוגה	קדיזין מרדכי חזן
מרדכי סיחם	בנימין אשר לוי	אברהם רחמנו
עזרא קאסיח	יעקב עוזי	עבדיה ושראירת
אליעזר יהיד הלוי	אליהו רחוך וכהן	מרדכי עמרן
יעקב מנסי	אהרן אבוסבל'	יהושע שרבאני
יעקב קצין	אליהו עבוד	יוסף יצחק שלוש
יעקב ישראלי	עזרא עזי	משה עלי וכהן
אליהו משה מעדני	מאיר מאניל'ל	יעקב משה סעסה
רפאל מעדני	שלמה עבו	אברהם רפאל ותירי
נתן סאלם	עזרא ותירי רשל	יהודה ומרי
יצחק מסעיד הלוי	אהרן ותירי רשל	

בי דינא רבא לעדת הספרדים

אנחנו ב"ד דח"ל הנו מזהירים בכח תוה"ק שאסור לכל איש ישראל לקיח חלק בבחירות אסיפת הנבחרים אשר תהיה בקרוב שזה הוא נגד דין תוה"ק וכפרם שכל" רבני העדות הסכימו פה אחד לאסור להשתתף בבחירת אסיפת הנבחרים הנז' ושומע לנו ישב"ם ועי"כ בעה"ח בש"א כסלו תרפ"ו ליצירת.

תעתיד דוד פאפו ס"ם רבב"ד לעדת מסעדים בעיר"ם ירושלים ת"ו	תעתיד שמואל אליעזר פארדו ס"ם	תעתיד אברהם עזריאל חיו ס"ם

על האיסור הזה בעה"ח גם הרבנים של העדות הספרדיות באה"ק תוב"א, הרשומים פעה

של"מה אליעזר אלפאנדרי ס"ם	חיים אלחדיף רין סיב"ק מנהיל	שלום יוסף אלשיך, רב פדם סיסטים סיב"ק ירושלם ס"ו
שאול" דוידי הכהן רב פדם כפלגים נסביב"ק חיי	מאיר ואקנין רין סיב"ק סנהיל	יוסף. חיים שלושק, ס"ם פעדם בכוכחים סיב"ק ירושלם ס"ו
יוסף ידיד הלוי ולבו"ז פדם כפלגים מסביב"ק מ"ו	סכלוף שפרירת ר"ן סיב"ק מנהיל	כלעמר דוד כיל מעדר אלקאפרה ס"ם
יעקב חיים מוטר רב פדם כעגדרים נסב"ק מ"ו	ישעיי הכהן	כלבי לוי בן ישועה חשרי הלוי ס"ם
אברהם אסיאנף רב פדם כטבעלים סיב"ק מ"ו	ישועה וחזיים	כיו סנהדי לפה כלשון יהודא פעו' אברהם שלום תבשושי ס"ם
אליהו יללו ולבניו פדם כטפרדים בסיב"ק מנהיל	ישועה מלכי	סלם יהודא עבואלל הלוי
יעקב חי עיזקן רין סיב"ק מנהיל		כלשון חיים בן דוד אלנבל ס"ם
		יצחק עזרי"ע נרד ס"ם

רשם עוקים

והושר וכבוד והדר ככל אשר הפנו השכילו ותצליחו, יסלא ה' כל משאלותיכם לטובה כנה"ר וכנא"ה דושו"ם הת"ו
ברסטן לב ולב נשבר על הלול ה' והורהו, מעהירים בעדכם עהרת החיים והשלום.

ראש כל וגבי שרת
שבות בתי דינים

יעקב שמעון באאאלין ס"ם | הצעיר מנחם ראגן הי"ו | הצעיר אברהם מילוסף הי"ו | הצעיר רחמים כאדתי ס"ב | משה נטון הי"ו | יצחק אריה הי"ו | הצעיר אברהם עוריאל הי"ו | הצעיר נבריאל שבתי הי"ו

תנסי וגבי שרת הטעניים יע"ו:

ראש כל וגבי שרת
הסקרובים

הצעיר נתנאל בסיטו ס"ם | הצעיר יוסף אלסאליח הי"ו | הצעיר זכאאל אלעלוף הי"ו | הצעיר יצחק מסעאלי הי"ו | הצעיר אליהו יעקב אלעניסי הי"ו

תנסי וגבי שרת שם הזכות יע"ו:

הצעיר מאיר לאניאדו ס"ם | הצעיר יצחק בבסדר"י שרים ס"ם | הצעיר אברהם עדס ס"ם | הצעיר סאל קדין ס"ם | הצעיר יום טוב ידיד הלוי ס"ם | הצעיר יחזקאל קורא יהושע הלוי יצ"ו | הצעיר שאול חויך הכהן הי"ו

תנסי וגבי שרת התיסבים יע"ו:

הצעיר שלום יוסף הלוי אלשיך הי"ו | הצעיר שלום יוסף עראקי ס"ם | הצעיר חיים צבר סעדיא ס"ם | הצעיר יוסף סעריא הלוי ס"ם | הצכ"י יוסף בן כה"ר סעריא צפירא הי"ו

הצעיר אברהם חיים נדאף ס"ם | הצעיר אזרך בן לא"א אהרן חסר הכהן ס"ם | הצעיר שלמה בן סעדיא מנחי ס"ם | הצעיר שאלים בן סלי חמוי ס"ם | הצעיר אברהם סעריא שחב יצ"ו

תצלום מס' 41

בירור מעמדה
ההלכתי של ק"ק
תימן באא"ו

מודעה ואזהרה

מאת רבותינו הגאונים והצדיקים מפארי הארץ הישראל ורבנן קשישאי וכתי הדיינים של ספרדים ואשכנזים סו"ח

סוסר המרות והצניעות הוא יסוד מוסד בחיי העם הישראלי מדור דור וכן היה מתמיד ומתהלל נגד כל הגויים ואומות העולם. וכמה הזהירו חכז"ל על השמירה וההשגחה של תערובת אנשים ונשים בכל מקרה שהוא. גם כאספות של שמחה וגם להיפך חמיד תקנות גדולות תקנו לבל יעבור על נדרי הצניעות ולהשמר מכל דבר רע. אכן בעוה"ר שמענו ראינו כי החל הקהל להקל באיסור חמור זה וביחוד בשמחה של מצוה להתאסף ולסעוד אנשים ונשים בבית אחד ומהפכים את מצוה שמחת חתן וכלה לעבירה של הרהור ומבזה בסוסר וצניעות רח"ל.

לזאת ראינו לנו לחובה להודיע בשער בת רבים דעת תוה"ק לאפרושי מאיסורי – וכפי מה שכבר נתבאר החומר שבדבר בדברי רבותינו בעלי השו"ע ושאר פוסקים מובהקים זכרונם לברכה, שמוטל חוב קדוש להשגיח בסעודות חתונה וכיוצא בהן **שלא יאכלו אנשים ונשים בחדר אחד כי אם האנשים בחדר מיוחד והנשים בחדר מיוחד בין בש"ק ובין בחול.**

וישראל קדושים יתאמצו בכל תוקף ועוז להעמיד נדרי הצניעות על תלם ולחזק דת משה ויהודית. וכזכות הרבים זה נזכה לגאולה שלמה ולישועה קרובה במהרה בימינו אמן.

כעתירת החותמים למען כבוד שמו יתברך בימי השובבים דהאי שתא חרס"ו

נאם יוסף חיים זוננפלד	נאם זרח ראובן ברוזערמאן	בד"צ לעדת אשכנזים וחסידים
נאם אליי קלצקין — נאב"ד לובלין " חיים שאול דוויק — יקן הקובלים		בד"צ לעדת אהרם צובא
נאם משה יוסף הויפמאן	דוד מאטו — ראב"ד לעדת הספרדים	נאם יעקב חיים סופר ראב"ד לעדת הבבלים
ראב"ד דק"ק מאטא		
נאם שלמה אליאשוב בעהמ"ח, לשם שבו ואחלמה"	בד"צ לכל מקהלות אשכנזים	נאם שלום יוסף אלפין ראב"ד לעדת הימנים

מי ראה אלה הנדולים יוצאים לחזק נדר הנדול שמשילים חוב קדוש וביהודא ועוד לקרא הנגי תוזרים ומיסרים ומעוררים לחוב קדוש לקיים בקפידה היותר גדולה ככל הנ"ל.

ולראי' ח"ש למען כבוד שמו יתברך וכפרס כעת שרבו המריבות בשופן מבהיל ונורא ה' יכפר בעד ניסן תש"י ירושלם עיה"ק ת"ו.

נאם זעליג ראובן בענגיס

רב ואב"ד לכל מקהלות האשכנזים בעיה"ק ירושלם תובב"א

הבד"צ לכל מקהלות האשכנזים
נאם מנחם בהנריז"ל עפשטין ראב"ד
נאם ישראל יצחק הלוי רייזענמאן
נאם דוד הלוי יונגרייז

נאם מרדכי מיוחס ראב"ד
נאם רבינו סעדיא בד"צ ספרדים
בן ונישסי ס"ם

מב"ד הראב"ד בנימין לוי ס"ם בד"צ ספרדים
נאם הצ' משה עוזי ס"ם
נאם עזרא הדאיה

נאם איסר זלמן מלצר
נאם דוד בערים ווידענפעלד
נאם ישראל זאב טינצברג
נאם הק' עקיבא בה"ג מהרש"ב סופר זצ"ל

נאם יאודא הכהן שאקו ס"ם ראב"ד
נאם הצעיר עזרא עסייא ס"ם בד"צ ספרדים
נאם שאול שרבאני

נאם יחיאל עבאהל הלוי ראב"ד
נאם הצ' סעיד בן אהרן שריאן בד"צ תימנים
נאם הצ' שלום משה יצחק לוי יצ"ו

רשום מרשרשקין

בענין ישיבת גברים ונשים בנפרד, בשעת שמחה.

תצלום מס' 42

בירור מעמדה
ההלכתי של ק"ק
תימן באא"י

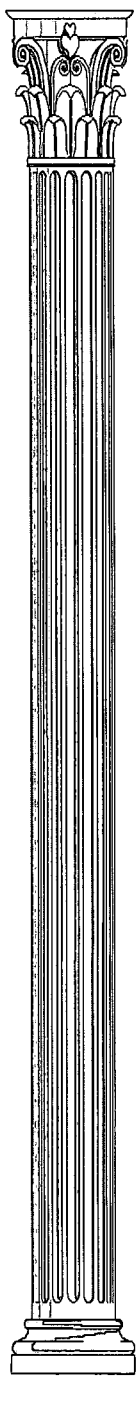

ד"ועד הכללי לקהלת התימנים בירושלים תובב"א

מאי לשלח פרצין

ואל תתנו דמי לו עד יכונן ועד ישים את ירושלם תהלה בארץ.

אחינו בנ"י שבי גולת תימן בארה"ק וירושלם, ה' עליהם יחין!

יותר מארבעה חודשים עברו עלינו במרה ופחד ובמשך התקופה הזאת המשכחם בתפלות ובעקות ותחנונים בכל יום ויום ובכל יום שני וחמישי בקבוצים מבלי שהיתה מצדנו התעוררות כלפיכם בפעם הזאת כי אם אתם מעצמכם ומתוך הכרה במצב.

ועתה לדאבוננו רואים הננו את המצב מתמשך והולך ומחמיר מיום ליום ולא נודע מה יביא יום מחר ועד אימתי ימשך.. אפנם יש לנו רק להזכיר לכם דבר אחד והוא תקון המעשים כלפי שמים ובין איש לחבירו שזהו כלל גדול ותנאי קודם לתפלה, כולנו יודעים מפעשה אנשי נינוה שנאמר וירא האלקים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה (לא אמר וירא אלקים את שקם ואת תעניתם) וינחם ה' על הרעה.

אחינו היקרים! זכרו כי גם בארץ תימן היו לנו צרות וחיים מבוהלים אין תערוכה בחפלה ובתיקון רב ויום מיום ושעה משעה ורק לנו מם ? מהם נעדרה שלא היה בהן מכנה נפשות ומכנת קהל. לא כן ושמר עת שחי מכנה גם יחד יקון לפניו. שכח נפש והתורי יקרה לשלמן בשרם ולקם הארץ בכלל כי כפי הסקובל אצלנו נפש והתורי אין לה כשרה הזה והבבה הואים אך המקך דשנו על לא מעמ והמ-א כלשי סי שהוא.

ותרפי הזה לא מקרה הוא פיד ה' הזיתה זאת לנו, כי אי אפשר להעלות על הדעת שהרבני הדין מבני, בשתם אפקן לא, והיה שהקבה אחר בקהם אחנו ישכנים יהדע ויחבר שכל העולם בכפם יתרי את נפשו הוא קבון בתעשה והרגדה אשר קיי עקציהה את נקף הארם והיא פרעה ותחכנו ויחבר למקשת התפנעה הקליטה ודעקים שהיא והמפללה את כל אלה. אמירה לא יהלי להיות, ועת צודנו אלה מחבים לכני דודם שמקשל האמכים כמנו באל אחר-שהיה צריכים לשמח מאד על שיכנו לארצנו שהיתה בידינו רק מקדם ומכאנו אליהם להיות אחם יחד לא נעמו באחד מהם לדעת, אנדבת השיק העלה נהלת מהת הם התיעשת מאד וחיב מתכנו לחברים המתקשמים נגדנו בשמח מחדיש ? ראו איך מתכנו למהמעים מפמם האמכים דקשה את עצמם ואחנו גם יחד. הלי שכני המצען בלם מבלי מעשיהם, והנשים באכנים בעיר וכשהיה את כל הבא לידיהם. הקרים מכבדים משלים מפמהת, מבעדים אם ברכם הם בשהיה, מהעשים במבחת את כל ומצנע אריהם בחדרים ובשבים וכר וכר מקימה נעשנו לחיות מרוץ אחר מכנת כרוכה במעשהם לשהת שבמת הלק נדול מהם והא נבי מעשים בשלח.

אנחנו בעד עם והודע מכנר, הקשדים הפיר לעקץ הודע, זכה וברה, והמכנים הכיר לאהוב כל אדם העבריא בשלם אלקים, עליו לחנש חיקון למצב הפשיטה שנוצר בינ"ע. עליו עבור והתיעבים בירושלים בשדים ובכל קרי ומשכנות הארץ בכלל לפעמול בפחיה צעקי דרום, ולקראנו לכל הענינים אל דבר זה ליכיני על העניות והחלוצי"ם במקך יפי וביתפים והכליפה הללו (קשם אלול) ועד יהובים ומסמלך לכך מכל ומיפי ומשנת.

אחים! ותיעה השעה שישמע הקול קקב. הקול ומה יש בכבע לשכר את הערע ומיעה המרומה יום יום עליט לכלומים ואיכ, כי אלא אין לנו שום כח אחר בעולם אלהי הקול ומה בפיט על מעמן אל הייאר הגלגת יעקב ודחש על נה מה ומעלעה אין לה כח אלא בנות כך ישראל אין ליהם כח אלא כפות, ובפיט עינם וזרוחה ישראל. "אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלקינו נזכיר" ומסו נא, ומנו על נפשותיכם ועל נפשות שלליכם כי מת בעני באחרון?

ותרפי הזה אינו קשה לעשותו, ומת הלב הם המבשדים ומחזרים לכך וכל קשיהיי קיקך מעדים לכלי מקבים את ערבי ומים לנו ואו רק נסיעה לאחוז. זכרו נא כי הצעקה מתוך צרה בפיהיא יוצאת מקיב לב בכהת לעזרן ומסה בידל העבריים כיום לכין אבים שבשפיכם בכל ודר מיד קשהת הצעקת ומיא את שלח מעון שעבד מצרים ועד ומם הזה, הנה בעזרה יש לנו המעם על כח לעקק, ון בדב ומפקמה והפיעה מעים אחנו. דרשים אחנו, מתעקשים בדיע. מקמדים מיפמהת. הם בכמאנו הנה לארעם ולעולה אפחנו ומיעקק אחנו אחה הנרה האחה ודח ומברה אשר כרמה בני אדם אוכבה לנו ולעפמנו על כל צעי ושלל האן בכ בכחן בדים הלידים לא בעיר ולא-א בכפר לא בדבים ולא בישוב ואף גם בשכבנו על משכבנו אין מהפה ואין פרעה.

פחם לום מנדרים אחנו הנחן שפקשה מראכנדים את הלב, בפח נפשות יקרה נפשות בלא קח עי בני עולה האן פי שיקמה במרץ לעשר נפלאך ומפשיחה לאשר לו ונקף ואיה הנפשות אשר יהיי את הקם בשוער לכל שלו בשהיה להולצם משאות מרשב. לצערנו הנו ומלבים בחשך ולא נדע כמה יש לעניים ואם לא יהי לעניים אבי קשקשת שמו יחשוך כחשבת קע ה' ותעלך לעני מחנה ישראל פי יזכע בת יחדיו ואחנו בימים מרפים באלה.

לחקנת המצב יש להעיר על דברים מתנים מאד הנדרשים קום ותקן מהיר א) ואא שמדיה ומשבת בכל ובקדקה ואבי לדאבנו רבים מבני עמנו מלילים בה ועיי בשה בשקמה מכת השבת להכניים שהשביתה שמנו מעשים לב על השיחות והשבשה של חישב כחיי בשהך הבנים ואחותיהם. ב) לעשר על פרעת המשפחה שהעשירה יחדותיה בבירה בהילה ובבחה ביניים הנעים לעקר ותעדה בבן מאכלות אסורות וחיי? ומשרות רחה מופאה ומסמים הלב ונעשם. ג) קביעה נמה מיוחד להשלח בחבר עי ותרבים שלם מתך מפני ואלדים וחיפנים שלם הבירים לאחך ומעת, בשיב ובידה לתשלל בשלמות של שלחה שאלשלי מראה (שנשתנקו ביניים אלה בעתיד בשיב שכיום) איש את רעהו חיים בלם. ד) לתחמלל לילדים שלמי אבים שבשמים לשקה את עיני כי דודו ושכיבו השביים לחצין. ולחשמחם אל מעשיהם המשחיתים שעשו עד כה למען יזכרו מדרכם הרעה ומעו פרעה למה למען לא יאבדו בדעתם.

אם כה נעשות במהים אנחנו שנשיע בקהב ויחקים בנו שקים ושב יעקב ושכב ושאנן ואין מחריד.

בשם המוסדות הצבוריים ה"ה הישיבה ובהי"צ לקהלת התימנים בירושלם.

הועד הכללי

חתם בדפוס.

בירור מעמדה
ההלכתי של ק"ק
תימן באמ"ה

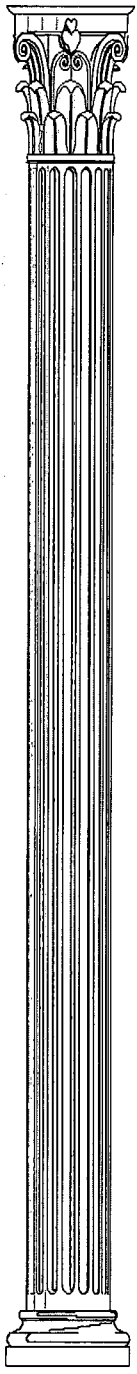

זה השער לה' צדיקים יבואו בו

ליקבה"ו

ספר

כסף צרוף

כולל

דרושים נחמדים מזהב ומפז

דבר הדש אשר לא היה מעולם
כאשר יראה הרואה ויונעם ויומתק להקורא בו
אשר חיברו ויסדו והשאיר אחריו ברכה

ה"ה

הרה"ג סעדיא בן יוסף צפירה זצ"ל

כפי אשר השיגה דעתו וכפי שכלו על דרך פרד"ס
כאשר עיני הקורא תחזינה בישרים

ונלוה אליו ספר

מעין גנים

חיבור על שיר השירים אשר צלל לעמק העיון
במעין החכמה מילין דמיסתרן אתגלין ליה זי"ע אכי"ר

הובא לבית הדפוס

פעיה"ק ירושלם תובב"א

בשנת ובישראל יתפאר לפ"ק

אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים:

אתה ה' תשמרם תצרנו מן הדור זו לעולם

בדפוס רפאל חיים הכהן הי"ו, ירושלם.

תצלום מס' 44

בירור מעמדה
ההלכתי של ק"ק
תימן בא"י

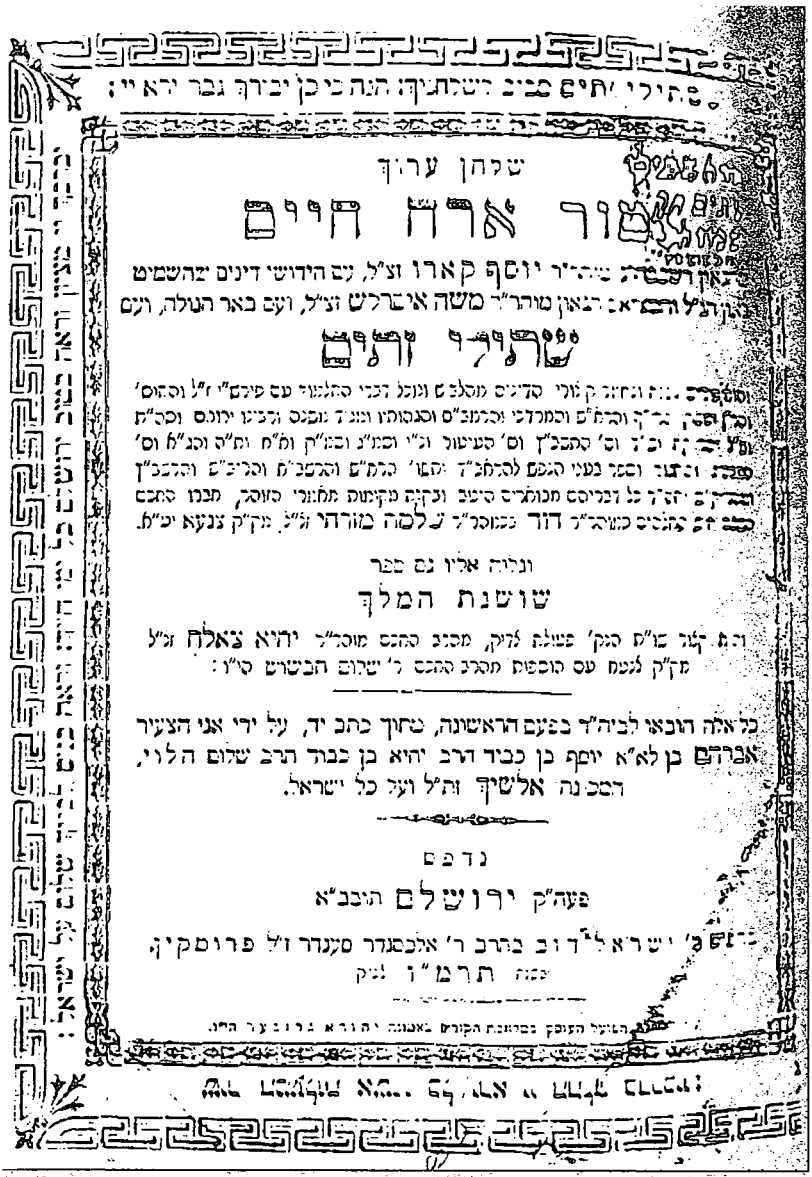

שלחן ערוך

אורח חיים

שהדיר יוסף קארו זצ"ל, עם הידושי דינים שהשמיט
בעל הטור הגאון מוהר"ר משה איסרלש זצ"ל, ועם באר הגולה, ועם

שערי זהב

...

ונדפס אליו גם בפר

שושנת המלך

...

נדפס

בעה"ק ירושלם תיבנ"א

...

תצלום מס' 45

בירור מעמדה
ההלכתי של ק"ק
תימן באא"ו

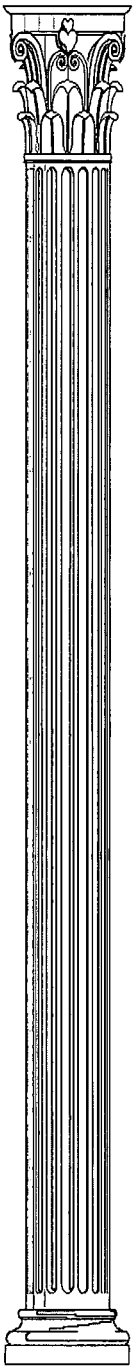

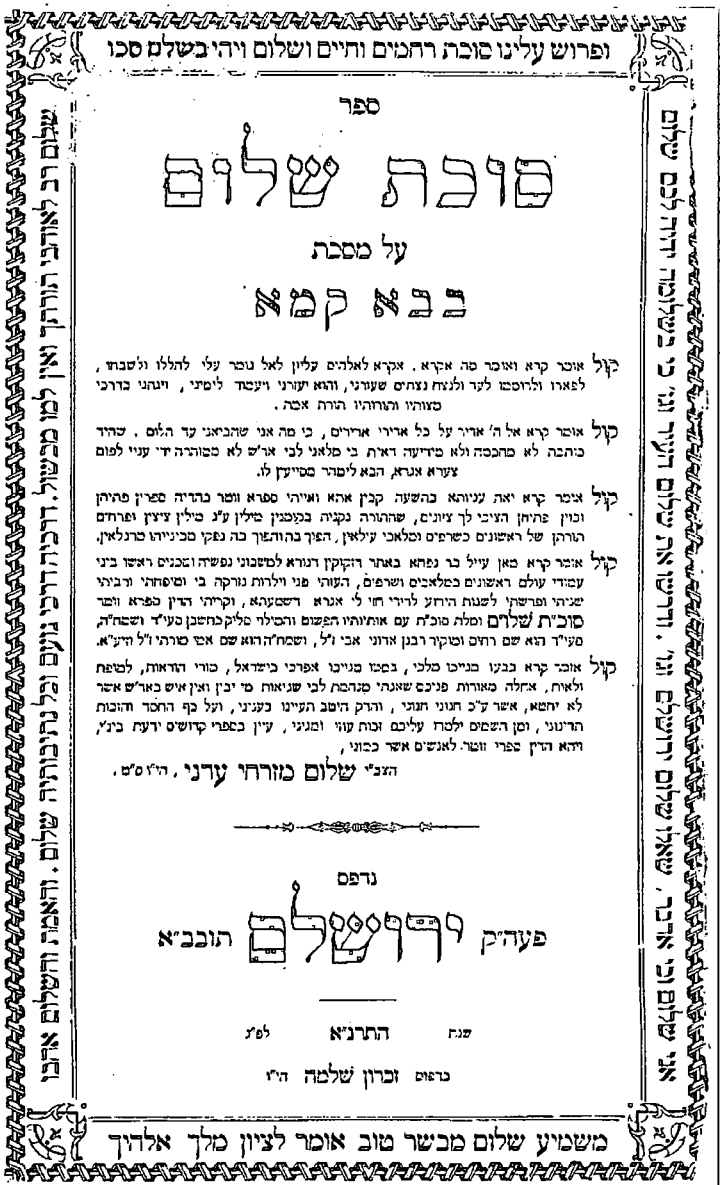

ופרוש עלינו סוכת רחמים וחיים ושלום ויהי בשלם סכו

ספר

סוכת שלום

על מסכת

בבא קמא

קול אומר קרא ואומר מה אקרא. אקרא לאלהים עליון לאל גומר עלי להללו ולשבחו, לצורו ולחוסבו לקר ולנצח נצחים שעורני, והוא יעזרני ויעבוד ליסיני, ויגחני בדרכי כחוחיו והנחוניו תורה אבה.

קול אומר קרא אל ה' אזיר על כל אדירי אדירים, כי מה אני שהביאני עד הלום. שהיד כותבה לא מהבכה ולא מידיעה דאית בי סלאני לבי אר"ש לא מטוהרה ידי עניי לפום צערא אגרא, הבא ליטהר מסייעין לו.

קול אומר קרא יאת עיוהא בהשעה קבין אהא ואיהי ספרא וחבר בהדיה ספרין פתיהן וכוין פתיחן הציבי לך ציונים, שהתורה נקניה בקסבין מילין ע"ג פילין ציצין ופרחים הורהן של ראשונים כשרשים וסלאבי עילאין, הצוך בה והשוך בה נאקי מכיניהו מרגלאין.

קול אומר קרא מאן עייל בר נפתא באתר דזקוקין דנורא למשמוני נפשיה ומכנים ראשו ביני עשודי עולם ראשונים כסלאבים ושרפים, העוהי פני וילדות נורקה בי ומשחתי ורביתי שניתי ופרשתי לשנות התיבו לדידי חזי לי אגרא דשטעתא, וקריתי הדין ספרא וחבר סוכ"ת שלום וסלת סוכ"ת עם אותיותיו הפשום והכילור פליקחשבן סע"ד ושבח"ת סע"ד הוא שם רחום וחנון רבנן אדוני אבי ו"ל, ושמח"ה הוא שם אשי שורתי ו"ל הי"א.

קול אומר קרא בנעו בניהו מלכי, בשבו פניהו אפרכי כישראל, כורי הדראות, לשפת ולאות, אחלה מאורות פניכם שאנתי מנחמת לבי שניאות מי יבין ואין איש כאר"ש אשר לא יחשא, אשר ע"כ חנוני חנוני, והרק הטבב העיגו כעיני, ועל כף החכר והחבות הדינוי, ומן השמים ילחמ עליכם זכות קוזי ומגני, עיין בספרי קדושים ידעת בינ', והא הדין ספרי וזכר לאנשים אשר כתוני,

הצנ"י **שלום מזרחי ערני**, הי"ו ס"ם.

נדפס

פעה"ק **ירושלם** תובב"א

שנת התרנ"א לפ"ק

בדפוס זכרון שלמה הי"ו

משמיע שלום מבשר טוב אומר לציון מלך אלהיך

צילום השער מהדורה ראשונה

הרב שלום אלשיך זצ"ל הרב הראשי ליהודי תימן בירושלים

תצלום מס' 47

תצלום מס' 48

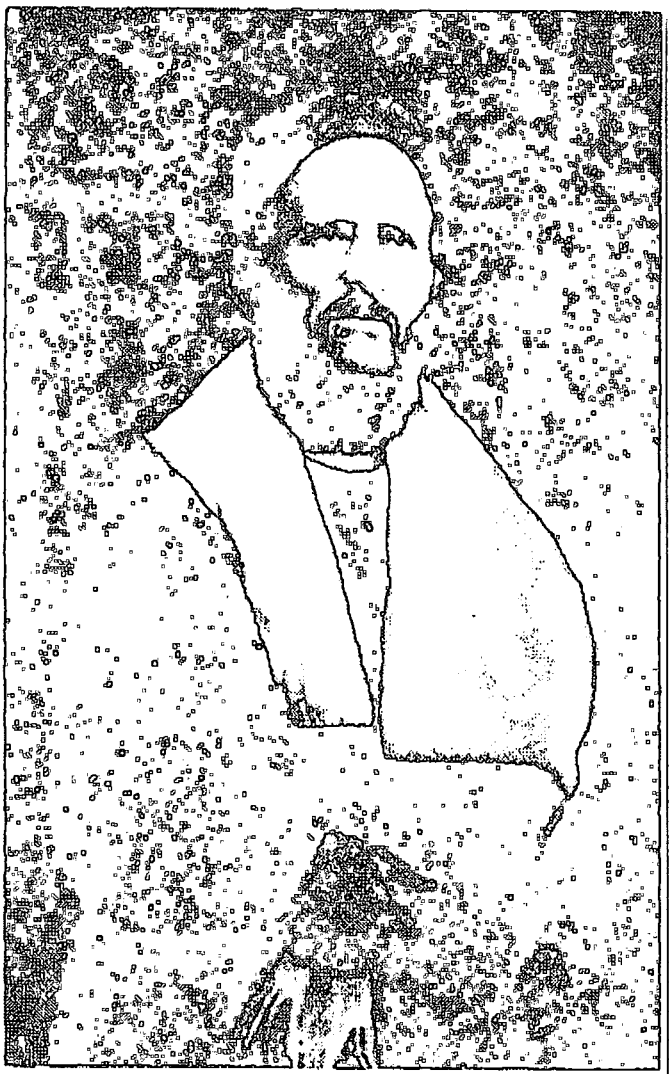

הַמְקֻבָּל רַבִּי חַיִּים סְעַדְיָה דַּמְתִּי (החסד)

תצלום מס' 49

תצלום מס' 50

הרה"ג סעדיא ב"ר אהרן שריאן זצוק"ל

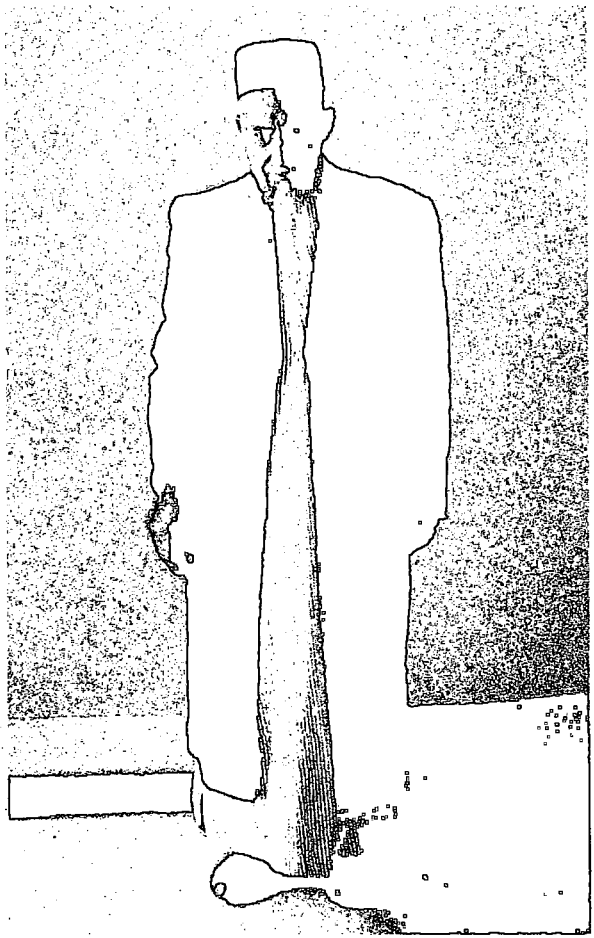

נולד בירושלם שבין החומות בשנת ה'תרנ"ב
נפטר בירושלם ביום ט"ז טבת ה'תשל"א

תצלום מס' 51

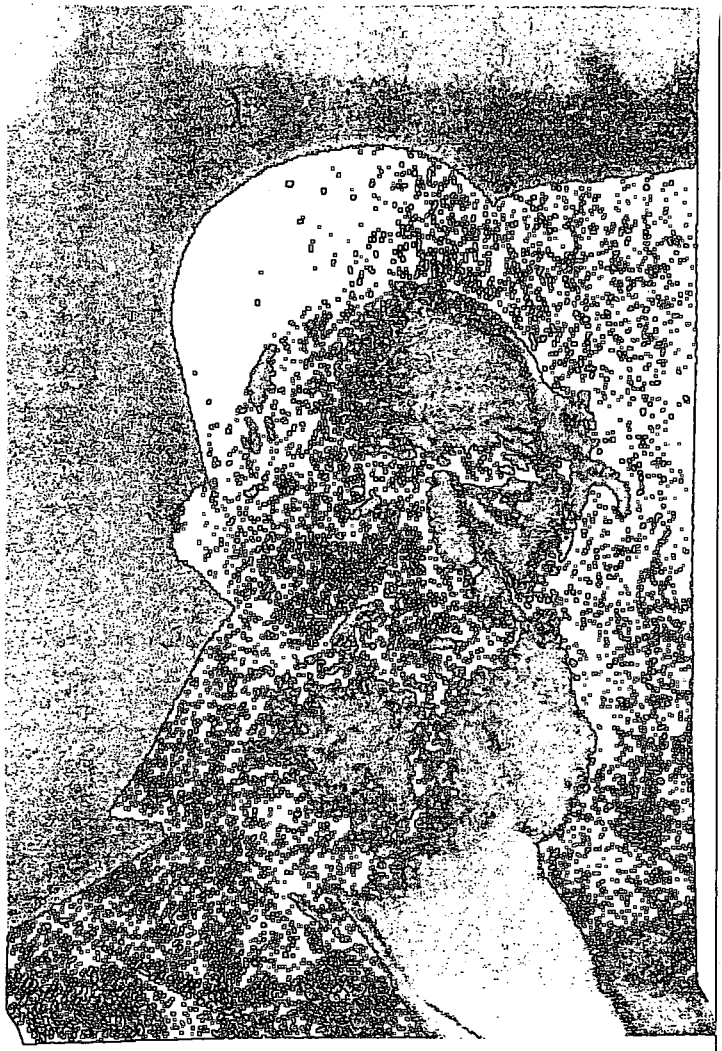

רבה של קהילת תנעם בין השנים תרע"ח-תרפ"ד (1918-24)

הרב אברהם שחב

תצלום מס' 52

תצלום מס' 53

להשיב את הספרים,[35] אחינו כל באי שער עירנו יעידון במר אנן קיימן: במה אנן מחפרסים בקדש. מאז זכינו להסתפח בנחלת ה' הנני מצטמקים.[36] ובעקבות אבותנו הקדושים בארצות התימן נסע ינלך, כל עבודה לא תכבד עלינו.[37] כל העדה כולם קדושים קוכעים עתים לתורה לילה כיום יע"ר,[38] יראת ה' אוצרה, ובעת כזאת אשר ממש לשערי מות הגיעה. תחיל הזעק כהכליה שומע אין לה: אייכם אישים ישראל קדושים; לא עת לחשות היא, כני איש אחד נחנו. אב אחד לכולנו. התימנים בניר. אספו אסיפות, קראו עצרה. לטכס עצה אודות אחיכם המעונים בפיה"ק, מי הוא זה ואיזה הוא אשר יצודק לפני ה' השוכן את דכא ומקשב את הנדקף לאמר: ידי לא שפכו את הדם הזה ועיני לא ראו. דרשו נא מעל ספר תורת אלקינו (שכת ל"ג) כל מי שאפשר למחות וכו'.[39] אחינו באחצות התימן אין בכחם לעזור כרב או כמעט. גלוי וידוע שכל מצב היהודים בהימן,[40] כן גזרה חכמתו. אליכם חכמי ורבני אחינו האשכנזים עיניכו נשואות. אל תיגנו דמי. עושו נושו. חושב לצאת לישע אחיכם. שאו שערי רחמיכם והושאו פתחי חסדיכם, ה' הטוב יטיב לטובים. יכות מצות פיקוח נפשות תגן כאלף המגן על העושים והמעשים וברכת אובדים עליכם תבוא!

המדברים בצדקה שופכים לב כמים. מבקשים על נפשם ומעמידים בעד עם ה' אלה.

חו"ד וראשי ק"ק התימנים בצעריך"ירושלם"[41] ת"ו.

פנייה לנציג הפקוא"מ באמשטרדם בעניין הסכסוך על הכולל הספרדי [1908]

כ"ה

בבוד הרב הגאון המפורסם. לשם ולתהלה. תורה וגדולה, איש חי רב פעלים, להחיות רוח שפלים, מלאך מושיע לעם עני ואביון, השוכן בציון, לפני שמש שמו יניק. הרב ר' יהונתן בניימין הורוויץ[1] ה' יאיר נרו, ועליו יציץ נזרו!

ביראה הכבוד בשם כל קהל קדש התימנים העוייב והאביונים מיקטר פוגש שורותנו

35 מכתבי ועד הספרדים לאשכנזים ולקהילות השונות בהון-לארק.

36 ספרם של עולי תימן היה פותח בשלל התבוזה העצומה, כפיחוד של התיגוקיה. ראה על כך: שוכי. קינה. עמ' 12-13.

37 כלומר: מתאוננים מיניע כפיהם ולא מן התמיכה של רחליקה.

38 מלוצה על-פי תהלים קלט יב.

39 כל מי שאפשר למחות לאנשי ביתו ולא מיחה נתפס על אנשי ביתו. ככל העולם נתפס על כל העולם.

40 לאחר מאורעות נשנו-נשמו ויחוות אלנפי"ו בתימן, נידלדלו ביותר יהודי תימן מבחינה כלכלית ומבחינה אחרות. על פי"דעות אלו ראה: רצהבי, כואי תימן, עמ' 67-102.

41 מלוצה על-פי תהלים קכב ב: כשעריך ירושלים.

1 תרכ"ו-תש"ט (1866-1940). ראה עליו: אליאב, הישוב, עמ' 291. ר' כנימין הורוויץ השתתף בפגישת בית הדין של האשכנזים הספרדים בירושלים, שבה נהכנו ראשי התימנים להסכיו פרישתם מן הכולל הספרדי.

2 חיים אהרן ואלירו, 1845-1923. מנהל בנק ואלירו (גשיא) ועד הספרדים. ראה עליו: נאמן, יהודי דמשיק, עמ' 226-228.

3 תהלים קכט ג.

4 מעשר ספירות יכאן רמז לכולל הזיד — הולוד דוששלנד.

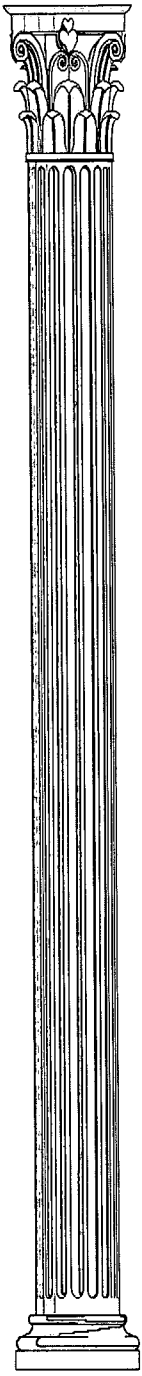

העשוקים, דמעותם היו מוגרים ארצה, ולדאבון לא נתנו אוזן קשבת. הם באחת, מה להם ולצרה הזאת להעיר עליהם תמת הספרדים. נפשנו יודעת כי מורא עלה על ראשם, לבל יתפרץ מריבה ביניהם ובין הרב[6] והועד אשר ידיהם על העליונה להציל אש בציון ירושלם. ובאמת יודעים ומכירים אנו שרבני האשכנזים הי"ו מאד מאד נכמרו רחמיהם, ובחדרי לבבם השתתפו בצערנו. רבינו רב האי גאון וצדיק ס"ק הרש"ס [=ר' שמואל סלאנט] שליט"א כנודע אליו מכל הנעשה ענה בזה"ל: אוי! מן השמים ירחמו על התימנים, צדיק גוזר והקב"ה יקיים.

ועל דבתם רעה כי למען נשיג הפרידה הביאו התימני' את עצמם במאסר, יוכל להתברר אף ע"י שרי המ[מ]שלה ירה"ה המעשה איך היה. לשנות את הידוע ומפורסם, אך שפת יתר. ובא האות כי הנה על חג הפסח ש' תרס"ז העבר מאנו הועד לעזור להתימנים אף בלחם עוני, ותהום כל העיר וצעקת העניים עלתה עד לב השמים. אז הדת ניתן שכל איש תימני אשר יבוא לקבל מצה לחם דמעה ישביעו אותו בשבועת האלה שאין ידו משגת בשום אופן לקנות מצה. פלגי מים ירדו עיניהם ודמיהם נשפכו כמים. את עדת הספרדים ובפרט את עצמם אין משביעים בכל פעם אשר כל א' מקבל מנה אחת אפים עד מקום שירו מגעת. אהה, מלבד הלכנת פני העניים הכסיפו גם פני הלחם עוני ונשאל עליהם מאת הגאון שר התורה הרידב"ז שליט"א שהופיע אז פעיה"ק, ואמר שאסור לאכלם בפסח, והרי הם בב"י.[7] רבים מהתימנים קנו לעצמם מצה כשרה מאת אחינו האשכנזים שיספיק להם כזית מקום חיותה. הקהל המה ראו כי רעה נשקפת נגד פניהם מכל צד ופנה, אז שלחו שליח מיוחד לקושטא אל כקש"ת הרמ"ה [=ר' משה הלוי] רב הכולל ומנהל עדת ישורון שליט"א, ובענות צדקתו שלח מכתבים שלשה להרב[8] והועד. ויחל משה איש האלקים להתנהג ברחמים את קהל התימנים, ולדאבוננו לשוא שקד שומר, ממרים היו את פיו. דבריו לא מצאו מהלכים בחדרי משכיות לבבם, ובפנינו כתשו לאמר שלא הגיע להם מהרמ"ה שום תמונת אות בנוגע להתימנים. עד שבסוף שלח הרמ"ה על ידינו מכתב אליהם וככל זאת עמדו על דעתם והעירו כל חמתם, ובנכלים שונים הביאו במאסר עוד כמה וכמה זקנים וחלשים. בראותנו כי ח"ו כלתה הרעה, אנוסים מחמת נפשות היינו להיות אחראין וערבאין בעד המס המגיע מכל הקהלה למען הצל לקוחים למות. ואז הרב והועד מצאו עצה להביא כמאסר גם את חו"ר התימנים אשר לפי הנימוס לא הוטל עליהם המס. זאת ועוד, לא נחו ולא שקטו מלרדוף אחרי המושלים ובתחבולות עשו להטיל על קהל התימנים עוד כ"ח אלף אשר לא כדת, ברוך פודה ומציל, בריח אבות לא בטלה, וזכותם הגין עלינו ונס גדול נעשה שלא נתננו טרף לשני אריות. כל השומע תצלינה אוניו איך יעלה על הדעת שהתימנים עוד יהיו נכללים בתוכם לדרוך עליהם ברגל גאוה וברוז!

ואם שרצון הרמ"ה [=ר' משה הלוי] וכן ראוי אשר כל עדת ישראל יצאו בקושרו"ת[9] כאיש א' חברים, הלא טוב אמנה[10] שגם גאוני וצדיקי רבני האשכנזים הראשונים כמלאכים

6 ר' אליהו משה פאניז'יל.

7 על פרשה זו ראה גם במיסמך שפרסם רצהבי, תעודות חדשות, עמ' 259-261. הרידב"ז הוא ר' רפאל יעקב דוד כן זאב וילובסקי (1845-1913). דמות רבנית ידועה באותם ימים. ישב בצפת. ראה עליו: אנציקלופדיה יודאיקה, כרך 16, עמ' 518-519.

8 ר' אליהו משה פאניז'יל.

9 יתקשרו, יתאגדו. והיא מליצה על־פי תהלים כח ז: מוציא אסירים בכושרות.

10 מליצה על־פי מלכים ב, ה יב: הלא טוב אמנה ופרפר נהרות דמשק.

בירור מעמדה
ההלכתי של ק"ק
תימן בא"י

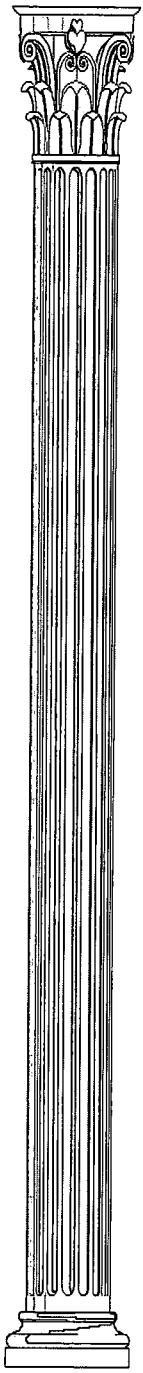

כטח לא חסצו להפריד בין הדבקים, אך ההכרח לא יגונה. הראשונות תזכירנה. הכל גלוי וידוע. היסורין הקשים ומרים אשר סבלו אחינו האשכנזים בהיותם נכללים עם הספרדים. כאו כאש ובמים, באף ובחמה בקצף גדול נרדפו בכמה זרוע ובמלשינות נירא. למפורסמות אין צריך ראיה. גם ל־בות ק"ק המערבים זה שנים רבות אשר נפרדו לעצמם.[11] צדיקי הדור באספקלריא המאירה עוד מקדמת דנא קנו לעצמם אחוזת קרקע לבי"ע. למעך לא יהיה הכח ביד הספרדים עליהם בשום דבר. הספרדים המה יאו כי היהודים בארצות המערב המשפיעים רב טיב להכוחל על משמרתם עומדים לימין אחיהם בקדש. התפשרו עמהם ומני אז ועד עתה מקבלים המערבים חלק ידוע סכום הגון מכל ככף המוכא בית ה' מכל אתר ואתר, ואין יד הספרדים מושלת עליהם בשום דבר קטן וגדול. כל ענייני הקהלה מתנהג עפ"י הנבחרים המנוים מהם הן הכולל והן בדה"ק. גם בספרי הנפוס[12] אשר להממשלה יר"ה קהל המערבים בפע"ק.

אך מה רע ומה גוכל החימנים. זאת אומרת, לאחינו האשכנזים להם גואלים בארצות אירופה ואמריקה, עשירים ונדיבים, וידיהם פתוחה לכל. עד שאף כולל הספרדים וכל הפעלים מחפרנסי רק מן]דבת אחינו האשכנזים. פרט למטומן מכחבי בקשות אשר לבי' הספרדים מועתקים בשפת הזרגונית,[13] כי כל מפעל של הספרדים לא בשם ספרדי דגול, רק נושא עליו שם כללי למען לא יכירו אחינו במדינות אשכנז מי ומי הם הבונים והמנהלים. והטעם כמוס. כי לולי נדבתם השתות יהרסו. ומעולם לא זכה בית חסד של אחינו האשכנזים ליהנות מפרי נדבת ספרדי. וזה גורם שאין כח הספרדים עליהם ועל המערבים אחרי אשר להם גואלים מאחיהם בני מדינתם. לא כן אנחנו בעניינו אשר אחינו בארץ התימן מרוכאים בייסורי העוני והמחסור ואין בכחם להרשיע. וכגלל כן היכולת ביד הספרדים להבאיש ריחנו למען יכפר עלינו הדר כגיגית!

שומו שמים, מה היא טענת מזקה שיש להספרדים על התימנים. ארץ התימן בכמה נחשבת. מחשבתם ניכרת שיען בכל הפוצות ישראל מפורסם שעדת התימנים ענים ביותר ועדת הספרדים רובם עשירים בעלי הון נחוץ להם לשמש בשם קהל התימנים. הנה כי כן למה ישללו כל הזכיות מהתימנים העניים, ה"ה קו' ת"ת, קו' תמיכת יתומים ואלמנות, הלבשה ערומים, קו' תמחוי, שכר דידות לעניים, עולת החודש לעניים מרודים, ביקו"ח, קו' הכנסת כלה, עזר מסים, ת"ש לת"ח, לימודי יא"צ, צדקת פזרון השר מנטפיורי וכמה וכמה שנים עברו שלא ניתן ממעות מונטפיורי להחימנים כלום וזה כד' שנים אחרי כמה צעקות זועים בכל שנה רק ב' ת"ח במקום שמהספרדי' זוכים בגודל המשים איש). תרומת הקדש מאמשטרדם ד"פ בשנה, מעות קאיד נסים, וכפרט ההכנסות להישיבות העולים כמה מאות אלפים פ"נ בכל שנה ושנה. ולהחימנים אינם זוכים לבוא בקהל. האם כל העולם לא נכרא אלא בשבילם, התקיפים האומרים כי רק הם ואפסם, הזאת נעמי? גדול הכאב מאד, כשל כח הסבל, לראות עד כמה גונבים דעת הבריות. ויקול ברמה נשמע שקהלת התימנים עמוסה עליהם.

בראשית החורף הלזה אז הובאו במאסר חמשים איש תימנים בער המס. כן הרס[14] יצא

11 על היחידה הממערבים מבילל הספרדים ראה: ברנאי, הצדה הפערבית, עמ' 129-140.

12 רשימות האוכלוסין.

13 יידיש.

14 יוסף חי פאניייל, בנו ועחוד של הראשון לציון ר' אליהו משה פאניייל, יליד 1883. מנסקנו הספרדים ראה [illegible], ראשי [illegible] עמ' 530-533.

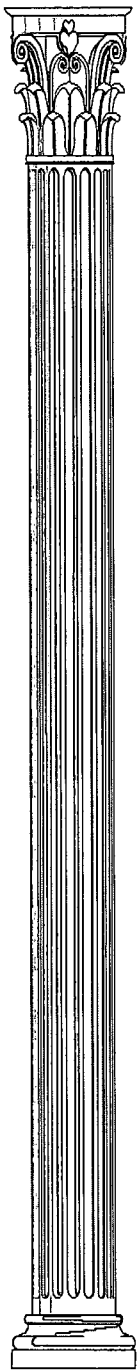

מן המודיעים בהשקפה שהכולל שילם כבר בעד התימנים מחצית החוב ורק על המחצה השנית הנם במאסר. אחרי שנתברר כי לא דובים ולא יער, הדברים האלה לא על אדני האמת הטבעו, רוח הערד דבר בהשקפה[15] כי שילמו רק קרוב לשליש. סוף דבר הכל נשמע אשר פיהם דבר וכו'.[16] נוסף יגון כי מלבד שלא נשחלם מקופת הכולל כלום אדרבא הטילו כמה אלפים יותר מהמגיע כפי הנימוס. הוא הדבר אשר הם טוענים שיש להם חזקה על התימנים לינק לשדיהם ולמצוץ דמיהם. מבקשים חשבונות רבים לא לפי הנפשות ולא לפי הממון. וכל זה דברי רוח (יערין בח"מ קס"ג ובחשו' הראשונים והאחרונים תקצר היריעה מהכיל). ובאמת אותה אנו מבקשים כי בפה מלא יאמרו שהתימנים נמכרו להם ממכרת עולם להבנות מחורבנם בעריכת המסים ושכר כחובות (במקום שראוי לעזור לעני המגיע לפ' האיש מקדש[17] ולרש אין כל) וד"ק בבי"ע ובנין קברות כאשר יושת!

קצירת האומר, ועד הספרדים יורשים את החיים ואת המתים. הנה כי כן היתכן לדון אותנו לחובה ולהכריח להפיל את קהלתנו עוד, אחרי שבחסדי ה' יצאנו מעבדות לחירות. מי הוא זה ואיזהו אשר ימלא לבו למסור את השה לפני גוזזיה.

זאת עליך,[18] לפני מי נדון עמהם אחרי ראינו שאימת האלמים והעשירים המכנים עצמם בשם פרנסים מוטלת על כל יושבי ירושלם, והלכה פסוקה היא בח"מ ופוס' ראשונים ואחרונים ה"ה מרדכי הארוך, ומהר"י וקינו, והרשב"א, והר"י מפריש, ומהרי"ק, ותשובת ב"ז, והחשב"ק, והנוב"י, והמים חיים, והשארית יוסף, ועבודה"ג, והשב"י, ואתם עמם חבל נביאים עולים בקנה אחד הלכה למעשה. ויהיה איך שיהיה, אם כנים דבריהם ובלב שלם חפצם ורצונם לצייית ד"ת, שורת הדין שבטרם כל, מחוייבים המה להשלים את הסכומים אשר אנחנו תובעים בעד כל השנים, כי אז נהיה בטוחים שיקיימו ככל היוצא עפ"י ד"ת הק', ויקוב הדין את ההר על להבא, ובזאת יבחנו!

רבינו הגדול, מלאך מושיע, נתונים נתונים קהל התימנים בידו. אם לשבט אם לחסד. זאת למודעי, כי אם ח"ו גם הדר"ך לא יביט בעין החמלה ואת דברינו ישליך אחרי גו, מגרעות לא יגיע מכלל השנים, פחות מאפס לא יחכן, הנה כי כן הלא תהי נפשנו לשלל ונפלה נא ביד ה'. ואם אחדים מאחינו האשכנזים עומדים לפניו להמליץ טוב על רודפינו לחפות על מעשיהם, הלא דעת לנבון נקל שהכל צריכים למרי דארעא הוא הר' החכם באשי[19] בשם ראש הרבנים בארה"ק. כלל גדול אמרו חז"ל[20] חיישינן לגומלים, או יראתו על פניהם. וגם סמיכת מיעוטא דמיעוטא תימנים הבוגדים באחיהם להחזקה של הספרדים שאין עמה טענה, לאיתרע רובא.[21] אלקא דמאיר יעננו, כי למיעוטא דמיעוטא לא חייש. בהדרת תמלתו נשענים כל קהל התימנים העניים והאביונים לעשות עמהם לטובה. אות בעיניו יראה ובאוזניו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא ירפא את שבר בת עמנו. והיה מעשה הצדקה שלום!

ובזכות זה יזכה לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, מה טוב חלקו מה נעים גורלו, ועיניו תחזינה בהרמת קרן ישראל בביאת גואל צדק, כנפשו ונפשות השופכים לב כמים המדברים בצדקה מעחירים בעד עם ה' אלה שליחי אלפים נפשות המצפים לישועת ה' ולמענה חסדו.

15 בגליון ל. והשווה המיסמך הקודם.
16 תהלים קמד ח: אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר.
17 מליצה על־פי שם פרק במסכת כתובות.
18 זאת תערד, יחר־על־כן.
19 ר' אליהו משה פאניז'יל.
20 כתובות דף כד, א.
21 ובראשם ר' יחיא צאדוק. וראה המיסמך הבא.

תעודות א ו־ג הועתקו ממקור ראשון שהיה בידי מר חייא אלשיך ז"ל, ותעודה ב ממקור שני שהיה בידי חיים עראקי ז"ל. כותבי התעודות הם אנונימיים, אולם חותם התקופה וסגנונה חתום עליהן וראויות הן למשמרת לדורות.

תעודה א

בינ"ו ב"ה לק"י[18]

להיות שהעיר ה' את רוח יחידי קהל עדתנו, אנחנו אנשי תימן חת"מ [חתומי מטה] היושבים פה עיה"ק [עיר הקודש] ירושלים תובב"א [תיבנה ותיכונן במהרה בימינו אמן]. לאמר דמה נשתנינו מכל שאר קהילות אחב"י הי"ו [אחינו בני ישראל, השם ישמרם ויחיים], שכמעט רבו צרותינו מספר ח"ו [חס ושלום], ועל הכל שיכול בנים רח"ל [רחמנא ליצלן]. והנה באמת ידענו נאמנה כי לא דבר ריק הוא[19], ולא חשיד קב"ה [קודשא בריך הוא] דעביד דינא בלא דינא[20]. וברור הדבר לכל איך היתה הנהגתנו בארץ מולדתנו, אנחנו ואבותינו אנשים ונשים גדול וקטן, ואיך היו סדרינו ומנהגותינו הישרים שהיינו מתנהגים בהם בכל ענין: הן ביראת חטא, הן בבושת פנים וענוה ומדות טובות, הן בעסק תורה ביום ובלילה כל אחד כפי כחו, הן בצניעות נשים ואנשים, הכל מיוסד על קו האמת והצדק. והנה באמת הדבר ידוע לכל, שעיקר עלייתנו לארץ הקדש אינה אלא לקדש עצמנו במקום הקדש ולהרבות בעסק התורה ובמדות הישרות, אולי נזכה לקרב קץ גאולתנו במהרה בימינו, ונראה בשמחת ירושלים ובשוב ה' את שיבת ציון ובנין אפריון. וח"ו [וחס ושלום] כמעט נהפכה הקערה על פיה, שלא די שלא תיקננו וקידשנו את עצמנו אלא שאבדנו מה שהיה בידנו. וכל אחד ממנו איש לדרכו פנה, ונתקיים איש הישר בעיניו יעשה, ואין מוכיח ואין פוצה פה. ותמיה אני אם יש בדור הזה מי שמקבל תוכחת. ואף שיש לתלות, שזה הוא עבור התערבנו בשאר קהלות מנהגים שונים: זה בא בשערו[21] וזה במלבושו ווה בעזות מצחו, עכ"ז [על כל זה] כתיב ועם שונים אל תתערב[22]. והאות שלעומת זה גרמנו לעצמנו כמה צרות, ובפרט צרת המזונות ושיכול הבנים רח"ל [רחמנא ליצלן]. ובלי ספק, שלא הגיענו לכל זה אלא מיעוט הלימוד והתוכחת, שמרוב עזיבת התורה כמעט באו קצת אנשים לכלל ע"ז [עבודה זרה] כמה שמקבלים פרס מהמסיתים והמדיחים[23]. ולא די זאת, אלא שמקבלים עוד מספריהם החיצונים. וסוף ח"ו יבוא לידי כפירה בעיקר רח"ל. וכך היא דרך המסיתים כדרך היצה"ר. היום אומר לו עשה כך ולמחר א"ל [אומר לו] עשה כך, עד שיצא מן הכלל.

אשר ע"כ [על כן] הסכמנו אנחנו חת"מ [חתומי מטה] למנות לנו אנשים בני תורה יראי שמים להיותם מפקחים ומוכיחים את מה שראוי להוכיח, ולתקן את הדברים הנוגעים לדת

18 בשם ה' נעשה ונצליח: כעזרת ה'; לישועתך קויתי ה' (בראשית מט, יז).
19 דברים לב, מז.
20 ברכות ה ע"ב. פירושו: לא חשיד הקדוש ברוך הוא שעושה דין בלי דין.
21 כבלוריתו, ואולי בגילוי ראש.
22 משלי כד, כא.
23 הכוונה לכמה יחידים, שעקב דוחקם נפתו לקבל תמיכה מהמיסיונרים.

תורתנו הקדושה ולהשוותנו לדרך השכל. אי לזאת הוכרחנו, לסיכת שאנחנו מפוזרים בד' פנות עיה"ק ירושת"ו, מעט כאן ומעט כאן. וע"כ [ועל כן] אי אפשר שיתוקן הענין אם לא ע"י [על ידי] שיהיו המשנים שניים שלשה מכל קבוצה ממנו. והמה מצלת החה"ש [החכם השלם] אהרן ן' אהרן חוטר כ"ץ יצ"ו [כהן צדק, ישמרו צורי ויוצרו]; ומע' [ומעלת] החה"ש יחיא ן' יחיא הלוי המכונה שעתאל יצ"ו מן אלבלד[24]. וראש להם ולכל המשנים המה כהר"ר [כבוד הרב רבי] שלום אלשיך יצ"ו; והר"ר אברהם נאוף יצ"ו; ומע' החה"ש מ"ו [מורנו הרבנו] סעיד בין יוסף אלצפירה יצ"ו; ומע' החה"ש שלום בן דוד אלקרואני יצ"ו מן מאה שע"ים; ומע' החה"ש שמואל בן אהרן שלמה מן בית ישראל; ומע' החה"ש סעיד ן' שלמה נדאף; ומע' החה"ש חיים ן' שלום אלדאר יצ"ו; ומע' החה"ש יוסף ן' שלם אלשרפי יצ"ו; ומע' החה"ש שלם בן חיים נדאף יצ"ו מן אלמשכנות; ומע' החה"ש צאלח בן סעיד אלאחתר יצ"ו; ומע' החה"ש שלם ן' יוסף אלחמאמי יצ"ו מן שבת צדק[25]; ומע' החה"ש צאלח בן בניה עמר יצ"ו מן סלוון[26].

הנה את כל אשר יורונו בדרכי תוה"ק והגדרים והסייגים, שהייו נוהגים בהם בק"מנו, וכן בשאר ענינים הצריכים כנ"ל, הרי אנחנו מחייבים את עצמנו מעכשיו חיוב גמור ברצוננו ומרצתנו לקבל מהם באהבה ורצון טוב, אף כי חיוב הי"א עלינו מדין התורה מעיקרא. וג"כ [וגם כן] ממה שבאנו בברית הערבות. יכל אשר יתן כתף סוררת כאנשי קהלתנו ולא יקבל עליו מה שהם מסכימים ומורים לעשות לכבוד ה' ותורתו הקדושה, הרשות נתונה בידם ממנו לעשות בהם דין כדת תורתנו הקדושה. אולם בשאר ענייני צרכי הצבור ככל צד ואופן שיהיה אין עליהם ולא להם לעשות שום דבר. ואין להם שום שייכות בשום אופן כלל ועיקר. אלא חוקא בכל ענין התנהגות השייכים לדת תוה"ק [תורתנו הקדושה]. והרי אנו נותנים להם מעכשיו כח ותוקף ועוז לתקן כל דבר הצריך, אפי' הגדרים והסייגים הנ"ל [הנזכרים לעיל]. ויש להם כח ויכולת להפריש ולהתרים ולהבדיל לכל מי שלא יקבל עליו ממנו אנחנו עוד קהלת התימן הירשבת פה בעיה"ק ירושלים מכל הנ"ל. וכחם מכח תוה"ק וכח ב"ד יפה דפה עיה"ק ירושת"ו, ומכוחנו אנחנו הת"מ. ולאות ומופת עשינו כל זה בימים ובתכנו וחתמנו שמנו בס"ש [בסימן טוב] י' כ"ו בסליו לשנת וסדר ויאמר גם עתה כדבריכם כן הוא לב"ע [לבריאת עולם][27].

(עה"ח: עשרות חתימות)

נחנא כי דינא רבה דחת"ל [דחתימין לתתא] דאה ראינו את כל הכתוב לחיים מא:ז אתינו עדת התימנים יצ"ו, שקמו כאיש אחד חברים לעזרת ה' בגבורים ללמוד יללמד לשמור ולעשות את כל המצוות יתקי תוה"ק הטובים והישרים, וגם לרכות סיריגים וגדרים כמנהגם. ואנן בריהן שפחנו שמחה גדולה על התעוררות הקודש(!) הזה. ומי יתן כל עם ה' יתרועעו אף ישירו לעשות כמוחם, עזרים עזרים, ואף ידינו חכון עמם לסעדם ולתמכם. והא"ש מהח"ל[28] אשר יעשה בזהין לעבור את פי המסתנים הנ"ל בכל הכתוב לעיל, יחנו ג"כ נעבור תלוצים בכח תוה"ק לעשות בו משפט כתוב ככל הנ"ל. מכשחנו בה' שיקיימו חיובם. ובשם ה' יעשו וי צליחו וחפץ ה' בידם יצלח אכי"ר.

הב"ד הכר"ת פעיה"ק ירושלים ת"ו בש"א[29] לח' סבת שנת החרנ"ג ליצירה ברוב עז ושלום.

הצעיר רפאל יצחק ישראל ס"ט, הצב"י[30] יוסף בכור ן' ונישמי הי"ץ, הצעיר אברהם ככ"ר שלמה מבורך ס"ט.

(חותמת בית־דין הספרדים)

תעודה ב

העתק נוסח הכתב אשר שלחו חכמי ורבני ע"ת[31] צנעא מארץ התימן לאחיהם יושבי ירושלים תוב"ב.

יום כ"ה לחודש אדר שני תרס"ב לפ"ק.

אל הקדש פנימה, מוציאי לאור כל תעלומה, האיתנים מוסדי ארי"ש[32], נהרות המושכין נהרי נחלי דב"ש מושכי לבית־המדרש לדרוש את דבר ה' בתוך קהל ועדה, בארץ חמדה, ראשי אלפי קהלת התימנים הי"ץ בעקו"ת[33] ירושלם תוב"ב. יחד כולם יהי שלום בחילם שלוה בארמונותם אכי"ר[34].

קול קורא[35], דרך המדבר, אליכם אישים אקרא, קול ענות חלושה, תכלא ועוידא[36], קול תאניה ואניה, וקול הקריה קריית מלך רב הימיה, לבם יהמה מפיהם ומפי כתבם, קול ספסר כתנים ואבל ככנות יענה, מספד מר, כתוא ספכר, על בני חמד קטני קטנים מתים, ולא עלתה אריכה לכרם חמד, נצר מטעי קהלת התימנים בעיה"ק ירושת"ו להתקיים להם זרע של קיימא שם ולהארץ משכלת. כל הנולד שם קרוב להפסד[37], ואביו אינו מכניסו לקיום התורה והמצוה כי איננו, כי לקח אותו אלהים עודנו באבו יונק שדים, או גמול מחלב הגיע עת קצירו נקצרים לשחת ואבות יאכלו ברע"ר[38], יש בצער לבן מה שאין בפחיה, וכמו

28 מן האחוזים לעיל.

29 הכינ"דין הכותבים ומחזקים פה עיר הקודש... תיכנה ותיכונו, בשליש ראשון.

30 ס"פיה סב, הצעיר בישראל.

31 עיר תהילה.

32 על דרך הכתיב מיכה ו, ב. כשהבחובב משתמש בכתוב מהמקרא ומבנים שינ"י קל באותם בתיבותיו, לצורך הענין בשביל הוא מרכאות על התיבה. כן הוא בתיבה אר"ש יכבל התיבות המסומנות להלן.

33 בעיר קודשנו חפארתנו.

34 על דרך הכתוב תהלים קכב, ז. אכי"ר – אמן כן יהי רצון.

35 רמז לאיגרת ששלחו תימני ירושלים לאחיהם שבגולה.

36 שיכול בנים ויעורון העיניים מדמעה. עיין: שבת קנא ע"ב.

37 להיכרת.

תצלום מס' 61

תלמידי תלמוד תורה 'תורה אור' תרצ"ט

רשימת כל הזכרים ונפקדיהם מהמפקד הכללי של העיר הישנה המתחלים
משם בירושלים שהיו עובדים

שם הלוים	משפחה	מלאכתו	שם העיר ממנה בא	מספר הנפשות הזכרים: בגיל עבודה	מספר הנפשות הזכרים: בגיל פקדות	נפקדו בבנין
הרב שלמה יוסף	שאול		ירושלים	1	1	
... אברהם משה	אזולאי		ירושלים	2	2	
כ' דוד ן' יחיא	אזולאי	לומד בישיבה חוקק	ירושלים		1	
יחיא ן' דוד	אזולאי	סופר סופ"ת	ירושלים	1	2	
מאיר ן'	אבי צלחי	מוכן אבני בנין	חברון	1	2	
חיים ן' יחיא	אזולאי	כולל	ירושלים			
זכי ן' יחיא	אזולאי	מוכן אבני בנין	ירושלים	1		
שמעון ן' זכי	.....	מוסרה לבניה	.....		2	1
יוסף	.....	.....	.....		1	
יוסף ן' דוד	קרוקי	נוער	ירושלים		2	
מאיר ן' משה	נחמיאס	תלמיד מוכר	חברון		2	
משה ן' אברהם	נחמד	תלמיד חכם ובעל מדות	ירושלים		2	
אברהם משה	נחמד	סופר סופ"ת	ירושלים		1	
יחיא	שוקר	חנוני	ירושלים			
אברהם	נחמיאס	לומד בכולל	ירושלים			
חיים ן' משה	מאיר	מתחתן	ירושלים	1	2	
יחיא ן'	בכלאי	סופר סופ"ת	ירושלים	3		
יוסף ן' יחיא	בכלאי	.....	.....		1	
מרדכי ן' לוי	חתאי	זקן בשנים	מורוקו		1	
שלמה ן' יוסף	גיספאן	סופר סתם	ירושלים	1	1	יתומים
אברהם ן' יוסף	קלעי	בלאי	ירושלים		2	
משה ן' יוסף	בנימין	סופר תשובות	ירושלים	1	2	
מרדכי ן' משה	לביא	פחח בנין	אשתאבא	1	2	
23				13	29	

העמוד הראשון ב'ספר הנפוס', 1908

תצלום מס' 62

בירור מעמדה
ההלכתי של ק"ק
תימן באי"ש

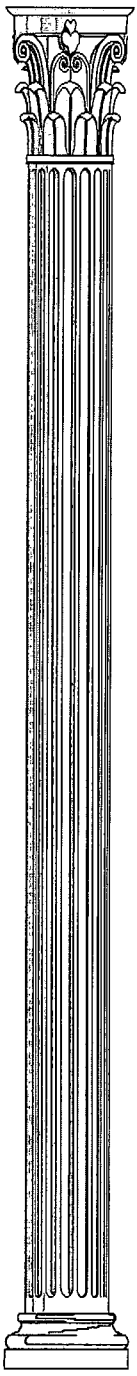

שלום מדינה

20	שלום בן כה"ד שלמה חמדי [א]	38	3	1	1	צנעא	5	מסתת אבנים	6
21	יוסף הבשוש, עוור	54	3	1	-	צנעא	5	בא מבקש מלאכה בביה"ס, לומד בכותל המערבי, פושט-יד	6
22	אברהם (בן יוסף) לוי שיך	26	2	-	-	צנעא	2½	רוקם	4
23	אהרן חמדי	50	5	2	1	צנעא	5	בטלן, פושט-יד	6
24	שלום (בן יוסף) צארם, חגר וקטן[2],	30	4	2	-	צנעא	5	סופר מהיר (?)	12
25	עמנואל (בן שלום) נקאש	38	2	-	-	צנעא	6	לומד...מלאכה (?)	4
26	זכריה נאמיה, פנוי	16	1	-	-	ג'הראן	3	מסתת	2
27	מרים נאמיה	50	1	-	-	ג'הראן	3		2
28	סעדיה צארם	25	2	-	-	צנעא	5	סופר	4
29	סעדא (סעוה) צארם	50	1	-	-	צנעא	5		2
30	יעיש אלדהבי, פנוי	30	1	-	-	ארחב	2 חדשים	בלי מלאכה	2
31	רומיה סרי	50	1	-	-	צנעא	5		2
32	רומיה אלרצאבי	50	1	-	-	צנעא	2		2
33	חיים דחבש, יתום	8	1	-	-	-	-	איננו במשפחה...	3
34	ר' אהרון דמסי (דמתי)	60	2	-	-	צנעא	4	לומד,אשתו משרתת	4
35	אברהם דמסי, פנוי	22	1	-	-	צנעא	4	מסתת	2
36	נדרה בוסאני, אלמ'	65	1	-	-	צנעא	4		2
37	ר' שלום ב"ר יוסף עראקי	43	4	-	2	צנעא	6	צורף, ועתה בטל ממלאכתו, שליח	8
38	שלמה עראקי (אחי הנ"ל)	30	4	2	-	צנעא	5	צורף	8
39	יהיא סאלם שרפי	60	2	-	-	צנעא	6 חדשים	סוחר	4
40	חיים עראקי (אחי שלמה הנ"ל)	25	4	1	1	צנעא	5	צורף	8
41	לונא די קסאר (כסאר)	30	2	1	-	צנעא	5		4
42	ר' אהרן (בן אהרן) חוטר	35	6	3	1	צנעא	5	סופר	13
43	חמאמה אלמ' חוטר	50	1	-	-	צנעא	5		2
44	שמואל צאלח	33	2	-	-	צנעא	4	מסתת	4
45	חמאמה עראקי	12	1	-	-	צנעא	4		4
46	יחיא נחום	35	3	-	1	צבארה	5	פושט-יד	6
47	אברהם חאזי	33	4	-	1	צנעא	3	פושט-יד	9

תצלום מס' 63

בירור מעמדה
ההלכתי של ק"ק
תימן באו"א

חלוצי העלייה הראשונה מתימן

48	מוסא עצאבה (עצבה)	30	4	-	1	קרית אלקאבל	3½	בונה	8
49	סעדיה אלבידאני	28	3	-	1	ועד	5½	מסתת	6
50	סאלם מגילה	34	6	2	2	אלשמדה	4	מסחח	12
51	יחיא ספירא (צפירה)	35	2	-	-	תנעם	6 חדשים	מנהיג חמורים בעפר	4
52	יוסף מוסא	40	6	2	2	גבל-עמר	4	פועל בבנין	12
53	מרים דואפי (?) אלמ'	40	3	1	1	תנעם	4	שואבת מים	6
54	יחיא שרפי	40	4	2	-	צנעא	1	צדקה	8
55	סאלם ספירא	28	4	-	2	תנעם	5	פועל בבנין	8.5
56	סאלם רמו(ז)אן	33	2	-	-	תנעם	8 חדשים	פועל בבנין	4
57	גנא מדינה, אלמנה	40	3	1	1	צנעא	3½	שואבת מים	6
58	סאלם מדינה, בנה	18	1	-	-	צנעא	3½	משרת	2
59	חיים מדינה, בנה	15	1	-	-	צנעא	3½	משרת בחנות	2
60	גביר מדינה[3], יתום	10	1	-	-	צנעא	3½	משרת בחנות	2
61	מורי סאלם אחמר	55	4	1	-	חיימה	4	תופר עורות	6
62	שלמה אחמר, בנו	15	1	-	-	חיימה	4	פועל בביה"ס	2
63	יעיש ג'מאל	40	6	2	2	צנעא	4	סוחר בחנות	12
64	שלמה חיימי	25	1	-	-	חיימה	3½	פועל בבנין	2
65	משה מנשה סבירי (צוביר)	30	5	-	3	מאבשה	2	רוקע פחים	13
66	גנא סבירי, אלמנה	50	1	-	-	מאבשה	2	בנה מפרנסה	2
67	אהרן נדאף	28	2	-	-	צנעא	4	בונה	4
68	סעדה מנולי, גרושה	40	1	-	-	צנעא	2	מברדת חפים	2
69	לולו(א)ה סרי, אלמ'	50	1	-	-	צנעא	2	מחזרת על הפתחים	2
70	ברכה תם, אלמנה	55	1	-	-	צנעא	1	פושטת יד	2
71	סאלם מהלא	40	3	-	1	צנעא	1½	פושט יד	6
72	ר' יוסף (בן שלמה) מסעוד[4]	55	2	-	-	צנעא	6	לומד, לוקח מתפארת	4
73	אהרן תראני	60	2	-	-	תראן	3	בטל, אשתו משרתת	4
74	שמעון קרואני, יתום	9	1	-	-	תראן	3	בטל	2
75	סלימן ביראני	35	3	1	-	ביראן	3	פושט יד	6
76	ישראל צאלח	30	2	-	-	צנעא	6	מסתת	4
77	יהודה אפרים	50	4	-	2	גבל-עמר	4	בטל, בנותיו משרתות	8
78	יחיא קנדיל	60	3	-	1	צנעא	5½	פושט יד	6
79	יוסף קנדיל	30	2	-	-	צנעא	5½	משוגע, אשתו	4

תצלום מס' 64

נספחים

נספח ראשון

רשימת עולי תימן בירושלים בשנת תרמ"ז (1887)

מיפקד בני הקהילה התימנית בירושלים, שנערך על־ידי נסים בכר, מנהל בית הספר של כי"ח בירושלים. רשימה זו, שהוכנה ככל הנראה לצורך תכנון פעולותיה של חברת כי"ח לטובת יהודי תימן, שימשה דגם למיפקד שערך הכולל התימני העצמאי כשנת תרס"ח. חשיבותה של הרשימה בכך שכלולים בה פרטים סטאטיסטיים־דימוגראפיים בעלי ערך באשר לעולי תימן כשש שנים בלבד לאחר ראשית עלייתם ההמונית.

[1]

שמו	שנים	נפשות	בנים	בנות	מולדת	שנים בירושלים	מלאכתו	Desnata
סאלם ג'מאל* [2]	38	4	—	2	צנעא	6	בונה	8
שמואל רצאבי* [3]	38	3	1	—	צנעא	5	צחף	6
סלימן רצאבי בנו	18	1	—	—	צנעא	5	משרת בתנור	2
יוסף צפירה [4]	30	4	—	2	תנעם	6 חודשים	סופר	8
רבי סעדיה צפירה [5]								
אהרן מַכְּבִּי	35	2	—	—	בני והיר	2½	פועל בבנין	4
יחיא קְלִיבִּי*	45	5	1	2	צנעא	3	פועל בבנין	10
שלמה קְלִיבִּי	19	1	—	—	צנעא	3	מסחת	2
לולה אחמר אלמ' [6]	50	1	—	—	צנעא	3	משרתת	2
חיים ימני* [7]	28	2	—	—	צנעא	3	בורר חטים	4
רומיא צארם	30	2	1	—	צנעא	3	משרתת	4

1 בטור זה רשום סכום הקיצבה שניתנה לכל משפחה, ככל הנראה בפרנקים, שני פרנקים לכל נפש.

2 יוסף בן דוד ג'מל נמנה עם ההחומים על מכתב העולים מחדידה מיום ה כסלו תרמ"ב, ועל מכתבים שונים של ראשוני עולי תימן שנתפרסמו כהצבי ובחבצלת. יוסף ג'מל היה מראשוני הבנאים התימנים. ראה: בסאר, זכרונות, עמ' 239. בטבת תרמ"ח כתבו שני האחים מכתב לאמם שנותרה בצנעא ותודדה לעלות לארץ. ראה: נחום, מצפונות, עמ' 267-268 (על־פי זה ב'אעלה בתמר', עמ' 7), וכן רצהבי, ראשוני עולי תימן, עמ' 70, 74-75. שכות המסומנים בכוכבית מופיעים בין החתומים על שטר־הראיה לפינס ולשותפיו (לעיל, הערה 2).

3 חתום על מכתב הקהילה התימנית שנתפרסם בחבצלת, שנה כא, א אייר תרנ"א, גליון 29, עמ' 232-235, ובו חלונה על יחס הספרדים; וכן על מיסמך אחר שנתפרסם במורשת יהודי תימן, עמ' קסה.

4 מחכמי עולי תימן בירושלים. מונוגראפיה קצרה עליו ראה: קאפח, רבנים, עמ' 83. מצאצאיו הזמרת התימנית הראשונה שכוכבה דרך כבר בשנות העשרים — ברכה צפירה.

5 אביו של הנ"ל, וראה עליו בדברי הרב קאפח, שם. הכללתו ברשימה פותרת את השאלה אם אומנם עלה לארץ־ישראל.

6 אלמנה.

7 מן המועמדים להתיישבות חקלאית בנחלת ישראל רמה, בסמוך לקבר שמואל הנביא. ראה האור לשנת תרנ"ג, גליון כה. מצאצאיו יוסף ימיני, מזכיר הפועל המזרחי בירושלים.

בירור מעמדה
ההלכתי של ק"ק
תימן באו"

שמו	שנים	נפשות	בנים	בנות	מולדת	שנים בירושלים	מלאכתו	Desnata
יוסף גיאת'*	28	3	—	1	צנעא	4	מסתת	6
לולוה גיאת'	45	1	—	—	צנעא	1½	בנה מפרנסה	2
אלמ' אמ'								
יחיא גיאת' בנה	15	1	—	—	צנעא	1½	רצען כביה"ס	2
יוסף ג'מאל*[8]	30	4	—	2	צנעא	5½	בונה	8
שלמה ג'מאל*	36	2	—	—	צנעא	3	שואב מים	4
נצ'רה ג'מאל אלמ'*	65	1	—	—	צנעא	3	בנה מפרנסה	2
סלאמה ברי'חי אלמ'	25	1	—	—	צנעא	4	משרתת	2
יחיא פנחס	30	3	1	—	אלקרי"ה[9]	1½	מסתת	6
סעדה עצבה אלמ'	60	1	—	—	אלקרי"ה	1½	צדקה	2
סעדיה אלג'רשי	60	3	—	—	רג'אם	6 חודשים	בנר מפתסו	6
שלום אלג'רשי בנו	25	1	—	—	רג'אם	6 חודשים	מסתת	2
חרכיה ד'הבאני	18	2	—	2	צנעא	3½	בוררת חטים	4
דוד כהן*[10]	48	4	2	—	חנעם	5	מסתת אבנים	8
סעדיה אפרים	35	6	1	3	ג'בל עמר	4	צדקה	12
יחיא אפרים בנו	18	1	—	—	ג'בל עמר	4	משרת בתנור	2
יוסף אפרים בנו	13	1	—	—	ג'בל עמר	4	נפח בביה"ס	2
מרים דחות אלמ'	50	1	—	—	ג'בל עמר	4	משרתת	2
		[11]64						
[2]								
סאלם מהלה	40	3	—	1	צנעא	1½	[12]mend.	6
רבי יוסף מספרד[13]	55	2	—	—	צנעא	6	לומד. לוקח מחפארת ר'[14]	
אהרן חראזי*[15]	60	2	—	—	תראז	3	בטל, אשתו משרתת	4
שמעון קרואני יתום	9	1	—	—	חראז	3	בטל. אשתו משרתת	2
סלימאן ביצ'אני*	35	3	1	—	ביצ'א	3	mend.	6
ישראל צאלח[16]	30	2	—	—	צנעא	6	מסתת	4

8 ראה לעיל, הערה 2.

9 קריית אלקאנל הסמוכה לצנעא.

10 אפשר שהוא ר' דוד כהן, מרבני הקהילה התימנית בירושלים בראשית המאה העשרים. נזכר לעתים קרובות במיסמכי הוועד הכללי לקהילת התימנים בירושלים.

11 נפלה כאן טעות כלשהי. הסיכום צריך להיות 61.

12 mendiant, בצרפתית — קבצן.

13 מראשי הקהילה התימנית בירושלים. ראה עליו ועל עלייתו ארצה במיסמך המתפרסם פל־ידי נחום, צהר. עמ' רסז.

14 מחפארת ישראל, זו החלוקה של הכולל הספרדי לתלמידי החכמים. מחלוקה זו נהנה ר' יוסף כלבד, מכל חכמי התימנים.

15 מצאצאיו מר יהושע חראר, מפעיליה של הקהילה התימנית בירושלים.

16 ישראל, ואחיו שמואל הנזכר להלן, ממייסדי שכונת שבח צדק בשנת תרנ"ב (1892). צאצאיהם חיים בשכונה זו עד היום.

תצלום מס' 66

שופן לשבטיו

שמו	שנים	נפשות	בנים	בנות	מולדת	שנים בירושלים	מלאכתו	Desnata
יהודה אפרים*	50	4	—	2	ג'בל עמר	4	כטל. כנותיו משרחות	8
יחיא קנדיל*	60	3	1	—	צנעא	5½	mend.	6
יוסף קנדיל*	30	2	—	—	צנעא	5½	משונע, אשתו משרתת	4
סעדיה מצ'מוני*[17]	45	4	1	1	תאפד	5	פועל בכנינים	8
שלמה קנדיל	30	3	1	—	צנעא	5½	מסחת	6
רבי יהודה חוטר[18]	32	4	—	2	צנעא	4	סופר	8
אהרן דאר*	35	4	2	—	צנעא	6	נגר בכיה"ס	8
יוסף דאר בנו	14	—	—	—	צנעא	6	פועל בכיה"ס בבנין	2
רבי יחיא צארם[19]	40	5	2	1	צנעא	5	סופר	10
חיים רצאבי*	32	8	3	3	צנעא	4	פועל בכנין בכיה"ס, בנו פועל בכיה"ס	16
פנחס כהן*	36	3	—	1	צנעא	5	פועל בבנין בכיה"ס	6
יהודה כֶליב*	35	4	2	—	צנעא	3½	פועל בכנין בכיה"ס	8
יחיא אחמר*	20	2	—	—	חיימה	4	פועל בכיה"ס	4
חיים מחבוב*[20]	38	2	1	—	צנעא	3	מסחת. בנו פועל בכיה"ס	4
יהודה יצחק*	22	3	1	—	תג'ה	5	משרת	6
יחיא אלטביב	40	4	1	1	צנעא	2	פועל בכיה"ס	8
יוסף אלטביב בנו	15	1	—	—	צנעא	2	חרש ברזל בכיה"ס	2
גנא צארם אלמ'	55	1	—	—	צנעא	5	mend.	2
מוסא זאיד	50	1	—	—	צנעא	2	בנו מפרנסו	2
אברהם זאיד*[21]	28	2	—	—	צנעא	2	משרת בכיה"ס	4
יחיא מרינה*	50	5	2	1	צנעא	4	פועל בבנין במאה שערים	10
אברהם מרינה בנו[22]	18	1	—	—	צנעא	4	מסחת	2

17 אביו של ר' יוסף מצ'מוני, שזכרונותיו נדפסו על־ידי עובדיה, עמ' 207-244.

18 מראשי הקהילה התימנית בירושלים בסוף המאה הי"ט. ראה עליו: טובי, משכנות, עמ' 202-216; הנ"ל, 'עופר האילים', עמ' קנ-קסה.

19 רבם של עולי תימן בירושלים בסוף המאה הי"ט ובראשית המאה העשרים. ראה עליו אלמאליח, צארם, עמ' 243-251; קאפח, רבנים, עמ' 78-80.

20 בנו שלום נעלם כחייל בצבא התורכי במלחמת־העולם הראשונה. נכדו, ר' חיים מחבוב, הוציא לאור בירושלים כמה מספריהם של יהודי תימן, ונודע כחזן בכית־הכנסת של ישיבת פורת יוסף הספרדית בירושלים. כני נכדו הם משה חובב ז"ל וראומה חובב־אלדר מ'קול ישראל'.

21 ראה עליו: עובדיה, עמ' 105-107.

22 לימים קבלן חשוב, שבנה שכונות ובניינים רבים, כהם בית־התולים 'שערי צדק' בירושלים ובניין הטכניון בחיפה. ראה: טבעוני, עמ' 29. צילום מכתב בכתב־ידו של א' מרינה ראה אצל: דרויאן, בארץ מרבד קסמים, עמ' 68.

תצלום מס' 67

בירור מעמדה
ההלכתי של ק"ק
תימן באי"ש

שמו	שנים	נפשות	בנים	בנות	מולדת	שנים בירושלים	מלאכתו	Desnata
[3]								
סעדיה יצחק*	55	2	—	—	חג'ה	5½	לומד mendiant	4
שמואל יצחק (כנו)	15	1	—	—	חג'ה	5½	משרת אצל אופה	2
שלום שרעבי[23]	35	2	—	—	שרעב	9	הולך ושב לחו"ל כשליחות	4
חיים סבאטי[24]	18	1	—	—	דמת	6 חודשים	בלי מלאכה חפץ להיות חייט	2
יחיא שכר[25]	45	5	1	3	ג'בל עמר	5	אשתו משרתת	10
סעדה סרי אלמ'	37	5	3	1	צנעא	3	משרתת	10
יחיא סרי (כנה)[26]	18	1	—	—	צנעא	3	מסחח	2
סעדיה מזרחי[27]	40	3	—	1	צנעא	4	מלמד	6
אברהם כהן	26	3	—	1	צנעא	5	מנקין פשתן	6
חיים טייבי[28]	30	2	—	—	צנעא	5	צורף נחושת	4
סאלם טייבי	40	7	3	2	צנעא	5	צורף נחושת ובנו 16 שנים עוסק עם אביו	14
יחיא שליט	35	5	1	2	צנעא	9 חודשים	מתקן כלים שבורים	10
יהורה כהן*[29]	45	4	—	2	צנעא	5	מסחר אצל הפלחים	8
יהודה ג'ראזי	30	2	—	—	ג'הראן	5	מסחת אבנים	4
סעדיה צברי[30]	25	2	—	—	אלרחבה	3	פועל בכיה"ס	4
יוסף נדאף[31]	30	3	1	—	צנעא	5	מסחת	6
יחיא נראזי	50	2	—	1	ג'הראן	5	בטל mendiant	4
ישראל מסעוד[32]	25	4	1	1	צנעא	4	מסחת	8

23 שלוח כשם ר' אברהם שרעבי נזכר על־ידי יעקב אוכרמאיר במאמרו 'אלה מסעי', המגיד לשנת תר"מ. שנה כד, גליון 14. אפשר שמדובר באותו אדם ושמו נשתבש כאחד המקורות. שלום שרעבי רדאי עלה קודם לתרמ"ב. בשנת תרל"ח.

24 הוא ר' חיים בן סעדיה אסבט דמחי (חס"ד), שלימים נעשה לאחד מראשי הקהילה התימנית בירושלים. עסק בקבלה והיה מקורב מאוד לעדה הבוכארית בירושלים. ראה עליו: גאון, יהודי המזרח, עמ' 217. בנו הוא ר' יצחק שבטיאל ז"ל. המחנך והכלכן.

25 אפשר שהוא אביו של סעדיה משה שוכר (שאול), שהיה חזן ומלמד תינוקות בשכונת משכנות ישראל. ראה עליו מאמרו של בנו, אליהו שאול, מזכיר הוועד הכללי לקהילה התימנים בירושלים, בתוך: מעשים ואישים, עמ' 88-92.

26 נראה שהוא יחיא בן שלום סרי, שהיה מראשי הקהילה התימנית העצמאית שנתארגנה בעשור הראשון של המאה העשרים.

27 מראשי הקהילה התימנית בירושלים. שם משפחתו במקור — משרקי. שימש גם שד"ר.

28 טובי. עלייתו כני משפחה זו נזכרה על־ידי ר' יוסף מצ'מני בזכרונותיו, עמ' 229. היו פעילים בקהילה התימנים בירושלים, ובייחד ר' שלום בן יוסף, שהוא הנזכר בספרנו. בן אחר לאותה משפחה, ר' סלימאן בן יוסף טובי, היה רב בית־הכנסת בשכונת משכנות ישראל. ראה על משפחה זו: עובדיה, עמ' 101; תס, עמ' 10-11.

29 אפשר שהוא מזכרי הועד הנשמי של הקהילה התימנית העצמאית.

30 עלייתו נזכרה על־ידי ר' יוסף מצ'מני בזכרונותיו, עמ' 236.

31 נראה שהוא ר' יוסף בן שלמה נדאף, שנשלח כשד"ר לתימן על־ידי הקהילה התימנית בירושלים בשנת תרמ"ג, יחד עם חברו ר' שלום חמדי. ראה עליו: טובי, שלוחים, עמ' 21 ואילך.

32 בנו של ר' יוסף מסעוד. מן המועמדים להתיישבות חקלאית בנחלת ישראל רמה. ראה לעיל, הערה 7.

שוכן לשבטיו

שמו	שנים	נפשות	בנים	בנות	מולדת	שנים בירושלים	מלאכתו	Desnata
דוד עראקי[33]	37	6	2	2	צנעא	5	צורף	12
רבי עמר נהארי[34]	64	2	—	—	חבאר	3	לומד. בניו מפרנסים אותו	4
עמרם נהארי	37	5	—	2	חבאר	3	צורף (לו שתי נשים)	16
צדוק נהארי	39	5	2	1	חבאר	3	מסחת	10
עדיה נהארי	35	4	1	1	חבאר	3	מסחת	8
יוסף חבשוש*	65	7	2	3	צנעא	4	mendiant	14
חיים חבשוש (בנו)	18	1	—	—	צנעא	4	מנהיג חמורים	2
אברהם ג'הראני	30	6	3	1	כ'וסמה	1	צורף	12
סעיד מחפרץ'	18	1	—	—	כ'וסמה	1	פועל בניה"ס	2
יחיא דמתי	30	3	1	—	צנעא	2½	פועל בדרך המלך	6
לולוה דמתי אלמ' אמו	50	1	—	—	צנעא	2½	mendiant	2
יהודה ג'רשי*[35]	28	2	—	—	צנעא	5	פועל בדרך	4
[4]								
שלום מצ'מן[36]	35	4	2	—	Sanaa	5	מלמד, ועתה בעזר המנהל ינהיג חמורים בעפר. נגר או חייט	5, 8
יוסף אלחמרי	36	2	—	—	צנעא	2	מסחת אבנים	4
יהודה אלחמרי פנחי[37]	16	1	—	—	צנעא	2	מסחת אבנים	2
לונא נקאש[38]	20	1	—	—	צנעא	4		2
נצ'רה אלשיך אלמ'	45	1	—	—	צנעא	5		2
שלמה מזרחי	20	2	—	—	צנעא	5	מסחת אבנים	4
חביבה אלמ' מזרחי	50	1	—	—	צנעא	5		2
שרה אל' חבשוש	50	1	—	—	צנעא	3		2
אהרן עראקי[39]	28	5	—	3	צנעא	5½	נגר בביה"ס	10
רומיה עראקי	40	1	—	—	צנעא	5½		2

33 אף הוא מן המועמדים להתיישבות חקלאית בנחלת ישראל רמה. למכתב שהפנה אל הנדיב יוסף נבון לסייע לו בממון לקראת נישואיו, ראה: טובי, עופר האילים, עמ' קסג-קסד.

34 עליית משפחתו של ר' עמר (בניהו) נהארי ושלושת בניו עמרם (עמראן), צדוק (צאלח) ועדיה (עיצ'א) נזכרת על־ידי ר' יוסף מצ'מוני בזכרונותיו, עמ' 236.

35 היפנה מכתב יחד עם חבריו שמואל רצאבי ויוסף חבשוש אל הנדבן יוסף נבון בבקשה לסייע להם במגורים. ראה: טובי, עופר האילים, עמ' קסד-קסה.

36 מרכני הקהילה התימנית בירושלים וחבר הוועד הרחוני שלה בראשית המאה העשרים. חתום על מיסמכים רבים של הקהילה.

37 רונק.

38 השם לונא (בלאדינו, לבנה), אינו מקובל בין יהודי תימן. נראה שזה תרגומו של השם קמר (בערבית, ירח, לבנה).

39 ר' שלום אלשיך כותב בזכרונותיו, כי אהרן עראקי עלה ארצה לאחר חשעה באב תרמ"א, דהיינו קודם לצאתה של השיירה הגדולה מצנעא לארץ־ישראל סמוך לאחר חג הסוכות תרמ"ב. ראה: יערי, מסעות, עמ' 644.

תצלום מס' 69

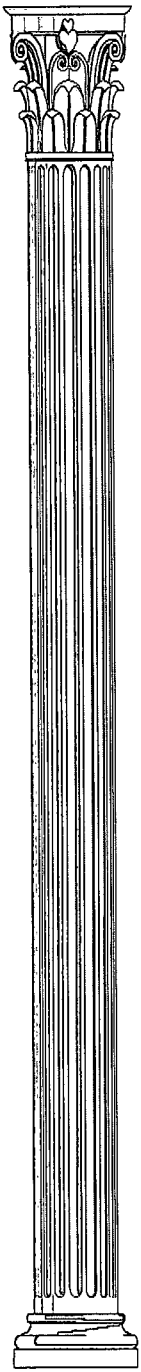

שמו	שנים	נפשות	כנים	בנות	מולדת	שנים בירושלים	מלאכתו	Desnata
[5]								
זכריה נאמיה, פנוי	16	1	—	—	ג'הראן	3	מסתת	2
מרים נאמיה	50	1	—	—	ג'הראן	3		2
סעדיה נ'ארם[49]	25	2	—	—	צנעא	5	סופר	4
סעדא צארם	50	1	—	—	צנעא	5		2
יעיש אלרחבי								
עיניר כהוה	30	1	—	—	אלרחבה	2 חודשים	בלי מלאכה	2
רומיה סרי	50	1	—	—	צנעא	5		2
רומיה אלרצאבי	50	1	—	—	צנעא	2		2
יחום חיים דחבש								
(איננו פה)	8	—	—	—	—			2
ר' אהרן דמחי[50]	60	2	—	—	צנעא	4	לומד, אשתו משרתת	4
אברהם דמחי פנוי	22	1	—	—	צנעא	4	מסתת	2
נצ'רה בוסאני אלמ'	65	1	—	—	צנעא	4		2
ר' שלום בכ"ר יוסף עראקי[51]	43	4	—	2	צנעא	6	צורף	8
שלמה עראקי[52]	30	4	2	—	צנעא	5	שליח, עזה בטל ממלאכתו, צורף	8
יחיא סאלם שרפי	60	2	—	—	צנעא	6 חודשים	סרוחר	4
חיים עראקי[53]	25	4	1	1	צנעא	5	צורף	8
לונא די כסאר[54]	30	2	1	—	צנעא	5		4
ר' אהרן חוטר[55]	35	6	3	1	צנעא	5	סופר	13
חמאמה אלמ' חוטר[56]	50	1	—	—	צנעא	5		2
שמואל צאלח	33	2	—	—	צנעא	4	מסתת	4
חמאמה עראקי	12	1	—	—	צנעא	4		2
יחיא נחום*	35	3	—	1	עברה	5	mendiant	6
אברהם חאזי*	33	4	1	1	צנעא	3	mend.	9

49 אחיו של ר' יחיא צארום. וראה עליו: אלמאליח, צארם, עמ' 244. על־פי הרשימה שלפנינו נראה שעלה ארצה בן 20 שנה, ולא בן 6 שנים, כפי שכתב אלמאליח.

50 מרבני הקהילה התימנית בירושלים. חתום על מיסמכים רבים. ראה, למשל, בואי תימן, עמ' 324.

51 אב בית־הדין של הקהילה התימנית בירושלים. לאחר פטירת אביו ר' יוסף בשנת תרמ"ד. שימש שלוח הספרדים לעדן ולהודו. ראה טובי, שלחים, עמ' 26, 34-36; נאון, יהודי המזרח, עמ' 526.

52 אחיו של הנ"ל. מראשי הקהילה התחום על מיסמכים רבים שלה. ראה: בואי תימן, עמ' 331.

53 אחיהם של הנ"ל. אף הוא מחכמי הקהילה וחתום על מיסמכים שונים. ראה, למשל, שם, שס. שלושת האחים נזכרו על־ידי ר' שלום כסאר בזכרונותיו, עמ' 236.

54 אמו של ר' שלום כסאר, שבעלה חזר לצנעא לאחר שהות של שנתיים בארץ. גידלה בעצמה את בנה יחידה, לאחר מות בתה. ראה: כסאר, שם, עמ' 238-239. הטראגדיה של משפחת כסאר שולבה בדומאן כפר השילוח לישראל זרחי, בדמויותיהם של יעיש בדיחי שחזר לתימן, אשתו רומיה ובנם סלימאן.

55 אחיו הגדול של ר' יהודה חוטר הנ"ל (הערה 18). שלא כאחיו שהיה בעל דעות משלו בעניין הנהגת הקהילה, היה ר' אהרן בעצה אחת עם ההנהגה. חתום על מיסמכים רבים של הקהילה. דרייאן בלבלה בינו לבין אחיו יהודה. ראה: באין מרכד קסמים, עמ' 48, ועמ' 169 הערה 7.

56 אמם של האחים חוטר, שעלתה עם בנה הגדול, ר' אהרן, לירושלים, ורק לאחר זמן נצטרף אליהם ר' יהודה. ראה זכרונותיו של זה: טובי, עופר האילים, עמ' קנט.

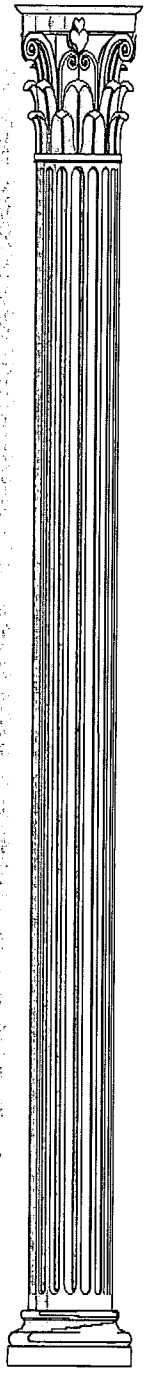

שמו	שנים	נפשות	בנים	בנות	מולדת	שנים בירושלים	מלאכתו	Desnata
[7]								
סעידה חכארה	40	4	2	1	ג'הראן	4	משרתת	8
יוסף עצבה	30	4	1	1	קרית אלקאבל	1½	מסחת	8
סעדה צכרי אלמ'	50	1	—	—	אלמחאבשה	4	צדקה	2
רומיה חיימי	18	1	—	—	אלמחאבשה	4	משרתת	2
תמנן (?) קרואני אלמ'	25	1	—	—	אלמחאבשה	4	משרתת	2
שלום מסעוד* [62]	53	5	1	2	צנעא	6	צדקה	10
סאלם עצבה	40	3	1	1	קרית אלקאבל	1½	מסחת	6
כודה עצבה אלמ'	70	1	—	—	קרית אלקאבל	1½	בוה מפרנסה	2
שכר חבשוש*	35	4	2	—	צנעא	4	פועל בבנין	8
הדיה עוואץ' חיים אלמ'* [63]	30	3	1	1	אלשרף	3½	צדקה	6
שלמה לוי	34	3	1	—	קרית	1	מסחת	6
אברהם לרי (בנו)	14	1	—	—	קרית	1	נפח בביה"ס	2
סאלם חבשוש*	37	5	2	1	צנעא	4	פועל בבנין	10
רומיה שריאן	13	1	—	—	צנעא	4		2
אהרן שריאן (אישה) [64]	18	1	—	—	צנעא	4	פועל בביה"ס	2
שלום נראף* [65]	28	3	—	1	צנעא	5½	פועל בבנין	6
רכי סעדיה צפיה [66]	54	2	1	—	תנעם	6 חדש	לומד, בנו מפרנסו	4
אברהם שחב [67]	45	5	2	1	צנעא	4	מלמד	10

63 ראה לעיל, הערה 59.

64 אביו של ר' סעידה שריאן, יליד ירושלים, שהיה מרכני קהילת התימנים בירושלים (תרנ"ב-תשל"א). ראה הקובץ שהוציא לזכרו הועד הכללי לקהילה התימנים בירושלים, בעריכת שלמה חבשוש, ירושלים תשל"ב.

65 אביו של יצחק נדב, ממייסדי 'השומר'. ראה עליו: טבעוני, אהבת הדסה, עמ' 33 ואילך; נדב, עמ' 1 ואילך.

66 ראה לעיל, הערה 5.

67 מרכני הקהילה התימנית בירושלים. ליתים חבר הועד הרוחני של הקהילה העצמאית. ראה: בואי תימן, עמ' 331. בשנות העשרים כמאה העשרים כיהן כרב בפקיעין שבגליל.

לק"י

מקור

שלום שלום מאדון השלום אלי' מקאם יוסף בן סאלם אלבדיחי אלמערף אליך סאלם בן דאוד גמל ואכ"ה יוסף הי"ו אן אד'י אמי בדהא תסאפר פקדך תפצ'ל פצ'ל ומרוה למעך ה' תסתנב מעהא פי ביע אל־בית ומן כ'ץ' חיים ויחיא אכ'ותנא אן קד הם באניין יסאפרו מעהא פוצול מא שי פגעלת בינהם דין תורה ומן כ'צ'נא אחנא מוחלים לאמי במא יכ'צנא והד'א אל־מכתוב ראיה בידך אן אחנא געלנאך וכיל מפוץ' וכאלה צחיחה שרעייה ומא מענא צדיק אלא השם ית' ואנת ומן כרץ' אגרתך אכ'ד'ת מן אלחאצל ואין להאריך כי אם בשלומך הטוב ושלום סדר ואתה תצוה אל כל חכמי לב. הצעיר יהודה בן הארון חטר.

לישועתך קויתי ה'

תרגום

שלום שלום מאדון השלום אל מעלת יוסף בן סאלם אלבדיחי הכותב אליך סאלם בן דאוד אלגמל ואחיו יוסף הי"ו שאם אמי רוצה לנסוע הרי שתקדיש מאמץ וכח למען ה' תסייע בידה במכירת הבית. ובענין חיים ויחיא אחינו אם כבר הם מחליטים לנסע אתה הנה מה טוב, ואם לא עשה ביניהם דין תורה, ובאשר לנו אנו מוחלים לאמי במה שנוגע לנו, וה־מכתב הזה ראיה בידך שאנחנו שמנו אותך בא כח מוסמך מנוי אמתי חוקי. ואין לנו קרוב אלא ה' יתברך ואתה. ובאשר למשכורתך, קח מן המצוי ואין להאריך כי אם בשלומך הטוב ושלום. סדר ואתה תצוה אל כל חכמי לב. הצעיר יהודה בן הארון חטר.

הוצאת מכון בן־צבי לחקר קהילות ישראל
ע"ש יצחק בן־צבי ז"ל

בירור מעמרה
ההלכתי של ק"ק
תימן בא"י

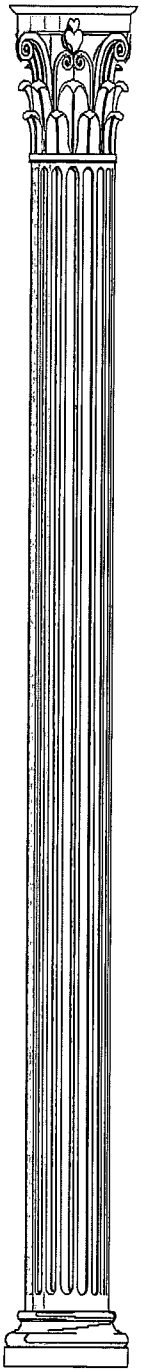

צילום מס' 48.
מכתב מקהילת התימנים ביהושלים למצרים. להלן: העתקו.

תצלום מס' 73

בירור מעמדה
ההלכתי של ק"ק
תימן באו"א

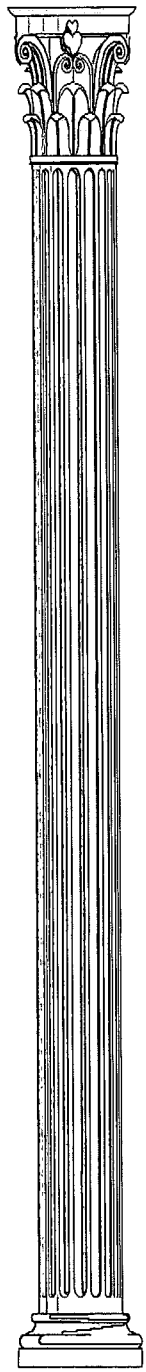

אחרי זה לא שקפתי הלא נסב דעתי בתב שקפתם
תחתיהו לשוב לחבי כעלי מורה למיין בשפתי זה
שבטו כב"ד שם פוסק כי' נוב. כשפוסקים חש שלמני:
בבקשה מלתא למלתא מו' שניר לב קלמא ע"ו לפי
תחלב שלח לא שמע ואלו שלחסקיק לגלוי
הנתיעצו פליט עבר כ"ד בגמ' לפי כל מן לפעלא בד'לאך
אי שומר בכל וזה לאחר בכם וכאם בכל לעניך וכאב
לי שמוכב לפי שם שיעלה בשבועתך ולך כפים לנקם
מלחם בפיים. וע"ש ילריך יפיך. בשוב שמוכלכל הרמב"ם
שהיה בקשה:

ישי יוקח שכר אלבוקאני ע"י

תשובה ניתחי בשלר בפשטות והכרחים שבשב
שלחון יהיד נעקי רים נעלות משמך פיני
יוסף לא קרחתי ע"ו ושו' שמשלמ ושנות יוסף לגנובי
לון בכם שחל ושקם: ושם בשלחה והחבו' שמו' שפשה
שמן ע"ו ושבשבת נעוכו שו' שיש שלקחתם ע"ו ושו'
פיים קנת ע"ו ושו' שלכרחם ע"ו ושו' ח' יחיה לא
פרשתי ע"ו בכל שמת ושמשפיטים בחיר שלט:

אחיב ניחתי בשפתי כדין ושמתחי שחיבת נחלה
בשבחו. שפשה שהם לא שיירה הלא קיימת
כמו שמעידין על השטר שלדים וברשם. כן בניים
שמשלמין בשדר שכיחיה שהרוצים שה' ושם שהיכר שפשה
שמשלת שפים שלי שמוקן לגרש שלישה בשניים.
שה שפל. שפלוני שלב"ד שאתה שיחיה לו
שקדש בלשון שבשה בדין ס' שה' פישום שתם שחיב
שיחי שלשלת שחיי שפני שפשה לי כן וכך לו שקנוני
וכו' שיחין לה גם שחר ע"ב שדם וחשלך כשובשה
שה' בלבון שמעיד שיכל לשלף ושעו על השטר"ם ול'
שכדין אם שאב כדרך שמצר שיניעו שאיר שמכירין שהו
לינן גב' וכבר כחיב לשאלה בלון ניעו בכשים ושה'
שמוש שובר בישם שקם שם' שלין ניש בכשיב ושלושם
לון כופין שהו שניש שלא שבניין שהר יב"ם ושבקנין
שמעו בלא לגרשם שמת בשבר שהין שהלה שלוש לבטה
ישראל שמשגחות שבעלים שעני שקשה ויש מי שכתב
שלא שהיכו שנם. שביים יב"ם שלא שלחיות שלים עלי
לכל נשהרות לון שמלין שהר יוצר מל שבשים ושהר
שהשלמה שניש שבשים בכל והבאל יעבשה שם יולה
שו יקים שלשם ושלי שהבים שהשב"ם ול' ים בשניים
שלו דשה שמקים ול' שב"ל: כרי לן בלון כושם ניניעו
כשו שמקשך ול' שהני שיש כלם אחה שהבה שהשה שהשות
כשו שבשוב בשנר שהשהם שדשם שהשב"ם ול' שמשלין
שהשה יב"ח ושל שילם שם כופין לגרש שם לשי ושם
כיב. שהניר שלשו ושהשלן שלשוה על ניניע ושם דשהו
שלין כופין לגרש שלא שלא שהברית שהרבי ניניע. ושם
כשו שהלהו יהני דישהי לשהרים כדברי ניניע ול' שם
שהרים שלי שהשלן שם ישנו קיר. ושם שהשהו
שהשהם שהשהניים שהו לינים יהשהם ושעדם פינים
רשו שהניעו שהשו שכל שהשה שהשרלה על בשלה שהשהה
כן שהשב"ם לין שלי שיריכים בשהל שם שיש שהשהה
לשני ב"י שרהשהים וקיל ככל הניעים שהשה שהשל
ושם שכשו לינן שלש שלי שדין שהשהשלו בשהר
כלכוך. וכשר כרשב"ם ול' בשלשות נושבין שהם עשו
ב"ד של יעני וכשי שהו שלא שלי שדין שהשהשו שני
שהש שמול. ושם כשהשו שלה כרשם ול' שהר בו
עשל"ן שלינו בן שהרבי כרשם כשל"ן ס' נושבין
שהרים שלן שהשלין שלשלים שלי שהשלין שלשלין שם
שהשלים על שהלה שים שלשלים שם בשהי ידים וכ' נשוך
(לא)

שצה חשיפת גנוזים מתימן

מכתב ב

לוח ג (136)

הלוח: מכתב מתוך כמה מכתבים שנורכשו ע"י "מפעל חשיפת גנזי תימן".

תגודל: מוקטן מעט. החומר: נייר חדש.

יום ה' לחודש שבט, כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם לקהל קדוש יע"א

לישועתך קיוחתי יי

שמעתי שלומים ועל מצוותיכם לקיחת חיים ממש הוא ועשיתי למורכה המעשרים שבע בכתבי הפלגים מן בעבי תעיה להרחיק ירחין חישוב כוללי חין עריפו מי יאמלל עמוקים כהלכל נאמנים עליו חת האלל. קבל המשפטים מעוגן ומעגיל עליך הפחלו וחי לאני מקפות הדיבר קבלת רבש ויקיים. שלומכם מן לאותו עניין מגן דאלוקך ישראל כיון ואת תברכהו לעילוי מקפל ברכתו פיהם כדבי בני אשכי ומעבי ומעוב פיהי אחיי אחיכי ;

אלוקך ישראל עניין לעשות לאוזן כי כתה מכתבים שלחתי שיק קוים לזה עכרת לך בזון כי דשוע לקבל לחזק עין פיני כמה לקבוע את כרגל מכתב הרחבתי ושתו ופרט שיחק בפרטים ויקרי השבעים על כי תעני ויעשון נעגלו בפנינו לקבל עיניהם לנו להתעות ב כל העמיד ב לחתעו לכם ;

עגל כן בשניהם אז אחת להלות פרך אם מעלתו כן בעניך הגמה שי חפי בחמש בקף הכלוה לעוך הכניה כי לא אוכל להכין מכל כל ביתי נוחי צוה לביתי והיתה לעלם ועמו בנ אחיה זוקף ולך תהיה עזיקה לקיים־ מה בל שבעברך שלי תעשבם את מקום עלוך ואל ערש בחפך לורך וחפ עבור מלפתי ב ואחות חמלחמה אבות ; שתפתוך עמך במלחה אז בחמש בקף ברך שבעה" חיכי בחניני למלחך לא לעזיב בלבבם ותחפנו בלבבם כי בלה לחיפם מצות בנ שמלנים עלי לת הספת כי טבעתי בינ מעלה זה יהו מלי קשה פחאוב בקף ון יהב כי בחבני ב עלין זה מאחתי בלבי להזחיל ורך מפנ שי מה שלחך שרעה בחפאתו כל לפר האלה יך לעמוד בכתך עפה ויבל הנם עבל מקום עב הנע מעבל תחני לבנך בפנל קל התלה בחניע מבחבי זב לעיך בחמאר עחים לפתרבל עבור הרבין לי ולאוחי ביתי ותחנך לי תמובה לחניש לת נפתי נפש מיילבי מנ בשעיך ירושלם זן מי יתן לי לאבר כיומי תעמוד ולפפנינ. ומשתכי נמי פלאך ל בבא יהן בכלבך מ הנרבל בפל מה פחעיתי לך עי שם מעון הבחה לעיך זה. כי כעבל לחיבל לת נפתי ואת נפש אפי ביתי ון הלאך שלי באר כיה הישחה נשלח לפלנט ולעבד אחע אחיה עליך שיבר זה כי מאפם הנפלי מעון כעני פבניו. ואם לין בעיך כעת בפך ו פנעל לפ הקה ומקופת הלילה ישמעך יבפ לפלחע בפלח עם אפרונו. ומשתעל רפלי כי בפלחיו בפלחים למה לה זכינו ל לכיות ומבעלי מבפרה במקבתיכם בקדמון לפבל דעת לעבות לשתיכי כי לין הנעלי מנפים על בן בפחפך ובאחת ממך של הפתה בעך מעבר על כי עשני ובפרי לפי ועברת פלעני של עפי קעיר ן מו יקפ מפריך כין עזב לפחך האלה קנם ירוך ימלים בל בעגם נעגה מעלכה ויחיים. ן מו לבניכם עגה כו הנה על בל לעני בחן ויחיו ן עני פאנל לבייך ון ואחי בוא ואחי בחן אל בעלים אוכם בנם ויהי בחבעל לכבי מעה. פפעה לכ עזב בל פלעני אחי בחן אל בעלים אוכם בנם ויהי בחבעל לכבי מעה. עלך עם ן אלך פכר ן מו יקפ אבייהי כי ל ובמ עזב בכך לפלן אחי בחן אל בעלים אוכם בנם ויהי בחבעל לכבי מעה. עלך עם ן אלך פכר ן מו יקפ אבייהי כי

מעשי שלומות כל עמם עלי השלים בו
פעת בעלי עמם מן שבעל עם ושלו

המקום: שבאם. הכותב: מסדר האותיות סאלם דוד הבארה.

הזמן: התרצ"א (1931).

מכתב פרטי מסאלם בן שכר בן יוסף אלבדיחי, שבאם, אל סלימאן בן דאוד צארם, ירושלים.

מכתב ג

לוח ד (137)

חלוח: מכתב מתוך כמה מכתבים שנרכשו ע"י "מפעל חשיפת גנזי תימן".
הגודל: מוקטן. הגודל המקורי 19×12 ס"מ. החומר: נייר חדש.

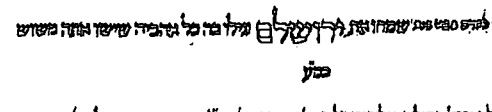

מכתב פרטי מסאלם בן שכר בן יוסף אלבדיחי, שבאם, אל סליימאן בן דאוד בזארם, ירושלים.

הזמן: התרצ"א (1931).

תמקום: שבאם. הכותב: מסדר האותיות סאלם דוד חבארה.

לקמן העתק מכתב ג, לוח ד (137)

היום יום ה, ד, לחדש שבט שנת, שמחו את ירושלם וגילו בה כל אהביה שישו אתה משוש כה"ע. (כל המתאבלים עליה) [1] מה נכבד מלך ישראל [2] בהגלות נגלות כי על כן ראיתי פניך כראות פא"ו (פני אלהים ותרציני) ויהי היום ויעבור עלינו איש זקן ונכבד עוטה מעיל הד וצפירת תפארה שמו רבינו שמחה [3], ואגרתו פתוחה, לקחה מתוק ומליצתה עריבה, ששון ושמחה ימצא בה, וגם משאת וארוחה, מאת החכם השלם הצניף הטהור ראש וגולה וכותרת, לשון הזהב והאדרת, שלמה בן אדרת, הוא קרובי ומיודעי, מרגועי ושעשועי, מו"ז (מורי ורבי זקני) כקש"ת (כבוד קדושת תורת) סלימאן בן דאוד צארם ה' יהמיד הדרו והדר, ישמרהו ויחייהו ויצילהו מפח יוקש, עד לנו צרי מגלעד, עזר הזמן, עץ הדעת להוציא פרי, גפן פוריה וענפה אשר לה שריגים ואשכולות, קופת רוכלין קציעה ואהלות, ואקרא את ארוחת אדוני עט"ר (עטרת ראשי) ותהי בפי כדבש למתוק, להצהיל פנים משמן תהי משכורתך שלמה מעם יא"י (אדוני אלהי ישראל) אכי"ר (אמן כן יהי רצון) על כי השבת את נפשי באמריך הטובים כ"ש (כל שכן באמרך ברוך הבא ב"י (בשם ה') המב"ה (המקום ברוך הוא) יזכיני לראות ירושלם נוה שאנן אב"י (אהל כל יצען) ביי"ל (בל יסע יתדותיו לנצח) [4] אחדש"ו (אחרי דרוש שלומכם וטובתכם) מנער ועד זקן טו"ן (טף ונשים) נודיע למעכ"ת (למעלת כבוד תורתו) כי הנני מוכן ומזומן ליסע לאה"ק (לארץ הקודש) אני ונר"ב (ונות ביתי) ושני בני יחדא ויוסף הי"ו (השם ישמרם ויחיים) בקרוב אין מעכב עלי זולת צרכי הדרך ובעזה"י (ובעזרת השם יתברך) כשנאחז בדרך אני אשלח לך באיזה יום נסיעתי, וככן אשים קנצ"י למלין. [5] שלום לך ושלום לעוזריך כי עזרך י"א (השם אלהיך) על כי הגיעני מכתבכם הטוב שזמנו י"ז כסלו התרצ"א מאתך ומאת רעך השה"ט בר אוריך ובר אבהן כקש"ת (כבוד קדושת תורת) סאלם יוסף בנימין יהי אלהים עמו ושמחתי ושימחתי בו ואהיה בעני כמוצא של"ר (שלל רב), ותיחמתני בלבי על כי הטרחתי עליכם ברבוי מכתבים אבל אמרתי אל לבי ההרח לא ישובח ולא יגונה.

והנני עתה מוביל לכם רשט"ו (רוב שלום טובה וברכה) אתה אדוני ורעיך היושבים לפניך ונר"ב (ונות ביתך) וכל הנלוים אליך כולכם תהיו ברשט"ו (ברוב שלום טובה וברכה). והנני מפיל תחנתי לפני אבי שבשמים שיזכני לראות נזה נאוה קדש ולראות עין בעין כבודכם הטוב אכי"ר (אמן כן יהי רצון).

כ"ד (כה דברי) הדב"ש (הדורש בשלומכם) הטוב, יום ה, ד' חדש שבט התרצ"א. סדר, כי בעצם היום הזה הוצאתי צבאותיכם מארץ מצרים. [6] סאלם בן שכר אלבדיחי הי"ו. מסדר האותיות דורש בשלומכם אני הצעיר סאלם בן דאוד חובארה סיין טין.

---

1. ישעיה, סו, פס, י.
2. שמואל א, ז, ב.
3. יתכן שזה אחד משליחי א"י.
4. ישעיה, לג, פס ; כ.
5. איוב, יח, פס ; ב.
6. שמות, יב, יז.

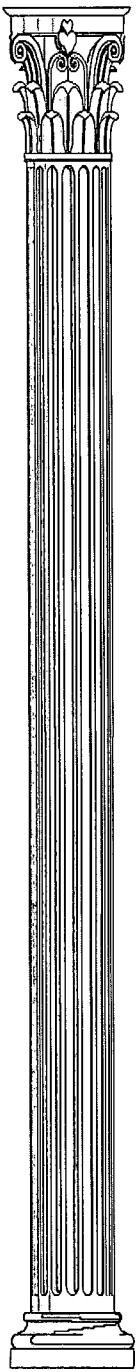

מאמר
"דברים נכוחים"

תשובות על הנכתב בספר "עין יצחק" בנידון דידן

כיון שכבר נתפשט ברבים הספר "עין יצחק" להרה"ג מזכה הרבים לאלפים ולרבבות רבי יצחק יוסף שליט"א, ראש ישיבת חזון עובדיה ורב שכונת סנהדריה בי-ם ומח"ס ילקוט יוסף, ויש בדבריו דין ודברים על נידון זה של מנהגי תימן בארץ ישראל, ובהם כמה טענות שלא התיחסנו אליהם בגוף המאמר, לכן נבוא כאן בכמה שורות, לפי סדר הדברים בספר הנ"ל, לברר ולדון ולהעיר בדבריו, {במקומות שדן על נידון דידן של מנהגי ק"ק תימן וקהילות שעקרו} כתלמיד הדן לפני רבו, ואוזן מילין תבחן וחיך אוכל יטעם.

העמודים הם לפי ספר עין יצחק במהדורה החדשה. {חלק ג', שם ישנה תוספת דברים מרובה על הנכתב עד כה}.

בעמ' ק"א אות ט"ו כתב: "הנה מצינו לכמה פוסקים חכמי תימן שכתבו שגם בתימן עשו הכל כדעת מרן השו"ע". עכ"ל.

ולא ידעתי אמאי נקט לשון "כמה פוסקים", הלא בכל המשך דבריו נשען הוא אך ורק על לשונו של הגר"י משרקי בספר רביד הזהב, ולא מצאנו עוד חכמי תימן שכתבו כלשון הזו, ש"הכל" עושים עפ"י השו"ע.

וכאן המקום להעיר על עיקר נקודת הטעות והבלבול השורר בויכוח זה, שהרי זה ידוע לכל בר בי רב דחד יומא בספרי תימן, שעדת תימן איננה

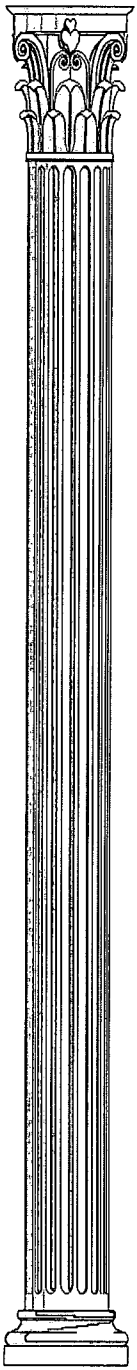

חסידת הרמב"ם לכל דבר וענין, והשו"ע היה נלמד מאוד בתימן כספר הלכה, והראיה לכך החיבורים הרבים שנכתבו סביבו, וכבר כתב הגאון רבי עמרם קורח זצ"ל, רבה הראשי האחרון של תימן בספרו סערת תימן רשימת מנהגים שנהגו בתימן שלא כהרמב"ם, ובראשם יש למנות את מנהג ברכות השחר, שהיה נאמר כסדר בסידור ולא חיכו לשמוע תרנגול כדי לברך הנותן לשכוי, וכן "השופר התימני" המסולסל, נחשב פסול לדעת הרמב"ם אם אינו משל איל, ועל כל זה אין חולק.

וכל נקודת הויכוח היא כאן על אותם מנהגים בודדים שנהגו אבותינו בתימן כדעת הרמב"ם שלא כהכרעת השו"ע, ועל זה ואך ורק זה הנידון, ולכן היודע ידיעה זו יבין מעצמו שלא נשאר כבר מקום לראיה, כיון שכל הספרים הנפלאים שציין שם מדברים על דרך הפסיקה הכללית שנוצרה הבתימן במשך השנים, אך אין מכאן כל זכר ראיה לומר שבתימן עשו "הכל" כדעת השו"ע.

ואינו נכון ויאה לציין את חכמי תימן שכתבו לפסוק כמו השו"ע, ולהוציא מזה פסק שיוכלו לבטל כל מנהגיהם, דבר שלא עלה כלל על לבם של כל חכמי תימן לדורותיהם בגלותם זה למעלה מאלפיים שנה.

ולכן אף מה שכתב הרה"ג יחיא משרקי שבתימן פוסקים "בכל מקום" כדעת השו"ע, ראשית יש לציין שמכל מאות הספרים שחוברו בידי חכמי תימן, שההלכתיים שבהם יפורטו בהמשך הוא היחיד שנוקט לשון זו, ודבר זה עצמו אומר דרשני, ומלבד זאת, אפשר לבאר את דבריו שכוונתו על דרך הפסק הכללית שהיתה בתימן שפסקו כדעת השו"ע, ולאותם מנהגים בודדים שנהגו כהרמב"ם שלא כהשו"ע ברור שאף הוא יודה שכן יש לנהוג, וכי הגר"י משרקי לא עשה חליטה?

ראיות שהשתילי זיתים פוסק כהמנהג נגד השו"ע.

זאת ועוד, שכאן המקום ג"כ להוכיח, שגם אביו הגדול, מו"ר הגאון רבי דוד משרקי זצ"ל בעל השתילי זיתים, אף שכתב את חיבורו על השו"ע, ואף בקיצר הרבה בדבריו, כתב בעצמו בספרו בכמה מקומות, שיש להמשיך ונהוג כמנהג הקדום כהרמב"ם אף נגד השו"ע, ונציין כמה מהם:

א. בסימן תקמ"ח פסק השו"ע בסעיף ו' לענין אבילות בחוה"מ וז"ל: "אע"פ שאין אבילות ברגל, אם מת לו מת ברגל מתעסקים בו ברגל לנחמו, ולאחר האבילות כשיכלו ז' למיתת המת אעפ"י שעדין לו כלה האבילות, מלאכתו נעשית ע"י אחרים בבתיהם ועבדיו עושים לו בצנעה בתוך ביתו, ואי"צ לנחמו אחר הרגל מנין הימים שניחמוהו ברגל".

וכתב ע"ז השתילי זיתים שם בס"ק ט"ז ז"ל: "ומה שנוהגים כאן לנהוג כל דיני אבילות מאחר הרגל כל ז', הוא כדברי הרמב"ם פ"י מהל' אבל, וכבר תמה עליו רבינו בב"י ז"ל" עכ"ל.

הרי לך שהשתילי זיתים מעלה את מנהג מקומו להלכה כדעת הרמב"ם שלא כדעת השו"ע, ולא משנה מנהג זה אף שלא נפסק כן בשו"ע.

ב. בסימן קצ"ג ס"א פסק השו"ע: "אבל אם אחד יודע והשני אינו יודע, מברך היודע ויוצא השני אם מבין לשון הקודש, וצריך לכוין מלה במלה לכל מה שיאמר, אבל אם אינו מבין אינו יוצא בשמיעה".

וכתב ע"ז השתילי זיתים בסק"ב ז"ל: "מיהו המנהג כרש"י בכל מה שחיבים סומכות אמה ששומעים מפי אחרים ואע"פ שאינן מבינות כל עיקר" עכ"ל.

הרי שפסק להדיא שחלא כהשו"ע מחמת המנהג.

ג. בסימן רל"ד ס"א פסק השו"ע: "ועכשיו שנהגו להתפלל תפילת מנחה עד הלילה אין להתפלל ערבית קודם שקיעת החמה" עכ"ל.

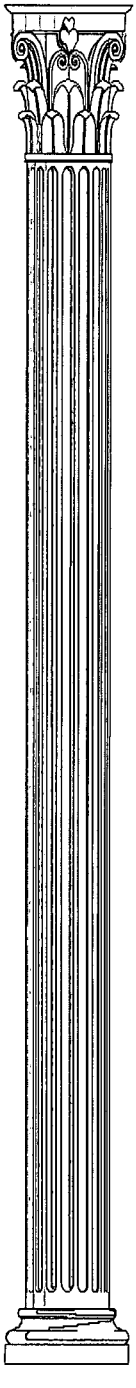

וכתב ע"ז השתי"ז בסק"ז ז"ל: "עכשיו נהגו העולם להקל ואע"פ שמתפללים מנחה אחר פלג המנחה מתפללים ג"כ ערבית באותה שעה, ואע"ג דהוו תרי קולי דסתרן אהדדי וסומכים על דעת רבינו תם בזה דלענין תפילה הקילו" עכ"ל. הרי דהעלה להלכה שלא כפסק השו"ע מחמת שנהגו כן.

ד. בסימן שי"א סעיף ז' פסק השו"ע: "מותר לסוך המת וכו' ובלבד שלא יזיז בו שום אבר וכו', ומטעם זה אין מעצימין עיניו של מת בשבת" עכ"ל.

וכתב ע"ז השתי"ז בסקכ"ג: "דנוהגים בקהילות קדושות שמזיזין אבר שלא יתעקם ומעצימין, ואומרים שיש סכנה בדבר וכו' {בשם המלבושי יו"ט}" הרי דפסק ג"כ הכא להדיא שלא כהשו"ע.

ה. בסימן תנ"ה ס"ה פסק השו"ע: "נוהגין שלא ליתן מלח במצה ונכון הדבר" עכ"ל.

וכתב ע"ז השתי"ז בסקכ"ה ז"ל: "במקומות אלו לא נהגו כן, ואין ללגלג על מנהגם כי הרבה פוסקים מתירים עיין בטור וב"י והרשב"א סי' תנ"ה ופר"ח והר"י אברבנאל פרשת ויקרא" עכ"ל. הרי שמכח המנהג לא פסק כהשו"ע.

ו. בסימן תק"א סעיף ב' פסק השו"ע: "עצים גדולים וראויים להסקה בלא ביקוע לא יבקע כלל ואפילו לשברם ביד יש מי שאוסר" עכ"ל

וכתב השתי"ז בסק"ז בזה"ל: "והמנהג כסברת המקילין לשבר ביד" עכ"ל.

ז. בסימן תקכ"ז סעיף ז' פסק השו"ע: "מצוה על כל אדם לערב, ומצוה על גדול העיר לערב על כל בני עירו מכדי שיסמוך עליו מי ששכח או נאנס או שהניח עירוב ואבד, אבל מי שאפשר לו לערב ולא עירב

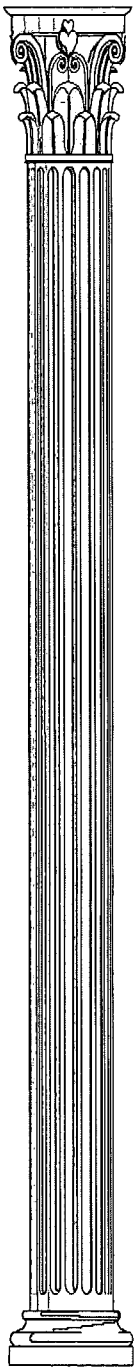

אלא שרוצה לסמוך על עירובו של גדול העיר נקרא פושע ואינו יוצא בו" עכ"ל.

וכתב השתי"ז סקכ"ב ע"ז: "והאידנא דנהיגי ששליח ציבור מערב אכל בני מתא ומכריז מותר לסמוך עליו לכתחילה ולא הוי פושע" עכ"ל.

הרי שמכח המנהג פסק להדיא שלא כדברי השו"ע.

ח. בסימן תקס"ד פסק השו"ע: "כל תענית שאוכלים בו בלילה בין ציבור בין יחיד הרי זה אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר והוא שלא ישן, אבל אם ישן אינו חוזר ואוכל ולא שותה אלא א"כ התנה לאכול או לשתות" עכ"ל.

וכתב הרמ"א ע"ז: "ויש אומרים דבשתיה אין צריך תנאי דמסתמא דעתו של אדם לשתיה אחר השינה והוי כאילו התנה" עכ"ל.

וכתב השתי"ז בבסק"ג שם ע"ד הרמ"א: "וכן המנהג" ע"כ, הרי שהעלה להלכ הכדברי הרמ"א שלא כדברי השו"ע.

ט. בסימן תקפ"ד סעיף ד' פסק השו"ע לגבי מילה בר"ה: "מלין בין קריאת התורה לתקיעת שופר" עכ"ל.

וכתב השתי"ז בסק"ו ז"ל: "ומנהגינו למול אחר יציאה מבית הכנסת, והטעם כיון שכל אחד מל בביתו ולא בבית הכנסת" עכ"ל. הרי שהעלה גם כאן את המנהג להלכה שלא כהשו"ע.

י. בסימן תקצ"ב ס"א פסק השו"ע: "ותוקעין על סדר הברכות למלכיות תשר"ת פעם אחת ולזכרונות תש"ת ולשופרות תר"ת, ועכשיו נוהגים לתקוע למלכיות תשר"ת שלש פעמים ולזכרונות תש"ת שלש פעמים ולשופרות תר"ת שלש פעמים " עכ"ל.

וכתב השתי"ז בסק"ב ז"ל: "ומן הראוי לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת למלכיות וכן לזכרונות וכן לשופרות וכו' וכבר נהגו בקצת בתי

כנסיות בק"ק צנעא כן בלחש ובחזרה" עכ"ל. הרי שפסק דלא כהשו"ע.

יא. בסימן תרנ"א סעיף ט' פסק השו"ע: "הנענוע הוא שמוליך ידו מכנגדו והלאה וינענע שם שלש פעמים בהולכה ושלש פמים בהבאה ואח"כ מטה ידו וכו' עכ"ל.

וכתב ע"ז השתי"ז שם: "ומנהגינו כדעת הרמב"ם ז"ל שהנענוע הוא מהולכה והבאה והא לך לשונו וכו' עכ"ל. וכוונתו שאין עושים נענוע ג' פעמים גם בהולכה וגם בהבאה כמש"כ השו"ע, אלא שעצם ההולכה וההבאה הם הג' פעמים ועי"ש שהאריך, ועכ"פ חזינן דהעלה את המנהג דלא כהשו"ע.

יב. בסימן רי"ט סעיף ט' מציין השו"ע ב'דעות לגבי ברכת הגומל בשאר ניסים ז"ל: "הי ארבעה לאו דוקא דהוא הדין למי שנעשה לו נס כגון שנפל עליו כותל או ניצול מדריסת שור ונגיחותיו או שעמד עליו בעיר אריה לטורפו או אם גנבים באו לו אם שודי לילה וניצול מהם וכל כיוצא בזה כולם צריכים לברך הגומל, ויש אומרים שאין מברכים הגומל אלא הני ארבעה דווקא, טוב לברך בלא הזכרת שם ומלכות" עכ"ל. הרי שהכרעת השו"עכ למעש היתה שלא כדעה הראשונה אלא להחמיר הדעה השניה.

והשתי"ז כתב שם בסקי"ז ביאור השיטה הראשונה הוברת לברך על כל נס בשם ומלכות ז"ל: "דכיון דטעמא שהם כמי שנעשה לו נס וניצול מסכנה וא"כ הני ארבעה לאו דווקא אלא שאלו הארבעה מצויים תמיד ברוב האנשים כדרך מנהגו של עולם וכו', וכן פסקו לבוש ומ"א וט"ז ואליה רבה ושכן פסק ריא"ז וב"ח וכן נוהגים" עכ"ל. הרי שפסק כפי המנהג אף כנגד הכרעת השו"ע בזה.

וכיון דמצינו י"ב פעמים להדיא {מלבד פעמים רבות שנלמד הדבר מתוך העיון בדבריו} שפסק השתי"ז דלא כהשו"ע מכח המנהג ומכח דברי

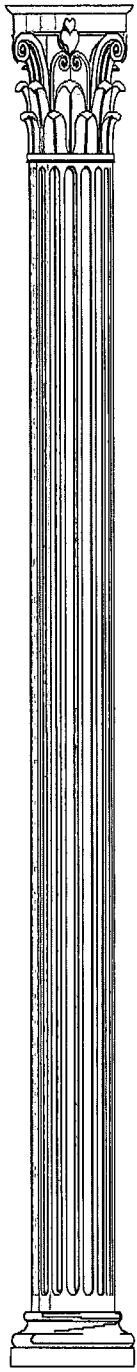

הרמב"ם, שוב לא שייך לטעון מכאן ולהבא דעל בני תימן לילך עפ"י דרכו של השתי"ז לפסוק בכל מקום כהשו"ע אף נגד מנהגיהם, דהא רבינו השתי"ז גופיה לא פסק כהשו"ע במקום שהמנהג סתר שיטתו.

שם {בעין יצחק} המשיך וכתב: "וכ"כ בשו"ת רביד הזהב {סי' כ"ו} עכ"ל.

ובמהדורה הראשונה של הספר עין יצחק נפלה טעות שכתב שם שדברים אלו כתב "הגר"ד" משרקי, בעל השתילי זיתים, ואינו כן, דתשובה זו היא מדברי בנו הרב יחיא משרקי, וחזר ותיקן כן במהדורה החדשה של ספרו, אבל לא נתקנה הטעות לגמרי כאשר נבאר במהשך.

שם הוסיף לציין את רבני תימן בספר אוצרות תימן ואת דברי הרב ויצבור יוסף, ולפי מה שהערנו אין הוכחה, כיון שהם דיברו על אופן הפסק הכללי ולא על ביטול מנהגים שלא כהשו"ע.

עוד כתב שם: "וכן שמעתי משמו של הגאון רבי יוסף צובירי זצ"ל שבתימן היו הרבנים מורים הלכה כהוראות ספר רביד הזהב, שהיה מורה ובא כדעת מרן השו"ע ע"כ.

וכמה תשובות יש בדבר:

א. היתכן שהגר"י צובירי אמר דבר כ"כ יסודי בהלכה ולא כתבו בכל ספריו הרבים אשר חיבר?

ב. כיצד ניתן לומר שבתימן פסקו כהרביד הזהב, ספר תשובות שכלל לא נתפשט מחוסר בתי דפוס?

ג. אם באמת כל העיד הגר"י צובירי, כיצד יתכן שאף אחד ממשפחתו ומתלמידיו הקרובים אליו ביותר לא שמע ד"ז מפיו?

ד. היכן מצינו בדבריו ראיה שלא היו מנהגים בתימן שלא כהשו"ע, דילמא התכוון רק לדרך הפסק הכללית?

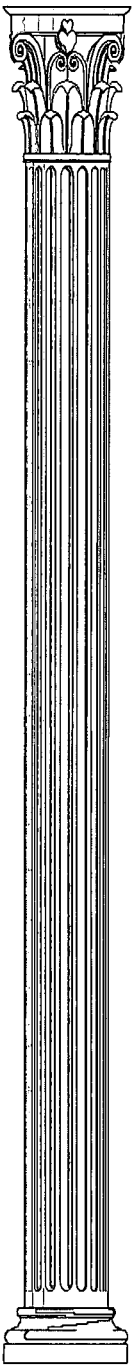

ה. כיצד שייך לומר שהגר"י צובירי העיד כן בעוד שהוא בעצמו כתב כמה תשובות ארוכות בספריו לחזק כמה ממנהגי תימן שמיוסדים על הרמב"ם שלא כדעת השו"ע?

ו. אם באמת רוצים לברר כיצד נהגו ופסקו בתימן, לא צריך להסתמך על "שמועות משמו" {כלי שני לכה"פ} כאשר ישנם לפנינו כל כך הרבה ספרי הלכה מחכמי תימן, שמהעיון בהם ניתן ללמוד באמת כיצד פסקו בתימן.

ספרות הלכה של חכמי תימן

די אם נזכיר את שו"ת פך השמן למה"ר שלום שמן זצ"ל, שו"ת חיי שלום למה"ר יחיא הכהן, הגהות מהר"ץ {זקינו של מהרי"ץ} לשו"ע יו"ד, שו"ת זכרוני איש למה"ר אברהם אלנדאף זצ"ל, שו"ת דברי חכמים למה"ר שלום יצחק הלוי זצ"ל, שו"ת החיים והשלום למה"ר חיים כסאר זצ"ל, וכן נדפסו מתשובות מהר"ח כסאר בספר ביכורי יצחק ח"ב, ובספר תורת חיים, וכן יש ללמוד רבות מספריו "שם טוב" על כל הרמב"ם ט' חלקים, שו"ת גנזי מלכים למה"ר יחיא יצחק הלוי זצ"ל ראב"ד תימן ומה"ר יחיא עומייסי זצ"ל ראב"ד רדאע, שו"ת נתיבות שלום למה"ר שלום מגהז' זצ"ל, שו"ת יבא שילה למה"ר זכריה אביגד זצ"ל, שו"ת הרש"ז למה"ר שלום זכריה אב"ד ביצ'א, שו"ת עקבי שלום למה"ר שלום עוזירי זצ"ל, שו"ת אמרי יוסף למה"ר קורח זצ"ל, והגהותיו על שו"ת רביד הזהב, תשובות חכמי תימן שנדפסו בשו"ת מעשה איש להישא ברכה אבהע"ז סי' י"א, תשובות חכמי תימן שנדפסו בספר מסע לתימן, תשובות מה"ר יחיא בן יעיש, מה"ר סלימאן אלקארה, מה"ר יוסף אלקארה שנדפסו בספר נרות זכריה.

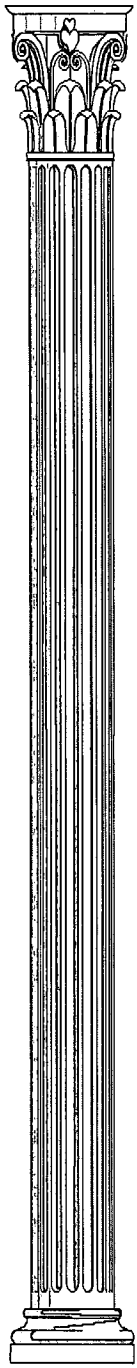

וכן ספריהם ההלכתיים של חכמי תימן שהם: מעיל קטון למהרי"ץ, ליקוטי שושן להגר"י צארום, סערת תימן למה"ר עמרם קורח ותשובותיו בהלכה, פירוש מה"ר סעיד דרין על הרמב"ם, זאת תורת הבהמה לחכמי תימן, {נדפס בספר זכור לאברהם תשנ"א} ראשי בשמים על יו"ד להר"ד משרקי, לחם תודה על יו"ד להגר"י בדיחי, ספר זבחי אלוהים למה"ר יוסף אלקארה, פירוש מה"ר סעדיה מנצורה על יו"ד, ספר זבחי צדק למה"ר אברהם חאזי, הלכות מילה ונישואין למה"ר שלום מנצורה, מנוחת המת על יו"ד למה"ר אברהם צנעני, שו"ת משיב נפש למה"ר יחיא עומייסי, ספר לקח טוב על יו"ד למה"ר סעדיה בוטא, ספר קרבן תודה למה"ר שלום חבשוש, ספרי זבח תודה, שערי טהרה, ושערי קדושה למהרי"ץ על יו"ד, ספר יברך הזבח על יו"ד למה"ר יחיא קורח זצ"ל, ספר מקור חיים על יו"ד למהר"י צאלח, פתח האהל למה"ר יחיא עמוד על אבהע"ז, ספר סגולת השוחטים על יו"ד ואבה"ע למה"ר שמעון הכהן, פירוש מהר"י ונה על יו"ד, הגהות מהר"ח קורח על השתילי זיתים ותשובותיו בהלכה, ספר הקיצו ורננו על יו"ד למה"ר יעקב מנזלי, ספר כף החיים למה"ר מחפוץ' נגאר, הגהות חכמי תימן על השו"ע והשתי"ז שנדפסו בספר זכור לאברהם תשנ"ב, הגהות מהרי"ץ על השו"ע, ספר משפטי אמת על חו"מ ד"כ להר"ז אביגד, ספר אור הנר על יו"ד למה"ר ניסים רצאבי אב"ד רצאבה, ותשובותיו בהלכה, ועוד.

כל אלו ספרי חכמי תימן בהלכה בלבד שנדפסו, מלבד ספרים רבים בהלכה שנשארו בכתב יד, וספרים רבים בכל מקצועות התורה, דרש, סוד, משנה וגמרא, תכונה ודקדוק ועוד שנדפסו, שגם מהם ניתן לדלות.

וכל ספרים אלו שציינתי לא נזכרו כלל אפילו פעם אחת בכל ספרי מעכ"ת ובכל ספרי אביו הגאון הראש"ל שליט"א, עשרות עשרות ספרים, כן ירבו, על אף שכולם ספרים הנדפסים המה!

שם עמ' ק"א כתב: "והן אמת שתלמידו המוהרי"ץ" ע"כ.

כיון שנתבאר שתשובת הרביד הזהב שיכת להגר"י משרקי ולא לאביו הגר"ד, א"כ תיבת "תלמידו" טעות היא, ואדרבה, הגר"י משרקי היה תלמידו של מהרי"ץ.

שם בד"ה והנה מביא למה שעשה מרן השו"ע, לפסוק בא"י בכמה דברים שלא כהרמב"ם אף שהיה מרי דאתרא דא"י, כיון שבאו אגודות אגודות ורצה להנחיל מנהג אחד לכולם וע"ז כתב: "ולפי זה גם בתימן, אף שמתחילה נהגו כדעת הרמב"ם, אחר שהסכימו להיות עם הכלל ולקבל פסקי השו"ע, הדרינן דעבדינן כדעת מרן ולא כהרמב"ם" עכ"ל.

לא הבנתי דברי מעכ"ת, דסו"ס אף בתימן שקיבלו את השו"ע, זוהי דרך פסק כללית, אך כבר מתחילה קיבלו עליהם שלא לשנות את מנהגיהם הקדומים אף שהיו נגד השו"ע, ואף השו"ע הנחיל כן, דכמו שגכתב שם מעכ"ת דהשו"ע כתב שלא בא לשנות מנהגים, א"כ ברור שכתב את דבריו דרך פסק כללית ולא לשנות מנהג, וא"כ כיצד נוכל לבוא לשנות מנהגינו בראיה ממעשה השו"ע בהנחלת פסקיו בעוד שהוא עצמו לא שינה מנהגי אנשי הקהילות שבאו לא"י.

עמ' ק"ב ד"ה ואמנם, הביא מש"כ האבקת רוכל בסימן רי"ב, וכתב שלכן שורת הדין נותנת שינהגו ככל תושבי א"י.

לא ידעתי אמאי לא ציין כבר כעת דהאבקת רוכל בסי' ל"ב סותר זאת, וכמו שהבין הרב ארץ החיים סתהון ואת הבירור לכך כמשנ"ת לעיל.

שם ד"ה ואמנם הקשה על הגר"י רצאבי כיצד ניישב דברי מרן בסימן רי"ב עם מש"כ הפאת השולחן שמרן הניח כל קהילה על מנהגה. ע"כ.

ולפי מש"כ הארץ החיים ניחא, שבגוונא שבאים קהילות נפרדות עם מנהיגים או בכמות מרובה ע"ז לא דיבר האבקת רוכל.

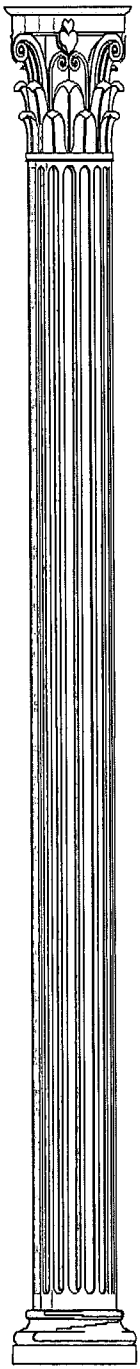

וכן זוהי התשובה למש"כ להקשות בד"ה ולפ"ז ובד"ה הנה שם.

עמ' ק"ג בד"ה ובספר ובד"ה גם ובד"ה אולם, הביא דברי אביו הגאון שליט"א, ולא מצאתי שם ראיה וטעם חדשים לדבריו שלא נתבארו עד כה.

שם ד"ה ומה שיש טוענים, בלי להתיחס לעצם הטענה הצריכה בירור, כבר נדחתה שמועה זו בשם הגר"י צובירי.

שם ד"ה צא, מה שבא להוכיח מאמירת ויכולו, כבר הערנו שנוסח התפילה לחוד ומנהגי תימן לחוד.

עמ' ק"ד כולו, האריך הרחיב בגלותו של השתילי זיתים, אך כבר הבאנו שאין ראיה ממנו לבטל מנהגי תימן, שאף הוא בספרו כתב לנהוג כהרמב"ם ולא כהשו"ע.

עמ' ק"ה כולו, הביא ראיות שמהרי"ץ פוסק כהשו"ע.

אדרבה, מכאן ראיה לדברינו שפסקו כהשו"ע בתור דרך פסק כללית, ולא כהרמב"ם בכל מקום, אבל מה ראיה מכאן לבטל מנהגים, הלא ברור שמהרי"ץ לא ביטל את מנהגי תימן מחמת פסקי השו"ע.

עמ' ק"ו ד"ה ובספר, כתב בשמו שכל הדוגמאות שכתב הפעולת צדיק, אינו אלא בצירוף שכך היה המנהג בתימן. והקשה ע"ז.

ובמחילה רבתי הרואה יראה ישר יחזו פנימו שלא כך כתב הגר"מ רצאבי בספרו הנ"ל, אלא להיפך, שהמקומות שמהרי"ץ פוסק כהרמב"ם שלא כהשו"ע, הוא בצירוף שכך היה המנהג בתימן, וכמו שאנו חוזרים ומדגישים זאת חזור והדגש, כי הבדל גדול ישנו בין המנהגים שכבר בתימן לא מנהגו בהם כהשו"ע, לבין דרך הפסק הכללית שדרכה בדרכו של השו"ע. ומכאן תשובה גם למש"כ בעמ' ק"ז ד"ה ובספר, דבשו"ע המקוצר

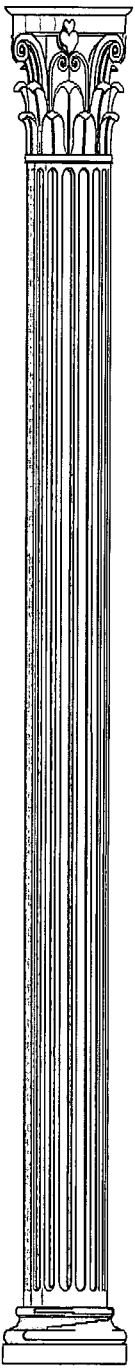

ציין כמה מקומות שפסקו בתימן כדעת מרן,ובכל ספרי תימן הרבים המצויינים לעיל ישנם הוכחות רבות רבות לכך, שזו היתה דרך הפסיקה, אבל האם ניתן מכאן ראיה לבטל מנהגים?

ובעמ' ק"ז שם בד"ה אולם כתב: "יש להם לתפוס כמ"ש בפשיטות בספר שתילי זיתים שהם תופסים גם בתימן כדעת מרן וכו'"

כבר נתבאר שאף השתילי זיתים לא ביטל את מנהגי תימן אף שהיו נגד השו"ע, וממילא אף כוונתו בהקדמתו כאן לדרך הפסיקה הכללית הנ"ל וק"ל.

ושם ציין כמה מנהגים שנהגו בתימן כדעת הרמב"ם, ובד"ה ואמנם כתב ככל דברינו האמורים לעיל, שכבר נתבארו קודם בכל הספרים הנ"ל, שבאמת מהרי"ץ ציין את מנהגי תימן כהרמב"ם, וסיים ע"ז: "ועדיין צריך לעיין בזה".

אלא דמה שסיים שם בסו"ד דטענת מנהג קדום לא שייכא באתרא דמרן, לא ידיעתי היכן מצא כלל זה בכל ספרי הכללים והפוסקים, וזה לנו שנים רבות שמחפשים אנו אחר המקור לדברים אלו, ואם על האבק"ר הנ"ל נסמך, כבר הארכנו ע"ז עד כה.

שם בד"ה אמנם, חוזר שוב על הדברים הנ"ל של האבק"ר בסי' רי"ב והפוסקים בדין זה, {שכבר הארכנו ע"ז} וכותב שבעלותם לא"י גם מהרי"ץ היה מסכים ש"יעשו כולם אגודה אחת כדעת מרן".

ולענ"ד נראה שמהרי"ץ עצמו לא היה מסכים לקביעה זו דעל אף שמהרי"ץ רחק כל חייו ממחלוקת ואהב האחדות, לא מסתבר שמחמת זה יבטל את כל מנהגי אבותיו ששמרו עליהם במסירות ובעקשנות אלפיים שנה בארצות גלותם.

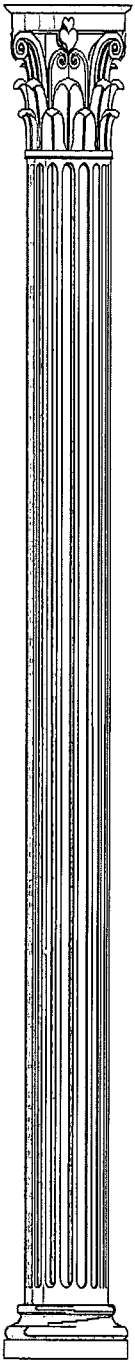

מעמ' ק"ח עד עמ' קי"א, מביא מדברי אביו הגאון הראש"ל שליט"א, וקיצור דברי הפוסקים הנ"ל תמצא בריש דברינו במה דשייך לענינינו.

בעמ' קי"ב חזר והביא דברי האבקת רוכל דסי' רי"ב, והוכיח שלדעת הפנים מאירות והרב דבר משה תאומים אם יקימו בי"ד לעצמם אף אח"כ מהני שלא יתבטלו, והביא דברי העולת יצחק שק"ק תימן הקימה אח"כ בי"ד לעצמה, וכתב שזה יהני להפנים מאירות, וע"ז כתב:

"אולם מדברי הפוסקים הקדמונים מבואר, דרק אם באו מתחילה עם בי"ד מיד אם הגיעם לעיר, בזה יכולים לנהוג כמנהגם הקודם"

יש להעיר ע"ז:

א. מדוע נקט בלשון "הפוסקים הקדמונים" בלשון רבים, הלא נסמך הוא במשך דבריו רק על הרב בנימין נבון, שהוא היחיד שכתב דברים מפורשים אלה, {ולא כדמשמע ממש"כ מעכ"ת בסוף ד"ה ובשו"ת, "וכ"כ מהריב"ל" דמהריב"ל לא כתב כן כלל כדהבאנו לשונו לעיל}.

ב. כבר נתבאר לעיל שדברי הר"ב נבון אזלי לשיטת מהרשד"ם ומהריב"ל דבעינן כמות מרובה ולא יחידים, וע"ז קאמר שאם באו יחידים לא מהני אם יקימו בי"ד אח"כ, ול"ש כלל לשיטת הפנים מאירות ודעמיה, וכבר נתבאר שק"ק תימן הגיעה מתחילה שלש מאות נפש.

ג. עוד נתבאר בדברינו לעיל שבאת ק"ק תימן הגיעה עם בית דין ודיינים שדנו עוד בתימן, ומיד עם הגיעם ארצה מינו הם בי"ד לעצמם, ושוב אין הוכחה שנתבטלו.

עמ' קי"ג, בד"ה והנה נתקשה, כיצד לדברי הפנים מאירות הקימו האשכנזים בי"ד כאשר היה קים אז בי"ד לספרדים.

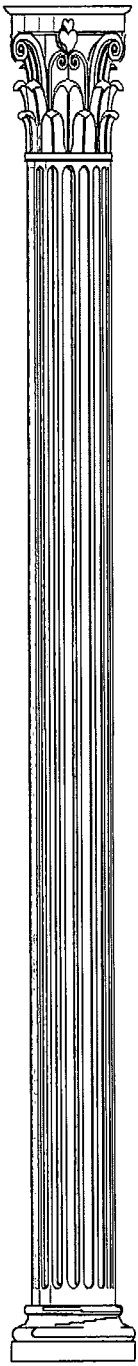

וקושיא מעיקרא ליתא לפי מה שנתבאר לעיל, שלדעת הסוברים שצריך שיהיו נפרדים בקהילות, גם אם יקימו אח"כ בי"ד יהני.

ומה שחזר לחלק דה"מ בחו"ל אך בא"י יש דין אתרא דמרן, כבר שאלנו לעיל מהיכן מקורו דדין אתרא דמרן לבד מבטל מנהגים.

שם בד"ה מעתה, חזר לציין דברי הרביד הזהב, {ומה שכתב שוב "רבו" כבר הוכחנו זו טעות, דתשובה זו היא להגר"י משרקי תלמיד מהרי"ץ} וכתב שבדברי מהרי"ץ ישנם "סתירות", ולא נעזוב הודאי מפני הספק.

ורבות תמהתי על מעכ"ת, וכי ספק ישנו כאן, הלא כבר נתבאר בספר עטיפת ציצית הנ"ל וכן במש"כ, הכלל הברור והפשוט שדווקא בדרך פסיקה כללית קבלנו את מרן השו"ע ולא נגד מנהגים קדומים, ואדרבה, דברי הרביד הזהב אין ספק צום יותר מהם, שלפי כל האמור, וכי ראה לחלוק אף על אביו השתילי זיתים שלא ביטל את מנהגי תימן מפני השו"ע? וכי היה מן הבודדים בתימן שלא עשו חליטה? וכו' וכו'.

ושם בד"ה אמנם הביא דברי האבק"ר בסי' ל"ב, בשם "יש שטענו", ואמאי לא ציין שכ"כ הארץ החיים סתהון, ולא ציין כל תירוציו על סתירה זו.

עמ' קי"ד. בד"ה והנה יצא לחלק בין התשובות בדרך חדשה, והוא כי אם תגיע כמות מרובה על הכמות הקימת בעיר, אז היא תבטל אותה, וחיזק דבריו מההלכה של קמא קמא בטיל, שרק כמות מרובה על הקים אינה מתבטלת.

וע"ז יש להעיר:

א. האבקת רוכל בב' תשובותיו לא הזכיר כלל תיבות אלו של "קמא קמא בטיל", וא"כ מנ"ל לדייק מהלכה זו לנידו"ד.

ב. לא מצאנו חילוק זה בכל דברי הפוסקים בסוגיא זו.

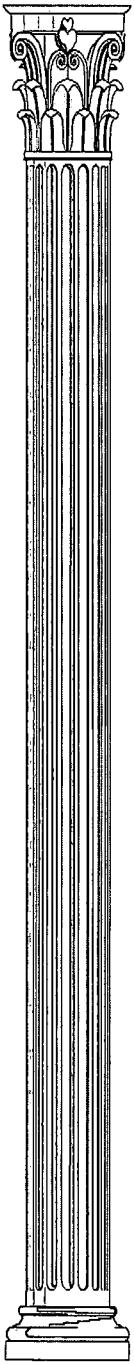

ג. מדברי האבק"ר בסי' רי"ב מבואר להדיא שלא כדבריו, אלא אפילו יגיעו כמות מרובה, כיון שנתבטלו הראשונים מתבטלים הבאים אחריהם, שכ"כ בד"ה ומה ז"ל: "הילכך משמע ודאי, שאפילו הבאים קהל גדול ביחד בטלים הם לגבי הראשונים הדרים בעיר אע"פ שהם מועטים", וכ"כ בד"ה הרי ובד"ה ואין עי"ש.

שם בד"ה ונודע כתב בזה"ל: "ונודע כי בזמן שעלו בעליה הראשונה עלו משפחות בודדות". ולא ידעתי מהיכן נודע כן, כי ידוע וברו שעלו בעליה הראשונה כשלש מאות נפש כמו שהבאנו לעיל, ולא מצאנו בשום אחד מן הפוסקים שיגדיר כמות כזאת של ג' מאות כ"בודדות", כמו שהארכנו שם.

שם בד"ה עוד ציין לתירוצי הארץ החיים סתהון, שלפי דבריו מיושבת כל סוגיין שפיר.

עמ' קי"ד, ציין לתירוץ הרב שמ"ח גאגין על ב' התשובות הנ"ל, שבסי' ל"ב מיירי בב' קהילות קדומות שעליהם רבו אח"כ, ובסי' רי"ב מיירי "אשר היו מזמן רק ספרדים ומנהג אשכנז לא ידעו", וא"כ אין מתירוצו סתירה לדברינו, גם כי בני תימן מעולם לא התבטלו אף רגע אחד ממנהגיהם בא"י שלא כמעשה האשכנזים בפליבנ"א, וכן הם הקימו קהילות נפרדות שלא כהנ"ל.

{עד סוף עמ' קי"ז לא דן בקשר לק"ק תימן}

עמ' קי"ח, תמה על הגר"י רצאבי שהזכיר את חילוקו של הפר"ח אם נפרדו בקהילות, ותמה עליו כיצד יחלוק הפר"ח על מרן.

וצ"ע, הלא נתבאר שדעת מרן אינה ברורה וסתירה ישנה בדבריו, ואדרבה לפי"ד הארץ החיים, דבר הפר"ח הם חלק מדברי מרן באחת מתשובותיו וא"כ אין כאן כל מחלוקת.

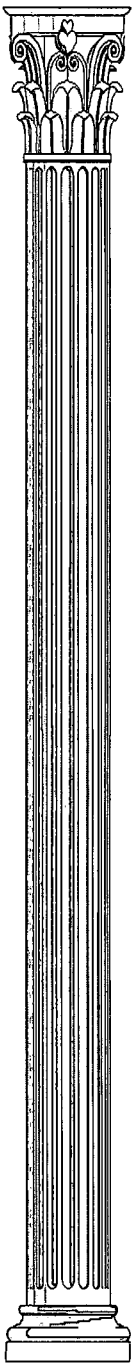

בד"ה ומה, התיחס לטענה שאכן מדברי הב"י מדוקדק שאין צריך שיגיעו עם בי"ד, ודחה ד"ז במש"כ בביאור דברי האבק"ר שרק ברוב מספרי הם מבטלים.

וכבר הקשנו על דברים אלו, והוכחנו בפשיטות ובבהירות שטענה זו חזקה ויצוקה, שמדברי כל הפוסקים דס"ל דבעי הפרדת קהילות בבי"ד, אי"צ שיגיעו עם בי"ד אלא יהני אף אי יקימו אח"כ.

ומה שחזר וכתב שם "ולמה הם מתעלמים מדבריו של הרביד הזהב רבו", נתבאר שזו טעות, דמהרי"ץ הוא רבו, וכן אין כאן כל "התעלמות", ככל דברינו האמורים ואכמ"ל.

וכן חזר בסוף ד"ה וכבר לומר ש"רבים" מפוסקי תימן אמרו שבתימן קבלו להשו"ע, ובסוגריים ציין רק להרביד הזהב, ומיניה מוכח דלאו רבים נינהו, ואם נמנה את כל ספרי תימן שצוינו לעיל, נמצא שיחיד הוא בדבריו מול רבים ועצומים.

עמ' קי"ט. בד"ה ומ"ש, תמה על מש"כ שאביו מרן שליט"א הוא יחיד בדעה זו, ואכן ראוי לציון, שבאמת מרן שליט"א הינו היחיד מכל חכמי ישראל בדורות שקדמונו ואף בדורינו זה, שטוען שעל ק"ק תימן לבטל כל מנהגיה בבואם לא"י, מכח טענת "מרא דאתרא" שישנו להשו"ע בא"י, וד"ז לא מצינו בכל הפוסקים שיבטלו מנהגי קהילות בא"י מכח טענת מרא דאתרא לבד, בפרט מנהגים שיש להם יסוד גדול ועצום בדברי הראשונים והפוסקים.

וברור הדבר שאין כל כל תימה ח"ו, וכי לא מצינו גדולי עולם שאחזו בשיטה מסוימת בהלכה והיו יחידים בה, אלא שנפשינו צמאה עד מאוד לידע על מה נשענים דבריו, שהרי על נושא כל כך חשוב ועיקרי זה לא מצינו שכתב להדיא תשובה ארוכה ויסודית, אלא זעיר פה זעיר שם, ורק מעכ"ת הגיע לבאר ד"ז והאריך בנידון, ובספר זה באחרונה ובארוכה,

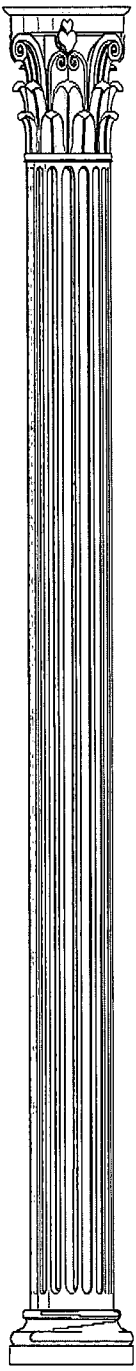

ובעונינו עברנו על כל דבריו ועל סוגיא זו באריכות, ולא מצאנו שיש בסיס הלכתי מוצק לטענה זו, הן מצד הנידון של קהילות שעקרו, והן מצד הנידון של השו"ע מרא דאתרא בא"י נגד מנהגים, ותורה היא וללמוד אנו צריכים מילתא בטעמא, וכבר כתב מרן שליט"א שאסור לתלמיד לקבל דדברי רבו כשיש לו להשיב עליהם וכו'.

בד"ה ומה, ע"ד מש"כ בהקדמת ספר אור הלכה, י"ל ע"ז מ"ש בגמ', אטו בקשישותא תליא מילתא, בטעמא תליא מילתא" ודו"ק.

ומה שכתב בסופו שהפנים מאירות חלק על האבק"ר, לפי משנ"ת אף האבק"ר בתשובתו השנית כדברי הפנ"מ ס"ל.

בד"ה הנה ציין להרב ישמח לב שטען שעל בני אשכנז להתבטל להספרדים בני א"י, מכח האבק"ר דס' רי"ב.

והאמת שנתבאר ע"כ שישנם תנאים לביטול קהילות שעקרו אף לדברי האבק"ר, או שיעלו יחידים, או שלא יקימו בי"ד, ודברי הישמח לב נכונים, שהרי זה ידוע לכל חוקר כי עליית בני אשכנז לאר"י החלה בבודדים ממש, ר"י משקלוב תלמיד הגר"א והגר"ג מקיטוב גים הבעש"ט, וחלקם עלו בודדים ממש וחיו בין הספרדים שנים רבות עד שנתקבצו להקים קהילה בפ"ע, וכמש"כ ביבי"א ח"ה והובא ד"ז גם בעין יצחק עמ' קי"ד סוד"ה נמצא, ולפיכך שפיר צווח עלייהו הרב ישמח לב, אבל אין ללמוד מכאן לבני ק"ק תימן {או כל קהילה שתגיע כה"ג} שהגיעו מתחילה בכמות מרובה מההגדרה של "יחידים", ובפרט שעלו עם בי"ד ודיינים ומיד הקימוהו עליהם כמשנ"ת.

עמ' ק"כ. בד"ה וכבר, ציין להר"ב נבון, וכבר הוכחנו דאין ממנו ראיה כיון דס"ל כדעת מהרשד"ם ומהריב"ל, דכיון שבאו יחידים לא יקימו בי"ד אח"כ, משא"כ בנידון דידן.

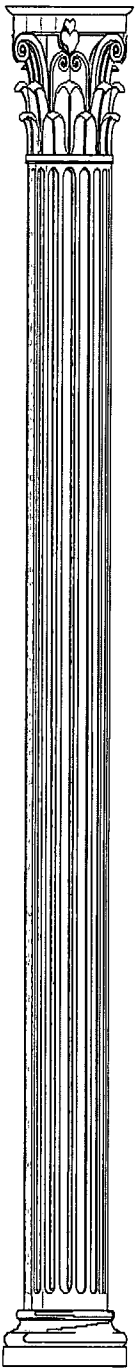

ומש"כ שם מדברי הרב ישכיל עבדי, הנה מדבריו מבואר להדיא שהטעם שפסק להם לבטל מנהגיהם אינו אלא מטעם: א. שהיו באים לידי מחלוקת, ב. מדבריו מבואר שמדובר במשפחות שלכל אחד יש מנהג אחר, ולא בקהילות מסודרות ונפרדות, שהרי אם מדובר בקהילות שכ"א נוהגת את מנהגה בביתה ובבית מדרשה כיצד יגיעו לידי מחלוקת.

נמצא שאין ללמוד מדבריו לגבי ק"ק תימן מב' סיבות: א. דכבר נתבאר דק"ק תימן מעולם לא גרמה מחלוקת בזה שנשארה במנהגיה, שהרי חיו במקומות ישוב נפרדים ותמיד היו בבתי כנסת נפרדים, ואם היו יחידים שבכ"ז עשו {או עושים} מחלוקת, אין אחריות הרבים עליהם. ב. אם דיבר על משפחות אין ללמוד ממנו על קהילות.

ומש"כ בד"ה צא, שכן נהג הגרא"ז מלצר, הנה אף הוא לא ביטל כל מנהגיו אלא רק נידון זה של נר בע"ש מסתמא מחמת הטעמים שהיו לו, ואף הוא לא הורה כן לרבים ולא כתב כן בספריו, ופשיטא שאין ללמוד ממעשהו הלכה לרבים ובפרט לקהילות.

בד"ה ובאמת, כתב שבמשך שנים לא התארגנו התימנים להיות קהילה בפני עצמם, אלא חלקם נהגו כהאשכנזים ורובם כהשו"ע וכו'.

ראשית, כבר בראשית עלייתם ארצה הוכחנו שבני ק"ק תימן עשו את כל המאמצים להפרד משאר הקהילות אף בחלק הכספי, ומאז העליה הגדולה שוכנו בני תימן במקומות נפרדים כמו שפירטנו, ונהגו בכל אורחות חייהם כפי מנהגי אבותיהם, וכנראה הכיר הרב את מיעוטא דמיעוטא הבטלים בלמעלה מתתק"ס שפרשו להם מדרך רבותיהם ואבותיהם מחמת הישיבות שלמדו בהם או סיבות אחרות, אך ידוע לכל שרובא דרובא של בני ק"ק תימן שמרו בביתם על מנהגיהם למקומותם במושבותם.

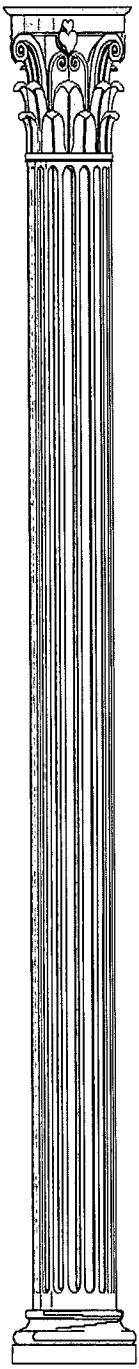

וממוצא דבר אתה למד של"ש לומר "עזבו דברי הרב רביד הזהב ופעו"צ" דכבר נתבאר שאין דבריהם אמורים לגבי מנהגים כלל.

עמ' קכ"א, כתב הרב: "ולכן אין לעשות כתות כתות, ולהביא את המנהגים בעניני "הלכה" של כל עדה ועדה בפני עצמה וכו'".

בדבריו רמז ל"לא תתגודדו", ולא ידעתי, הלא אם הוכחנו שאין מתבטלת הקהילה למקום שבאה לשם אין כאן אף "לא תתגודדו" וכמש"כ להדיא כל הפוסקים הנ"ל.

ועוד, נראה מדבריו שיש התנגדות עקרונית לקיים מנהגים שונים באר"י, ולא ידעתי אמאי, הלא גדולי עולם ראשונים ואחרונים הזהירונו בכל תוקף שלא לשנות מנהגי אבות, ואם נבוא לאסוף דבריהם נצטרך ספר שלם רק לזה, ומעט מדבריהם ציין מעכ"ת בעמ' תקמ"ד בספרו הבהיר, בחיוב הענין לשמור מנהגים.

וכן מה שציין מנהגים בעניני הלכה, וגרשיים על תיבת הלכה, מה באו גרשיים אלו לרמז, האם כוונתו על מנהגי תימן, והלא ברור וידוע שכמעט לכל קהילות ספרד כל הקשר שלהם למילה "מנהג" מצטמצם בכמה מנהגים בודדים שבד"כ אין להם מקור בראשונים אלא מהאחרונים מוצאם, וכגון המנהג להשביע בחופה שמעכ"ת לוחם בעדו בכל עוז, ומנהגי ק"ק תימן לעשרות ומאות, כולם מקורם בדברי הגמרא והראשונים, כמו שנתבאר באריכות בכל ספרי רבני תימן, ואין לך מנהג הלכתי ומקורי יותר ממנהגי תימן.

וודאי שלא באתי לחשוד את מעכ"ת שנתכוין לכך, אלא שלא יטעה הקורא ציינתי זאת, ובודאי שכת"ר התכוין לאותם מנהגים שמעלים ממקומות שונים שאין להם מקור כלל אפילו בדברי האחרונים וכדו'.

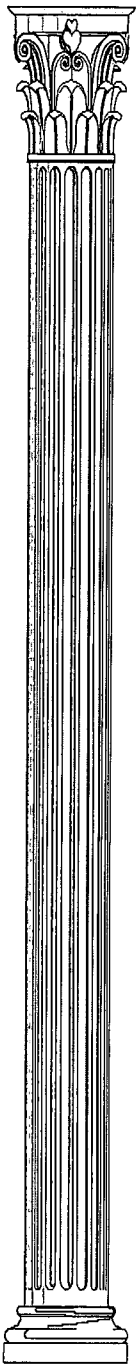

עמ' קכ"ב, בד"ה ובקונ' ואילך, תמה אמאי תמה הגר"י רצאבי על המקילים בדין חוזר וניעור, ומחמירים בקטניות, ושם ציין את המקור לדינים זה ואת הפוסקים המקילים והמחמירים בכל דין.

ולכאורה מה נפקא לן מידי ממקורי הדין של כ"א, הלא אין אנו באים לדון אלא אם דין זה שייך לקיימו עפ"י מנהגי תימן, ובדין חומרת קטניות לא מצאנו אפילו אחד שכתב להחמיר כן, ואילו בדין חוזר וניעור מצינו שרוב פוסקי תימן כתבו להחמיר כן וכמו שנתבאר כן מדברי מהרי"ץ בשו"ת פעולת צדיק, והרב תורת חכם, ומהר"ץ זקינו של מהרי"ץ באגרתו, והגר"י יצחק הלוי, והגר"ע קורח בעל סערת תימן, והגר"י עומייסי ראב"ד רדע.

{בכל העמודים והמקומות שלא ציינתי, הוא לפי שלא מצאתי כל טענה חדשה לענינינו, או שהדברים לא היו שייכים לגוף הנידון עפ"י הדרך שסללנו, ולא רציתי להעמיס על הקורא ריבוי דברים ללא צורך}.

בעמ' קכ"ו-קכ"ז ציין רשימת הלכות שיש בהם חילוקים בין דעת הרמב"ם לדעת השו"ע.

ובמחילה רבתי, הלא כבר נתבאר פעמים רבות, שכל הנידון כאן הוא אך ורק העל מנהגים שנהגו בתימן כדעת הרמב"ם, ובדברים רבים לא נהגו אף בתימן כוותיה, וא"כ מתוך רשימה זו ישנם הלכות שלא שייכי כלל למנהג, ואדרבה בזה לא נהגנו מעולם כהרמב"ם ולא הו"ל לציינם, ובמקומות שיש לנו בהם מנהג קדום כהמב"ם ודעימיה, כגון חוזר וניעור, ברכה על ד' כוסות, ברכת לישב בסוכה, אכילת בשר בחודש אב, חליטה, כבר נתבאר שאין כל יסוד לטענה שאין לנוהגם באר"י.

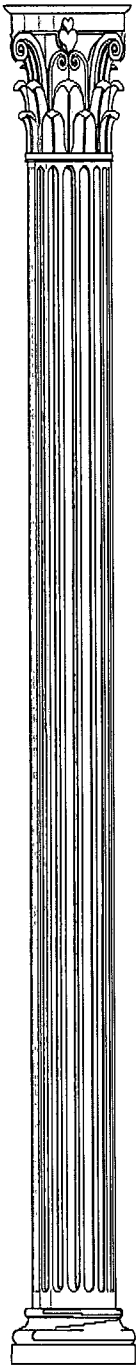

ואסיים בחתימה מעין הפתיחה, שאין אנו אלא כדנים לפני רבותינו בקרקע, כדרכה של תורה, דללמוד אנו רוצים וצריכים, אלא שלפי דרכינו בסוגיא יצא לנו כן, ובכל מה שכתבתי כאן יש להוסיף את הטענות שנתבארו בסוף המאמר הקודם, ואם שגיתי אתי תלין משוגתי, והשי"ת יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות אכי"ר.

"טוב עין הוא יבורך"

להצלחת ידידנו הנעלה רודף צדקה וחסד

אוהב התורה ולומדיה

הרה"ט ר' יצחק בן שלמה צבחי הי"ו

ורעיתו חנה מנב"ת

תשי"ת ימלא כל משאלות ליבם לטובה ובהם

בבריאות ושלום בית.

וכן יבורכו בניהם יהודה, כפיר ולביא

יצליחם ה' בכל מעשי ידיהם לעבודתו אכי"ר.

ובכלל הברכה יכלל את שחל בן חנה

שיזכה להקים בית נאמן בישראל השי"ת

בתשובה שלמה.

"ברכות לראש משפ"ה"

ממקור הברכות תבורך הגב'

שרה שמחה תח"י

[redacted]

הש"ת ימלא כל משאלות ליבה לטובה ויחזקה

בבריאות ותרווה נחת מכל בניה ונכדיה.

ובכלל הברכה הוא יברך את בניה אילן, ארז ותומר

ויעזור להם הש"ת בכל מעשה ידיהם ויחזרו

לארה"ק ויקימו כאן את משכנם לתפארה.

לעילוי נשמת

חמי היקר, צנוע ומעלי, משכים ומעריב לבתי כנסיות

ובתי מדרשות

רבי חיים ב"ר יוסף זביב זצ"ל

משרידי דור דעה, תפילתו זכה ובדה, שמר פיו ולשונו

מדבר רע, מוקיר ורחים רבנן, קובע עיתים לתורה, נקי

כפיים ובר לבב, מסר נפשו וממונו על הומת

הכשרות. זכה לגדל בניו ובנותיו על אדני התורה

ויראה, והדבק בישרים רבים וקבלם באהבה.

נלב"ע יום ד' כ"ח מרחשוון תשס"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

השה"ט חיים בן שלום ז"ל

נלב"ע כ"ה תשרי תשס"ד

ולעילוי נשמת

השה"ט יואב בן חיים ז"ל

נלב"ע כ"ג מרחשון תשל"ט

המלך ברחמיו ירחם עליהם ויחוס ויחמול עליהם,

ויוה אליהם השלום, ועל משכבם יבוא שלום

ככתוב יבוא שלום ינוחו על משכבותם הם וכל בני

ישראל השוכבים עמם כולם יהיו בכלל הרחמים

והסליחות וכי"ר ונ"א.

ת.נ.צ.ב.ה.

להצלחת אחי היקר

רבי אייתי שליט"א

ורעייתו תהילה מנב"ת ובי"ב

השי"ת יצליח דרכו ובכל אשר יפנה ישכיל וימצא חן ושכל טוב בעיני אלוהים ואדם, ויזכו לשפע ברכה והצלחה בני חיי ומזוני, ורוב נחת מילדיהם אכי"ר.

להצלחת גיסי היקר

ר' עזריה נהרי שליט"א

ונו"ב מיכל תחי'

השי"ת יצליח דרכו ובכל אשר יפנו שפילו ויצליחו וימצאו חן ושכל טוב בעיני אלוהים ואדם, ויזכו לשפע ברכה והצלחה בני חיי ומזוני, אכי"ר.

לעילוי נשמת

רבי יעיש ב"ר סאלם זלה"ה

נלב"ע ב' אדר א' תשמ"ו

ומ' בניה ב"ר יוסף ע"ה

נלב"ע י"א טבת תשס"ב

קרטה

ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

לימור ע"ה

בת דוד ומאירה יבדלחט"א

נלב"ע ט"ו אדר התשס"ח

ת.נ.צ.ב.ה.

להצלחת השם הטוב

ר' אהוד עובדיה הי"ו

וכל משפחתו

השי"ת ישפיע עליהם מרוב טובו שפע ברכה והצלחה

פרנסה טובה ובריאות איתנה אכי"ר

לעילוי נשמת

הרב מאיר ב"ר שאלם לדאני זצ"ל

ורעייתו שושיה בת מוסה ע"ה

ולע"נ בנימין ב"ר יחיא גמליאל ז"ל

ולרפואת רחל גמליאל תחי' ב"ר זכריה כהן הי"ו

להצלחת השה"ט משה הדד הי"ו

ורעייתו כוכבה תחי'

שהש"ת יברכם בבריאות והצלחה ונחת מכל ילדיהם.

לעילוי נשמת

אבי מורי

השה"ט אברהם ב"ר יוסף ז"ל

נלב"ע י' ניסן תש"ן

ת.נ.צ.ב.ה.

מוקדרת נצח לעילוי נשמות

זקננו מרן הרב יהי"א יצחק הלוי זצ"ל

הרב הראשי ואב"ד כל ק"ק תימן

זקננו מרן הרב שלום יצחק הלוי זצ"ל

ראש וגבני תימן בישראל

הורינו היקרים

אבנר וברכה יצחק הלוי ז"ל

המשפחה

לעילוי נשמת

השה"ט יצחק בן לאה עזרן ז"ל

והעייתו זהרה בת שמחה עזרן ע"ה

לרפואת יוסף בן פורטונה מסעודה

לע"נ רשל לליאן בת נרשה שמחה ע"ה

תרומת ידידנו היקרים הר' דוד ומרגלית אסוס הי"ו

להצלחת ידידי
הרב אליהו גספאן הי"ו ונו"ב
השי"ת יברכם בבני חיי ומזוני וכט"ס
אכי"ר

להצלחת ידידי הרב
נתנאל עמרם הי"ו וב"ב
השי"ת יברכם בכל מילי דמיטב אכי"ר

להצלחת ידידי הרב
אלמוג שלמה שליט"א וב"ב
השי"ת יברכם בכל מילי דמיטב אכי"ר

להצלחת ידידי
הרב אביחי יצחק שליט"א
מח"ס מסורת תימן בעוף
ישלח לו השי"ת רפואה שלימה ובריאות
איתנה לכל רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו
וימלא כל משאלות לבו לטובה אכי"ר

להצלחת הגב' יונה חדד תחי'
לרפואתה השלמה ושתזכה לנחת מכל
צאצאיה

להצלחת ידידי השה"ט
רבי יפת מה טוב הי"ו
וכל משפחתו

להצלחת הגב' רחל ומן תחי'
להצלחת הרב קלמן גולדשמידט
שליט"א ורעיתו מנב"ת

להצלחת
משפחת צוריאל - אלעד

להצלחת
ר' מנשה לוי הי"ו - פ"ת

לעילוי נשמת
השה"ט משה בן אהרן ז"ל שרוי
ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת
מזל טב בת אסתר
ולהצלחת
מרדכי מוטי בן רעזה הי"ו

לעילוי נשמת
אבי מורי משה ב"ר סעדיה תנעמי ז"ל
וא"מ רומיה בת ר' סאלם חאפדי ע"ה

לעילוי נשמת אבינו עט"ר
ר' שלמה בכמוה"ד יחיא יצחק הלוי
זצ"ל
נלב"ע בשב"ק ויקהל-פקודי כ"ה אד
התשנ"ו
ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת
אבי שלום ב"ר לוי קשתי ז"ל
וא"מ בניה ב"ר יחיא קרני ע"ה
נלב"ע כ"ט אדר התשנ"ט

לעילוי נשמת אבי מורי
חיים בן יחיא נהרי ז"ל
א"מ יפה ב"ר יחיא נהרי ע"ה
ובני חיים ז"ל בן יבלחט"א אליאל
אליהו הי"ו

להצלחת משפחת ידידי
ר' נפתלי נפש הי"ו וב"ב
ברוחניות ובגשמיות

לעילוי נשמת משה בן סלם מדר ז"ל
ולהצלחת כל ילדי משפ' מדר זהבה
הי"ו

להצלחת השה"ט
ר' אברהם צפרי הי"ו
ובניו אורי, דגניה ואיתמר
השי"ת יחזקם בבריאות הצלחה
ורפואה שלמה

להצלחת השה"ט
ר' יחיאל צפרי הי"ו וכל משפחתו
ולהצלחת חתניו
הר' ראובן בן שלמה הי"ו
והר' יקיר שמש הי"ו

להצלחת
הרה"ג נפתלי דחבש שליט"א
ורעיתו מנב"ת
שיזכו לנחת מכל יוצאי חלציהם אכי"ר

ברכה והצלחה
למ' מישל בת לאה תחי'
שתזכה בעז"ה לרוות נחת מילדיה
ברוב אושר ושמחה